

Biblioteca bisericei din Rozn...

Dăruită bisericei prin dl. Colonel G. Ruset Rozn...anu, de către P. S. S. Episcopul de Roman Melhisedec, — în 1 9 Oct. 1902.

Pr. C. Gemen...

Spre ştiinţă.

Curtea Veche de la Roznov, unde a locuit familia G. Ruset Roznoveanu, care a construit biserica noă din Roznov, s'a dărâmat de tot la 24 Ianuar 1912 de noul proprietar H. D. Economos, spre a face un grajdeiu pentru vaci; asta n'au fost dorinţa vechilor proprietari, după cum au avut cunoştinţă pentru care s'a scris în cartea de aur a bisericei (Pricadie) istoricul bisericei din Roznov.

Pr. C. Genes

azi 4 Fevruar 1912
Roznov.

NOTIȚE

ISTORICE și ARCHEOLOGICE

ADUNATE

de pe la 48 mônastiri și Biserici antice

DIN

MOLDOVA

DE

Melchisedec, Episcopul Romanuluĭ.

Agapia a fost vizitata la 1871 p. 35

Cetatuia la 1884
Dosoftei p. 144

BUCURESTI
TIPOGRAFIA CARȚILOR BISERICEȘTI
Strada Principatele-Unite No. 34.
1885.

NOTIȚE ISTORICE ȘI ARCHEOLOGICE

adunate

De pe la maĭ multe Monastirĭ și Bisericĭ antice din Moldova.

I. Monastirea Némțuluĭ.

1. Biserica mare din acéstă Monastire este zidită de marele Stefan, în anul 1497, precum arată inscripția urmatóre, ce este deasupra antretuluĭ de dinafară, și are forma de rugăciune, adresată de Marele Domnitoriŭ Domnuluĭ nostru Iisus Christos, căruĭa dedică templul seu, și-ĭ cere protecția asupra sa și a țereĭ :

Ги Іѹ Хе приимы храм сьи. иже сѫзда твоеѫ помощїѫ. вѫ славѫ и чест стмѹ и славномѹ еже ѿт земла на нба вѫзнесению твоемѹ. и ты влдко покры нас мастїѫ своеѫ ѿт ннѣ и до вѣка. Іѡан Стефан воевода. бжїею мастїю гдрх земли молдавской. снѫ богдана воеводи. благоизволи и нача и сѫзда храм сьи вѫ молбѫ себѣ и гжи его Марїи. и снѹ их богданѹ. и дрѹгым чадом их. и сѫвршии. вѫ лт зе. а гдва его лѣта м и на првво текѫщее. мсца ноемврїа ді.

Românesce se traduce așa :

„Dómne Iisuse Christóse ! priimesce templul acesta

carele s'a zidit cu ajutoriul teŭ, întru slava și cinstea sânteĭ și slăviteĭ înălțăreĭ tale dela pămênt la ceriŭ. Și tu stăpâne acopere-ne cu mila ta de acum și pană în viacŭ. Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, fiiŭ luĭ Bogdan Voevoda, binevoí și începu și zidi templul acesta spre rugă șie și Dómneĭ luĭ Marieĭ, și fiuluĭ lor Bogdan, și altor copiĭ aĭ lor. Și l'a sevêrșit în anul 7005, éră al domnireĭ sale al 41 curgătoriŭ, luna Noembrie 14.

Zidirea acesteĭ Bisericĭ coincide cu resboiul și victoria Mareluĭ Ștefan asupra luĭ Albrecht Regeluĭ Polonieĭ. Ea s'a sfinţit după ce Marele eroŭ s'a întorsŭ victorios la reședința sa Sucéva. Acésta se vede din o însemnare istorică scrisă slavoneșce de Mitropolitul Theoctist II-lea, întru o Evangelie slavonă, făcută și dată de el Monastireĭ Némțuluĭ.

Acéstă însemnare, fórte importantă pentru istorie, o reproducem aicĭ în textul eĭ slavon, precum se găseșce la finele Evangelieĭ de la Ioan :

„Исписаса сїе стое Еѵглїе данїемь и повелѣнїемь митрополита Ѳеѡктиста ѡт Соучави. иже и быст и настоатель стмоу мѣстоу семꙋ нѣмецкомꙋ въ врѣма ѡно. Егда съѕиздаса сїа стаа цркква. данїемь и повелѣнїемь Хѡлюбиваго гдрѣ земли молдавскои. Їѡанна Стефана воеводї. въ тоже врѣма прїиде и алберть, крал лѣшескы. съ мнѡгож силож. и много рвва на град соучавскои. и не възможе прѣати град, и възвратиса безъдѣ-

лень. Стефанже воевода, наиде нань крѣпко. съ своими вои, и разби его на кѡзминѣ. въ лѣт ҂зе. а гдва своего лѣто м текѫщее. мсца ѡктовріа кѕ въ четвк, въ день стго Димитріа.

И потом възвратиса ѡт разбоа. и ѡсти цркѡвь сїа тогожде лѣта мсца ноев. дї. иже и мы съпотроудихомса съ зъдомъ еа, и съ тогдашними братїами. И списаже сїи тетроеуглъ прѣдреченыи митрополитъ Ѳеѡктисть. И даде его стмꙋ монастирю немецкомꙋ. въ молбѫ себѣ. и чътѫщїим на немь и слышѫщїимь съ оусрьдїемь. того ради аще кто опокоуситса. възати его ѡт стго мѣсто сего и прѣнести его инде. или продати того не прощенъ да бѫдеть гдем нашимъ Іꙋ Хѡм и нашимъ с иѣренїемь.

И писаса при благочестивѣм гдрѣ земли молдавскои богдана воеводї. снъ стефана воеводї и при игꙋмена Кѵр партенїа. ржкою граматика димитріа влѣт ҂зк текѫщее". Descrierea acestei Evangelii și traducerea acestei însemnări vedĭ în catalogul cărților sêrbescĭ din Biblioteca Monast. Némțuluĭ, publicat de mine în revista d-luĭ G. Tocilescu. an. 1884. fascic. I. t. I. p. 140. No. 91.)

2. Lângă Biserica a dóua, a Sfântuluĭ Georgie s'a găsit îngropată în pămênt o bucată de pétră cu o inscripțiune frumos lucrată; ceealaltă parte ruptă s'a

perdut. Din partea conservată se vede că ea fusese pusă la vechia eclisiarchie, de ctitorul eĭ; dar refăcându-se acea eclisiarchiă, pétra cu inscripția eĭ s'a negrijit. Partea remasă din inscripțiune sună așa : „... И посптѣшенїем сна и сзврзшенїем стаго Духа: се аз..... рих сїа клисїарница: вз дни благочестиваго гспднна нашего Іѡ.......е мастїю бжїю гдрз земли молдавской. влто знз мсца ією. з денъ".

Ea se póte restabili maĭ întrégă, afară de numele ctitoruluĭ, carele remâne necunoscut : „Cu voința Tatăluĭ, cu conlucrarea Fiiuluĭ, și cu severșirea sântuluĭ Duchŭ. Etă eŭ....., am făcut acéstă clisiarniță. în dilele euseviosuluĭ Domnuluĭ nostru Ioan Iliașŭ fiiul luĭ Petru Voevod cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, în anul 7057 (1549), luna Iunie 7."

3. In colțul despre médă-nópte al pridvoruluĭ Bisericeĭ marĭ este o pétră mormêntală, pe carea se pot ceti următórele cuvinte slavone: „сзи камен есть гробь раба бжїа пан микоѓта паркалаба ѡт нѣмца. и украси его..... иже прѣдстависа и погребен здѣ. в. лто зч мсца ѡкт."
Adică:

Acéstă pétră este mormêntul robuluĭ luĭ Dumnedeŭ pan Micotea părcalabul de Némțŭ, și l'a împodobit. . . . . carele a reposat și s'a înmormêntat aicĭ. în anul 7090 (1582), luna Octombrie.

4. Cum întri în pridvor, la partea dréptă se găsesce restul uneĭ petre mormêntale, pe carea se pot ceti cuvintele următóre: „сътвори себѣ пакел кыв епископь ршманскіи въ дни благочестиваго и холюкиваго . . . .“ Se înțelege, că acéstă pétră a fost pusă pe mormêntul acestuĭ Episcop, carele a fost călugărŭ dela Monastirea Némțuluĭ, a fost episcop la Roman puțin timp, dela 1613 până la 1616, apoĭ s'a retras iarășĭ la monastirea Némțuluĭ, unde a și murit, și s'a îngropat în Biserică; dar mormêntul luĭ negreșit nu a putut se fie în locul unde astădĭ este pétra mormêntală.

5. In partea stângă a templuluĭ (ναός) în Biserica cea mare, este mormêntul luĭ Ștefan Voevod, fiiul luĭ Alexandru cel Bunŭ, ucis de nepotul seŭ Roman. Pétra cu epitaful este pusă de Marele Ștefan. Pe ea se pot încă bine ceti cuvintele următóre: „сьи гробь оукраси Іwанъ Стефан воевода бжїю мл҃стїю г҃дрь земли молдавскои. снъ богдана воевод оуикови своемꙋ Стефанꙋ воеводѣ. снъ стараго алеѯандра воевода. иже оумръстви . . . .“ Cuvintele următóre sînt puține dar nu se pot ceti, fiind pétra tăeată pentru așeḑarea pardoseleĭ ceĭ nóue. Se traduce așa: „Acest mormênt l'a înfrumusețat Ioan Ștefan Voevoda cu mila luĭ Dumneḑeu Domnitoriŭ țereĭ Moldoveĭ, fiul luĭ Bogdan Voevod, unchiuluĭ seŭ Ștefan Voevoda, fiul bĕtrânuluĭ Alexandru Voevod, pre carele l'a omorît. . . . .“ Epitaful acesta se completéză prin o însemnare slavonă, ce s'a păstrat în restul unuĭ Margarint slavon

din Monastirea Némțuluĭ. In ea cetim, că „în anul 6955 (1447), luna Iuliu 13, s'a tăiat capul luĭ Ștefan Vodă, domnitoriul țereĭ Moldoveĭ, fiul luĭ Alecsandru Voevod, de Roman fiul luĭ Ilie Voevod. Și s'a înmormêntat în monastirea Némțuluĭ în 16 ḑile". (veḑĭ catalogul citat maĭ sus, No. 89). Scriitorul acesteĭ însemnărĭ este cunoscutul scriitoriŭ de cărțĭ slavone, în viacul 15-lea, monachul Gavriil, contimporan cu evenementul. Despre acéstă ucidere vorbeșce și Letopisețul Moldoveĭ (t. I. p. 111. edit. 1852 Iași).

6. La întrarea în pridvorul Bisericeĭ marĭ, spre stînga, este o pétră mormêntală, din a căreea inscripție se vede, că ea a fost pe mormêntul luĭ Theofil Episcopul Romanuluĭ, carele a fost acolo înmormêntat, negreșit pentru că acolo 'ĭ-a fost metania de călugărie. Epitaful este scurt, și scris parte românesce, parte slavonesce: „Аичє сѫнт ачастъ пїатръ ѡдихнѣщє. здє почиваєт во сто почившаго ѡтца нашєго Кѵр Ѳєѡфил єпскпъ романскїи лѣт ‚ꙁснє. мсца Сєптємврїа а." De aicĭ se vede că reposarea luĭ Theofil a urmat în anul 1747.

7. Tot în pridvorul Bisericeĭ marĭ se află pétra mormêntală a luĭ Ioanikie Episcopul Romanuluĭ. Mormêntul luĭ Ioanikie a fost în nartica Bisericeĭ, unde și acum este scris numele luĭ pe părete jos, în dreptul mormêntuluĭ. Etă cuvintele câte se pot ceti pe acéstă pétră...... Кѵр Іѡаникїє Єпископ романскїи ктитор сфинтєи монастири Нѣм-

цȣ. каре сaȣ прѣстъвит ла анȣл 7277 Февр. 15. сaȣ съпат ши ꙟнфрȣмсъцат дȣпъ 33 де ани а ръпосъреи прѧосфинцїеи сале кȣ келтȣѧла монастиреи прин силинца старицȣлȣи Доро-ѳеїȣ ꙟн ꙁилеле прѣ ꙟнълцатȣлȣи Домн А-лиѯандрȣ Николаи Сȣцȣ Воевод, ла анȣл 1802. Іȣн. 20".

8. In narthică, în partea drépta se află mormêntul stareţuluĭ Paisie, cu o inscripţiune frumos scrisă pe pétră de marmoră, în dóue colóne, în una ruseşce şi în alta româneşce. In acéstă din urmă se dice „Aicea se odihneşce fericitul părintele nostru Stareţul Ieroschimonachŭ şi Archimandrit Paisie, malorosianul, carele viind dela muntele Athonuluĭ în Moldavia cu 60 de ucenicĭ, şi aicĭ mulţime de fraţĭ adunând şi viaţa cea deobşte pren sine o aŭ înnoit, şi aşa către Domnul s'aŭ mutat, la anul 1794, Noemvrie 15, în dilele binecredinciosuluĭ Domn Mihail Suţul Voevod, şi a préosfinţituluĭ Mitropolit Iacov".

9. Lângă zidiul Bisericeĭ Sântuluĭ Georgie se găseşce o pétră mormêntală cu o inscripţiune slavonă, din carea încă se póte discifra şi înţelege, că a fost pusă pe mormêntul „Ieromonachuluĭ (сщ҃енонинок) Kyr Chariton, egumenul acestuĭ sânt locŭ", Şi că pétra s'a pus în anul 7044, luna Maiŭ 7 (1536). Se maĭ pomineşce încă în ea numele „Christofor".

10. Dintre multele odóră preţióse, vechĭ şi moderne, vom aminti : Epitaful séŭ Aerul din anul 1436, facut de Ieromonahul Siluan, carele a fost al doilea egumen al acesteĭ monastirĭ, şi predecesoru luĭ Gri-

gorie Țamblacŭ. Aerul acesta se păstréză sub sticlă într'un cadru atârnat pe părete la strana mare în Biserica Sântului Georgie. Pe el sînt cusute inscripțiunĭ slavonescĭ :

a) Un troparŭ din prochodul Domnuluĭ : „Животе вы гробѣ положилсѧ еси х҃е и агглскїа вшинь страаꙋ дивниѧ сїжождєнїє твоє славльаша“. Limba slavonă este reŭ schilodită, și arată în autoriul scriereĭ un om ne'nvețat în literatura slavonă, dar șcia de rost, din audite acest tropariŭ. Românesce se traduce : „Viață ! în mormânt pusute-aĭ Christóse, și oștile îngerescĭ cu frică s'aŭ mirat, slăvind pogorămêntul teŭ“.

b) Сътвори же сїи аеры Єромонах Силꙋан игꙋменъ ѡт Нѣмца. Въ дни благочистиваго и х҃олюбиваго Іѡана Стефана Воеводы. И съвръшисѧ въ лѣто ѕѵ҃ме мсца Септемврїа а҃“. Aicĭ limba slavonă este corectă, ceea ce însémnă, că aceste cuvinte sînt compuse de un bun cărturariŭ, Ele se traduc așa : „Făcut'a acest Aerŭ Ieromonachul Siluan, egumenul de la Némțu. In ḑilele evseviosuluĭ și iubitoruluĭ de Christos Ioan Stefan Voevoda. Și s'a săvêrșit în anul 6945, luna Septemb. 1 (1437).

11. Un panaghiariŭ, dat Monastireĭ de Marele Stefan, în anul 1501. El este de argint, poleit cu aurŭ, lucrat ajour, cu dóue icóne în relief. Constă din dóue blide ce se închid unul cu altul. Pe un blid este icóna Inălțeriĭ, pe altul icóna Inviereĭ, unde Domnul Christos se represintă scoțînd din iad pre drepțiĭ din legea vechie. Impregiurul amânduror bli-

delor este următórea inscripțiune slavonă: „Іѡ Стефань Воєвода, бжїєю млстїю гпдрь земли молдавскоі. сиз Богдана Воєводи. сътвори сън панагиіарь въ своємь нємєчєскомь монастири. влѣтѡ ,зі. ,мсца декєм ні“. Inscripția se începe depe blidul cu icóna învierei, din dreptul capului Mântuitoriului. Românesce se traduce așa:

„Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, fiiul luĭ Bogdan Voevoda, a făcut acest panaghiariŭ la sânta Monastire Némțul, în anul 7010, luna Decem. 18“. (1502).

In lăuntrul blidelor sînt dóue icóne. Pe unul — Domnul Christos pe tronŭ, asistat de Maica Domnuluĭ și de Sântul Ioan Evangelistul. Pe celalalt blid este desemnată Maĭca Domnuluĭ cu brațele întinse la rugăciune, și purtând în interior pre viacĭnicul pruncŭ. Impregiurŭ pe margine are înscris slavonesce imnul: „Ceea ce eștĭ maĭ cinstită:“ Reproducem acest text slavon, pentru óre-care archaisme ce cuprinde în traducerea slavonă de atuncĭ, pre care până astă-dĭ cu atâta zelŭ le aperă Lipovenii Staro-verĭ: „Чєснєиша херѹвимь и славнаиша бєзрасѫждєніа Сєрафимь бєзистлѣніа бга слова рѡждєшаѫ сѫщи бцѫ тєбѣ вєличаємь“.

12. O cruce mare de lemnŭ, sculptată, îmbrăcată cu argint și aurită. Impreună cu códa eĭ este lungă de un cotŭ. Pe dênsa sînt sculptate tóte praznicele cele marĭ. Ea este cu opt cornurĭ; la cele treĭ cornurĭ principale are părticele din móștele Sântuluĭ

Theodor Tiron. A fost împodobită cu multe petre scumpe și cu mărgăritare, din care nu s'a păstrat nimica. Ea este făcută și dăruită Monastireĭ de Mitropolitul Grigorie, în anul 1559, precum se constată din inscripțiunea următóre:

„Сеи кр҃тъ сътвори и ѡкова Кѵр Глигѡріе Нѣмечскыи Митрополита Сѹчавскаго и даде въ памать себе монастирю Нѣмецкомѹ идеже есть храмь (aicĭ este rupt argintul cu literile; dar se înțelege că lipsesc ḑicerile: с҃тое вьзнесеніе) г҃а б҃а и спаса нашего ІѸ ХА влт ,зѯи мсца декем". Adică: „Acéstă cruce o făcu și o fereca kir Gligorie Nemțanul Mitropolitul Suceveĭ, și o a dat spre pomenire șie Monastireĭ Némțuluĭ, unde este templul sânteĭ înălțărĭ a Domnuluĭ Dumneḑeuluĭ și Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos. In anul 7068, luna Decembrie (1560).

Prețul ce a costat facerea cruceĭ este însemnat de alungul codeĭ eĭ în 6 rândurĭ, în următoriul mod:

„Мощи с҃тго великомчника Ѳеѡдора Тѵрона вдевать десать и двѣ ꙁа сребро пиназы: пать десать ꙁа дрѣво крьстное пиназы: пать десать ꙁа каменіи многоцѣни ꙁа бисер: девть ѹ жолти ꙁа поꙁлащеное ꙁлат: тридесать и двѣ ꙁлат ꙁа дѣло работам.

Maĭ ântêiŭ adică se spune, că în cruce sînt puse móștele Sântuluĭ Mareluĭ Mucenic Theodor Tiron, apoĭ:

Nóue-ḑecĭ și doĭ *pinezĭ* pentru argint;

Cincĭ-decĭ *pinézĭ* pentru lemnul crucei;

Cincĭ-decĭ pentru petrile preţióse și pentru mărgăritare;

Nóue galbinĭ ungurescĭ pentru aurul de poleit.

Treĭ-decĭ și doĭ de galbinĭ pentru facerea lucrărilor.

Désupra praznicelor sînt scrise numele lor, éră jos de desupt este numele sculptoruluĭ: „Копал (a săpat) попа Никифор." Sculptura póte fi de model și astădĭ.

13. Altă cruce tot cu 8 cornurĭ, ceva maĭ mică decât cea precedentă, deaseminea cu praznicele anuale frumos sculptate. In prejiur are acéstă inscripţiune slavonă:

„Сьи крст сътвори и ωкова пан кръстѣ житьничарь сѹчавскыи и кнѣгинѣ его марїа и дади его вь молбѫ себе и за дѹши (rupt argintul) и родителе своих влто ҂зѯѕ мсца маи кѕ". Adică: „Acéstă cruce o făcu și o ferecâ Panul Crâstea Jitniciarul de Suceava și Knéghinea luĭ Maria, și aŭ dat-o spre rugă șie și pentru sufletele lor și ale părinților lor, în anul 7066, Maĭ 26 (1558).

Pe códa cruceĭ sînt aceste cuvinte scrise în formă de panglică, înfășurând códa de sus pănă jos, în formă spirală:

„вь нѣмецкомь монастырь идеже есть храмь вьзнесенїе га ба и спаса нашего Іѵ ха". Adică: „In monastirea Némțuluĭ, unde este tem-

plul Inălțarea Domnuluĭ Dumnezeŭ și Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos“.

Pe fundul códeĭ este sculptat numele „Ѳака“ carele negreșit este al argintaruluĭ.

14. In Biserica mare, dinaintea Catapetasmeĭ, în partea stîngă este pusă în o strană anume făcută— Icóna Maiceĭ Domnuluĭ, pre carea Imperatul Bizantin Andronicŭ Paleologul o a trimis darŭ luĭ Alexandru celu Bunŭ. Acésta icónă se bucură de o stimă particulară, și este una dintre renumitele Icóne făcetóre de minunĭ ale Românieĭ.

II. Monastirea Seculuĭ.

Pe la mijlocul viaculuĭ 15-lea, pe locul, unde astă-dĭ este monastirea seculuĭ, era o sichăstrie, numită, skitul luĭ Zosima, dĭ pre numele primuluĭ Sichastru ce l'a fundat. Dar la finele viaculuĭ 15-lea Marele Dvornic al țereĭ de jos Nestorŭ Urekie a zidit Biserica actuală a Monăstireĭ, însă maĭ mică de cât este ea acum, fiind în urmă maĭ lungită de alțiĭ. Anul fundăreĭ este 1595. Locul, unde a fost antretul primitivŭ alŭ Bisericeĭ, îlŭ arată bine inscripția veche, pusă de ctitorŭ désupra ușeĭ Bisericeĭ. Acéstă inscripție slavonă este pré interesantă pentru multe noțiunĭ istorice ce cuprinde. Noĭ o reproducem aicĭ, pre cât ea a putut fi descifrabilă:

„Изволенїем ѿца. и сх поспѣшенїем сна. и схвршенїем стго дха. молитвами прѣчтїа бгомтери и стго Iѡ прѣдчя и всѣх стых. сх благоволенїем и повеленїем гпдина нашего Iѡ Еремїа Могила Воевод мастїж кнѣж

гпдрь земли молдавскои. и ѡт бга дарованныя чад его Іѡ Константин и Алеѯандрꙋ воевод. и ѡт брата его Іѡ Симеѡн могила воевод и чадом его. и съ благословеніем брата гпдства их прѣѡсщенного Кур Геѡргіа могила митрополита Сꙋчавскаго. раченіем благым и истиным ѡт ба дана стажаніа създа сии бжїи храм въ и мѣ стго славнаго пророка прдчꙋ и крестителѣ ха Іѡ и чстна его ꙋсѣкновеніа. Смереный и многогрѣшный раб владцѣ хꙋ. Нестор Урѣке вел дворник долнѣи земли и кнѣгинѣ его митрофана. и чад их Василїе и Григоріе и ини бгоданы чад их. „Стые ѡцы зде ѡбратшїеся молите бга ѯа нас многогрѣшних рабов бжіих Нестор Урѣкеи сꙋпрꙋѕѣ его митрофанѣ и вес род их и во ѡтпꙋщеніе грѣхом их ..... и ѡснова вл̃то ,зрг. Іоніе з. и свръшис того лѣта Октоврia е.

Inscripțiunea este săpată în relief, are o lungime . 73 centimetri, și lățime de 43. Constă din 8 rân-... Prin desimea scriereĭ și prin grămădirea literilor ... în altele, acéstă incripțiune este un rarŭ mo- ... vekĭa paleografia slavică de pe monumentele ... istorice. Un al doilea esemplarŭ de felul acesta ... 'împinat nicăirea. De acea ea și este fórte ... le discifrat. Singurul paleograf, carele s'a ... o discifra, a fost Părintele Kiriac, acum re-

posat ; dar încercarea sea n'a reeșit și a părăsit'o. La greutatea discifrăreĭ adaoge, și aceea, că douĕ rânduri de la urmă sûnt usate de timpŭ, așa că unele cuvinte se cetescŭ cam pe ghicite, éră altele nicĭ de cum, pe cele dintâiŭ noĭ le-am subtras ; éră pe cele de aldoilea le-am înlocuit cu puncte. Etă și traducerea nóstră :

Cu voința Tatăluĭ, și cu conlucrarea Fiuluĭ, și cu sevărșirea sântuluĭ Duchŭ, cu rugăciunile prea curateĭ Născătóreĭ de Dumnedeŭ, și ale sântuluĭ Ioan Inainte-mergătoriuluĭ, și ale tuturor sânților, cu bună voința și cu porunca Domnuluĭ nostru Ioan Eremia Moghila Voevod cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriul țereĭ Moldaveĭ, și a dăruiților de Dumnedeŭ fiĭ aĭ luĭ : Ioan, Constantin și Alexandru Voevodĭ, și dela fratele seŭ Ioan Simeon Moghila Voevod și cu fiiĭ luĭ, și cu bine-cuvântarea frateluĭ Domnieĭ lor prea sfințitul kir Georgie Moghila Mitropolitul Suceveĭ. Cu iubire bună și cu adeverată avere dată de Dumnedeŭ, zidi acest templu Dumnedeescŭ în numele sântuluĭ slăvituluĭ proroc înainte-mergătoriŭ și botezătoriuluĭ luĭ Christos Ioan și a cinstiteĭ luĭ tăierĭ, smeritul și mult pecătosul robŭ al stăpânuluĭ Christos : Nestor Uréke marele Dvornic al țereĭ de jos, și kné-ghinea luĭ Mitrofana, și copiiĭ lor Vasilie și Grigorie (*), și alțĭ de Dumnedeŭ dăruițĭ copiĭ aĭ lor (**). Sân[...] părinți carii vĕ aflațĭ aicĭ, rugațĭ pre Dumnedeŭ pe[...] tru noĭ mult pĕcătoșiĭ robĭ aĭ luĭ Dumnedeŭ Ne[...] Uréke și soția sa Mitrofana, și pentru tot nému[...] și pentru iertarea pĕcatelor lor . . . . , ... , .

(*) Grigorie este șciutul chronicariŭ al Moldoveĭ.

(**) Dintr'o danie facută de Nestor Ureke nóueĭ sale Monastirĭ, pr[...] numeșce Xiropotamul (părăul Secu), dupre numele uneĭ monastirĭ d[...] Munte la anul 1604, se vede că el maĭ avea încă dóue fete : Nasta[...] Deaseminea se numescŭ acolo și părinții luĭ Nestor și aĭ Mitrofane[...] Dumitra ; Ioan și Maria.

Și s'a întemeliat în anul 7103 (***) Iunie 7, și s'a săvârșit în acelaș anŭ Octomvrie 5. (****) (1595).

Dintre odórile vechĭ ale Monastireĭ vom însemna:

1. O cruce mare, lungă de doue palme și un lat de mână, împreună cu códa; este tot cu 8 cornurĭ, cași cele dela Monastirea Némțuluĭ, sculptată frumos, sunt sculptate pre ea 36 icóne, ce represintă sěrbătorile domnescĭ anuale; ferecată cu argint și împodobită cu petre pe margine. Pe laturile mărginașe, împrejur, are acéstă inscripțiune:

„Сїи крстъ сотвори Нисторь Ѹрѣке великыи Дворникъ долнѣи земли и кнѣгинѣ его Митрофана и снове их Басилїе и Григорїе и Анастасїа и Марїа. и даде а въ новое създанїе оних монастир Сиропотам да бѹдет им памат на вѣки вѣчнїе влѣт ,зрє. сеп. а".

„Acéstă cruce o făcu Nistor Uréke marele Dvornicŭ al țereĭ de jos și knéghinea luĭ Mitrofana și fiiĭ lor Vasilie și Grigorie, și Anastasia și Maria, și aŭ dat-o în noŭ-zidita lor monastire Siropotam, ca să le fie pomenire în viacii viacilor. In anul 7105 Septembrie 1. (1597).

2. Altă cruce maĭ mică, cu patru cornurĭ, împreună cu códa este lungă de o palmă și jumětate, cu praznice săpate frumos; cu inscripția următóre:

Сїа крст сътвори многогрѣшнїи раб Нистор Ѹрѣке Дворник и кнѣгинѣ его

(***) ... din inscripție nu se distinge bine. Noĭ am tradus'o așa, com... ...te date, din alte documente.

(****) În inscripție calculéză începutul anuluĭ nu de la 1-iŭ Septembrie, ci ... căci spuind că a pus temelia la 7 Iunie 7103, adaoge că o a sě... ...nŭ în luna Octombrie.

Митрофана и даде а вх новосхзданхи своеї монастир Схк8л еде ест храм стго чсиаго и славнаго пророка и прдтча крстле Іωана. влѣт ,зрв. Іωн а".

Acéstă cruce o făcu mult păcătosul robul luĭ Dumnedeŭ Nistor Uréke Dvornicul și knéghinea luĭ Mitrofana, și o dădu în noŭ-zidita sa monastire Secul, unde este templul Sântuluĭ cinstituluĭ și slavituluĭ proroculuĭ și înainte-mergătoruluĭ Botezetoruluĭ Ioan, In anul 7102. Iun. 1. (1594).

3. A treia cruce vechie, lungă de o palmă și un lat de mână; tot cu 12 praznice sculptate, și ferecată cu argint, cași cele-l'alte de maĭ sus, cu 4 cornurĭ, și cu inscripția: „**сзи крхстх сотвори Сора мамаки рошкн внсгіарх. и кхл8и. шi ш8 дат ла мхнхстіре ла Схк8л. влто ,зр.мs.**

Acéstă inscripție jumetate slavonă, jumetate română arată că pe la începutul véculuĭ 17-lea străbatea în Moldova dorul de a'și cultiva limba proprie. Partea slavonă a inscripțiuneĭ se traduce așa: „acéstă cruce o făcu Sora mamaca (mămuca) Roșcăĭ Visterniculuĭ și Caluĭ",

4. O a patra cruce vechie, lungă de o palmă, asemenea ferecată cu argint, sculptată cu multă artă; represintă pe o parte restignirea, pe alta nascerea, la mijloc; pe la cornurĭ represintă câte 4 grupe de sânțĭ pe de amândouĕ laturile; grupele se compun din câte 5 persóne deosebite una de alta printr'un firu săpat și combinat în formă de cruce ast-feliŭ ⁘ . Pe códă are o inscripție slavonă; „**сзи крстх схтвори и шкова ермонах паисiи и штаа мн-**

стир Секꙋл влѣто ,зр҃ѳ. мсца март л҃ дни“.

„Acéstă cruce o făcu și o fereсâ Ermonachul Paisie, și a lăsat'o Monastireĭ Secul, în anul 7109, luna Mart 30 ḑile“ (1601).

5. In Monastirea Seculuĭ se păstréză o liturgie slavonă manuscrisă, carea a fost a Mitropolituluĭ Varlaam. Formatul este 4⁰ micŭ, scrisă pe chârtie grósă în forma pergamentuluĭ; legată cu catefea vișinie, și împodobită cu florĭ de argint aurite. Pe partea deasupra are la mijlocŭ o placă de argint aurită, în mijlocul căreea este prinsă o stampă rotundă cu chipurile Sânților Treĭ-ierarchĭ, ale cărora sînt liturgiele: Vasilie, Grigorie și Zlataust. Pe partea de desupt are cincĭ postamente de argint aurite; chiotorile sînt asemenea de argint. Cartea este frumos scrisă: titlurile și inițialele sînt scrise cu aurŭ, deasеminea punctele. Inițialele capitale sînt lucrate cu multă artă și cu multe colóre. Cuprinde: Proscomidia, Liturgiele șciute, otpusturile, chirotoniele: свѣщеноца и депотата, чтеца и пѣвца; иподіакона, діакона, свщенника, сирѣч попа; на поставленіе Єпископа или митрополита или патріарха; молитва егда поставѧт митрополита и въходитъ пръвѣе въ градъ и чьтеть млтвѫ прѣд градомь. Млтва юже глаголет Архіереи или духовникь прощенѫ. за грѣхы волныѧ и неволныѧ. и за всѣкѫ клѧтвѫ и заклинаніе и всѣкь грѣх. молтв причаститис хотѧщемꙋ.

Inainte de rânduéla chirotonielor are următórea inscripțiune, scrisă cu litere de aurŭ, și încungiurată de o frumósă ghirlandă : „изволенїем ѿца, и сꙁпоспѣшенїемꙁ сна, и сꙁвршенїем стго дха. написаса сїа стаа и бжствнаа лѵтꙋргїе повелѣнїемь и оусрꙁдїем и дааніемь пана Ѳеѡдора Ꙗновича великаг лѡгофета. и даровала прѣѡсщенномоу своемоу дхѡвномоу ѡцоу Кѵр Варлаамꙋ архїепскпꙋ и митрополитꙋ соучавскомꙋ и вꙁсеи земли молдавскои. вꙁ дни благочстиваго гна нашего Їѡ Василїе воевода : — влѣт ҂зрна мсца маи ке.“ Adică : Cu voința Tatăluĭ, și cu conlucrarea Fiiuluĭ, și cu severșirea Sântuluĭ Duchŭ. Scrisu-s-a acéstă sântă și dumnedeéscă liturgie cu porunca și osêrdia și darea Panuluĭ Theodor Ianovicĭ Mareluĭ Logofet, și a dăruit-o présfinţituluĭ părinteluĭ seŭ duchovnicescŭ Kyr Varlaam Archiepiscopul și Mitropolitul Sucevei și a tótă țéra Moldaveĭ. In ḑilele evseviosuluĭ Domnuluĭ nostru Ioan Vasilie Voevod. In anul 7151, luna Maiŭ 25. (1643).

La fine are încă o însemnare, scrisă tot cu aurŭ: „написаса сїа лѵтꙋргїа рꙋкоꙋ мног грѣшнаг рака бжїа иванка. вꙁ епископїи радѡвекои при епскпѣ Кѵр Анастасїе ѡт молдавиц.“ — Scrisu-s-a acéstă liturgie cu mâna mult pecătosuluĭ rob al luĭ Dumnedeu Ivancu, în Episcopia Radăuţilor sub Episcopul Kyr Anastasie dela Moldovița.“

6. Epitrachilul Mitropolituluĭ Varlaam. Are o lungime, împreună cu canafurile (ciucuriĭ) de jos, —

de 1.64 m. Este compus din dóue părți, late fie-care de 18 c. m. Partea de desupra, ce vine pe grumazŭ, este simplă de o materie de mătasă roșie; éră dinaințele represintă maĭ multe icóne, frumos cusute cu firŭ de aurŭ, anume: 1) Doĭ serafimĭ cu inscripția: „шεсто крилат" 2) Maĭca Domnuluĭ și Sântul Ioan Botezătoriul; 3) Sânțiĭ Apostolĭ Petru și Pavel; 4) S.S. Evangeliștĭ Mateiŭ și Ioan; 5) Marcu și Luca; 6) Apostoliĭ Simon și Andreiŭ; 7) Apost. Vartolomeiŭ și Iacov. Dedesupt are acéstă înscripție: сꙁи епитрахил сꙁтворил Варлаам Митрополит сꙋчавскїи влѣто ҂зрн. (1642). Canafurile de jos aŭ fost de ibrișin albastru, acoperite cu fir de aurŭ, din care firŭ se vedŭ încă urme; lungimea canafurilor este de 18 c. m. Părțile cele dóue, din care este compus epitrachilul sînt conunite în treĭ locurĭ prin 9 bumbĭ de aurŭ lucrațĭ ajur, în formă de fire marĭ de argint, și în vêrf aŭ formă de crésta uneĭ póme; aŭ fost împodobițĭ cu petre, de care se maĭ păstréză încă la câțĭva bumbĭ. Lungimea epitrachilului dovedește, că Varlaam a fost bărbat de o statura înaltă.

7. Sacosul Mitropolituluĭ Varlaam. Este de catifea verde închisă, sadea. Laturile amândóue, cea dinainte și cea din derept, împreună cu mânicele, se împreună prin 22 bumbĭ de aurŭ, câte 11 de fiecare lature. Bumbiĭ aceștia sînt prinșĭ în nisce verigușe tot de aurŭ. Dintre bumbĭ numaĭ unul la mânică este zurgalaŭ, de mărimea uneĭ vișine. Amândóue laturile aŭ nisce kenare fórte frumos lucrate, represintând diferite florĭ cusute din firŭ de aurŭ

și cu margăritariŭ. Laturea de jos a kenariuluĭ este lată de 22 c. m. și dispărțită în dóue deosebite rânduri de cusutură. Laturile cele-lalte sânt late de 7 c. m., representând iarăși altă cusutură. La mânĭ kenarele sînt late de 8 c. m., cusătura iarășĭ variată. Impregiurul grumazuluĭ este o cusutură în formă de cercŭ, lată de 6 c. m. In acéstă circumferență sînt cusute cu litere marĭ următórele cuvinte: „сꙗи сакос сътвори Варлаам Архїепскпъ и Митрополит влѣт ‚зрмѕ" (1638). In mijlocul acesteĭ cusuturĭ circulare este gura sacosuluĭ în formă rotundă, largă de 15 c. m. Dela ea se lasă în jos o dispicătură lungă de 10 c. m. Mânecele es din corpul sacosuluĭ numaĭ cu 30 c. m. așa că ele se par scurte; Dar causa este că ele se făceaŭ înadins scurte, ca să nu acopere rucavețele (mânecarile). Lungimea sacosuluĭ este de 1.27. c. m., așa că epitrachilul cu canafurile sale remâne afară cu 40 c. m. Lățimea luĭ la póle este de 1.20., m. la supsióre — de 80 c. m.

Din odórale remase dela Mitropolitul Varlaam resultă, că el era un om de statură înaltă, cult și iubitoriŭ de frumósele arte.

8. Mitropolitul Varlaam, a murit și s'a înnormêntat la metania sa Monastirea Seculuĭ. Pétra luĭ mormêntală se vede și astădĭ lângă Biserică afară, în laturea dréptă, și pe ea se pot încă ceti următórele cuvinte: „сꙗи надгробныи камен сътвори себѣ архїепископ Варлаам Митрополит . . . . десѧтое лѣто архїерейства своего . . . . влто ‚зрн" .

Adică : „Acéstă pétră mormêntală a făcut-o șie Archiepiscopul Varlaam Mitropolitul . . . . , , ... al decelea an al archieriei sale . . . . în anul 7150 (1642).“

Intru o însemnare istorică slavonă, găsită întru o carte vechie „Pravila luĭ Eustratie Logof.“ găsim data suireĭ luĭ Varlaam pe scaunul Mitropolieĭ Moldoveĭ: „In anul 1632. Sept. 23, Duminica, s'a chirotonit Varlaam Mitropolit Moldoveĭ. A ținut predică în acea di Meletie Sirigo, marele dascal dela Crit (великін дидаскал Критскій) (Colum. Traian 1882. No. 4-5. p. 212).

De aicĭ deducem, că cuvintele de pe pétra mormêntală a luĭ Varlaam : „anul al decelea al archieriei sale,“ nu se repórtă la data morțeĭ, ca cum Varlaam ar fi murit în al decele an al archipăstorieĭ sale, ci la data, când el ș'a făcut pétra mormêntală, adică la anul 1642, când se împlinesc dece anĭ de la chirotonia luĭ.

Data dela urma inscripțiuneĭ 7150, seŭ 1642 nu este data morțiĭ luĭ Varlaam, căcĭ din documentele Monastireĭ Seculuĭ, se vede că el aniĭ din urmă aĭ viețeĭ sale 'ĭ-a petrecut în retragere la Monastirea Secul, unde se găseșce subscris ca, „бив митрополит“, până pe la anul 1657, când ș'a făcut ultimul testament, carele pórtă acéstă dată. Mitropolitul Varlaam a archipăstorit până pe timpul revoluțiuneĭ, ce a detronat pe Vasilie Vodă (1650—2); căcĭ Archidiaconul de Aleppŭ spune, că Mitropolitul era bolnav, când patriarchul Macarie sosise în Iașĭ și că Domnul s'a dus de 'l avisitat. Deaseminea letopisețul ne spune, că, când s'a redicat la Domnie Georgie

Stefan (1653) Mitropolitul Varlaam era eșit la munte (Archiv. istor. Român. t. I. p. II. p. 68. — Letopis. t. I. p. 302).

9. In interiorul Bisericeĭ marĭ dela Secul, în cripte anume făcute în pereți în drépta și în stânga, sânt înmormêntațĭ ctitorii : Vornicul Nestor Ureke, și soția sa Mitrofana. Portretele lor se păstréză, zugrăvite pe pârete în tinda Bisericeĭ marĭ.

10. Adăogim în fine, că în Secul sînt îngropațĭ maĭ mulțĭ Ierarchĭ aĭ Moldoveĭ, cariĭ aŭ fost cu metania dela acéstă monastire, precum : Ioan Episcop. Romanuluĭ, Mitrofan, fost Episcop la Hușĭ și la Roman, Iorest, Gedeon, Mitropoliţiĭ Sava și Gedeon, etc, Mormêntul Mitropolituluĭ Sava este afară lângă Biserica mare, la fundul vestmêntărieĭ. Pe pétra luĭ mormêntală, ce se află la acel loc, se pot încă ceti următórele cuvinte : „сзи камен надгробны. . . . . сътворися вз еı лѣто по сзмрити свшеи . . . . раб҄ бжю Кvр Сава архіепископь Митрополит . . . . . часкін прѣставис вз дни Iш Еvстратіе Дабиже Воево. влѣто ҂зров мес. гена. е днь“ Adică : Acéstă pétră mormêntală . . . . s'a făcut în al 15-lea an după mórtea sa . . . . . ., ... robuluĭ luĭ Dumnedeŭ Kyr Sava Archiepiscop Mitropolit Sucéveĭ, a reposat în dilele luĭ Ioan Eustratie Dabija Voevod, în anul 7172, Genr. 5 dile„. (1664). Deducem de aicĭ, că Mitropolitul Sava a murit în anul 1664.

Din inscripţia de maĭ jos din Evangelia Mitropolituluĭ Gedeon, se vede că succesorul luĭ Sava la

Mitropolie a fost Mitropolitul Gedeon, carele era deja Mitropolit în luna Martie anul 1664.

Dela Mitropolitul Sava se păstréză în vestmântăria Monastireĭ un tas de argint, poleit cu aur pe din lăuntru, precum și florile de pe afară. Pe margine împregiur are inscripțiunea următóre: „сѫи тѣскъ сътвори и позлат Кvр Сава архіепскпъ и Митрополит Сѹчавскыи ѿт свое правагo стѧжаніе в дни Іѡ Стефан вод. в лѣто ҂зрѯи. авгѹст кѳ.“ — Acest téscŭ îl facu și auri Kyr Sava Archiepiscopul și Mitropolitul Suceveĭ din drépta sa avere, în ḑilele luĭ Ioan Stefan Voevod, în anul 7168, August 29“ (1660).

Mitropolitul Gedeon încă este înmormêntat la Secul. Pétră mormêntală nu este, dar mormêntul luĭ se arată la locul, unde este scris numele luĭ pe păretele bisericeĭ, în laturea stângă, dinafară.

Dela acest mitropolit se păstréză o evangelie slavonă manuscrisă. Ea este frumos scrisă pe chârtie grósă ca pergaminul. La finele Evangelieĭ dela Mateiŭ are acéstă inscripțiune:

„Благоволеніемь ѡца, и поспѣшеніемь сна, и съвръшеніемъ стго дха, всевидцоу и прѣблгомоу коу дажщомоу по зачала и конецъ. начаса и съвръшиса сіа стое благовѣствованіе съписашѧсѧ съ блвеніемь и съ повелѣніемь дааніемь и оусръдіемь и блгымь произволеніемь. прѣѡсщеннаго оца нашего. Гедеѡнь, Архіепскпъ и Митрополитъ Соучавскыи. происходникь ѿт стаа мѫнѫстирѣ глаголемыи

соухыи потокь, идеже ест храмь, оусѣкнове-
ніе честныѧ главы стго и славнаго пррока
прдтча и кртлѣ Іѡанна, на имѧ Сѫкоул.
да бѫдеть емоу въ молбѫ и памѧть и роди-
телѣмь его. вѣчнаа им памѧть. аще ли кто
наважденіемъ діаволскымъ дрьзнет възѧти
или продати сіа книгѫ безь блсвеніа ѿца
вышреченнаго. а ѡнь да бѫдет непрощенъ ѿт
га ба и ѿт прчтыѧ его мтре и ѿт тиі ѿцъ
иже въ никеи, аминь. въ дни Іѡ Нстратіа Да-
бижа воевод. тогда быст крѫг слнцꙋ д. а
лоун ѳ. врѫцлѣто е. въ лѣто ҂зров. и съвръ-
шисѧ мсца Март ді."

„Cu bunăvoința Tatălui, și cu conlucrarea Fiului, și cu severșirea Sântului Duch, a totvedetoriului și prea bunului Dumnedeŭ, carele dă după început și sfîrșit. Inceputu-s-a și s'a severșit acéstă sântă bunăvestire (Evangelie) scrisă cu binecuvêntarea și cu porunca, cu darea și cu oserdia și cu bunăvoință a preasfințitului părintelui nostru Gedeon Archiepiscopul și Mitropolitul Sucevei, originar din Sânta monastire ce se dice Părăul Secu, unde este templul Tăiarea cinstituluĭ capŭ al sântului și slăvituluĭ proroc înainte-mergătoriŭ și Botezătoriul Ioan, a nume Secul, ca să fie luĭ spre rugă și pomenire și părinților luĭ, viacĭnica lor pomenire. Déca cineva prin îndemnarea diavoléscă ar îndrăzni să ĭea séŭ să vêndă acéstă carte fără binecuvêntarea parintelui maĭ sus numit, acela să fie neiertat de Domnul Dumnedeŭ și de précurată luĭ Maică și le 318 părințĭ ceĭ

dela Nikea, amin. In ḑilele luĭ Ioan Istratie Dabija Voevod. Atuncĭ era crângu sórelui 4, al luneĭ 9, mâna anuluĭ 5. In anul 7172 (1664). Și s'a sevêrșit în luna Mart. 14.“

Pe fila din urmă maĭ este încă următórea însemnare română, scrisă de scriitoriul Evangelieĭ — Danul:

„Май апой де тоате мъ рог чине ва чети пре ачастѫ карте съ ноу мѫцȣдече ноумаи декът. пѫнъ ноу вец сокоти извоаделе ши вец афла пре че кале ам ꙟблат. адевър ши еȣ ѡмь сънть ши ам поутȣт ши греши съвай кът ам силит дин кът ам пȣтȣт съ нȣ грешескъ май връгѡс де тоате спре ачаста нѣм силит съ цинем ꙟцелесȣл дȣхȣлȣй свнть, къ скриптȣра фѫр ꙟцелес ꙗсте ка ши трȣпȣл фъръ сȣфлеть. Деч ѡаре че кȣвѫнт саȣ силѫ ва фи грешитѫ ꙗр вой пъринций свиций ши фрац четиц пре карта ачаста ши кȣ блѫндѣце ꙟндирептац. пентрȣ къ наȣ скрис дȣхȣл свнть ничи ꙟџер, че аȣ скрис ѿ мънѫ ꙟнтинатѫ ши фоарте пъкѫтоасѫ деч въ рог бине съ кȣвънтац ꙗр нȣ блестѫмац. ка ши вой съ лȣаць блсвеніе дела Домнȣл Дȣмнезъȣ ꙟ вѣчй амин. — многогрѣшніи Данȣл писець.“

Evangelia este legată cu catefea roșie și împodobită cu brodură de argint aurită; la colțurĭ are simbolurile biblice ale celor 4 Evangeliștĭ, pe table de argint aurite. La mijloc, pe o placă de acelașĭ metal

se represintă învierea Domnuluĭ cu legenda scóterei sufletelor din iad; deasupra inscripție grécă: „Анастасис."

11. Pe zidul paraclisuluĭ despre amédă-ḍi este o inscripție, carea are la mijloc Marca țereĭ Moldoveĭ și împregiur aceste cuvinte: „сьи монастир създа петрꙋ воевод. влто ҂зли и ѡградис по смерти его ѿ гжда его Єлена и чадми Іѡ Ілıаш воевод и Стефан и Костантин. влто ҂зни. мсц се. д." Adică:

Acéstă Monastire o zidi Petru Voevod, în anul 7038 (1530). Și s'aŭ îngrădit cu zidiŭ după mórtea luĭ de Dómna luĭ Elena, și cu fiiĭ (lor) Ioan Iliaș Voevod, Stefan și Constantin. In anul 7058, luna Sept. 4 (1550). Acest Domnŭ este Petru Rareș, cu Dómna și cu feciorii luĭ.

Se nașce acum întrebarea: Ce caută inscripțiunea uneĭ Monastirĭ făcută de Petru Rareșŭ și de familia luĭ între aniĭ 1530—1550 în mănăstirea Vorniculuĭ Ureche, cea zidită în anul 1594?

Acéstă contraḍicere se dizlégă prin următórea împregiurare, carea de la Secul ne transpórtă la Cetatea Némțuluĭ. Petru Rareșŭ, pentru ca să pótă cruța Cetatea Némțuluĭ de dărămarea ce se vede că pretendaŭ Turciĭ pentru tóte cetățile Moldoveĭ, a prefăcut acéstă cetate în Monastire, dedicată Sântuluĭ Ierarch Nicolae, și ĭ-a chărăzit tot teritoriul de prin pregiur, ce aparținea cetățiĭ. Dómna luĭ și cu fiiĭ, sub Domnia luĭ Iliașŭ, aŭ îngrădit acea Monastire cu zidiŭ. Dar în anul 1665 Domnitoriul Eustratie Dabija a dăruit Mănăstirea din cetate cu tot

teritoriul eĭ Monastireĭ Seculuĭ (*) Cu acéstă ocasie, călugăriĭ dela Secul aŭ zidit în Monastirea lor Paraclisul sântuluĭ Nicolaĭ, și pe zidiul luĭ aŭ strămutat inscripțiunea luĭ Petru Vodă dela cetate la paraclisul din Secul, spre păstrarea pomenireĭ primilor ctitorĭ aĭ monastireĭ din cetate.

12. Lângă Biserica cea mare a monastireĭ se găsesce o pétră mormentală, cu următórea inscripțiune:

„Гпджа рѡѯанда дщиа Iѡ Петра воеводы. гджа же. Iѡ Алеѯандра воеводы оукраси гробъ сзи братȣ своемȣ Стефанȣ Воеводѣ. иже прѣстависа къ вѣчнем ѡбитѣлем вл҃го зѯ. сеп. а." Adică: „Dómna Roxanda, fiica luĭ Ioan Petru Voevoda, éră Dómnă a luĭ Alexandru Voevoda, a înfrumusețat acest mormênt frateluĭ seŭ Stefan Voevoda, carele s'a strămutat la vĭacĭnicele lăcașurĭ în anul 7060, Sept 1." (1552)

Acéstă pétră cu epitaful eĭ iarășĭ ne duce la monastirea din cetatea Némțuluĭ. Dómna carea a pus pétra mormêntală este soția luĭ Alexandru Lăpușnénul, fiica luĭ Petru Rareșu. Mormêntul a fost al frateluĭ seŭ Stefan, carele, dupre spunerea Letopisețuluĭ Moldoveĭ (t. I. p. 175), a domnit doĭ anĭ și patru lunĭ, și a fost ucis în anul 7060, de boeriĭ rebelĭ, la Țuțora, unde el era tăbărât cu óstea. Pétra acésta ne dă a înțelege că el s'a înmormêntat în Monastirea Rareșilor dela cetatea Némțuluĭ. Călugăriĭ dela Secul, când s'aŭ făcut stăpânĭ pe acea Monastire, se vede că aŭ strămutat și ósele luĭ Stefan cu pétra mormêntală dela Cetate la Secul, spre maĭ multă în-

(*) (Istor. sf. Măn. Némț. ș Secul. fila 6.)

tărire a posesiuneĭ lor, precum făcuse și cu biserica și cu inscripțiunea ctitorésca, de maĭ sus.

13. In pomelnicul Monastireĭ Seculuĭ se pomenescŭ maĭ mulțĭ dintre Ierarchiĭ Românieĭ, ca ctitorĭ și miluitorĭ, arătând la fiecarele Monastirea, din carea s'a redicat la trépta ierarchică; la uniĭ și binefacerile ce aŭ făcut Monastireĭ.

1. *Episcopul Mitrofan.* ot Secul. Aŭ dat moșia Brătuleț, la lét 7125. Și o bucată de moșie Neședii, din sus de Tărpeșcĭ pe lângă apa Topolița.

2. *Episcopul Ioan.* ot Secul.

3. *Episcopul Iorest.* ot Secul.

4. *Episcopul Gedeon*, ot Secul. Acesta aŭ făcut sichăstria Seculuĭ.

5. *Episcopul Pavel.* ot Némțul.

6. *Episcopul Agathon.* ot Râșca.

7. *Episcopul Anastasie.* ot Moldovița.

8. *Episcopul Serafim.* ot Agapia.

9. *Episcopul Georgie.* ot Moldovița.

10. *Episcopul Dositheĭ.* ot Pobrata.

11. *Episcopul Calist.* ot Putna.

12. *Episcopul Amfilochie.* ot Secul.

13. *Episcopul Gerasim.* ot Putna.

14. *Episcopul Iosif.* Argișanul.

15. *Episcopul Sofronie Miclescul.* ot Secul. Aŭ dat 4500 leĭ la zugrăvirea catapetézmeĭ sântuluĭ Neculaĭ 1819. Aŭ maĭ făcut un litiiariŭ mare de argint, lucrat ciftișŭ, poleit și cu chipurĭ. 1838.

III. Monastirea Agapia.

1. Mănăstirea Agapieĭ, numită *din vale*, (spre deosebire de skitul Agapia din délŭ, carele este vè-

chia monastire Agapia, fundată pela mijlocul viacului 16-lé), datéză din anul 1646, și este zidită de Hatmanul Gavriil și cu soția sa knéghina Liliana. Acésta se vede din următórea inscripțiune, ce este désupra ușeĭ despre améză ḑi, la întrare:

„Вꙑ имѣ ѿца и сна и стго дха се ѹбо азъ рабъ бжїи Гаврил Хатман и кнѣгинѣ его Лилїана сътвори и създа сїи монастир Агапїѧ изновѡ нѡвѡсъздана съ дни благо-стиваго и хрлюбиваго гдна нашего Іѡ Басилїе воевод. и начас създати в ҂зрн ю. ѕі. и съвръшис вл͞го ҂зрнв сеп. г. и ѡсͭис въ л. ҂зрне. сеп. ві дни."

In numele Tatăluĭ și al Fiiuluĭ, și al Sântuluĭ Duch étă decĭ eŭ robul luĭ Dumnedeŭ Gavril Hatmanul și Knéghinea luĭ Liliana făcutam și am zidit acéstă Monastire Agapia din-noŭ noŭ-zidită, în zilele Euseviosuluĭ și de Christos iubitoruluĭ Domnuluĭ nostru Ioan Vasilie Voevod. Și s'a început a se zidi în 7150 (1642) Iu. 16, și s'a sevêrșit în anul 7152, Sept. 3. (1644). Și s'a sfințit în anul 7155, Sept. 12 ḑile (1647).

2, In partea despre méḑă-nópte désupra ușeĭ antretuluĭ Bisericeĭ marĭ este o altă inscripție românéscă, despre restabilirea Bisericeĭ după arderea eĭ în evenimentele dela 1821, cu eteria grecéscă:

„Acéstă sântă mănăstire aŭ pătimit primejdie cu arderea foculuĭ, atât în lăuntru, cât și afară dispre Turcĭ, la turburarea ce s'aŭ urmat în anul 1821, la Septemvrie în 6 ḑile, atât kiliele în lăuntru, cât și pe afară prin prejur. Eră la anul 1823, în ḑilele

prea înălţatuluĭ Domn Ioan Sandul Sturza Voevod, prin blagoslovenia preosfinţituluĭ Mitropolit al Moldaviei Kyriu Kyr Veniamin Costaki, şi prin osêrdia şi sirguinţa surorii preosfinţieĭ sale Maĭcăĭ Elisavet Schimonachia stariţa acesteĭ sfinte mănăstirĭ, s'aŭ meremetisit şi s'aŭ tencuit atât în lăuntru, cât şi pe afară şi s'aŭ şi acoperit din venitul mănăstireĭ şi ajutoriul patrioţilor. Drept acéstа, spre vecĭnica pomenire acelor ce s'aŭ ostenit şi aŭ ajutat, şi aducerea aminte de primejdia ce s'aŭ întêmplat, s'aŭ însemnat pe acéstă pétră. 1823. Iunie 20."

Aprópe de skitul Agapia din dél, lângă cale este o stâncă, carea pórtă numele de „pétra luĭ Aron Vodă;" pe ea este sculptată o inscripţie modernă, pusă de reposata întru fericire stariţa Tavitha. Noĭ o reproducem şi acésta, fiind că cuprinde o tradiţiune istorică despre vechimea acestuĭ skitŭ: „Acéstă pétră numită „Aron Vodă", maĭ mulţĭ secolĭ aŭ servit de aghiasmatariŭ soboruluĭ monastireĭ Agapia-veche. Tradiţia spune, că Aron Vodă, în juneţa sa, învéţa carte la moşul seŭ Stareţul Siluan, şi întru o nópte eşind pe ascuns din monastire, şi pe când se înturna pe la medul nopţiĭ fu surprins de moşul seŭ la acest locŭ şi pedepsit. Junele ruşinat, fugi dela monastire, şi nu maĭ reveni acolo, decât după ce deveni Domnŭ al ţereĭ, când milui monastirea şi-ĭ re'noi daniele ce avea ea dela Domniĭ predecesorĭ. La anul 1867, Iunie 26, Măria Sa Domnul RomânieĬ Carol I-iŭ a visitat monastirea Agapia şi acest monument."

4. O Evangelie ctitorescă ferecată cu argint şi aurită. Pe partea deasupra se represintă învierea

Domnuluĭ. Imprejurul Domnuluĭ înviat se represintă din sus în jos: 1) Din stânga doĭ ângerĭ, dinadrépta 3 mirpurtătóre (mironosițe); 2) 12 figurĭ ale drepților din legea vechie, 6 de o parte, 6 de alta; 3) Adam și Eva, apucațĭ de Domnul Christos de mână, spre a-ĭ scóte din iad; 4) Impregiurul acestuĭ tabloŭ, și de o parte și de alta, sânt închipuițĭ 12 Apostolĭ.

Pe laturea de desupt se represintă Domnul înălțându-se la ceriŭ de 6 ângerĭ. Impregiurul tabloului, pe margine — 12 Serafimĭ, 6 de o parte, 6 de alta. Sub tabloŭ are următórea inscripțiune: „сѫи тетраєѵангелъ сътвори пань Гаврил хатмань. и кнѣгинѣ єго Лиліана. и даде ѧ. въ свои ново създанныи монастир Агапіѧ. идеже єст храм стго архїстратига Михаила и Гавріила. блто ҂зрнд. мсц ав кд." Adică: „Acest tetravangel îl făcu panul Gavril Hatmanul, și Knéghinea luĭ Liliana, și'l dădu la noŭ-zidita sa Monastire Agapia, unde este templul sântuluĭ Archistratig Michail și Gavriil, în anul 7154, luna August 24." (1646). Evangelia este scrisă pe chărtie pergamină, cu frumósă caligrafie cu aur și cu negrélă, cu portreturile evangeliștilor. Este scrisă la Episcopia de Rădăuțĭ și de acelaș piseț Ivancu, carele cu treĭ anĭ maĭ înainte scrisese Liturgia MitropolituluĭVarlaam, de carea s'a vorbit în urmă.

Pe fila de la urmă are acéstă însemnare slavonă:

„Благоволеніем ѡца, и поспѣшеніем сна, и съвръшеніем стго дха. въсевидцоу и прѣблагомоу боу дажщомоу по зачалѣ и конец. въсѣкомꙋ дѣлоу благоу иже ѡ нем начинаемомꙋ.

слава и величїе дрьжава и облас҇т аминъ. начас и сьврьшис сїе с҇тое благовѣс҇тїе. даанїем и оусрьдїем и благым произволенїем, пана гаврїила хет҇мана, и кнагинѣ его Лилїана. иж и шкова около и вънѣтрь сь злат҇ѡм, елико им ѣ бъ дал. да бждет им въ млбж и чадом их. а по сьмр҇ти въ вѣчнжа им памат. и даде его въ новосьзданныи свои монас҇тир агапїа. идеже ес҇т храм, сьбѡр с҇тго архаггла Михаила, и прочих безплът҇ных. аще ли к҇то навожденїем дїаволским покоуситса порѹшити его ѡт с҇тго храма вышеписанного. а ѡнъ да въздаст слово прѣд страшным и нелицемѣрным сждїеж. и с҇тыи архангелъ Михаилъ да бждет емоу сьперник на страшнѣм сждищи хвъ, аминь. въ дни благочестиваго и христолюбиваго гна нашего Іѡн Василїа воеводы. гпдрѣ земли молдавскои: влѣ҇т ҂зрнд. мсца Іоул. и.

„Cu bunăvoința Tatălui și cu conlucrarea Fiiuluĭ, și cu sevêrșirea Sântului Duch, a tot vedetoriuluĭ și pré-bunuluĭ Dumneḍeu carele dă după început și sfîrșit la tot lucrul bun, carele se începe cu dênsul, slava și mărirea, ținerea și stăpânirea, amin. S'a început și s'a sevêrșit acéstă sfântă bine-vestire, cu darea și cu osêrdia și cu bunavoință a panului Gavriil Hatmanului, și a knéghineĭ luĭ Liliana, care aŭ și ferecat'o împregiur și în läuntru cu aur, pre cât le-a dat Dumneḍeŭ, ca să fie lor spre rugă și copiilor lor; éră după mórtea lor spre viacinică pomenire.

Și a dat-o în noŭ-zidita sa monastire Agapia, unde este templul (cu serbarea) săborul sântuluĭ Archangel Michail și al celoralalțĭ fara de trup. Décă cineva din îndemnare diavolică s'ar încerca a o răpi dela sântul templu maĭ sus scris, acela va da cuvênt înaintea înfricoșatuluĭ și nefățarniculuĭ judecătorŭ, și sântul Archangel Michail să-ĭ fie rival la înfricoșatul județ al luĭ Christos, amin. In dilele evsevio-suluĭ și iubitoriuluĭ de Christos Domnuluĭ nostru Ioan Vasilie Voevoda, Domnitoriul țereĭ Moldoveĭ, în anul 7154, luna Iulie 8.“ (1646).

Pe pagina precedentă este scris : “ Сїє с҇тоє бл҇говѣстїє напнсаса ржкож многогрѣшнаго нванка въ еп҇скпїи радѡвскои. при еп҇скпѣ Ѳеѡфанѣ. цронсходник ѡт с҇таа монастир поутнаа.“

„Acéstă sântă Evangelie s'a scris cu mâna mult pĕcătosuluĭ Ivancu în Episcopia Rădăuților, sub Episcopul Theofan, originar de la sânta monastire Putna.

Hatmanul Gavriil, ctitorul Agapieĭ a fost frate luĭ Vasilie Vodă. Acésta se vede din chrisovul, cu carele Stefăniță Vodă, în anul 1660 întărește moșiele Agapieĭ, unde, între altele dice : „Agapia este zidită de unchiul nostru Gavriil Hatmanul.“ Intr'un Chrisov al aceluiașŭ Domn, cu data 7166 se dice că Hatmanul Gavriil a avut feciorĭ : pre Radul Stolnicul cel mare, și pre Neculaiŭ Abâza Sulgiariul. Aceștia încă sânt ctitorĭ aĭ Agapieĭ, căreia, în anul 7166 'ĭ aŭ dăruit dóue sate : Idumiresciĭ — la Bacăŭ, și Goșmaniĭ — la Némțŭ. Domnul Stefan Petriceĭcu, într'un uricŭ al sĕŭ din anul 7181 (1673), pentru un

vad de móră ce'l dă Agapieĭ, numesce pe Hatmanul Gavril" frate al luĭ Vasilie Vodă.

Monastirea Agapia vechie a început a se zidi în anul 1572. Acésta se constată dintr'un uric din anul 7080, prin carele Ionaşco Vodă dărueşce acesteĭ monastirĭ poéna luĭ Urekie şi poéna Rusuluĭ, care eraŭ din locul cetăţiĭ Némţuluĭ. (Docum. M. Némţ.)

4. O cruce mare cu 8 cornurĭ, ca şi cea dela Monastirea Némţuluĭ, legată în sirmă de aur, împodobită pe la tóte colţurile cu florĭ de argint poleite cu aur şi în vêrf cu petre (care acum nu esistă). Códa este de argint, aurită. Désupra are o bómbă cu inscripţia următóre carea începênd depe bómbă în dóue rândurĭ, se sfârşeşce pe códă:

„сѣї крстъ сътвори Архимандрит Сїлїwан. въ задшїж пардєнию ѿт пꙋтна и дал а въ монастир гапїи. вл҃т ҂зра. апр. і."

„Acéstă cruce o făcu Archimandritul Silioan, spre desufleţia luĭ Partenie dela Putna, şi a dat'o în monastirea Agapia. în anul 7101, Apr. 10." (1593).

In Agapia se maĭ păstréză încă dóue odóre din viacul 16-lea, anume un panighiar şi un pocroveţ, făcute în anul 1581, de Isaia Episcopul de Rădăuţĭ, carele la finele vieţeĭ se retrăsese în monastirea Agapia din délŭ, séŭ cea vechie. Descrierea acestor obiecte vedĭ-o în „Chronica Romanuluĭ part. I. p. 211-212.

6. In monastirea Agapia s'a păstrat o bunicică colecţiune de manuscrise slavone, din timpurile când prin Bisericele române se întrebuinţa limba slavonă.

Aceste manuscrise, la anul 1871, când am visitat monastirea înadins pentru a cerceta antichitățile eĭ, le am găsit aruncate în podul Bisericeĭ. Dar am sfătuit pre maica stareța Tavita să formeze o bibliothecă, să lege acele manuscrise și să le păstreze, ca pe o raritate, carea face onóre mănăstireĭ. Sfatu meŭ a fost ascultat, și acele cărțĭ astădĭ staŭ în biblioteca monastireĭ în tótă regula. Multe din ele eraŭ deteriorate, mucedite și putredite de plóie și filele lipite unele de altele, în cât se rumpeaŭ când cercaĭ a le desprinde. Dăm aicĭ o listă de acele cărțĭ, pentru șciința doritorilor de ale cunóșce :

1. Mineiul pe luna Iulie, manuscris. La urmă se spune, că este făcut de robul luĭ Dumnedeŭ Georgie, și dat monastireĭ Agapieĭ.

2. Manuscris, cuprinde mineiul pe Octombrie, fără început și fără sfârșit. Credem, că este scris înainte de aducerea móștelor sânteĭ Paraskiveĭ la Iașĭ, sub Vasilie Vodă, căcĭ în Sinaxariul acesteĭ sânte, la 14 Octomb. nu se pomineșce nimica de acéstă faptă însemnată.

3. Manuscris cuprinde penticostariul. Se începe din Sâmbăta luĭ Lazăr și se sfârșesce cu cincĭdecimea (Penticoste). Fără început, fără sfârșit, fără dată.

4, Un Apostol manuscris, în folio, gros. Cuprinde textul cărțiĭ numite Apostolu, în dóue limbĭ, slavonă și română. Fie-care frasă a textuluĭ slavŭ este urmată de traducerea română, carea continuă tot înainte, ca cum ar fi tot un text. Lipsesc câteva file dela început și de la sfârșit. Cartea acésta ne dă a înțelege modul, cum, cu încetul și cu greŭ a trebuit

a se întroduce limba română în Biserică. Eraŭ partite, din care unii ţineaŭ la păstrarea cărţilor slavone, alţiĭ doriaŭ înlocuirea lor cu cărţĭ în limba română. Ideea de a împăca amândóue partitele a dat nascere cărţilor mixte slavo-române. Ast-feliŭ, afară de Apostolul în cestiune, cunóşcem încă o Evangelie slavo-română, carea se păstréză în bibliotheca Monastireĭ Némţuluĭ, precum şi psaltirea slavo română a Mitropolituluĭ Dosotheiŭ, carea s'a tipărit de dênsul.

Apostolul acesta astădĭ este în posesiunea Academieĭ române.

La zăcéla 221 găsim următórea însemnare a scriitoruluĭ Apostoluluĭ dela Agapia :

„Азъ недостоиныи и многогрѣшныи Костантин діакоул ѿт село Винджѡны исписал до зде ѿт дѣаніе апаскон до двасата двадесѧт пръвы а иже четат на неѧ аще где бѫдет погрѣшил да исправлѣите а не клънѣти. понеже бѣх млад оумѡм и неоукрѣпленъ разоумом ꙗкоже и кораблѣ влаѫсѧ въ пѫчинах морскых. въ дни благочьстиваго Іѡан Василіе воевод. въ лѣт ҂зрнд."

„Eŭ nevrednicul şi mult pěcătosul Costantin Diacul din satul Vindăóniĭ am scris până aicĭ, dela faptele Apostolilor până la dóuĕ-sute dóuĕ-decĭ şi una (zacéla). Eră ceĭ ce vor ceti pe dênsa (cartea), décă voiŭ fi greşit undeva, să îndrepteze, dar să nu blésteme; pentru că am fost tênĕr cu mintea şi neîntărit cu priceperea, ca şi corabia ce se sbuciumă în

noénurile mărilor. In zilele Euseviosuluĭ Ioan Vasilie Voevod, în anul 7154 (1646).

La început este încă pe dedesupt o însemnare făcută de o altă mână, în carea se spune ceva din întêmplările acesteĭ cărțĭ, și carea arată, cât de prețuite eraŭ pe atuncĭ cărțile, încât pentru ele de multe orĭ se certaŭ, se judecaŭ. Fiind-că lipsescŭ câteva file dela început, de aceea și acéstă însemnare este întreruptă.

„. . . . . . Фичорꙋл попін Глигоріи де ин-деани (*). Дечи парѳеніи наꙋ апꙋкат съ ѡ плжтіаскъ, че саꙋ сфжршит. дечи Костантин шаꙋ лꙋат карте. іар еꙋ Гавриліе. дакъ ам щиꙋт. къ есте а лꙋи парѳеніи. мам пържт кꙋ попъ глигорче ла пъринтеаи митрополитꙋл Гедеон. ши лам ржмас пре попа глигорча. ши іам дат попіи. ві леи кꙋм щиꙋ тоци. ши щици ши млтвеле воастре. ши аꙋ дꙋс каніи нил. ши аꙋ адꙋс карте. млтвеле воастре наци вреꙋт съ о плжтици іар еꙋ ам ржскꙋмпърато. Еꙋ щиꙋ къ есте а ме. дечи синтꙋ волник съ о даꙋ кꙋи кои вре. ши аꙋ ꙟнблат атꙋнче влет ,зрѯе, мсца февр. є дни“ (1657).

Se înțelege, că un Partenie călugăr dela Agapia comandase luĭ Costantin feciorul popeĭ Gligorcea din Vindéónĭ, carele era bun scriitoriŭ, ca să scrie acéstă carte pentru monastire, orĭ pentru dênsul. Partenie a murit, pe când Contantin n'apucase a

(*) Indeanĭ este cu greșélă scris numele satuluĭ Vindăónĭĭ. Satul acesta este în apropiere de Târgul Némțuluĭ, și se numeșce astadĭ *Ghindăonĭĭ*.

isprăvi cartea. El a încetat de a mai scrie. Tatăl seŭ-popa Gligorcea, voia să ţină cartea pe sama sea. Gavriil, — se vede că deaseminea călugărŭ dela Agapia, — sciind că ea este comendată de Partenie carele daduse şi arvonă, a pârît pre popă la Mitropolitul Gedeon, carele a hotărât a se da cartea mănăstireĭ. Călugării n'aŭ vrut să plătéscă banii, ce maĭ remăsese a se plăti pentru scriere (12 leĭ); ĭ-a plătit Gavriil şi a remas cartea a luĭ, éră dela dênsul a remas monastireĭ.

5. Tetravangel. Fără dată.

6, Mineiŭ pe luna Maiŭ, facut de Dómna Ruxanda (госпожа роѯанда), şi l'a dat Agapieĭ spre pomenirea sa, fiind igumen popa Nicanor. Acéstă Dómnă Ruxanda, cred că este fiica luĭ Vasilie Vodă, soţia luĭ Timuşŭ Chmelniţki, carea după mórtea bărbatuluĭ seŭ, întorcânduse în ţéră, fu ucisă de tălcharĭ în Monastirea din cetatea Némţuluĭ (Docum. M. Némţuluĭ).

7. Anthologion, séu mineiŭ obştescŭ tipărit.

8. Tetravangel slavon manuscr. fără dată. Are o însemnare la finele Evangelieĭ luĭ Ioan, unde se arată că s'a înoit legătura la 7171 (1663),

9. Manuscr. slav. cuprinde Acatiste şi diferite rugăciunĭ, ce se întrebuinţaŭ în monastirile uniate din Rusia apusană, când eraŭ sub domnirea Polonieĭ; este scrisă în Viniţa, anul 1680. Acéstă carte este remasă dela un călugăr emigrat din Polonia dela o mănastire Basiliană. Mulţĭ din aceĭ călugărĭ se oploşaŭ în Moldova, neputând suferi despotismul egumenilor din şléchta polonă, cariĭ acaparase tóte mănastirile foste orthodoxe.

10. Manscr. slav. cuprinde psaltirea, cântările lui Moisi, Acatistul, Paraclisul, rugăciuni la diferite casuri, rugăciunile dimineței, ale serei, ale împărtășirei. Fără început, fără fine, fără dată.

11. Manusc. slav. fără început, fară sfârșit și fără dată. Este un catavasieriŭ, seŭ carte pentru cântăreți, cuprinde imnurile anuale bisericesci, începe cu serviciul pentru morți.

12. Ceasoslov manscr. slav. dat de Serafim Episcopul Rădăuților, carele era originariŭ din acéstă Monastire an. 1669.

13. Mineiŭ pe Iunie. Fără fine și fără dată.

14. Manscr. slav. cuprinde cuvinte de ale sânților părinți despre viața monachicéscă.

15. Mineiŭ manscr. slav. pe Ianuariŭ 8° fără fine și fără dată.

16. Octoichŭ manscr. slav. cuprinde cele 4 glasuri dela urmă: 5—8; scris la 1694.

17. Manuscr. slav. pe pergamin, format micŭ, fórte vechiŭ; fără fine, fără dată. Cuprinde Patericul.

18. Manuscr. slav. 4° micŭ. Cuprinde viața împĕratuluĭ Asaf și a cuviosuluĭ Varlaam: la urmă viața Marieĭ Egiptenceĭ.

19. Un manuscr. român întitulat : învĕțătură creștinéscă. Eŭ cred că este originalul catichisuluĭ Mitropolituluĭ Antim Ivirénul, scris cu mâna luĭ, pe când el învĕța românesce, și pe care apoĭ el l'a tipărit în calitate de ieromonachŭ și tipografŭ. Un esemplariŭ tipărit, întitulat „Didascalie chreștinéscă,“ se găsesce în bibliotheca D-luĭ Grigorie Manu, în Bucurescĭ.

20. Tetravangel slav. fără dată. La finele Evangeliei luĭ Ioan este o însemnare despre legătura luĭ adoua óră, în anul 1663).

21. Psaltire cu cântările luĭ Moisi și cu paraclisul ; n'are inscripție. Dar la începutul catismei 7-a se găsesce acéstă însemnare : „Acéstă psaltire este dela Sf. mănăstire Homorul, și s'aŭ adus la Mitropolie, când s'aŭ pus dikiŭ Svinția Sa Varlaam. . . . Egumen ot Homor, în ḑilele Svinției sale preosfinţitului Mitropolit Georgie, în ḑilele Măriei Sale Michaĭ Vodă, și iar acéstă psaltire să mérgă la Homor. 7231 (1723).

22. Manuscr. slavon, mare, cuprinde Apostolul ; scris în anul 1452 de Theoctist.

23. Bogorodicinicŭ. manusc. slav. fără început, fără fine, fără dată.

24. Manuscr, slav. fără început, fără fine și fără dată. Cuprinde Tipicul, și din o asemănare se vede, că se numia „Tipicariŭ.“ Pe la mijloc are o însemnare, din anul 1742, în carea se ḑice : acest tipicariŭ s'a legat cu cheltuéla mult pĕcătosuluĭ și smerituluĭ între Ieromonachĭ попа ан'тоніє ѡт агапіє л'г. ҂зсн мр'т еі дни.“ (7250—1742).

25. Triodul postuluĭ (пос'тнаѧ). Fără început, fără sfîrșit, fără dată.

26. Manuscr. slav. Mineiŭ pe luna Noembriŭ. Ânteiŭ are slujbele sânților pe tóte ḑilele, la urmă sinaxarele lor, iarăși pe tóte ḑilele.

27. Molitvenic, manuscr. slav. începe cu rânduéla călugăriei, apoĭ a îngropăreĭ călugărilor, și celelalte trebĭ și rugăciunĭ preoțescĭ. La urmă are slujba sfinților Voevoḑĭ. Dóue cuvinte din cartea numită „Di-

optra“, prin care călugărul pecătos și pătimaș meditéză în sine însuși. Al doilea cuvênt este un dialog, în care conversază trupul cu sufletul. Un cuvênt în limba română către cel ce va să fie călugăr. Același cuvênt și în limba slavonă. Alt cuvênt — *pentru a nu vorvi la trapeză*. Cuvêntul unui starețŭ. Cartea este scrisă de un monachŭ Theoctist; Făcută de robul luĭ Dumnedeŭ Gavriil, pentru sufletul seŭ și ale părinților și dată în Monastirea „безплътних въ горѫ глаголемѫѧ агапієво (celor fără de trupurĭ în munțiĭ numiți aĭ luĭ Agapie). Dată n'are. La fine, jos are aceste cuvinte latine: „Si Deus nobisqŭ quis contra nos“, scrise cu altă mână.

Noĭ reproducem aicĭ cuvêntul român, ca o piesă literară călugărésca din viacul 18-lea:

„Кȣвънт кътръ чела че ва съ фіе кълȣгър. блки ѡче!

Тоці чеїа че вор съ пріміаскъ віаца кълȣгъреаскъ каре есте кіпȣл ѫнџереску. аша і съ каде а фі маїнте де тоате съ фіе аскȣлтъторі егȣменȣлȣі ші тȣтȣрор фраціилор карес ѫнтрȣ Хс: ашіждереа съ аібъ драгосте кътръ тоці, ашіждереа съ аібъ ръбдаре пентрȣ понослȣіре ші батџокȣръ чеї ва вені де ла тоці пентрȣ къче ші Хс: понослȣіре ші батџокȣръ. аȣ пріміт ші дефъїмаре дела жідовї ніаȣ аръгат ноаѫ кіп ка съ не спсим аша кълȣгърȣл і съ каде съ фіе смеріт аскȣлтъторі блънд ші немъндрȣ съ нȣ се ѫналцъ кȣ мъріре дешартъ.

не агонісітор. не черкѫнд ꙟмбрѫкѫмінте. не фȣр. немѫнкѫчос. сѫ нȣ вѫдеаскѫ грешалиле фрателȣі сѫȣ. ка ші ел сѫ фіе акоперіт ла ꙟнфрікошатȣл џдеці а лȣі Хс: че і сѫ каде сѫ фіе кѫлȣгѫрȣл ка мортȣл кȣ алтѫ нȣ ва пȣте сѫ се сп҃сакѫ. кѫлȣгѫрȣл че наре агонісітѫ ка ꙟнџерȣл лȣі Дȣмнезѫȣ еасте. кѫнд ва сѫ сѫ роаџе. кȣрат сѫ роагѫ. кȣм ва ꙟплѫче лȣі Дмнзѫȣ. ші рȣга но пѫрѫсѫще. ніч зȣа ніч ноаптеа. Іар кѫлȣгѫрȣл че аре агонісітѫ ꙟндоітȣі. дін сȣфлет пентрȣ, кѫч сѫ гріжаще де агонісіта са кȣм о ва ꙟнмȣлци кȣм грѫеще свнтȣ домнȣл: кȣ ростȣл сѫȣ. кѫ ȣнде вор фі кістѣріїле воастре аколо ва фі ші інімиле воастре. Дечі де теаі тȣнс о кѫлȣгѫре. аȣ нȣ щіі кѫ теаі лепѫдат де лȣмѧ. дар кȣм іар черчі челе лȣмѧщі ѡкаїніче (*). нȣ юбі іар віаца лȣмѧскѫ ка сѫ нȣ те асѫмені кѫнелȣі че сѫ ꙟнтоарчѣ іар ла борѫтȣріле сале. че де вреі сѫ фіі десѫвѫршіт. кѫлȣгѫр. нȣ юбі лȣмѧ ачаста кѫчі дака теаі тȣнсȣ теі лепѫдат де лȣме ачаста ші де кѫтес ꙟнтрѫнса — нȣ дорі де аȣр ші де арџінт. нічі де вешмінте лȣмінате. нічі сѫ аібі агонісѫтѫ. нічі мѫнкѫрі алесѫ нічі він бȣнȣ. нічі мантіа фрȣмоасѫ. нічі одіхнѫ бȣнѫ. нічі арџінт нічі аȣр. ка гȣноюл сѫ фіе ꙟнаінтеа пічоарілор тале. ші авȣціе сѫц фіе ка сѫракȣлȣі Лазар фѫрѫміле ачеле че

(*) Ticălóse.

кад дін маса богатꙋлꙋї шi агонісіта. мьчеш: сꙋдоаріа фецеї тале сѫці фіе ціе, шi вешмѫнтꙋл тѫꙋ де пѫр сѫ фіе каріліи пꙋрта. де дорещї де вешмінтеле челе ѫнцерещї каре стрѫлꙋческ маї вѫртос де кѫт соареле. аша сѫ фіі пѫнѫ ла моартеа та. шi мѫнкаре та сѫцї фіе кѫтрѫ Дмнзѫꙋ сꙋспінаре. шi рꙋга непѫрѫсітѫ. шi бѫꙋтꙋра та сѫцї фіе лакрѫміле тале. непѫрѫсіт вѫрсѫндꙋле. шi кѫтрѣ Дмнѫзѫꙋ рꙋгѫндꙋте. шi кꙋрціле тале мічї шi де німікѫ коврꙋ. ка сѫ ѡчінезї челі ѫнфрꙋмꙋсецате ѫн чер. ка сѫц фіе мѫнꙋле тале. пꙋрꙋре рѫдікате кѫтрѫ дмнзѫꙋ. шi сѫ фіі трѣз. пꙋрꙋреа ѫнтрꙋ превегере шінтрꙋ рꙋгѫ непѫрѫсітѫ. пентрꙋ пѫкателе тале шi де еші ѫнтрꙋ ѡбщіе: кꙋ фраціі нꙋ черка воеа нічї ѡбічеіле інімії тале. каре ле аї авꙋт шi ле аї цінꙋт. че кꙋ блѫндеціле шi кꙋ ліні ще те ѫнфрꙋмꙋсѫцазѫ пре сіне шi кꙋ смереніе. фереще. ѫнкѫцѫтꙋріле пѫрінтелꙋї тѫꙋ челꙋї сꙋфлетескꙋ шi а егꙋменꙋлꙋї шi а тꙋтꙋрор фраціилор. пентрꙋ кѫчї кꙋ смереніа веі арде тоате мещешꙋгꙋріле віклеанꙋлꙋї шi сѫцеціле лꙋї. шi тоате лꙋкрꙋріле рѫꙋтѫцілор ле веї кѫлка. шi сѫ аібі драгосте кѫтрѫ тоці. пентрꙋ кѫ фѫр драгосте тоатѣс дешѫртѫрі. шi рѫбдара сѫ аібі пѫн ла моартеа та. нічі сѫ фіі ѫналт де хіре. нічі мѫндрꙋ. нічі сѫ те мѫрещі ѫнтрꙋ дешертꙋ нічі сѫ те ѫналці ка нꙋ пентрꙋ мѫндреціле сѫ

те вънезъ діаволꙋл ші веі фі асъмінеа сатаніі. пентрꙋ къ ел пентрꙋ мъндреціле аꙋ къзꙋт дін чінстеа са. ші съ скімбъ лꙋміна феціі лꙋі ꙟнтрꙋ ꙟнтꙋнерек. ші фꙋ діавол. шінꙟнвѣчі съ ва мꙋнчі кꙋ антіхрістъ ші мꙋнчіі лор нꙋ ва фі сфършіт. ші де те ва ѡпрі маі мареле тъꙋ зікъндꙋці. астъзі съ нꙋ мънънчі. іар тꙋ кꙋ смерѣніе съ те апропіі. кътръ дънсꙋл. съ зічі іартъмъ пърінте. кꙋм ва фі воіа та. саꙋ де те ва ѡпрі зікънд астъзі съ нꙋ беі іар съ зічі іартъ пърінте кꙋм ва фі воіа та, саꙋ деці ва зіче дъ раса та честꙋі фрате. саꙋ алт страі чеі аве маі бꙋн каре ꙟі пꙋрта тꙋ. съ нꙋ ръспꙋнзі кꙋвънтꙋ. че кꙋ тоатъ блъндеца ші кꙋ інімъ смерітъ съ даі че ца порончі. іар тꙋ сънгꙋр съ іаі вешмънтꙋл чел рꙋптꙋ ші де німікъ каре аꙋ фост пꙋртат де фрателе тъꙋ ші съці копері трꙋпꙋл тъꙋ. ші де доарме фрателе тъꙋ ꙟл дещаптъ пре дънсꙋл ка съ маргъ кꙋ тіне ла рꙋгъ ші де теа стріга ла лꙋкрꙋ нꙋ зъбові съ нꙋ апꙋче алтꙋл ꙟннаінтеа та. че кꙋ ѡсърдіе ші кꙋ блъндецъ съргꙋеще спре лꙋкрꙋл чеці порончіаще. ші нꙋ ащепта съ те кеме де доаѡ ѡрі саꙋ де треі орі ші съ ва скръбі фрателе тъꙋ ші пре алцііі тꙋрбꙋра. ші кънд веі мерџе ла лꙋкрꙋ. нꙋ мерџе пе кале гръінд кꙋвінте дешарте. че

съцi фiе мин'те сȣс къ'тръ дмнъзъȣ ши де лȣкрѣзi кȣ мънiле iар кȣ рос'тȣл тъȣ славословѣще пре дмнъзъȣ. шi деi шеде ла масъ нȣ ръспȣнде кȣвiнте. ничi кътȣ'та. сȣс. саȣ џос. че а'тъ'та нȣмаi ꙟнаiнтеа 'та. кȣ ѡкiй џос. съ кавȣцi. шi iнима съцi фiе сȣс кътръ дмнъзъȣ. шi кȣ сȣспiне шi кȣ рȣгъ сънгицi бȣкъцаша чеа де пъне а'та. шi пахарȣл тъȣ. ашиждере съл беi кȣ лакръмi. нiчi съцi ꙟнбȣiбезi пън'тeчеле тъȣ. нiчi съ те сколi де ла масъ. съ ешi маiн'те де ѡ'тпȣс'тȣл месъi ка нȣ кȣмва съ слъбещй шi те беi слобозi. шi вiiнд дiѧволȣл ꙟцi ва пȣне гънд вiклеан ꙟнтрȣ iнiма 'та. шi веi фi ка о ѡае фȣџiнд дин 'тȣрмъ. шi афлъндȣѡ пре дънса лȣпȣл. ръ'тъчiтъ о апȣкъ пре дънса фъръ милъ. ашаi шi кълȣгърȣл че съ скоалъ дела масъ фъръ благослов. челȣi маi маре. алесȣ де невое: шi де везi пе фра'теле тъȣ грешiнд, нȣл въдi чел акопере. кȣм съ фii сiнгȣр акоперiт. шi де веi фi егȣмен, нȣ фii iȣбiтор де арџiн'т нiчi мънiѡс. нiчi апȣкътор а стръiнȣлȣi кȣ стръмбȣ. ка съ нȣ фii ѡсъндiт ка Їȣда. пентрȣ къ Iȣда пен'трȣ юбiре арџiн'тȣлȣi перi. въндȣ пре дмнȣл л̃ де стрѣбърнiчi (*) дȣпъ ачеѧ съ къi шi съ ꙟн'тоарсъ шi лепъдъ ар-

(*) Сребреники: *arginţĭ*

цінтȣл ші съ дȣсъ де съ спънзȣръ. че фії блънд. лін. смєріт. мілостів. рѫбдътор. къ-тръ мішеі. ші сърачі. ші кътръ стръіні ка ȣн пърінте ле фії. деці ва греші фрателе ꙟнаінтеа та ші а вені съ ерці, нȣї гръї нічі кȣ мъніе. ка съ нȣл скръжещі. ші а къде ꙟн ѡчеаніе (*). ша пері фрателе тъȣ пентрȣ мін-теа та. че кȣ блъндецъ. ші кȣ лініще ꙟл ꙟнтреабъ пре дънсȣл. ші прекътінел пънъ лії ꙟндірепта. ші лії адȣче пре дънсȣл ꙟн тȣр-ма та алѧсъ. ші лȣптътȣторюȣл лȣї съ варȣ-шіна. ші те фереще ка съ нȣці пȣе діѧволȣл ꙟнтрȣ ініма та кȣм съ аїбї гріже де ачестѣ пъмінтещї дȣлчецї. ші де лȣкрȣрї дмнещї. кȣм съ слȣжещї. ші лȣї Дмнзъȣ ші ѡмені-лор. дȣпъ ачеѧ са пліні асȣпра та кȣвън-тȣл. че съ г зеще. нȣ ва пȣте ѡмȣл чіші ва пȣне мъна пе плȣгъ ші съ каȣте ꙟн на-поі нȣ ва фі ꙟндірѣптат. ла ꙟнпъръціе· черюлȣї. че съ аібї гріжа де тȣрма та. че цїї дате. съ пащї фраціі тъї кȣм ії аръта лȣї Хс. ꙟнтрȣ зȣша чеа ꙟнфрікатъ. а ꙟнтре-бъріі. ша нефъцарнікȣлȣї цȣдеці ші кȣ дън-шії веї лȣа плата чеа че еї адȣс ла покъ-інцъ ші кȣ сфінціі ꙟнџерї те веї веселі. ші те веї бȣкȣра кȣ бȣкȣріѧ неспȣсъ. ші негръітъ.

(*) Desnădăjduire.

пентрꙋ рꙋга деспꙋітоаріі ноастре. ші а лꙋі Дмнѯзꙋ нъскъ'тоаріі ша тꙋтꙋрор сфінцілор. амін." Urméza subscrierea traducatoruluĭ: „аз. много. грѣшніи и некрючимии раб ермонах Силиwан." Eŭ mult-pecatosul și netrebnicul robŭ Ieromonachul Silioan).

Apoĭ continua încă câteva povețuirĭ tot românesce:

„Кълꙋгъръꙋл че ръде ла масъ. ші гръеще кꙋвінте дешарте. ачела се депъртеазъ де дмнъѯзꙋ. ші дмнъѯзꙋ де дънсꙋл. ші рꙋга лꙋї непріміте есте. ші трꙋда лꙋї нічї де ꙋн фолос."

28. Mineiŭ pe August, Manuscr. slav. fără fine, fără dată, și acesta are ânteiŭ slujbele dilelor, apoĭ la urmă tóte sinaxarele sânților din acea lună.

29. Octoichŭ slav. manuscr. Cuprinde cele din urmă 4 glasurĭ, ca și cel dela No. 16. Fără început, fără fine, fără dată.

30. Penticostariŭ. mnuscr. slav. început dela sâmbăta luĭ Lazar. Are început, dar n'are sfârșitul. La început are o însemnare ulterióră: „Ачастъ карте есте дела мънъстира Агапіа вехїи(*) ши аꙋ дато пъринтеле Гедеон сихастрꙋл ла мънъстире ла тополицъ със ціе пънъ ші wр дънсъма пентикостар іаръ чине w ори тъгъдꙋи съ фіе анаѳима лт ,зске (1717). Ермонах Анастасіе wт агапіа писал дас знает."

(*. Vechie.

NB. Monastirea Topoliţa a fost un schit de Maïce, în satul actual Topoliţa, lângă Monastirea Văraticul. Schitul acesta a esistat până în ḑilele nóstre, ca o sucursală a Văraticuluï.

31. Mineiŭ pe Noembr. manscr. slav. Fără început, fără fine, fără data şi sfărămat.

32. Un fragment maï de tot putred, încât numaï pe colţurile de sus ale cărţiï se póte ceti. Se vede că cuprindea bucăţĭ din istoria biblică. A fost frumos scris.

---

7. In Archiva Monastireï Agapia se păstréză dóue acte forte importante pentru istorie, şi pentru reformarea Monastirelor de Maïce, pentru adunarea lor din monastirile cele micĭ la dóue maĭ marĭ, pentru înfiinţarea de şcóle pe la monastirile de Maice şi pentru înfiinţarea seminariuluï din Socola. Noï reproducem aicĭ aceste acte în întregimea lor, anume: Anaforaua Divanuluĭ Moldoveĭ subscrisă de Mitropolitul Veniamin, şi chrisovul Domnuluĭ Alexandru Moruzŭ: amândóue din anul 1803.

1. Anaforaua Mitropolituluĭ cu resoluţia Domnéscă.

„Prea Inălţate Dómne!

Dacă pronia Inălţimeĭ tale cea părintéscă privind cu ochiĭ milostivireĭ şi purtând grijă pentru odihna şi folosul obşteĭ supuşilor a liniştiteĭ oblăduirĭ a Inălţimeĭ Tale, iar maĭ vêrtos pentru acele sărace Maïce calugăriţe ce petrecea în schitul Văraticul întru o adâncă sărăcie şi lipsă le aŭ miluit cu sfânta Monastire Agapia, spre odihna şi mulţemirea atât

lor cât și altor călugărițe, care vor vrea cu totdeadinsul a căuta mântuirea sufletelor lor, avênd numita monastire bună orênduélă la tóte, adică și la cele duchovnicesci după rânduéla și aședemêntul a sfinților părinți, cât și la cele ce se ating de iconomie: de unde avênd de agiuns și de cele ce sînt de nevoie vieții acestia mai cu lesnire se pótă ajunge la sevêrșire scopului lor celui spre mântuire. Așa și pentru alte dóue schiturĭ de călugărițe tot din ținutul Némțuluĭ supuse povățuireĭ Sfinteĭ Mitropoliĭ acestia, unul cu numile Grăcina și altul Venătoriĭ Petriĭ, care măcar că Schitul Venătoriĭ Petriĭ are óreșcare puțin folos de pre nișce mici bucățele de moșie ce le are ale sale, dar fiind prea aprópe lângă Târgu Petriĭ, cum și schitul Grăcina nu numaĭ fiind îngrădit pe streină moșie și încă în mijlocul satuluĭ, și venit de nicăirea nu are, fără numaĭ din ajutoriul și mila chreștinilor, de unde călugărițele cele maĭ de multe orĭ avênd petrecerea lor cu partea mirenéscă pentru milostenie și alte agiutorurĭ, și maĭ vêrtos, că la Schitul Grăcina aflânduse și o icóna veche a présfinteĭ de Dumnedeu Născătóreĭ, carea la óreșcare vreme scósa fiind de preoțĭ și de călugărițe în adunare făcênd aretare noroduluĭ precum că acea sfântă icóna se închină, atât din acésta povestire de închinăciunea icóneĭ pricinuinduse o mare defăimare tagmeĭ ceĭ duchovnicesci, cât și din pricina petrecerii lor maĭ mult printre partea mirenéscă, se făcea mult scandalu între norod. Drept aceea de vreme că fórte cu necuviință éste tagmeĭ ceĭ duchovnicescĭ a avea locuință și petrecerea împreună cu partea mirenéscă, și mai ales spre a se pazi buna orânduélă,

și spre a înceta și catigoria cu carea până acum se defăimă tagma acéstă duchovnicéscă, de către noĭ așa saŭ socotit, dacă și a Înălțimeĭ tale va fi bunăvoință și milostivirea și asupra acestor maĭce călugărițe dela aceste dóue schiturĭ, că bine este ca să se redice și acestea și să se mute la mănăstirea Agapia. Înse călugărițele dela schitul Grăcina, împreună și cu sfânta icónă a precurateĭ de Dumnedeŭ Născătóreĭ, iar Biserica, de vreme ce este în mijlocul satuluĭ, cu tóte ale eĭ cele bisericescĭ, să remâe biserică de mirŭ. Eră celalalt schit, ce se numesce Venătoriĭ Petriĭ, să remână metochŭ al Monastireĭ Agapieĭ, unde să aĭbă așĭ căuta rânduita iconómă de acel puțin venit de pe moșie pentru folosul mănăstireĭ. Noĭ, pré înălțate Dómne, am socotit pentru aceste maĭce călugărițe dela aceste dóue schiturĭ Venătoriĭ Petriĭ și Grăcina, spre o adunare deplin de sobor la un locŭ, éră cea desevêrșit hotărârea remâne la înalta înțelepciunea Înălțimeĭ tale. A Înălțimeĭ tale către Dumnedeŭ smerit rugătoriŭ Veniamin Mitropolitul Moldoveĭ.

Prea plecată slugă Costantin Balșŭ vel Logofăt. 1803 Sept. 23.

Resoluția domnéscă pusă pe anaforaua Mitropolituluĭ:

Cu mila luĭ Dumnedeŭ Noĭ Alexandru Constandin Moruzŭ vvd Domnu țereĭ Moldavia.

S'aŭ cetit anaforaua acésta înaintea Domnieĭ mele, și fiind că pentru odihna și folosul obștieĭ, maĭ ales pentru maĭcele călugărițe ce petrec în schitul Văraticul întru acea adânca sărăcie și lipsa cu obștéscă adunare întărită, și de către Domnia nós-

tră saŭ pus la cale și saŭ hotărât ca sfânta monastire Agapia să fie spre odihna și mulțemire atât a celor câte se află până acum, cât și a altora călugărițe ce vor năzui acolo și vor căuta cu tot deadinsul mântuirea sufletelor lor, avênd lesnirea buneĭ orînduele la tóte, adică și la cele duchovniceșcĭ și la cele ce ating de iconomie. Decĭ dacă și cele dóue schiturĭ ce aŭ fost iarășĭ de călugărițe, Gărcina și Venătoriĭ Petreĭ care sînt supuse povățuireĭ sfinteĭ Mitropolie, după vreme nu pot fi acum de a lor bună petrecere, hotărîm dar și Domnia mea, ca și călugarițele ce aŭ fost la aceste dóue numite schiturĭ, să se ridice și să se mute iarășĭ la Monastire Agapie, unde împreună să ducă și sfânta icónă a présfinteĭ de Dumnedeŭ Născătóreĭ și pururea fecióra Maria, ce până acum a fost la schitul Gărcina și să se așede acolo, și Biserica din Gărcina, de vreme ce este în sat, cu tóte ale eĭ cele bisericeșcĭ va remânea biserică de mirŭ. Eră schitul Venătoriĭ Petriĭ să fie metochŭ mănăstireĭ Agapieĭ, căruia rânduita iconómă îĭ va căuta de venitul ce va fi avênd, pentru folosul și agiutoriul mănăstireĭ. Drept aceea préosfinția ta părinte Mitropolite, după rânduéla arătată veĭ pune la cale, întărinduse anaforaua acésta și cu a nóstră domnéscă pecete. 1803. Sept. 27. Subscris: Alexandru Costantin Moruzŭ vvd."

2. În urma acesteĭ anaforale Domnul A. Moruzŭ a dat următoriul Chrisovŭ:

„Cu mila luĭ Dumnedeŭ Noĭ Alexandru Costandin Moruzŭ vvd Domnŭ țereĭ Moldavieĭ.

Deobștie tuturor celor, cărora se cuvine a șci, înșciințare se face cu acest al nostru domnescŭ Chri-

sovŭ, că după ce cu mila sfântuluĭ Dumneḑeŭ am domnit acum al doilea rândŭ întru acéstă de Dumneḑeŭ păzită şi binecredinciósă ţéră a Moldavieĭ, hotărît fiind de râvna ce avem către patria acésta, ca să ne călatorim pe drumul buneĭ oblăduirĭ. Cercetatam tóte lucrurile ce sînt aducătóre de folos, de cinste şi buna vieţuire şi înthemeere obştieĭ, şi pre cât aŭ fost cu putinţă, saŭ pus la cale şi saŭ hotărît prin osebite chrisóvele Domnieĭ mele, care saŭ dat la locurile ce trebuinţa şi buna rânduélă aŭ cerut. — Şi între tóte altele luataŭ Domnia mea aminte şi pentru soborul de Maĭcele călugăriţe ce se află petrecătóre la Varaticu, unde fiind adunate mult numerŭ de maĭce petrecea în lipsă maĭ de tóte cele trebuitóre, cât şi maĭcele ce eraŭ petrecătóre la monastirea Socola, care fiind aicea aprópe de oraşŭ, nu era cuviinţă, precum şi soborul maicelor ce era petrecătóre în Monastirea Prepodóbna Parascheva, aicea în Oraşŭ, care se hrănia de pe la Chreştinĭ cu cerere de milostenie prin târgŭ, lucru cu totul nesuferit tagmeĭ călugărescĭ. Şi fiind trebuinţă a se pune şi acésta la buna orânduélă, cu statornică aşeḑare, din porunca Domnieĭ mele, adunându-se la sfânta Mitropolie toţĭ deobşte Dumnélor boierii Divanuluĭ Domnieĭ mele şi împreună cu preasfinţia sa părintele Mitropolitul ţereĭ, — aŭ făcut aretare asupra pricinii aceştia. Aŭ aflat *ânteiŭ*, că întru acéstă de Dumneḑeŭ păzită chreştinéscă ţéră, ceĭ maĭ dinainte luminaţĭ Domnĭ, şi în urmă moştenitorii lor, dela carii şi alţii îndemnânduse aŭ zidit sfinte lăcaşurĭ pentru petrecerea acelor ce dinadinsul vor cerca mântuire sufletuluĭ şi pentru alte facerĭ de

bine, nu numaĭ pentru parte bărbătéscă, ci și pentru parte femeéscă. Însĕ în ḑiua de astăḑĭ luânduse aminte, se vede că pentru parte bărbătéscă, ca unii ce și mintea lea fost maĭ lesnitóre a petrecereĭ despre cele trebuincióse a vieţeĭ, din zestrile ce aŭ acele sfinte dumneḑeescĭ lăcașurĭ în care se afla petrecând, iară în lăcașurile ce petrec călugărițele în vremea de acum, acolo unde s'ar cădea a fi ele maĭ ajutate fiind partea cea maĭ slabă, ca să nu sufere aceste peste mĕsură lipsĭ de hrană și de îmbrăcăminte, ele se află cu totul în próstă stare, încât nevoia silindu-le umblă pe la târgurĭ și prin țéră cerșind agiutoriŭ, lucru cu totul de scandal și însușĭ lor pricină de smintélă și împedecare, și acestora care din multe pricinĭ s'ar îndemna la o singuratică petrecere pentru măntuirea sufletuluĭ (ḑicând dela starea boeréscă, și derând celelalte stărĭ), care orĭ din neputința părinților, pentru că născânduse la uniĭ maĭ cu glótă, și nedândule mâna nu numaĭ a le căsători pe tóte, ce nicĭ cu hrana și îmbrăcăminte a le cuprinde, orĭ că unele se nascŭ cu natura grozavă, altele betejânduse de vre o patimă de bólă și nu sînt vrednice a se căsători, pe altele însușĭ râvna îndemnându-le a petrece întru acéstă schimă. Nu sînt locurĭ, care să pótă îmbrățoșa neputințele unora ca acestora, pentru că mănăstirea Pătrăuțiĭ, ce se zidise și înzestrase pentru acest feliŭ de petrecere, s'aŭ cuprins în Bucovina, și la schitul Văraticul din ținutul Némțuluĭ, unde nu de mulțĭ anĭ saŭ adunat un sobor de călugărițe cu cuviinciósă rânduélă a petrecereĭ, alcătuită de apururea pomenitul Archimandrit Paisie Starițul, nu numaĭ că câte s'aŭ adu-

nat până acum nu se pot cuprinde cu cele trebuinciόse, și aflându-se în lipsă aŭ început a fi silite să ésă și dintr'acele a cere ajutoriŭ, dar încă a se maĭ aduna acolo nu era cu putință ne avênd schitul niscava moșiĭ, ca să pótă cuprinde hrana și îmbrăcămintea lor. Și iarășĭ a fi închisŭ unŭ drumŭ a acestor feliŭ de călătorĭ, ce caută mântuire sufletuluĭ, este împotriva legiĭ. *Al doilea*, că din multe nestatornicií, ce s'aŭ întêmplat în pămêntul acesta, nu s'aŭ putut aședa scóle cu întemeere pentru învețetura acelor ce s'aŭ chirotonisit preoțĭ, ce numaĭ pe cât aŭ putut aŭ învețat câte óreșce și pré puțin, și trebuința silind, așa, fără a fi iscusițĭ de învețetură, saŭ chirotonitŭ preoțĭ, încât ceĭ maĭ mulțĭ, neșciind a legiĭ dogmele, nu sînt de ajuns nicĭ pentru dênșiĭ nicĭ pentru povățuirea noroduluĭ celuĭ prost, carele se află petrecătoriŭ întocmaĭ ca și dobitócele.

Al treilea, pentru aceste pricini s'aŭ socotit întru acestașĭ chipŭ, adică ca să se facă schimb cu mănăstirea Agapia dela ținutul Némțuluĭ, în care se află puținĭ călugărĭ petrecătorĭ, și este alăturea cu schitul Varaticu, să ésă aceĭ părinți de acolo, rânduinduse pe la alte mănăstirĭ: și acea mănăstire cu tóte moșiele, acareturile, robiĭ și dobitócele eĭ, să se dea maicelor călugărițe dela Varatic, unde să se mute și cu petrecerea, fiind o mănăstire înlăturĭ, și să aĭbă și pe schitul Varatic sub ascultarea lor, făcânduse tot o casă, cum și maĭcele călugărițe ce se află la mănăstire Socola, încă să se mute tot acolo la Agapie. Așijderea să se mute și maĭcele ce se află aice în Prepodobna Parascheva, rămâind numaĭ vr'o treĭ-patru din cele maĭ betrâne, fiindu-le acéstă

Biserică metochŭ, că în vreme ce vor avea trebuință vreunile, să nu umble căutând gazdă, ci să tragă la metochŭ. Și acolo la Agapia alcătuinduse un sobor după cuviinciósă rânduélă, cu iscusință preoții ce se vor aședa de către Preaosfinția sa Părintele Mitropolitul .... atât la petrecerea vieței cât și la adunarea rodurilor acestora pentru hrana și îmbrăcămintea lor. Eră la monastirea Socola ce este aici aprópe de Eșĭ, să se așede o șcólă cu dascălĭ moldovineșcĭ, care să fie pentru învěțătura feciorilor de preoți i diaconi, carii la vremea lor, numai dintre aceia să se chirotonisésca preoți. Și tóte veniturile acestei mănăstirĭ să fie plata dascalilor, și altor trebuinciόse a scóleĭ, și pentru preoții ce vor sluji la acéstă biserică, și cu acest chip se pótă cuprinde și trebuința ce cere pentru acéstă tagmă a călugărițelor cu buna ocrotirea lor, cât și învěțětura feciorilor de preoți, care la vreme chirotonisinduse, cu iscusința învețěturei să pótă aduce și pe norodul cel prost la cunoșcința adevěrului, care anafora însumi Domnia mea cercetându-o cu cea maĭ adâncă luare aminte și găsindu-o cu cale și de bunŭ folos și statorniciea acestor arătate maĭ sus, s'aŭ întărit cu a nóstră domnéscă iscălitură și pecete. Atâta numaĭ că egumenul de la monastirea Agapia de acum înainte să vie să petrécă la monastirea Socola, unde să se așede și șcólă cu dascălĭ procopsițĭ în limba moldovenéscă, ca să fie pentru învěțětura ficiorilor de preoțĭ, învěțânduse desěvârșit dogmele legiĭ, în cât se cuvine spre iscusința unuĭ preot, după cum și prin osebita anafora a iubitorilor de Dumnedeŭ Episcopĭ și a Dumnélor veliților boerĭ se arată, ca

preoții ce se vor chirotonisi să fie numai din feciorii de preoți și diaconi, mazili, ruptași și feciori de dascali, ca și sfintele slujbe a bisericilor să se împodobéscă și să pótă aduce și pre norodul cel prost spre adevĕrată cunoșcința legii, cum se cuvine a lăuda pre înaltul Dumnedeu, întemeinduse întru eĭ și dogmele buneĭ credințe. Și veniturile acesteĭ monastirĭ Socola vor fi pentru trebuința șcóleĭ, fiind egumenul cu purtare de grijă, spre deșteptarea dascalilor și spre îndemnarea ucenicilor, după povățuirea ce va avea dela Préosfinția sa părintele Mitropolitul. Eră ceialalțĭ călugărĭ ce vor maĭ fi în monastire Agapie săĭ rânduéscă părintele Mitropolitul pe la alte mănăstiri a sfinteĭ Mitropoliĭ cu odihna căzută a petreecereĭ remășițeĭ vieţeĭ lor despre cele trebuinciόse a hraneĭ și îmbrăcăminteĭ, cum maĭ pre larg se cuprinde la aceeașĭ anafora, ce este din anul acesta, Iulie 16. După care hotărîm Domnia mea, ca nestrămutat întocmai să se urmeze și să se păzéscă. Eră maĭcele călugărițe, după ce se vor aședa acolo la Mănăstirea Agapie, cum s'aŭ arĕtat maĭ sus, să aĭbă a petrece podvigul călugărescŭ la tóte întocmai, precum de către préosfinția sa părintele Mitropolitul li s'aŭ dat ponturi înscris cu iscălitura préosfințieĭ sale și întarite cu pecetea sfinteĭ Mitropoliĭ; și maicele să nu fie volnice a eși din mănăstire și a umbla prin ţéră, fără șcire și fără scrisórea starițiĭ, și acolo la mănăstire Agapie, să se așede un dascal betrânŭ procopsit la învĕțetura, ca să învețe pe maĭce carte grecéscă și elinésca, și după ce vre unele din maice vor câștiga procopséla limbeĭ greceșcĭ și elineșcĭ, atuncĭ vor remânea acele dascăli în

mănăstire de vor înveța pe celelalte; și spre ajutorul plății dascaluluĭ, rânduim Domnia mea ca să se dea câte 25 leĭ pe tótă luna dela Epitropiĭ obșteşcĭ din venitul școleĭ gospod, de aicea din Iașı. Maicele călugărițe ce vor fi petrecătóre la Agapie și Varatic, să fie cu silință a lucra lucrurı de mână, adică cusuturĭ și hramurı, kilimurĭ și cusuturĭ de veșminte archiereșcĭ, și alte iscusite lucrurı, care acele sînt pentru cinste și folosul lor și pentru podóba patrieĭ. Și nicĭ odată să nu se facă călugărițe fără de șcire părintelui Mitropolitul și a iubitorilor de Dumnedeŭ Episcopı. Așijdere și orĭ ce fete de boierĭ, i de mazilĭ, de negustorĭ și de tótă starea vor merge la aceste mănastirĭ pentru învețetura cărțiĭ séŭ lucrul mânelor, să nu fie silite a se călugări, fără numaĭ după ce vor veni la legiuita vêrstă, prin șcirea părinteluĭ Mitropolitul, după dogmele bisericeșcĭ se vor călugări, séŭ vor eși slobode să mérgă pe la casele lor, fără de nicĭ o oprire. Cum și la mănăstirea Socola pentru maĭ bună deschiderea ucenicilor, preosfinția sa părintele Mitropolitul să orânduéscă dascalĭ cu deplină șciință, să talmăcéscă cărțĭ bisericeșcĭ, ca cetind uceniciĭ să se învețe șciințele, și dogmele buneĭ credințe, avênd acolo și dascal psalt cu deplină șciință, să învețe și psaltică, ca când vor eși să fie împodobițĭ și cu șciința de cântările bisericeșcĭ; deosebit facem Domnia mea milă cu soborul acestor maice călugărițe dela aceste dóue mănăstirĭ: Agapia și Varaticul, ca la slujbele rusumaturĭ a vistiereĭ să aĭbă a scuti drepte bucatele lor, adică tóte oile de goștină și toțĭ stupiĭ i sviniĭ de desetină, cum și tot vinitul ce va eși din drepte viile

acestor dóue mănăstirĭ: să fie scutite de vădrărit, pe tóte aceste, fiind drepte a acestor mănăstirĭ: nicĭ un ban nimeruĭ să nu dee, așijdere să aibă a'șĭ găsi 25 liudi: ómenĭ streinĭ, care să nu fie avut nicĭ unŭ amesticŭ: de birŭ în vistierie, ca să le fie pentru slujba mănăstireĭ, la cele ce vor avea trebuință. Care hotărîm Domnia mea să fie scutițĭ de tot birul vistieriei i de ajutorințe: și de tóte alte întêmplătóre dărĭ, ce vor fi pe alțĭ lăcuitorĭ; și pentru ca să se urmeze și să se pázéscă întocmaĭ și nestrămutat, tóte acestea maĭ sus arĕtate, în vecĭ, saŭ dat numitelor mănăstirĭ acest al nostru domnescŭ chrisovŭ, întărit cu a nóstră domnéscă iscălitură și pecete. Și spre acésta este credința însumĭ Domnieĭ mele, Noĭ Alexandru Constantin Moruz Voevoda. Și credința a pré iubițiĭ fiilor Domnieĭ mele Constantin Voevoda: Dimitrie Voevoda și Nicolaĭ Voevoda: Și credința a treĭ Archiereĭ aĭ țereĭ, preosfinția sa părintele Mitropolitul Moldoveĭ Kyr Veniamin, i iubitoriĭ de Dumnedeŭ Episcopĭ dela scaune, sfinția sa Kyr Gerasim Episcop Romanuluĭ, sfinția sa Kyr Meletie Episcop Hușilor, și credința a cinstițĭ și credincioșĭ boeriĭ Divanuluĭ Domnieĭ mele, Dumnélor, Constantin Balșŭ vel logof. de țara de jos, i Michail Sturza vel logof. de țara de sus, i Vasilie Constandin vel vornicŭ de țara de jos, i Costandin Balșŭ vel vornic de țara de jos, i Costandin Paladiĭ vel vornicŭ de țara de sus, i Lupul Balșŭ vel vornicŭ de țara de sus, i Manolaki Dimaki vel vornic a obștiĭ, i Iordaki Roset vel visternicŭ, i Dimitrie Manu vel postelnicŭ, i Răducanu Roset Hatman, i părcălab . . . ., i Constandin Sturza vel vornicŭ de

aprodi, i Alecu Balșŭ vel Agă, i Alexandru Mavrocordat vel cămărașŭ, i Nicolaĭ Balșŭ vel spătariŭ, i Vasilie Ruset vel banŭ, i Dimitraki Ghica vel comis, și credința tuturor boerilor divanuluĭ Domnieĭ mele, a marĭ și micĭ. Scrisu-s'aŭ chrisovul acesta la scaunul Domnieĭ mele în orașul Iașiĭ întru al doilea Domnia nóstră la Moldavie, în anul dinteiŭ. Alcătuit fiind de credincios boeriul nostru Șerban Botescul biv vel sulger, logofet de taĭnă, în aniĭ dela Mântuitoriul Christos 1803. Sept. 1," subscris : Alexandru Moruzŭ Vvd. etc.

3) Afară de acest chrisov maĭ sînt încă vre o 20 de alte ispisóce și chrisóve vechĭ și moderne pentru diferite danii și privegiĭ ale monastireĭ Agapia, începênd dela jumetatea viaculuĭ 16-lé, între care și chrisovul Domnuluĭ Michail Sturza din anul 1839 pentru despărțirea Monastireĭ Agapia de skitul Varaticul, și declararea acestuĭ din urmă de monastire independentă.

IV. Monastirea Bistrița din Moldova.

1. Acéstă monastire, dupre spusa chronicaruluĭ Ureke, este construită la începutul viaculuĭ 15-lé de Domnul Alexandru cel Bun (Letop. Mold. t. I. p. 103. edit. Iașĭ. 1852). Acésta se confirmă prin pomelnicul antic al acesteĭ monastirĭ, carele este acum în posesiunea Academieĭ române. In el se numeșce Alexandru cel Bunŭ „adevĕratul ctitorŭ al sântuluĭ locașuluĭ acestuia;" tot-o-dată se spune că pomelnicul s'a făcut în anul 6915 (1407), prin urmare atuncĭ era isprăvită acéstă monastire.

In monastirea Bistrița, în starea eĭ actuală, nu se află alt monument amintitoriŭ de Alexandru cel

Bunŭ, decât o pétră mormêntală pusă de Marele Stefan pe mormêntul Dómneĭ Aneĭ, întêea soție a luĭ Alexandru celŭ Bun, carea se vede că a fost aicĭ înmormêntată. Noĭ vom reproduce maĭ jos acéstă inscripțiune. Vornicul Urekie, în Letopisețul seŭ, ne dă a înțelege că și Alexandru cel Bunŭ a fost înmormêntat în monastirea Bistrițeĭ. Vorbind de mórtea luĭ Alexandru Vodă, fiiul Marelui Stefanŭ, Urekie spune că el s'a înmormêntat în monastirea Bistrițeĭ „lângă strămoșul seŭ Alexandru vodă (cel Bunŭ) (Letop. t. I. p. 135). Tóte inscripțiunile ce esistă în acéstă monastire, se reportă la date posterióre luĭ Alexandru cel Bunŭ. Chiar Biserica actuală nu maĭ este acea primitivă, carea se vede că s'a stricat, póte de vre unŭ cutremurŭ, și s'a renoit sub Alexandru Lapușnénu. Acésta se constată din următórea inscripțiune, ce se cetesce pe păretele dinafară, la întrarea în Biserică, în partea despre amédă-ḑi (*) :

„Изволеніем ѡтца и поспѣшеніем сна и съвръшеніем стго дха: създаса сїи црковь ѡт бистричьской монастиръ. идеже ест храм Ѹспеніе прѣстѣи и прѣ блгвенѣи влдчици нашеи бци и прсnодвѣи Маріи: въ дни благочьстиваго и хрстолюбиваго гдна нашего Іѡ Алеѯандра воеводи. бжїею мастїю гпдръ земли молдавской: сна богдан воеводи: влѣто семо-

(*) Inscripția acésta, la început a fost pusă pe părete, sus, desupra ușeĭ, încât trebuia a se sui cineva pe scară ca să o citéscă. Egumenul actual la reparația făcută Bisericeĭ în aniĭ din urmă, a strămutat pétra cu inscripția jos, lângă ușă, ca să o pótă ceti oricine cu ușurință,

тисѧщное и ꙁ҃в текѫщее лѣто: мсца маиа кѕ днь.

„Cu voința Tatălui, și cu conlucrarea Fiiului, și cu severșirea Sântului Duchŭ, s'a zidit acéstă Biserică dela monastirea Bistriței, unde este templul Adormireĭ présântei și pré bine-cuvêntateĭ stepâneĭ nóstre Născătóreĭ de Dumnedeŭ și pururea-fecióreĭ Mariei, în dilele euseviosuluĭ și iubitoriuluĭ de Christos Domnuluĭ nostru Ioan Alexandru Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldoveĭ fiiul luĭ Bogdan Voevoda, în anul 7062 anul curgetoriŭ, luna Maiŭ 26 de dile (1554).

Anul zidireĭ acesteĭ Biserici corespunde cu anul al 3-lé al Domnieĭ ânteea a luĭ Alexandru Lăpușnénul. Tot-o-dată se vede din inscripțiune, că Lăpușnénu Vodă era feciorŭ luĭ Bogdan Vodă; negreșit, că Bogdan nu póte fi altul, decât fiiul Mareluĭ Stefan, care domnise între aniĭ 1504—1517. Letopisețul Moldoveĭ nu pomenesce nimica despre originea luĭ Lăpușnénu din familia Mareluĭ Stefan. Dar dintr'un uric dat în anul 1520 de Stefan Vodă feciorul luĭ Bogdan Vodă, se vede, că el a avut un frate, al căruia nume nu'l pomeneșce, ci dice numaĭ: „и вѣра прѣ возлюбленнаго ми брата." credința iubituluĭ meŭ frate." (Chronic. Roman. p. I. p. 156). Din inscripția dela Bistrița deducem, că acest frate al luĭ Stefan, ne numit de dênsul în uricul citat, este Alexandru Lăpușnénul.

2. In lăuntrul Bisericeĭ, în partea dréptă este mormêntul Dómneĭ Ana, primeĭ soțiĭ a luĭ Alexandru cel Bunŭ. Pétra mormêntală este pusă de Marele Stefan, cu inscripția următóre:

„Іωан Стефан воевода. Бжїю мл҇тїю гпдр земли молдавской снъ богдана воеводи. Ȣкраси сьи гробъ гджи аны гджа алеѯандра воеводы матер иліаш воевода иже прѣставнсѣ ωна къ вѣчиным ωбитѣлем в лѣт ѕцкѕ. мсца Ном. в при игȣмен попа григоріа.“

„Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldoveĭ fiiul luĭ Bogdan Voevod, a înfrumusețat acest mormêntŭ Dómneĭ Ana, Dómna luĭ Alexandru Voevod, muma luĭ Iliașŭ Voevoda, care s'a mutat la viacinicele lăcașuri în anul 6926, luna Noem. 2. (1417), sub egumenul popa Grigorie.“

3. Tot în Biserică este înmormêntat un boeriŭ mare din Muntenia, Vornicul Ivașcu, carele a murit în anul 1584, pribegind prin munți, ca să se ducă în țera Ungurésca. Pétra mormêntală are acéstă inscripțiune:

„Сьи гроб ивашко великый дворник ωт влашкой земли приключис прибѣгнȣл в ȣгȣрско земли и проит и на богданской земли егда быс срѣд планин паде нань смрът бързо и достиже до сел бълътещи и тамо прѣставис и петрȣ воевод възял тѣло его и погребен быс въ монастир быстриц еж ест храм прѣсвѣти ȣспеніе бци и при игȣмен Кур анастасіе, мсц декемвріе к днь. въ лѣто ,зчг. вѣчна емȣ памят ъ.“

„Acest mormênt (este al luĭ) Ivașcu Dvornicŭ din țéra Vlachieĭ. S'a întêmplat sa pribigéscă în țéra Ungurésca și sa trécă în țéra luĭ Bogdan. Când a fost la mijlocul munților a cădut deodată mórtea asupra luĭ și l'a ajuns în satul Bălăteșciĭ și acolo a reposat. Era Petru Voevod a luat trupul luĭ și'lŭ îngropá în monastirea Bistrița, unde este templul présântei Adormirĭ a Născătóreĭ de Dumnedeŭ, și fiind egumen Kyr Anastasie, în luna Decembrie 20, în anul 7093. (1584), viacinica luĭ pomenire."

Fuga luĭ Ivașco din Muntenia a urmat sub domnia luĭ Petru Cercel, carele a domnit între aniĭ 1583—1585, și a ucis maĭ mulțĭ Boerĭ. Se vede că și Ivașcu era sub urgia acestuĭ Domnŭ, și de aceea el voise a pribegi în Ungaria. Mórtea luĭ Ivașcu coincide cu ânteiul an al ânteeĭ Domniĭ a luĭ Petru Șchiopul în Moldova. Se vede, că Ivașcu era prietin, décă nu rudenie, cu Petru Șchiopul, carele și el era originar din Muntenia.

4. In tinda Bisericeĭ este în partea stângă o pétra cu o inscripție numaĭ începută dar ne isprăvită, anume:

„Сѣи гроб ȣстроен и сътворен повеленїем пана Ѡрѣке нестор велика дворника долнѣи земли." Adică: acest mormênt este construit și făcut din porunca panuluĭ Uréke Nestor, marele dvornic al țereĭ de jos." Nu se spune cuĭ și când. De aicĭ se înțelege că în monastirea Bistrița a fost înmormêntata vre o ruda a mareluĭ Dvornic Ureke, și el a comendat a'ĭ săpa un epitaf, carele înse din causă necunoscuta, a remas neisprăvit.

5. Mormêntul Dómneĭ unuĭ Stefan Vodă, repo-

sată în anul 1542. Pétra mormêntală are acéstă inscripţiune :

„Сьи ест гробь раба бжїа княжна госпожд стефанꙋ воевода гпдрь земли молдавскои и прѣставися ея влѣто ,зн мсца. иꙋлїа а днь вь нед."

„Acesta este mormêntul róbeĭ luĭ Dumneḑeŭ Knéjna, Dómna luĭ Stefan Voevoda Domnitoriul ţereĭ Moldoveĭ. Şi a reposat ea în anul 7050, luna Iulie în 1-a ḑi, Duminică" (1542).

Acéstă Dómnă Knéjna noĭ credem că a fost soţia luĭ Stefan Vodă, feciorul luĭ Petru Rareşŭ, căcĭ el domnia la anul acesta.

6. Mormêntul Mitropolituluĭ Atanasie, din anul 1632. Are acest epitafŭ :

„Сьи камен сътвори и ꙋкраси прѣwсщенаго wтца нашег Кѵр аѳанасїе Архїепскпь и Митрополит сꙋчавскїи на свои гроб. иж прѣставис вь дни благочьстиваго гспдрь Iw Алеѯандрꙋ воевwд влѣто ,зрм. юл. гі. днь."

„Acéstă pétră o făcu şi o înfrumuseţă présfinţitul părintele nostru Atanasie Archiepiscopul şi Mitropolitul Suceveĭ pentru mormêntul seŭ, şi a reposat în ḑilele evseviosuluĭ Domnŭ Alexandru Voevod, în anul 7140, Iul. 13 ḑile (1632)." — Acest Mitropolit este predecesorul Mitropolituluĭ Varlaam. Eră Domnul este Alexandru Iliaşŭ.

7. In Biserica monastireĭ Bistriţa a fost înmormêntat şi un Episcop, anume Methodie, în anul 1504. Pétra cu inscripţia de pe mormêntul luĭ se

vede și astădĭ, de șĭ fórte usată, la pragul Bisericeĭ. Pe ea se pot încă descifra următórele cuvinte :

„покои гди съ праведными раба своего Є-пскпа Кѵр Меѳодїа: и сего въсели въ дом своа ꙗко прѣщедръ: прѣзрѧ ємꙋ вьсѣ съгрѣшенїа волна и неволна: прѣставсѣ влто ꙁвї мсца март ке. (*) (1504)

„Odihnește Dómne cu drepții pre robul tĕŭ Episcopul Kyr Methodie, și'lŭ sălășluește în casa ta, ca un pre îndurat, trecêndu'ĭ luĭ cu viderea tóte greșélele cele de voie și cele fără de voie. A reposat în anul 7012, luna Mart în 25.“

Délungul petreĭ, alăturea cu inscripția sînt înșirate în dóue rândurĭ verticale o mulțime de monograme, care daŭ întregeĭ petre figura analavuluĭ schimnicescŭ. Admițînd, că acest Episcop a fost schimnicŭ, urméză neapărat, că el a fost retras dela Episcopie, în acéstă monastire, unde a priimit schima cea mare, cu carea apoĭ s'a înmormêntat, și semnele eĭ s'aŭ sculptat și pe pétra mormêntala.

8. Clopotnița în forma eĭ actuală, precum și paraclisul Sântuluĭ Ioan cel noŭ, ce este alipitŭ de clopotniță. sînt construite de Marele Stefan, în anul 1498, precum se vede în următórea inscripție de pe zidul clopotnițeĭ :

„благочестивїи и хсолюбивїи. Іѡанъ Стефан воєвода бжїєю мл҃стїю гпдръ земли молдавскои. снъ богдана воєвод. създа сїа клопотни-

(*) Dicerile subliniate sînt cam obscure în d caler, și de aceea transcrierea lor nu este tocma sigură.

ца и цркѡвь вꙁ неи сꙁтвори. вꙁ имѣ стго мника Іѡана новаго бѣлградскаго. вꙁ молбѫ себе и гджи своеи маріи. и чадѡм их влѣт ,ꙁѕ. вꙁ тоже лѣто и сꙁвршише мсца сеп. гі днь"

„Evseviosul și iubitorul de Christos Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, fiiul luĭ Bogdan Voevod, zidi acéstă clopotniță, și făcu în ea biserică, în numele sântuluĭ Martirŭ Ioan cel noŭ dela Cetatea albă, spre rugă șie și Dómneĭ sale Marieĭ, și fiilor lor, în anul 7006, și în acelașŭ an a severșit-o, în luna Septem. în diua 13-a. (1498), Și acésta inscripțiune arată, că pe timpul Mareluĭ Stefan anul se începea de la Ianuarie; căcĭ luna Septemvrie, când s'a isprăvit clopotnița era tot anul 7006, în a căreea vară ea s'a zidit.

NB. Inscripțiele acestea le-am transcris și tradus dupre decalcurile procurate Academieĭ de D. Dimitrie Sturza.

9. Clopotul cel mare dela monastirea Bistrița încă este făcut de Marele Stefan, precum arată următórea inscripțiune de pe el:

„Іѡ Стефан воевода: бжїею млстїю: гпдр земли молдавскои: снꙁ богдана воеводи: сꙁтвори сꙁи камбань: влѣто ,ꙁв: юлїа: ке: гдва своего: влѣто л и ѡсмо текꙁщее."

„Ioan Stefan voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, fiiŭ luĭ Bogdan Voevoda, făcu acest cambanŭ, în anul 7002, Iulie 25, éră al Domnireĭ sale anul 38-lé curgĕtoriŭ (1494).

10. In mănăstirea Bistriţeĭ s'aŭ păstrat şi următórele manuscrise slavone, din epocha, când se întrebuinţa în Biserica română cartea slavonă:

1. Tetravangel 4°, scris pe chârtie, fără început, fără fine, şi dislegat.

2. Octoichŭ, 4°, cuprinde 4 glasurĭ. Fără început şi fără sfîrşit; legat.

3, Tetravangel, în folio, scris pe chârtie. Sub zacéla 57 are acéstă însemnare: сїа книга рекоми тре҃тоевангел кȣпила ѧ сафта гп҃джа гп҃дн ȣ Iѡ Гиѡрги с҃тефан воевод бж҃їю мл҃ст҃їю гп҃дрь земли молдавской и даде ѧ въ с҃ты цр҃ковь идеже ест҃ храм архангела михаила и гаврила да бъдет ей вѣчна паме҃т а кто покȣсит ȣкрасти или възѣти да бъде҃т треклѣт и проклѣт ѿт тиї ѿтцы иже въ некеи и да има҃т част съ Иȣда и съ треклѣтом арїа — влѣт ҂зрѯг сеп. к." Adică:

„Acéstă carte ce se chiamă Tretroevangel cumpăratu-o-a Safta Dómna Domnuluĭ Ioan Georgie Stefan Voevod, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriu ţereĭ Moldoveĭ, şi datu-o-a în sânta biserică, unde este templul Archangeluluĭ Michail şi Gavril, ca să fie eĭ viacinică pomenire. Era cine va cuteza a o fura séŭ a o lua să fie de treĭ orĭ blestemat şi proclet (afurisit) de 318 părinţĭ ceĭ dela Nikea, şi să aĭbă parte cu Iuda şi cu de treĭ orĭ blestematul Arie. In anul 7163. Sept. 20." (1655). Acéstă chărăzire o a făcut Dómna Safta, pe când bărbatul seŭ era Domn, şi anume în anul 3-lé al domnireĭ.

Pe scórța dela urmă se maĭ găsesçe acéstă însemnare românéscă:

„ачастъ тритавангел лаꙋ ѻкмит ипифане дела свнта мънъстире нънгъраци ши дат домна сафтаа а ꙋгр де аꙋр ꙟн зилеле лꙋи Дꙋмитрашко воевод влѣт ꙁрпв мсце септември к дни, писал попа Некита ѿ ивънещи приде ѿ брощени многогрѣшина и недостоина.“ (A scris popa Nekita dela Ivănesçĭ, venit dela Broștenĭ, mult păcătosul și nevrednicul). Din acéstă însemnare se vede, că Dómna Safta trăia încă la anul 1674, când a scris popa Nikita. Anul acesta corespunde cu anul aldoilé al Domnireĭ 1-a a luĭ Dumitrașco Cantacuzin în Moldova.

4. Octoichŭ dislegat, 4⁰, scrisŭ pe chârtie. Fără început și sfîrșit. Cuprinde parte din glas 2-lé, glas 3-lé, și parte din 4-lé.

5. Manuscris slav. coprinde o parte din penticostariŭ, anume: slujba septămâneĭ patimilor, a septămâneĭ luminate, a Duminiceĭ Tomeĭ și a Mironosițelor.

6. Tetravangel în folio, fără început.

7. Psaltire, fără început și fără sfîrșit, 4⁰ mare. Fiecare stichŭ are și esplicația sa.

8. Manuscris gros, întitulat: „книга тетрѡ василиѡ, séŭ четвѡро царъствъвникъ.“ Cuprinde istoria biblică din cărțile împeraților, pildele luĭ Solomon și cartea luĭ Iovŭ. Dela fila 3-a se începe dedesupt acéstă însemnare slavonă: сїа книга глаемаа четворо царствник кꙋпил аз раб влдкы

ха҃ моего мног грѣшныи димитріе бык питар и даех въ црквь бѣлыи идеже ест храм чсное рождство стго Іѡана прдтча и крстелѧ въ ꙗсском тръѕѧ въ задше родител моих и въсѣм моим ꙋсопших и за ѡтпꙋщеніе грѣхов моим. ащеж кто еи продат или инако ꙋтаит ѡт къ стаа црков да ест непрощен ѡт бга и стго Іѡанна. ащелиж кто възмет е поꙋченіа ради и ѡн паки без благословеніе іереова да не възмет и паки да даст въ рꙋки его, да благословит его бгъ и да ѡткриет емꙋ вьсѣ прѣмꙋдрост дха стго, писаное въ книѕѣ сеѧ, амин, амин, амин. писах ръкож моеж влѣто ҂зрдї фев. і дни стаго мчника харалампіа.“

Adică :

„Acéstă carte ce se chiamă patru-împărățiarii cumpăratam eŭ robul stepânuluĭ meŭ Christos, mult pecătosul Dimitrie fost pitariŭ, și am dato în Biserica albă, unde este templul cinstita naștere a sântuluĭ Ioan Înainte mergătoriuluĭ și botezătoriuluĭ, în târgul Iașii spre desufleție părinților meĭ și tuturor reposaților meĭ, și pentru iertarea pecatelor mele. Eră décă cineva o va vinde, séŭ alminterea o va tăinui de către sânta Biserică, să fie neiertat de Dumnedeŭ și de sântul Ioan. Eră cel ce o va lua pentru învețetură, și el iarăși să nu o iea fără bineeuvêntarea iereuluĭ, și iarăși să o dea în mânele luĭ, ca să'lŭ binecuvinteze Dumnedeŭ și să-ĭ descopere luĭ tótă înțelepciunea Duchuluĭ sânt, cea scrisă în cartea acésta. Amin, amin, amin, Scris'am cu mâna

mea, în anul 7114, Fevr. 10 diua Sântului Mucenic Charalampie.“ (1606).

Sub acéstă însemnare este adaosă și următórea:

„Паки аз самъ Дѹмитрѹ видѣще мѫтеж стих церквам еж въ іас ѿт злоклѹчении еж врагов земских и запѹстаж церкви бжіа тъмже помислих да непогибнет, нж дех е въ монастир бистрици храм ѹспеніе прстѣи бци за дши позлѫ и спсеніе іакож и прѣжде писахом, аминъ. влѣто зрѕі. дек кѳ.“

„Iarăși eu însumi Dumitru, vĕdênd turburarea sântelor biserici celor din Iași din nenorocire (provenită) dela vrăjmașii țerei, și pustiind bisericele luĭ Dumnedeu; de aceea am gândit să nu péră, ci o am dat în Monastirea Bistrițeĭ pentru al sufletuluĭ folos și mântuire, precum și înainte am scris, amin. In anul 7116, Decemb. 29.“ (1608).

Turburarea Bisericilor, de carea se vorbeșce în acéstă însemnare se rapórtă la anarchia ce a fost în țéră dupa mórtea luĭ Ieremia Moghilă. Succesiunea la tronŭ, maĭ ales după mórtea luĭ Simion Moghila, carele a domnit numaĭ un an dupa fratele seu Ieremia, — a provocat certe și lupte marí între fiii luí Ieremia și veriĭ lor fiiĭ luĭ Simeon Moghila, și resbóie intestine, aducênd fiecare pretendent oștirí streine dela Leșĭ, Turci, Tatarí, Munteni, carii se recompensau din prădile Bisericelor, Monastirilor și particularilor. (Vedí Letop. Moldov. t. I. p. 227—28.)

La sfîrșitul istorieĭ împĕraților se găseșce înca o însemnare:

„сїи четвѡро цр҃ствник кꙋпил рабь бж҃їи димитрїе житничар снъ филип тꙋдоранович, и-дал его въ бѣлаа црков ꙋ ꙗском трьг идеже ест храмь чтное рождьство с҃тго славнаго пррѡка и прдтча и кртитель Іѡанна въ задшие себѣ и родитель его.... (urméză blestemul a-supra celuĭ ce va înstreina cartea).

„Acest patru'mpărăţiariŭ l'a cumpĕrat robul luĭ Dumnedeŭ Dimitrie Jitniciarul, fiul luĭ Filip Tudo-ranovicĭ şi l'a dat în Biserica-albă din târgul Iaşiĭ, unde este templul cinstiteĭ naşcerĭ a sântuluĭ Slăvi-tuluĭ prorocŭ şi înainte mergătoriŭ şi botezătoriŭ Ioan, spre desufleţie şie şi părinţilor seĭ“ ....

9. Tetravangel, scris pe chârtie, în folio. Cuprinde Evangeliele dela Matheiŭ, Marco şi Luca. La înce-putul Evangelieĭ luĭ Luca, are o mică notiţă slavo-nă: „Сїи тетроевангел кꙋпил дорин питар за к злат и даде его себѣ и съпрьжници своеи и рѡдителеи своих въ дни алеѯандра воевод влѣто ,з.“ — Acest tetroevangel l'a cumpĕrat Dorin pitariul cu 20 de zlotĭ (aurĭ), şi l'a dat şie şi so-ţieĭ sale şi părinţilor seĭ, în dilele luĭ Alexandru Voevod, în anul 7000.“ (1492). La anul 1492 era Domnŭ în Moldova Marele Stefanŭ. Alexandru Vo-evod, de carele se aminteşce aicĭ ca de un Domnŭ aparte, este Alexandru fiiul cel maĭ mare al Mare-luĭ Stefan, carele se vede, că era învestit de tatăl seŭ cu órecare atribute domneşcĭ în o parte a ţereĭ, anume în partea despre Ungaria. De aceea, găsim în Bacău o biserică făcută de dênsul; s'a înmormên-tat în monastirea Bistriţa (Letop. Mold. t. I. p. 135).

Pentru aceea autoriul însemnăreĭ de maĭ sus, vorbeșce, póte și din simplitate, de Alexandru ca de un Domnitoriŭ deplinŭ al țereĭ: „în ḑilele luĭ Alexandru Voevod.“

Observăm aicĭ, că deși Letopisețul, la locul citat maĭ sus, pune mormêntul acestuĭ Alexandru Voevod, precum și al luĭ Alexandru cel Bunŭ, în Monastirea Bistrițeĭ, astăḑĭ însĕ nu se găsesc acolo inscripțiunĭ epitafice despre aceștĭ Domnĭ.

10. Manuscris slav. în folio, fără început și fără sfîrșit, cuprinde Mineiul pe luna Iunie.

11. Manscr. slav. gros, octavŭ mare, fără început și fără sfîrșit. Cuprinde cuvinte de ale sânților părințĭ și biografiĭ de ale sânților, între care: Viața cuviosuluĭ Ilarion Episcopul Mogleneĭ, scrisă de Euthimie patriarchul Târnovuluĭ.

12. Manuscr. Slav. în folio, fără început și fără sfîrșit. Cuprinde biografiele a sânt. Niculaĭ și a st. Athanasie cel Mare.

13. Césoslov, 4°, fără început și fără sfîrșit.

14. Octoichŭ, fără început și fără sfîrșit. Cuprinde glasurile 5. 6, 7, 8.

15. Tetravangel, în folio, fără început, fără sfîrșit.

16. Tetravangel, 4°, bine păstrat. Pe fila dela început se spune, că este scris în ḑilele preosfințituluĭ Antonie Mitropolitul a tóteĭ Rusiĭ, și că s'a pus în Biserica Sânteĭ începetóreĭ de viață Treimĭ și a sf. Marineĭ. De aicĭ se înțelege, că a fost adus din Rusia.

17. Tetravangel 4°, fără început și sfîrșit.

18. Ustavul, adică Așeḑementul Oblastieĭ Basa-

rabieĭ, pentru tamojnă și carantină. Carte tipărită în dóue limbĭ, ruséscă și românéscă.

19. Bogorodicĭnicŭ, 8⁰ manuscr. slav., fără început și fără sfîrșit. Cuprinde canóne pe 8 glasurĭ, către Născătórea de Dumnedeŭ.

In anul 1687. Dómna Safta, fosta soție a reposatuluĭ Domnŭ Georgie Stefan, se vede că se trăgea din familia luĭ Alexandru cel Bunŭ ctitorul monastireĭ Bistrițeĭ, și pe temeiul ctitorieĭ sale, a închinat monastirea Bistrița sfântuluĭ Mormênt, cu ocasia venireĭ în țéră a Patriarchuluĭ de Ierusalimŭ Dosotheiŭ. Reproducem aicĭ actul de închinare al Dómneĭ Safteĭ, precum a fost publicat în traducere română în anul 1845. (Foia pent. Mint. inim. an. 1845. No. 6. p. 41):

„Eŭ Dómna Safta, Dómnă a reposatuluĭ Georgie Stefan vvd, ce aŭ fost din mila luĭ Dumnedeŭ Domn țereĭ Moldoveĭ, și dinpreună cu vărul meŭ Pătrașcu, ce aŭ fost pitariŭ, feciorŭ luĭ Dumitru Spătariŭ, facem șcire tuturor cuĭ se cade a audi, cu acéstă carte i zapis al nostru, pentru rândul sfinteĭ Mănăstirĭ, ce se chiamă Bistrița la ținutul Némțuluĭ, unde este hramul adormireĭ présfinteĭ Fecióreĭ Marieĭ Născătóreĭ luĭ Christos, pe apa Bistrițeĭ, din sus de târgul Petreĭ, carea este zidită și făcută de moșiĭ noștri ceĭ bunĭ și betrânĭ; vedênd noĭ că a remasŭ la mare pustietate și grea stricare, că s'aŭ schimosit și aŭ lipsit din tóte podóbele eĭ și ce s'aŭ chiemat: Veșminte scumpe, odóră multe și moșiĭ bune, și mulțĭ șerbĭ țiganĭ, ce aŭ fost dat și miluit și întărit Domnul Alexandru Voevoda cel Bunŭ și betrânŭ, carele

este acolo astrucatŭ (*), dinpreună cu Dómna sa Anna și cu coconii seĭ. Decĭ și noĭ fiind dintre aceĭ ctitorĭ betrânĭ, și sciind și dintru părințiĭ noștri, și vedênd multe daniĭ, care sînt dela părințiĭ noștri, și acum lipsind acestea tóte, și pustiinduse de lăcuitoriĭ ceĭ reĭ, cariĭ aŭ lăcuit întrênsa; socotitam și noĭ, aducând Dumnedeŭ pre dumnedeescul și a tótă lumea spăsuitoriŭ, pre fericitul alesŭ Dosotheiŭ patriarchul a Sfinteĭ cetățĭ Ierusalimul, și vedênd și alțĭ ctitorĭ aleșĭ închinând și alte sfinte mănăstirĭ la sf. și de viață dătătoriul mormêntul luĭ Christos, închinatam și noĭ acéstă sfântă Mănăstire anume Bistrița, cu tóte podóbele eĭ și cu tóte veniturile eĭ, ca să fie pomană viacĭnică, la mormêntul luĭ Christos; și prin mâna acestuĭ dumnedeescŭ părinte, ce maĭ sus scrie, și următorilor sfințieĭ sale, în vĭacĭ să se pomenéscă strămoșiĭ noștri ctitorĭ în vĭacĭ, ceĭ marĭ și ceĭ micĭ, și să ne pomenimŭ și noĭ cu dênșiĭ... 7195. Mart. 4 (1687).

V. Biserica cathedrală a Sântuluĭ Ioan, din orașul Petra, județul Nemțuluĭ.

Acéstă biserică este zidită de Marele Stefan în anul 1497. Eră la anul dupa isprăvirea Bisericeĭ a zidit a parte și clopotnița, seŭ Cambanarea. Acésta resultă din inscripțiele puse de dênsul, atât pe Biserică, cât și pe clopotniță.

1. In pridvor, pe părete lângă antretul Bisericeĭ cetim acéstă inscripțiune:

„Благочестивїи и Христолюбивїи Іωн Сте-

(*) Și din acest document se vede, că Alexandru cel Bunu și cu Dómna sa Anna s'aŭ inmormêntat în Monastirea Bistrița; negreșit în criptele, care până astădĭ se vĕdŭ acolo în narthica Bisericeĭ.

фан воевода бжїею млстїю господа ѣ зем̑и молдавской снъ богдана воевода нача и създа и съвръши храм сеи въ имѧ рождества чес҃т-наго и славнаго пророка и предтеча и крстител Їоанна на молбѫ себѣ и гсподжи своеи марїи и възлюбленомꙋ их снꙋ богданꙋ. иже и създати начасѧ. в лѣто ҂зє юл єї. и съвръшисѧ ҂зѕ а господства его лѣто м и на второ текѫщее. мсц ноеврїе аї дни.“

„Evseviosul și iubitoriul de Christos Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveı, fiiul luĭ Bogdan Voevoda, a început și a zidit, și a severșit templul acesta în numele nașcereĭ cinstituluĭ și slăvituluĭ prorocŭ și înainte-mergătoriŭ și botezătoruluı Ioan, spre rugă șie și Dómneĭ sale Marieĭ, și iubituluĭ lor fiiŭ Bogdanŭ. Carele a început a se zidi în anul 7005, Iulie 15 (1497), și s'a severșit la 7006; éră al DomnireĬ luĭ anul al 42-lé curgătoriŭ, luna Noemb. 11 dile. (1498).“

Biserica acésta pe dinafară nu este tencuită, ci împodobită cu teracote smălțuite de deosebite colóre, și deosebite forme, lungărețe și rotunde.

2. Pe paretele clopotnițeı, cetim încă o inscripție a Mareluı Stefan :

„Іѡн Стефан воевода бжїю млстїю гспдр земли молдавской. снъ богдана воевод. създа сїю камбанарю при гджи своеи марїи дощи радꙋла воевода. и при възлюбленѣм снѣ их бог-данѣ воевод. в лѣто ҂зз. а гдва его лѣто м и

на трєтго тєкѫщєє. окт. кдни" — „Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeu Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, fiiŭ luĭ Bogdan Voevod, a zidit acéstă campanare, avênd Dómnă a sa pre Maria fata luĭ Radul Voevod, și fiiŭ al lor iubit pre Bogdan voevod, în anul 7007, éră al Domnireĭ luĭ anul al 43-lé curgătoriŭ : Octomb. 24 ḑile" (1499). Și din acéstă dată se vede, că anul se începea dela Ianuariŭ; căcĭ nu se póte ca clopotnița să se fi început la Septembrie.

Clopotnița acésta destul de înaltă, solidă, zidită din petre cioplite și cărămidă, fu sluțită în aniĭ din urmă, prin adăogirea désupra eĭ a uneĭ kiliĭ pentru păzitoriĭ de focŭ. Este de jalit, că la noĭ puțin séu nicĭ de cum nu se prețuescŭ, nicĭ nu se dă importanța cuvenită monumentelor nóstre istorice!

Cu 40 de anĭ în urmă în pridvorul Bisericeĭ era o ladă mare plină cu cărțĭ vechĭ și cu manuscrise, slavone și române. Astăḑĭ înse nu se maĭ găsesce nicĭ una.

V. Monastirea Bisericaniĭ.

Acéstă Monastire este situată pe un munte înalt, maĭ spre apus dela Monastirea Bistrița. Ea a avut un trecut însemnat, ca loc de pietate, și de azil pentru preoțiĭ și neguțitoriĭ betrânĭ, cariĭ se retrăgiaŭ acolo, spre a'șĭ procura mângăierile religióse. Pe timpul Mareluĭ Stefan aicĭ era numaĭ o Sichăstrie. Stefan Voevod, feciorul luĭ Bogdanŭ, a zidit aicĭ o bisericuță de pétră; éră Petru Rareșŭ și alțĭ Domnĭ aŭ mărit'o și îmbogățit'o. Ea la început se numia schitul stareţuluĭ Iosif, pentru că acela 'ĭ a pus temelia.

Acum ea este prefăcută în penitențiariŭ pentru criminalii condamnați. Este o monografie a acesteĭ Monastirĭ, scrisă și publicată în anul 1863 de unul din Igumeniĭ posteriori, Archimandritul Parthenie. In ea se tratéză partea istorică a Monastireĭ, de la fundarea eĭ până în ḑilele nóstre. De aceea eŭ aicĭ voiŭ da sémă numaĭ de cărțile vechĭ ce se găsesc încă în bibliotheca mănăstiréscă dela Bisericanĭ, pentru a cărora observare, în vara acestuĭ an m'am dus înadins acolo, și am găsit o colecțiune însemnată de manuscrise antice slavone, și unele cu însemnărĭ istorice prețióse. Daŭ aicĭ lista acestor manuscrise.

1. Liturgie completă, scrisă frumos, pe chârtie grósă, 8⁰.

2. Sbornicu, carele cuprinde maĭ multe cuvinte de ale sfinților părinți, cu deosebire ale st. Ioan Chrisostomŭ. La urmă are viața săntuluĭ Ioan cel noŭ, scrisă de Grigorie Țamblacŭ. Forma este 8⁰, grósă de 5 degete. Lipseșce începutul și sfîrșitul. Pe fila dela început, dedesupt este scris cuvêntul: „Mărgăritul," ceea ce arată numele ce se da acesteĭ cărțĭ. Scrisórea este fórte cétéță.

3. Ochtoichŭ, cuprinde 4 glasurĭ dela început; folio; n'are nicĭ început nicĭ sfîrșit.

4. Manscr. slav. 4⁰, cuprinde câteva biografiĭ de ale sfinților, și cuvinte de ale sfinților părințĭ despre viața monachicéscă. Nare început, nicĭ sfîrșit.

5. Manscr. 8⁰, micŭ. Incepe cu povățuirĭ cătră călugărĭ, — în limba slavonă; apoĭ urméză un cuvênt în limba română despre mórte; limba română este din viacul 17-lé. Urméză câteva cuvinte ale

sântuluĭ Vasilie despre viața monachicéscă; apoĭ epistola luĭ Euthimie patriarchul Târnovuluĭ către Kiprian monachul dela Muntele Athon, care ceruse a'ĭ scrie despre óre-care trebuințĭ spirituale. Pravilele sânților Apostolĭ și ale sânților parințĭ despre viața monachicéscă. La urmă are câteva însemnărĭ istorice; una în limba slavonă, carea arată timpul, când s'a scris cartea. „в лѣто ҂зѯв при дни г҃дноу нашемꙋ Іѡ Алеѯандрꙿ воевод“ („In anul 7062 (1554), în dilele Domnuluĭ nostru Ioan Alexandru Voevod;“ — Lăpușnénul, în ânteia Domnie).

Sub acésta este o altă dată: „в лѣтѡ ҂зп҃в при дни г҃дноу нашемꙋ Іѡан воевод“ (1574).

Maĭ este o însemnare românéscă: сꙿ сꙿ щіе кꙿнд сꙿꙋ клꙋтит пꙋмꙋнтꙋл. ↑ сꙋбꙋта лꙋи Лазарь.“

6. Manuscr. Slav. octavŭ mic și grosŭ. Cuprinde acatistul, paraclisul și alte rugăciunĭ. Cântările liturgieĭ pe psaltikie veche în limba grécă; apoĭ deosebite învețeturĭ călugăreșcĭ în limba slavonă. Pe fila dela început are acéstă însemnare românéscă:

„Ачѣстꙿ сфꙿнтꙿ карте есте а попії лꙋи Некꙋлае де сфꙿнта мꙿнꙿстире Бесерикани, датꙿ лꙋи Неколае поманꙿ де Дорофеи де Бесеркани. Сꙿ се щіе каꙋ фост а лꙋи Дорофеи ꙋмпꙿратꙿ де джнсꙋл пе банїи лꙋи деч сꙿ наибꙿ трѣбꙿ нимекꙋ ачѣстꙿ карте фꙿрꙿ попа Некꙋлае тое пишем в лѣт ҂зрч мсц окт. д дни. (1682).

7. O cărticică de psaltikie veche, grecéscă. Începe cu Anixandarele și sfîrșeșce cu doxologia. N'are început, nicĭ sfîrșit.

8. Psaltire, 4°, frumos scrisă. Mai cuprinde, afară de psalmi: Acatistul, paraclisul, canonul lui Iisus, canonul la eșirea sufletului, și alte rugăciuni și slujbe bisericesci, precum și sinaxarul. La urmă are o însemnare slavonă, în carea se cetesce: „Acéstă carte, numită Psaltire o a scris mult pĕcătosul monachŭ Selevestru, și aŭ dat-o fratelui seŭ monachului Evlogie cu 20 de zlați tătăresci în anul 7091“ (1583).

9. O liturgie româno-slavonă tipărită. N'are început nici sfîrșit. Dintr'o însemnare se vede, că ea a fost dăruită de Gligorașŭ Jora al 3-lé Logofăt, în anul 7211 (1703).

10. Tetravangel în folio, pe chârtie grósă.

11. Carte românéscă manuscrisă, întitulată: „Locuința și petrecerea Sf. Andreiŭ cel nebun pentru Christos.“

12. Tetravangel în folio. La urmă are acéstă însemnare slavonă: „acest Tetroevangel este dela bĕtrânul Iosif.“ Acest Iosif este starețul Iosif, întemeitorul monastirei Bisericanilor.

13. Rânduéla liturgiei, 4° mare; fórte frumos scrisă, pe chârtie grósă.

14. Rânduéla cum trebue a se cânta Psaltirea, în folio, chârtie grósă, fórte frumos scrisă. Cuprinde Psalmii, cântările lui Moïsi, Acathistul Maicei Domnului, paraclisul, canonul Domnului Iisus. De pe legătură se vede că cartea este veche.

15. Tetravanghel tipărit în Mosqua, la 1716. Are o însemnare în limba română: Acéstă sf. Evangelie aŭ dato sfintei Mănăstiri Bisericanilor Lazar eclisiarchul dela Mitropolia Voronejului dela Moscva, ce aŭ

fost la părintele Pachomie bisericanul, ce este Mitropolit acolo la Voronejŭ, și am adus-o eŭ Anthim egumenul, când am fost acolo pentru milostenie, în ḑilele luminatuluĭ Domnŭ Ioan Michaiŭ Voevod a treea gospodsvo (domnie), ca să fie luĭ pomană. Eră cine ar lua-o din Monastire fără blagoslovenia Soboruluĭ, să fie afurisit anathema. Și am scris eŭ cu mâna mea Eromonachŭ egumen Anthimŭ Crețul. Lét 7230, Iul. 15, aŭ fost când am venit dela Mosqua."

Acéstă însemnare ne arată că din vechime era o strânsă legătură între călugăriĭ și Monastirile din România, cu călugăriĭ și monastirile din Rusia. Aicĭ videm, că Mitropolitul Voronejuluĭ Pachomie, trăise ca călugărŭ la Bisericanĭ, împreună cu ucenicul seŭ Lazar, devenit în urmă eclisiarchŭ la Voronej, și carele spre recunoșcință către Bisericanĭ, a trimis Tetravangelul, de carele ne ocupăm. Egumenul Anthim, în puterea colegialitățiĭ cu Pachomie Mitropolitul, s'a dus la el să céră milostenie pentru Monastire.

16. Rânduéla dumnedeescіĭ liturgiĭ, 8°, frumos scrisă. La urmă are o însemnare slavonă, carea în traducere spune așa: „Acéstă săntă și Dumnedeéscă liturgie a cumperat-o Eromonachul Michea cu 12 leĭ, și a dato în sf. Mănăstire, ce se chiamă Bisericani, ca să fie luĭ pomenire și părinților luĭ, să'i pomenéscă Dumneḑeŭ întru împĕrăția ceréscă, amin." Désupra acesteĭ însemnărĭ se arată data, când s'a scris acéstă liturgie: 7166, luna Martie, 18 (1658).

17. Dóue tomurĭ minee obșteșcĭ, tipărite la Buzeŭ,

sub Episcopul Mitrofan, în timpul Mitropolitului Theodosie, și a Domnuluĭ Munteniei Constantin Basarab. Cântările sînt în limba slavonă; era tipicul și sinaxarele — în limba română; tipărite în 7206 (1698). De desupt aŭ acéstă însemnare românéscă: „Aceste minee le aduce și le închină pentru pomană s-teĭ și dumnedeescii Mănăstirĭ, ce se chiamă Bisericaniĭ, unde este chramul blagoveșteniei: D-luĭ Constantin Cantacuzino biv vel stolnic, lét 7217 Maiŭ 2" (1709).

La luna luĭ Noembrie maĭ este și acéstă însemnare: „Aceste sfinte Minee le aŭ adus D-luĭ Vasilie Cantacuzino Spătariul, carele sînt date de D-luĭ ctitorul Constantin Cantacuzino biv vel stolnicŭ de Țara românéscă, și le aŭ dăruit sfinteĭ Mănăstirĭ Bisericaniĭ..... întru dilele blagocistivuluĭ Domnŭ Ioan Constantin Duca Vvd în țara Moldoviĭ, vlet 7209, meséț Noembr. 21. (1701).

18. Manuscr. slavonŭ, 4°, n'are început, nicĭ sfîrșit. Incepe cu poveștĭ bogomilice despre Sith, Avraa'n, cum a ospătat el pre sânta Troița; cuvinte de ale sfinților părințĭ. Un cuvênt la Duminica a doua, al luĭ Grigorie (Țamblac) monachul și presviterŭ egumenul Monastireĭ Pantocrator: voróvă despre milostenie și despre săracĭ, rostită de Țamblacŭ în Duminica 2-a a sfântuluĭ Postŭ. — Viața cuvióseĭ Maiceĭ nóstre Paraskeveĭ, unde se arata cum s'aŭ strămutat în slăvita cetate Târnovŭ, — scrisă de Euthimie patriarchul Târnovuluĭ; sfîrșitul acestuĭ tratatu este ruptŭ. Cartea este fórte usată și ruptă; — Viața sântuluĭ Andreiŭ cel nebunŭ pentru Christos; Tâlcuire a cetireĭ din Evangelie despre adoua

venire a Domnuluĭ, întitulată: „ТЛЪКОВАНЇЕ СЕМѸ ТЛЪКОВАНОЖЕЕСТ ѲЕѠФИЛАКТОМ АРХЇЕПИСКОТОМ ОХРИДСКОМѸ.“ Tâlcuirea acésta este tâlcuită de Theofilactŭ Archiepiscopul Ochrideĭ.“

19. Tetrovangel, în folio, frumos scris, deslegat, fără început. La sfîrșitul Evangelieĭ dela Matheiŭ are acéstă însemnare slavonă: „Acéstă carte numită evangelie a cumperat-o robul luĭ Dumnedeŭ Ioakim, împreună cu femeea luĭ Elesatha, pronumită Urita, ca să fie lor pomenire și rugă în viacĭ netrecuțĭ, și părinților lor și ca să fie lor ЗА ДВОРБѸ (dvoritóre) înaintea înfricoșatuluĭ și nefățarniculuĭ judecătoriŭ, când va da fie-căruia dupre faptele lor, și am dat pe dênsa 96 de zlațĭ. Cine se va încerca a o vinde, și a ascunde dania nóstră și pomenirea dela némul nostru, fie orĭ cine ar fi acel omŭ, să fie blestemat și anatemat de 318 părințĭ dela Nikea, și să fie cu Arie și cu Nestorie, cariĭ sînt de treĭ orĭ blestemațĭ de soborul 7-lé, și să fie neiertat până vom sta înaintea luĭ Iisus Christos. Amin.“ Dintr'o însemnare slavonă dela finele evangelieĭ luĭ Marcu se vede, că popa Ion Istan o a cumperat cu 40 de zlațĭ în dilele luĭ Alexandru Vvd, în anul 7069 (1561). Adică în anul de pe urmă al ântêeĭ Domniĭ a luĭ Alexandru Lăpușnénul.

20. Psaltire, cuprinde psalmiĭ, Cântările luĭ Moisi și Acatistul. 4°, pe chârtie grósă, scrisóre frumósă. La finele cathismeĭ 2-a are acésta însemnare slavonă: „Cu voința Tatăluĭ și cu ajutoriul Fiiuluĭ, și cu severșirea présântuluĭ Duchŭ. Cu dragoste dela dumnedeescul Duchŭ dorind mult-pecătosul Ermo-

nachŭ Parthenie dela Mănăstirea Bisericaniĭ, și am cumperat acéstă psaltire dela Ermonachul Misail din Mănăstirea Putna, şi am dat pe ea 3 talerĭ din dréptă averea mea, ca să fie mie în kilia (хнжица) mea, până când me va milui Dumneḍeŭ în acéstă lume deşértă, pentru mântuirea sufletuluĭ meŭ. In ḍilele blagocestivuluĭ Domnuluĭ nostru Io Stefan Voevod, în anul 7122, luna Martie 25.(1614). Data acésta corespunde cu ântêea domnie a luĭ Stefan Tomșa. — Maĭ departe, cu o altă mână este scris acésta :“ In acelaș an a reposat robul luĭ Dumneḍeŭ părintele nostru duchovnicescŭ Varnava, luna Sept. 8, ḍile. După aceea am gândit din gândul meŭ și din tot sufletul meŭ și o am dat sfinteĭ Mănăstirĭ Bisericanĭ unde este templul Buneĭ-Vestirĭ, și cu un tetravangel, și cu 2 liturgiĭ nóue și o tălcuire a psaltireĭ cu Acatist și cu paraclisŭ și pravilă bună...... și încă o carte, și de tóte sînt 6 cărțĭ.“ urméză blestemul şciut, cu Arie. Anul 7124. (1616).

21. Psaltire, 4⁰ micŭ, frumos scrisă. Afară de psalmĭ, maĭ cuprinde: Acatistul, Paraclisul, Canonul D-luĭ Iisus, rugăciunele împărtășireĭ. La urmă are acéstă însemnare slavonă: „Cu voința Tătăluĭ și cu lucrarea Fiiuluĭ, și cu desevêrșirea sf. Duchŭ, étă eŭ mult-pecătosul între monachĭ și netrebnicul robŭ al luĭ Christos Ermonachul Isaia cu dragostea sântuluĭ Duchŭ am osêrduit și am făcut acéstă psaltire, în carea este și Acathistul și paraclisul precisteĭ (précurateĭ), și cu alte adaosurĭ, și am dat'o în sf. Mănăstire ce se chiamă Bisericaniĭ, ca să fie mie de pomenire și de iertarea pecatelor. Deaseminea — să nu se depărteze dela acest sânt locŭ, sub bleste-

mul sânților Apostolĭ și a purtătorilor de Dumnedeŭ părințĭ. Și s'aŭ sevêrșit în dilele blagocestivuluĭ (evseviosuluĭ, cucerniculuĭ) Ioan Miron Barnovski Vvd, în anul 7136, genar 24. (1628).“

La urmă sînt adaose câte-va rugăciunĭ, de o altă mână posterióră. Rugăciunile acestea sînt tot în limba slavonă luate din rugăciunele, numite: „spre somnŭ,“ și „ale Dimineţeĭ.“

La fine se spune că sînt scrise de călugărul Macarie dela Monastirea Probota, carele a fost un timp și în Monastirea Bisericaniĭ; dar a fost înșelat de diavolul și a eșit din acéstă Monastire. Pentru care se rógă tuturor de iertare, și se rógă și el luĭ Dumnedeŭ să ierte pe toțĭ chreștiniĭ. Istoricul ducereĭ din Monastirea Bisericaniĭ și rugele de ertăciune, acest Macarie le a scris românesce, în anul 7184 (1676).

22. Otecĭnicŭ, 8° scris pe chârtie grósă, lipsescŭ începutul și sfîrșitul. In jumetatea din urmă are acéstă însemnare slavonă: „Cu voința Tatăluĭ, și cu lucrarea Fiiuluĭ, și cu suflarea sântuluĭ Duchŭ, gândit-a robul luĭ Dumnedeŭ eŭ Vasile Mânzul dela Bilicenĭ și am cumpĕrat acest Otecĭnic cu 5 ugri, ca să-ĭ fie luĭ întru sănĕtate și iertarea pecatelor luĭ și părinților luĭ și fraților luĭ, și cărora din eĭ se va alege (ea) să fie luĭ nerășluită. Eră cine s'ar ispiti să o vêndă să fie blestemat și anathema de Domnul Dumnedeŭ, cel ce a făcut ceriul și pămêntul și de precurata luĭ Maĭcă și de ceĭ 318 părințĭ dela Nikea, și de toțĭ sânțiĭ cariĭ aŭ plăcut luĭ Dumnedeŭ din viacĭ. In anul 7126. Gen. 20“ (1618). Din titlu se ințelege, că cuprinderea acesteĭ cărțĭ constă din învețăturĭ ale sf. părințĭ (отєцъ, pentru viața monachicéscă.

23. Manuscris românescŭ, 4°, gros de treĭ degete, scrisóre cursivă frumósă, din viacul 18-lé. Dintr'o însemnare, se vede, că este scrisă de Ierodiaconul Cosma dela Monastirea Némțuluĭ, pe timpul Domnieĭ luĭ Nicolaiŭ Mavrocordat, și dăruită de el Mănăstireĭ Bisericaniĭ. La finele eĭ este alăturată o altă carte întitulată: „Scrisóre din învețăturile sf. Părinți, ce se numeșce Otecĭnicŭ.“

24. Tetravangel în folio, frumos scrisŭ pe chârtie grósă; chârtia are drept marcă un porcŭ. La urmă este subscris: Ierodiaconul Ioanikie, și anul subscriereĭ 7180 (1672). Dar iscălitura acésta este cu totul streină de scrisórea Tetravangeluluĭ.

25. Liturgia Sântuluĭ Chrisostom, 8°, scrisórea maĭ prόstă. La urmă are evangeliele învierеĭ (Voscresnele); cetire din Apostol și din Evangelie pentru tóte ḑilele septămâneĭ. N'are început, nicĭ sfîrșit.

26. Liturgia Sântuluĭ Chrisostom, 4°, frumos scrisă. La urmă are acéstă însemnare în limba slavonă: „Cu voința Tatăluĭ, și cu lucrarea Fiiuluĭ, și cu însuflarea sântuluĭ Duchŭ, éta eŭ Grigorie Ghenghea am cumperat acéstă liturgie, și am dat-o în Mănăstirea luĭ Iosif (*), unde este templul Buneĭ-Vestirĭ a Născătóreĭ de Dumneḑeŭ, ca să fie luĭ pomenire, și soțieĭ Anesia și copiilor lor, și părinților lor, și ca nimine din némul meu, séŭ din fiiĭ meĭ, séŭ fie orĭ-cine, să nu o rășuéscă (непорꙋшит) dela sânta biserică; éră cine o va rășui să fie prietin cu dușmanul, adică cu diavolul, să trăéscă cu dênsul în munca de viacĭ.“ Chârtia are de marcă un porcŭ cu cómă.

(*) Mănăstirea Bisericaniĭ la început se numia: Mănăstirea séŭ schitul luĭ Iosif, — Numele ânteiuluĭ stareță și fundator al eĭ.

27. Carte de psaltikie veche, la început cu text grecŭ, éră la finit o cântare cu text slavon. La început are şi câteva regule pentru învĕţarea acesteĭ Psaltikiĭ.

28. Ceasoslovŭ, 8°, fără început şi fără sfîrşit; dislegat.

29. Tetravangel în folio.

30. Tetravangel în folio. La urmă are létul 7159 (1651), şi este iscălit: „Gavril Diacon."

31. Sbornicŭ slavon, 8°, pe chârtie grósă. sclivisită. Cuprinde vieţĭ şi învĕţeturĭ de ale sânţilor părinţĭ.

32. Triod tipărit în Liov sub regele Ioan Cazimir, cu bine cuvêntarea pré sfinţilor patriarchĭ, adoua ediţie, în anul 1666. La început are dedesupt acéstă însemnare românéscă: „Acésta carte o aŭ cumpĕrato Alexandru Ramandi vel Postelnicŭ şi o a dat la Biserica Archangel, care aŭ făcut D-luĭ la sat la Vênĕtoriĭ-Petreĭ ot Volosti Némţul, при дни Ан-тоніє р8се'г Ввд. кл҃то 7185, Ноевр. 30 дни. (1677).

33. Liturgia Sântuluĭ Chrisostom, 8°, scrisóre próstă.

34. O carte slavonă, 8°; n'are început, nicĭ sfîrşit. Cuprinde troparele şi condacele lunare, stichirile şi canónele Octoichuluĭ, stichirile şi Evangeliele voscresne (eothinale); câteva rugăciunĭ ale împărtăşireĭ. Ea a fost destinată pentru cântăreţĭ.

35. Sbornic, 8°, fără început şi fără sfîrşit. Cuprinde: vămele văzduchuluĭ; câteva vieţĭ de ale sânţilor; pravilele sânţilor Apostolĭ pentru călugărĭ.

La urmă are o însemnare, în carea se spune, că „mult-pěcătosul Kiriacŭ a scris-o cu mână neputinciósă și pecătósă.“

36. Trebnicŭ sĕŭ molitevnicŭ preoțescŭ, 4⁰. N'are nicĭ început, nicĭ sfîrșit.

37. Trebnicu, 8⁰ micŭ, gros de un lat de mână. La fine are rugăciunea sântuluĭ Apostol Pavel pentru *mușcătura de șérpe.* Acésta este o rugăciune apocrifă. Ea este adresată sântuluĭ Apostol Pavel, și începe cu amintirea casuluĭ din faptele Apostolilor, în care se spune, că Apostolul în calea la Roma, în insula Melit, fu mușcat de o vipere la un deget, éră el scuturând vipera în foc a rĕmas nevĕtămat (Fapt. cap. 28.), apoĭ închee cu stropirea mușcătureĭ cu aghiasmă. Cartea se închee cu rânduéla cum trebue să se priméscă ereticii ce vin la sânta biserică a luĭ Dumnedeŭ.

38. Rânduéla liturgieĭ St. Chrisostom, scrisă frumos, pe chârtie grósă. La urmă are și rugăciunea ce o cetește Archiereul sĕŭ Duchovnicul, pentru iertarea pecatelor și pentru tot blestemul, la împărtășirea cu sântele Taĭne.

39. Tetravangel, 4⁰ micŭ. La urmă are o însemnare slavonă, din carea se vede, că o a înoit un argintariŭ anume Cârstu cu cheltuéla unuĭ Florea, și saŭ dat în biserica cu hramul Adormirea Maĭceĭ Domnuluĭ, în anul 7149, luna Martie 23. (1641).

40. Psaltire și ceaslovețŭ, legate la un locŭ, 4⁰, fără sfîrșit.

41. O carte de rugăciune, sĕŭ pravila călugărescă. Are paschalia pe 100 de anĭ; diferite tabele de calcularea timpuluĭ; despre sóre și lună, și despre

stéua Țitru; pravilele sânților Apostolĭ și ale sânților părințĭ. La urmă deosebite formulare de adrese: către Mitropolit, către Domnitoriŭ, către Boerĭ, către egumenĭ seŭ ieromonachĭ.

42. Liturgia sântuluĭ Chrisostom, fără început și sfîrșit.

43. Sbornicŭ, 4⁰, fără început și sfîrșit. Coprinde învețăturĭ de ale sânților părințĭ despre viața monachicéscă.

44. Idem, sbornicŭ, 4⁰. Cuvinte de ale sânților părințĭ pentru viața monachicéscă.

45. Ceaslov, în folio, frumos scris, fără sfîrșit. Chârtia are de marcă un porcŭ.

46. Psaltire, 8⁰, stricată, fără început și sfîrșit.

47. Sbornic, 8⁰ micŭ, cuprinde cuvinte de ale sânților askețĭ.

48. Mineiŭ micŭ, 4⁰, fără început cuprinde cântările bisericeșcĭ lunare, până la luna Aprilie.

49. O parte de Octoichŭ, stricată fără început și sfîrșit.

50. O carte de cântărĭ bisericeșcĭ, la diferite serviciĭ, fără început și fără sfîrșit. Acéstă carte de imnurĭ, precum și altele ca ea, eraŭ destinate pentru cântărețĭ, și pentru ceĭ ce învĕțaŭ cântările. Ele cuprindeaŭ numaĭ texturile cântărilor; éră însășĭ cântarea se învĕța dela dascălĭ, din audŭ.

51. Liturgia mică, 8⁰.

52. Carte pentru cântărețĭ, 8⁰, grósă de un lat de mână. Cuprinde textul cântărilor bisericeșcĭ anuale. Se vede, că mulțĭ aŭ învĕțat pe ea căcĭ este fórte usată.

53. Sbornicŭ, 4⁰, cuprinde multe povestirĭ minu-

nate, între care și a luĭ Alexandru Makedon, și viața Marieĭ Egiptenceĭ.

54. Psaltire și Céslov, 4°, grósă, fără sfîrșit.

55. Acatist și rugăciunile spre somnŭ; fără început și sfîrșit.

56. O parte din ceaslovŭ, apoĭ cântările bisericeșcĭ, fără început și sfîrșit. Acésta deasemenea este manual pentru elevíĭ monastireĭ.

57. Octoichŭ, rupt și deslegat, fără început și sfîrșit.

58. O carticică ce cuprinde sinaxarele și troparele de preste anŭ. Fără început și sfîrșit.

VII. Monastirea Tazlău, Județul Némțuluĭ.

1. Acéstă Monastire este zidită de Marele Stefan, în anul 1497, precum arată inscripția următóre:

„Іѡ Стефан воевода бжїєю мл̃стїю гп̃дрь земли молдавскои, снъ богдана воеводи. създа сии храм въ имѣ прс̃тѣи бцї и чс̃таго єѧ рождества. быти въ молбъ себѣ и гжда своеи Марїи. и сном его Алеѯандрꙋ и богданꙋ. иже и създати начас. въ лѣто з҃д. мсца юл д. и съвршис. въ лѣто з҃е. а гпдства его лѣто м҃а тек҃ѫщее. мсца ноев. и.“

„Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldoveĭ, fiul luĭ Bogdan Voevoda, a zidit templuĭ acesta în numele présânteĭ Nascătóreĭ de Dumnedeŭ și a curateĭ eĭ nașcerĭ, ca să fie de rugă șie și Dómneĭ sale Marieĭ și fiilor luĭ — Alexandru și Bogdanŭ. Care s'a început a se zidi în anul 7004, și s'a ispravit în anul 7005, éra al

Domniei luĭ anul 41 curgătoriŭ, luna Noembr. 8." (1497) (*).

Însemnăm aicĭ, că Biserica zidită de Marele Stefan, nu a fost mare. Pridvorul, séŭ partea dinainte actuală, este adaosă în urmă, și ea chiar prin architectura sa inferióră arată că nu datézá dela Marele Stefan.

2. Ușa de lemnŭ ce disparte pridvorul de Biserică, datéză din anul 1596. Ea este ornată cu marca țereĭ deasupra și cu diferite florĭ sculptate. Désupra, în semicercŭ, are sculptată acéstă inscripțiune: "сїа двер сътвори и ꙋкраси монах михаил въ дни благочстиваго Iѡ Еремїа Могила воевод и при игꙋменѣ кир генадїе тасловской монастир влатѡ ,зрд мсца мартїа л дни. козма маистрꙋ:" Adică: „Acéstă ușă o făcu și înfrumuseță Monachul Michail în ḑilele evseviosuluĭ Ioan Eremia Moghila Voevod, și sub Egumenul Kyr Genadie al Monastireĭ Taslăŭ, în anul 7104, luna Martie în 30 ḑile (1596). Cozma maistru.

3. In pridvorul Bisericeĭ sînt dóue petre mormântale, care dupre forma lor și dupre inscripțiunile slavone, arată că aŭ fost îngropate în acéstă monastire din vechime niște persóne însemnate, negreșit dintre donatoriĭ Monastireĭ; dar din nenorocire inscripțiunile sînt așa de usate de călcarea cu picióreles pe ele în cât pe una cu greŭ se pot ceti următórele cuvinte:

„сьи камен сътвори и ꙋкраси пан Басилїе . . . . . . родителя своемꙋ алеѯїа. иже преста-

(*) Calculam anul ca început dela 1 Ianuariŭ; éră nu dela Septembriŭ.

виc вꙁ дни влагочстиваго и хꙋлюбиваго Іѡ костантин мовила воевода влѣт ,зрні мсца ...." (1610). Adică : Acéstă pétră o făcu și înfrumuseță pan Vasilie .... părintelui seŭ Alexie, carele a reposat în ḑilele evseviosuluĭ și iubitoriuluĭ de Christos Ioan Constantin Movila Voevoda, în anul 7118, luna . . . (1610). La capetul de jos sînt adaose aceste cuvinte : нсписас камен сїа при егꙋмен Гаврили : " Scrisus-a pétra acésta sub egumenul Gavrilă."

Pe adóua pétră mormêntală se pot discitra la început numaĭ cuvintele : „сꙁи камен сꙁтвори и ꙋкраси" .... și la fine : „влѣт ,зрдї . . . егꙋмен ермонах георгїе." De unde urméză că acéstă pétră mormêntală este cu un anŭ posterióră celeĭ precedente.

Biserica în lăuntru este zugrăvită, dar zugrăvéla eĭ este próstă și modernă. Biserica acésta este fórte decăḑută, părăsită de tótă îngrijirea guvernuluĭ românŭ, carele îĭ administréză averea. Acoperemêntul este stricat și plóea străbate în Biserică, păreţiĭ se spargŭ de plóea ce curge de pe acoperemênt prin jghiaburile rupte și sparte, maĭ ales în partea pridvoruluĭ, carea este și reŭ zidită. În lăuntru Biserica este întunecósă și umedă. Casele tóte sînt arse, precum și clopotniţa, carea parte s'a și dărămat. Clopotele încă s'aŭ topit de focŭ. După tóte stăruinţele, făcute de preotul îngrijitoriŭ și de consiliul comunal, la ministerul cultelor și al Domenielor ca să repare Biserica și clopotniţa cu clopotele, nu s'a făcut nimică pentru repararea acesteĭ Biserici a Mareluĭ

Stefan. Lăcuitorii în fine aŭ facut eĭ câteva clopoțele și aŭ cerut la Domenii să le dea măcar lemnul trebuitoriŭ, ca să facă cu cheltuéla lor o mică clopotniță; dar și acésta li s'a refusat, măcar că munții acolo, până la monastire sînt plinĭ de pădurĭ seculare, pre care le esploatéză evreul posesorŭ.

Monastirea acésta este situată întru o vale strîmtă între munțĭ pe malul rîuluĭ Tazlăŭ, dela carele s'a luat numirea. Aicĭ esistá monastire înainte de anul 1496, când Marele Stefan a zidit Biserica actuală. Acésta se vede din un uricŭ al mareluĭ eroŭ, din anul 1481, prin carele dăruesce sânteĭ monastireĭ sale dela Tazlaŭ, séŭ Tazlovŭ (ск'ѣ'гомꙋ нашемꙋ монаст'ырю ѡ'т 'тазлова), doue sate din vecinătate : Borileșciĭ și Drăgoteșcii din câmpul luĭ Dragoșŭ pe Nekidŭ (*).

Mănăstirea acésta, ca tóte celelalte mănăstirĭ din vechime, este încungiurată cu zidiŭ, ca să pótă servi de adăpost și aperare în vremĭ grele. La un colțŭ are și un pirgŭ cu taĭnița sub el.

In inscripția din pridvorul Bisericeĭ, carea o am reprodus sub No. 1 se aminteșce, că Biserica s'a zidit trăind încă Alexandru fiul Mareluĭ Stefan. Dar letopisețul țereĭ ne spune, că el a murit la 25 Iulie, anul 7004 (1497), adică la 21 de dile după începerea Bisericeĭ dela Tazlaŭ. S'ar părea dar o contradicere între inscripția dela Tazlaŭ și spunerea Le-

(*) Archiva istor. a Românieĭ tom. I. No. 92. D-l Hăjdăŭ în perilipsul acestuĭ Uric dice că satele aceste ca facând parte din câmpul luĭ Dragoșŭ ar fi în Bucovina, unde este un întins teritoriŭ numit *Câmpul luĭ Dragoșŭ*. Înse documentul acesta ne vorbesce de un alt câmpŭ al luĭ Dragoșŭ, carele era pe părăul Nekid. Părăul Nekid și cu skitul Nekid, sînt vecine cu Tazlăul. Chiar șoséua actuală, carea merge dela Koznovŭ la Tazlăŭ, trece pe lângă satul Borileșciĭ, séŭ cum se numesce elŭ acum, Borlesciĭ.

topisețuluĭ, décă vom presupune, că inscripția s'a pus la finirea zidireĭ. In inscripția dela Monastirea Némțuluĭ, care se vede că s'a pus tot în anul acesta, luna luĭ Noembrie 14, anul 1496, nu se aminteșce de Alexandru, ci numaĭ de Bogdan, ceea ce afirmă pe tăcute, că Alexandru era mortŭ. Contradicerea dispare, décă vom presupune, că pétră cu inscripția a fost lucrată chiar la începutul zidireĭ Bisericeĭ, când Alexandru era încă viŭ.

Mănăstirea acésta a avut împregiurul eĭ și o livadă mare de pomĭ roditorĭ; însĕ acum ea tótă este devastată și tăiată de arendașĭ și prefăcută în locŭ de pășune de vite. Monastirile nóstre, maĭ ales cele fóste închinate, denotă un timp de jafŭ și prădăciune, venit asupra lor din pĕcatele călugăriior, ce aŭ lăcuit pe acolo, și din totala lor lipsă de simțul religios, precum și din totala neîngrijire de cele ale Bisericeĭ și religiuneĭ de către persónele ce s'aŭ strecurat la putere, după secularizarea averilor monastirescĭ.

Pe strâmtórea Taslăuluĭ este comuna Tazlăŭ căriea monastirea îĭ serveșce astădĭ de Biserică comunala.

VIII. Monastirea Soveja, județul Putna.

In anul trecut 1883, luna August m'am hotărît să vizitezŭ câteva Monastirĭ din munțiĭ Moldoveĭ, pe care eŭ nu le vedusem nicĭ-o-dată, deși de multe orĭ dadusem de ele prin documentele istorice, cu care am iubit a me ocupa încă din tinerețe. Așa după Tazlaŭ, am visitat, Monastirile Soveja, Vizantia și Miera.

Monastirea Soveja este aședată în munțĭ, pe rîul

Sușița, carele se varsă în Putna în apropiere de Focșanĭ. Valea Sușițeĭ este frumósă, cu sate marĭ cu case și gospodarii frumóse, cu livedĭ și grădinĭ, situate délungul șoseleĭ ce duce la Soveja. Malurile Sușițeĭ și albia eĭ sînt fórte bolovănóse, fiind că ploile necontenit detașază bolovanĭ, de tóte mărimele, de pe cóstele munților lăturașĭ, și ĭĭ grămădescŭ în valea pe unde curge rîul, care și el la rîndul luĭ duce cu sine în Putna o mare parte de aceștĭ bolnavĭ. Inainte de a ajunge la Monastire, întri în satul Soveja, carele este situat parte pe Sușița, parte pe râul Dragomirŭ. Manastirea este situată pe un tepșanŭ în drépta păraulu Dragomir, carele se varsă în Sușița. Biserica prin inscripția eĭ amintesce pacea stabilită dupa maĭ multe răsbóie între Moldovenĭ și Muntenĭ, sub Domnitoriĭ Vasilie Lupul și Matheiŭ Basarab. Intre condițiele păceĭ a fost ca Domnul Moldoveĭ să facă o Biserică în Muntenia, anume în Târgoviște, și a zidit Biserica Steleĭ, éră Domnul Munteniei să facă în Moldova o Biserică : acésta este Biserica dela Monastirea Soveja. La intrarea din pridvorŭ în Biserică, désupra ușeĭ este următórea inscripțiune a luĭ Matheiŭ Basarab cu marca Munteniei : Vulturul cu crucea în gură, și désupra cruceĭ coróna domnéscă :

„БЖЇЮ ПОМОЩЇЮ. ПОВЕЛѢНЇЕМ ЖЕ И ИЖДЕВЕНЇЕМ, НАЮ ГРѢШНѸЮ БЖЇЮ РАБ Іѡ МАѲЕІА БАСАРАБА ГПРА И ВОЕВОДА ВЪСЕІА ѮЕМЛІА ѸГРОВЛАХЇЕСКОѦ. СѸПРѸЖНИЦИ НАШЕѦ. КНЕГИНА ЕЛЕНА. ВЪѮДВИЖЕСѦ СЕИ. БЖСТВНОИ ХРАМ. РОЖДЕСТВА ГА БА И СПСА НАШЕГО. ІС ХА ВЪНѢЖЕ ПРЕДѢЛЬ ЗЕМЛІА НА-

шеѧ. ивъ вранческом. Молдавском мѣстѣ. сьздаса благоволеніем и хотенію сьнимъхожденім, превъзлюбленнаго брата нашего госпдара молдавскаго. Іѡ василіа воевода въ лѣто битиа мирꙋ ӡрнг.“ (*) „Cu ajutoriul luĭ Dumneḑeŭ, și cu porunca și cu cheltuéla pré pecătosuluĭ rob al luĭ Dumneḑeŭ Ioan Matheiŭ Basarab Domnitoriŭ și Voevoda a tótă ţéra ungrovlachieĭ, (și) a soţieĭ nóstre knéghina Elena, s'a redicat acest dumneḑeescŭ templu al nașcereĭ Domnuluĭ Dumneḑeŭ și Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos, afară de hotarele ţereĭ nóstre, în locul moldovenescŭ al Vranceĭ. Ziditus-a cu buna-voinţă și cu pogorământul la voinţa nóstră a prea iubituluĭ fratelui nostru Domnitoriul Moldovenescu Ioan Vasilie Voevoda, în anul facereĭ lumeĭ 7153 (1645).

Biserica actuală dela Soveja este mică nu represintă nicĭ un interes de artă; ea nu are nicĭ măcar bolta, prin urmare nicĭ cupolă, și este tăvănuită cu scânduri. Partea dinainte este adaosă pe urmă. Biserica acea zidita de Matheiu Basarab, se spune, că s'ar fi stricat de un cutremuru, éră cea actuală ar fi făcută de igumeniĭ grecĭ, păstrând însă inscripţia celei dinteiŭ a luĭ Matheiŭ Voda. Tradiţia lăcuitorilor de pe Valea Sușiţeĭ, spune, ca Matheiu Vodă ar fi vrut să zidéscă Biserica sa, cam la mijlocul Văeĭ Sușiţa, anume pe moșia reḑeșilor din satul Câmpurile, dar lăcuitoriĭ de acolo temênduse, ca

(*) Inscripţia acésta, ca și tóte documentele slave din Muntenia, ne arată, că acolo limba slavă se deosebia de acea din Moldova, și prin diceri și prin formele gramaticale și prin orthografie. In Moldova limba slavă era maĭ aprópe de dialectul bulgar, în Muntenia — de cel serbescu.

nu cumva cu zidirea Bisericeĭ domneșcĭ pe teritoriul lor, să'șĭ perḑă moșiele părinteșcĭ, s'ar fi revoltat și ar fi ucis pre calfa zidarilor, carele stăruia a zidi acolo Biserica. In urmare a trebuit, ca Domnia să destineze alt loc pentru zidirea Bisericeĭ luĭ Matheiŭ Vodă. După înțelegerea avută cu Mitropolitul Varlaam, s'a destinat pentru acésta schitul noŭ, numit Soveja, carele tocma pe atuncĭ se înființase acolo de un călugărŭ Partenie, împreună cu un vrăncean Negrea, pe părăul Dragomiruluĭ sub muntele Zboĭna, la obârșia Sușițeĭ pe teritoriul Vranceĭ. Veḑĭ despre schitul Soveja, prefăcut în urmă în Monastire, cartea Ierarchilor Moldoveĭ, publicată în chronica Romanuluĭ t. 1. p. 259—267).

Biserica din Soveja este în prósta stare, ca maĭ tóte Bisericele din Monastirile foste închinate, din causă că sînt cu totul părăsite de îngrijire din partea guvernuluĭ, și lipsite de mijlócele de întreținere. Acoperemêntul actual este făcut de sătenĭ dupre inițiativa fostuluĭ prefectŭ de Putna D. Nicolaide; zidul din pregiur este în multe locurĭ căḑut, fiind reŭ construit de egumeniĭ grecĭ, din bolovanĭ de pe părăul Dragomiruluĭ; eĭ aŭ dărămat zidiul antic ca să lărgiască curtea; nu este în curte nicĭ o kilie; chiar casele egumeneșcĭ s'aŭ nimicit de incendiŭ, remăind numaĭ temeliele, După secularizare, casele egumeneșcĭ aŭ fost ocupate de comanda grănicerilor, dar cu vreo 12 anĭ în urmă casele acestea s'aŭ aprins, din ne'ngrijirea comună pentru edificiele publice și aŭ ars până în temelia, după care comanda s'a strămutat în satŭ și casele nu s'aŭ maĭ zidit, în cât désupra temelielor aŭ crescut copacĭ, ca în pă-

dure. Clopotnița este stricată, tencuéla de pe Biserică, în lăuntru și în afară, este căḑută în mare parte. Gradina și ciairul din pregiurul Monastireĭ sînt date în posesiunea arendașuluĭ împreună cu moșia. — Locul este pitoresc : împregiur are munțĭ acoperițĭ cu bradĭ. Pe lângă monastire, în partea sud-vestică curge părăul Dragomir, pe ale căruia malurĭ este așeḑată o parte din comuna Soveja, cu administrația eĭ, cu vre-o 200 de lăcuitorĭ. Părăul Dragomir curge în Sușița, carea forméză altă vale, unde deasemenea se întinde o parte a comuneĭ Soveja, iarășĭ cu vre-o 200 de lăcuitorĭ, cariĭ aŭ Biserica lor a parte.

La Soveja, afară de inscripția Bisericeĭ, nu s'a păstrat nicĭ un document, saŭ scrisóre veche. Spre dispăgubire, eŭ avuiŭ norocire a ceti aicĭ un document slavon al Vrâncenilor, adus înadins de un preot vrâncean, spre a'l traduce în românesce. Îl reproduc aicĭ, pentru însemnătatea luĭ istorică. El dăteză din anul 1445, de la Stefan Vodă fiiul luĭ Alecsandru cel bun, și este cea maĭ bună dovadă, că Vrancea și cu rîul eĭ Putna a aparținut Moldoveĭ din vechime, înainte de marele Ștefan. Prin urmare este ne esactă afirmarea, că „înainte de 1475 Muntenia stăpânia tótă laturea ocidentală a Moldoveĭ până la Bacău“ (veḑĭ istoria critică a Românilor, de B. P. Hăjdaŭ. t. 1. p. 9).

In acest document se pominesc sate de pe rîul Putna, ce se daŭ în stăpânirea Panuluĭ Ona Urecli. Se aminteșce de un vechiŭ proprietariŭ din Vrancea anume Andriașu, al căruia nume îl pórtă și astaḑĭ o cătună, carea maĭ înainte aparținea Vrâncenilor, iar acum face parte din moșia încungiurătóre Monas-

tireĭ Mira, carea este situată pe Valea Milcovuluĭ. Prin urmare resboiul luĭ Ștefan cel mare cu Radu Vodă pentru hotarul țereĭ, n'a fost provocat de tendința celuĭ dintêiŭ de a se întinde în hotarul Munteniei, ci din trebuința de a apăra vechea posesiune a Moldoveĭ asupra ținutuluĭ Putneĭ, pre carele Radu voia a'l anexa la Muntenia.

Etă uricul, de carele vorbim.

Un document de la Vrancea, din anul 6953 (1445).

Млстїю бжїю мы Стефанъ воевода гдаръ молъдавской чинимъ знаменито и ссъмъ листомъ нашимъ въсѣмъ кто на немъ оузритъ или его оуслышит чтꙋчи. Оже тотъ истиныи нашъ вѣрныи панъ ѡанъ Оурѣкли слꙋжилъ прѣжде с'то почившемоу родителю нашемоу право и вѣрно а днє слꙋжитъ нам право и вѣрно. Тѣмъ мы видѣвши его правою и вѣрною слоужбоу дона жаловали есми ѡсобною нашею млтїю и дали есми емоу ѡ нашеи земли ѡ Молдавской сели на

Cu mila luĭ Dumnedeŭ noĭ stefan Voevoda Domnitoriŭ țereĭ Moldavieĭ. Facem cunoscut și cu acéstă fóie a nóstră tuturor celor ce vor videa séŭ vor audi cetindu-se, cum că acest adevĕrat și credincios al nostru panŭ Onă Urécli a slujit înainte rĕposatuluĭ întru sântitate tătăluĭ nostru, drept și credincios; éră astădĭ slujesce nóuĕ drept și credincios. Deci noĭ vedênd a luĭ dréptă și credinciósă slujbă către noĭ, l'am dăruit cu o deosebită milă a nóstră, și 'i am dat din pămêntul nostru al Moldavieĭ satele de pe Putna, a nume unde a fost pa-

поутнои на имѣ где былъ панъ хъцъбанъ где бълъ домъ радоулово и андріашъ повыши и оура андріаш (К)алимана тое више писанное да ест емоу ѡ на оурик съ въсѣмъ доходомъ емоу и дѣтем его и братіамъ его и оуноучатомъ его и прѣоуноучатомъ его, и прѣщоуратомъ его и въсемоу родоу его кто боудет наиближніи, нипороушенно николи на вѣкы. А хотаръ тѣмъ селамъ да ест по старомоу хотароу коуда ѡ вѣка ѡживали. А на то е вѣра г(оспод)ва ми выше писанного стефана воеводы и вѣра болар наших. вѣра пана нѣгои логоѳета. вѣра пана петра хоудича и дѣтеи его. вѣра пана негрила и дѣтеи его. вѣра пана доумы дворника браевич и дѣтеи его. вѣра пана юргича. вѣра пана Си-

nul Hațăban, unde a fost casa luĭ Radu, și Andriașu maĭ sus de Andriașu (C)aliman. Tóte acele maĭ sus scrise săĭ fie luĭ de la noĭ uric cu tot venitul, luĭ, copiilor luĭ și fraților luĭ și nepoților luĭ, și strănepoților luĭ și restrănepoților luĭ, și tot némuluĭ luĭ, care va fi maĭ de aprópe, nestricat nicĭ o dată în vecĭ.

Eră hotarul acelor sate să fie pe vechiul hotar, pe unde din vecie aŭ apucat. Eră la acésta este credința Domnieĭ mele maĭ sus scrisuluĭ Stefan Voevod, și credința boerilor noștri, credința panuluĭ Négoe logothetul, credința panuluĭ Petru Hudicĭ și a copiilor luĭ, credința panuluĭ Negrilă și a copiilor luĭ, credința panuluĭ Dumeĭ dvorniculuĭ Braevicĭ și a copiilor luĭ, credința panuluĭ Iorghicĭ, credința panuluĭ Simon logothetul, credința panuluĭ Oancea logothetul,

мона логофета. вѣра пана шанчи логофета. вѣра пана ивана Балчана. вѣра пана станчюла понича. вѣра пана дїенишаͯ спатарѣ. вѣра пана доумы доулчича и брата его пана лакочю. вѣра пана крсти. вѣра пана кости вистїарника. вѣра пана порчи чашника. и вѣра въсѣхъ боїаръ нашихъ велики и малы. А по нашемъ животѣ кто боудет гсдръ нашеи земли или ѡ дѣтеи наши. или ѡ братїи нашихъ или ѡ нашего племени или боу кого бъ изберий быти гсдрем нашеи земли тои имъ непороушил нашего даанїа. але щобы имъ оутврдилъ и оукрѣпилъ за его правою и вѣрною слоужбоу. А на болше потвржденїе томоу въсемоу вы-

credința panuluĭ Ivan Balcénu, credința panuluĭ Stanciul ponicĭ; credința panuluĭ Dienișŭ spatarĭul, credința panuluĭ Duma Dulcicĭ și a frateluĭ seŭ panuluĭ Lacociŭ, credința panuluĭ Crăstea, credința panuluĭ Costea Vistiarnicul, credința panuluĭ Porcea păcharnicul, și credința tuturor boerilor noștri marĭ și micĭ. Eră după viața nóstră cine va fi Domnŭ țereĭ nóstre, dintre copiiĭ noștri saŭ dintre frațiĭ noștri, saŭ din seminția nóstră, saŭ fie orĭ pe cine va alege Dumnedeŭ să fie Domn al țereĭ nóstre, acela să nu ĭ strice dania nóstră, ci să'i-o întărescă și împuternicescă, pentru drépta și credinciósa luĭ slujbă. Eră spre maĭ mare tărie la tóte cele maĭ sus scrise poruncitam credin-

ше писаонномꙋ кєлѣли
єсми нашємоу вѣрномоу
паноу михаилꙋ логоѳє-
тоу писати и прсивѣси-
ти нашоу пєчатъ ксє-
моу листоу нашємоу.
пи иліашъ оу сочвѣ
влѣт ҂ѕцнг авгꙋ и.

ciosuluĭ nostru panu Michail logothetul să scrie, și să atârne pecetea nóstră la acéstă fóie a nóstră. scris'a Iliașŭ în Suceava, în anul 6953. August. 8 (1445).

Uricul este scris pe pergamin, lung ca de o palmă domnéscă, și lat deo palmă ordinară. Este rupt și usat în maĭ multe locurĭ, ceea ce îngreuéză transcrierea luĭ în câte-va locurĭ, maĭ ales pasagiul ce se repórtă la numirea loculuĭ dăruit luĭ panu Urécli. Pecetea domnéscă nu esistă, aŭ remas numaĭ găurile prin care era petrecut șnurul de care a târna pecetea.

IX. Monastirea Vizantia, județul Putneĭ.

De la Soveja ne-am înturnat iarășĭ pe valea Sușița, până la satul Câmpurile, apoĭ am apucat spre médădi peste munte, ca să trecem la monastirea Vizantia. In capul de sus al satuluĭ Vizantia locuesc vre-o 70 de familiĭ Ungurĭ de religiune catholică, cariĭ îșĭ aŭ acolo Biserica lor. Când am ajuns la biserica unguréscă, mulțĭ din Ungurĭ, cu primariul satuluĭ Vizantia, cu femeĭ și copiĭ, m'aŭ întîmpinat cu tragerea clopotuluĭ și cu îngenunkiare. Eŭ m'am oprit, i-am bine-cuvêntat și le-am mulțemit, apoĭ am trecut maĭ departe în sat și m'am oprit la Monastire; dar acolo ne găsind pe nimene, căcĭ preotul era bolnav și trăia în alt sat vecin, m'am găsduit la aren-

dașul moșiei, un Evreŭ din Bacău, carele m'a primit bine, și nicĭ plată n'a voit să priméscă pentru gazdă. Satul Vizantia are 300 locuitorĭ românĭ ortodoxĭ, carii aŭ biserică a parte. El ș'a luat numirea de la Monastire, ca tóte satele din pregiurul Monastirilor ; căcĭ la început, Monastirile eraŭ în locurĭ isolate și singuratice ; apoĭ cu încetul, trebuințele gospodărescĭ ale lor aŭ provocat adunare de locuitorĭ lucrătorĭ pe lângă Monastirĭ, din care cu timpul s'aŭ format sate.

Monastirea acésta datéză de la finele viacului 16-lea, anume de la Ieremia Movilă Voevod, carele este pus în fruntea ctitorilor, împreună cu Dómna Elisavetha, soția luĭ. Biserica actuală este zidită pe la anul 1850 de Ieromonachul Visarion, ce era pe atuncĭ egumen. Ea este zidită din pétră cioplită, în stil grecesc modern, cu cupolă, și în loc de bolțĭ cu bagdadie. Esistă încă, maĭ la vale, spre părăul Vizăuț, în grădina Monastireĭ, și vechia biserică, carea este durată din lemn de stejar.

In acéstă Monastire se găsesc numaĭ două obiecte antice, care merită a fi menționate :

1. O cruce veche, ferecată cu argint și poleită cu aur. Pe ea se ceteșce acéstă inscripțiune „сїа крс-
„тъ ѡкова гпжда Сафа даде сїа въ своа мо-
„настир визатна. влто ꙁрѯє. апр. гі.
„Acéstă cruce o ferecă Dómna Satha (Safta) și o dădu în Monastirea sa Vizatnea, în anul 7165. apr. 13 (1657).

Numele de Vizatnea, ce se dă aicĭ Monastireĭ, ne duce la originea luĭ. Monastirea a fost pusă pe ma-

lul părăuluĭ, carele și astăḍĭ pórtă numirea de Vizăuțul mare, spre deosebire de alt părăŭ, tot cu numirea de Vizăuț, carele curge peste dél prin comuna vecină din Vrancea, numită Găurile, carele, spre deosebire de Vizăuțul mare, se numesce Vizăuțul mic, și se varsă tot în Vizăuțul mare maĭ jos de comuna Vizantia. Se vede, că pe timpul când s'a fundat Monastirea, părăul de lângă ea se numia *Vizăt* saŭ *Vizat,* de unde forma adiectivala slavonă: Vizatnea, ca numire a Monastireĭ, adică Monastirea *Vizatică,* saŭ *de la Vizat.* Dicerea *Vizăt* este de origine ungară (viz-apă; vizes, vizenyos-apătos) și ne aduce aminte de timpurile, când Cumaniĭ aŭ locuit pe la pólele Carpaților.

2. Un pomelnic vechiŭ, scris pe lemn și închis cu doue ușițe, ca tóte pomelnicele antice. In el sînt înscrișĭ, între alțĭ mulțĭ ctitorĭ, următoriĭ a) Domnĭ, (b Archiepiscopĭ, c) și boerĭ:

a) Domniĭ : *Ioan Eremia Moghilă vvd. Dómna luĭ Elisatha.*

Ioan Ștefan Voevodă și Dómna luĭ Axania.

Ioan Miron Barnovski și muma luĭ Elisatha.

Ioan Ștefan Voevoda și Dómna luĭ Satha. (Acesta este Stefaniță Vodă, feciorul luĭ Vasilie Lupul. Se póte că soția sea a făcut și a dăruit Monastireĭ crucea amintită maĭ sus, în anul 1657, cu doĭ anĭ maĭ înainte de a deveni bărbatul sĕu Domn).

Istatia Dabija vvd. și Dómna luĭ Caterina.

Ioan Duca vvd. și Dómna luĭ Nastasia.

b) *Archiepiscop Athanasie*

Archiepiscop Theodosie

Archiepiscop Varlaam

Archiepiscop Evlogie
Archiepiscop Mitrofan.

c) Boeriĭ : *Ionașcu, Irina, George, Krăstea, Măricuța, Zamfira.*

Pan Dumitrașcu și Knéghinea luĭ Maria.
Pan Ioniță și Knéghinea luĭ Nastasia.
Pan Gavril și Knéghinea luĭ Sofronia.
Stratulat și Knéghinea luĭ Maria.
Vasilie, Sinca, Dumitrașcu, Irodia, Irimia, Mărica, Mănasie Ursul. s. a.

Pe pomelnicŭ de desuptul ușilor este scris : „сѕи ст҃ѕи помѣник ѹсрьдствова многогрѣшныи Iωан ющоковъ, в дни стефан воевода вл҃тω ӡ҃рка мс҃ца март ѕ." Adică : "Acest sânt pomélnic a osĕrduit (a'l face) mult pĕcătosul Ioan Iuștocovŭ, în dilele luĭ Stefan Voevodul, în anul 7121. Mart. 6 (1613)". Adică, în întâea Domnie a luĭ Stefan Tomșa.

Și acéstă Monastire este dintre cele fóste închinate, și anume la Monastirea Grigoriu de la muntele Athos, în anul 1777, de mitropolitul Gavriil Calimachŭ și de Domnul Grigorie Ghica. Biserica este încungiurată cu zidĭŭ, casele egumenescĭ staŭ încă bine, dar tóte celelalte s'aŭ ruinat, și arendașul ara pâuă în pórta Monastireĭ.

Reproducem și un pasagiŭ din Chrisovul luĭ Grigorie Ghica din anul 1777, în carele se arată motivul închinăreĭ acesteĭ Monastirĭ :

„Prin presentul nostru chrisov domnesc, facem cunoscut celor în drept, că un călugăr, aparținênd sfinteĭ Monastirĭ Grigorie de la muntele Athos, dedicată numeluĭ stântuluĭ Nicolae Archiepiscopul și

thavmaturgul, un călugăr, ḑic, cu numele Ioachim, om înțelept și binefăcătoriŭ, în cele de pe urmă timpurĭ ale anomalielor, a rescumpărat, de propia sa voie și prin mijlocirea propriilor seĭ banĭ și a diferitelor împrumuturĭ ce a făcut, maĭ mulțĭ creștinĭ din acéstă țară, ce căḑuse în robie, și 'i-a făcut a'șĭ redobândi vetrele lor. Decĭ, luând în considerațiune acéstă mare bine-facere, făcută principatuluĭ nostru de către acest călugăr bine-făcătoriŭ și virtuos, în dorința de a arătă recunoscința nóstră către Monastirea Grigorie, căreea sus-ḑisul părintele Ioachim aparținea, l'am gratificat cu largeță, și de vreme ce sus-ḑisa Monastire Grigorie nu are în principatul nostru nicĭ un metoch, de la care ar putea avea ó-recare profit, ca celelalte Monastirĭ de la Muntele Athos, Eminenția sa Mitropolitul țereĭ nóstre hotărî cu consentimentul nostru a dedica și a închina acesteĭ Monastirĭ Grigorie una din Monastirile aces-teĭ țerĭ, ce sunt independente și nu sunt supuse altuĭ loc, numită Vizantia în ținutul Putneĭ, cu tóte averile eĭ mișcătóre și ne mișcătóre. . . .
s. c. l. (*)

În Biserica Monastireĭ Vizantia am găsit o circulară a Ierarchilor Moldoveĭ, din anul 1834, prin carea se prescrie preoților din țară maĭ multe regule, contra abusurilor ce se comiteŭ la severșirea căsetorielor. Fiind interesanta din punctul de vedere moral, noĭ o reproducem aicĭ, cu atât am aĭ vêrtos, că astfeliŭ de circularĭ, date de mitropolițĭ și episcopĭ la dife-

(*) Documentul acesta, împreună cu maĭ multe altele este publicat în o broşură francesă litografiată, edată de Egumeniĭ grecĭ, după secularisarea Monastirilor închinate.

rite ocasiunĭ, din negligența și ignoranța clerulŭi nostru, s'aŭ perdut, și aŭ devenit rarități prețióse.

КꙊ МИЛА ЛꙊИ ДМНЕЗЕꙊ ВЕНИАМИН МИТРОПОЛИТ СꙊЧЕВІИ ШИ МОЛДАВІЕИ

„Фиинд къ ꙟн ꙟнсоцириле че сѫ фак прин тайна Сфинтей Кꙋнꙋнїи сѫ ꙟтѫмплѫ асѫ фаче мꙋлте нꙋнци нелеџꙋите ꙟпротива Сфинтелор Каноане бесеричешти. Ла оунеле оунелтинд кикле шꙋгꙋри ꙟсеш феџеле че сѫ ꙟсоцѫск, ꙗрѫ ла алтеле ши Прешцїи саꙋ не черчетѫнд дꙋпѫ кꙋвиинцѫ тоате ꙟпрежꙋрѫриле че ѡпреск асѫ фаче нꙋнцеле, саꙋ лѫкоминдꙋсѫ ла вре ѡдаре фѫгѫдꙋитѫ, саꙋ силинци пентрꙋ хатѫрꙋри ѡри че фелю де персоане: скоцинд пе чꙋри пе сꙋпт кꙋмпѫт, кꙋнꙋнѫ феце ѡприте де правеле асѫ ꙟсоци, Дечи спре асѫ кꙋрма кꙋ тотꙋл нишѣ асеминѣ ѡбразниче кꙋтезѫри, мѫкар кѫ ши май наинте де мꙋлте ѡри ам порꙋнчит прин партикꙋларниче порꙋнчи, ши каноанеле Бесеричешти дѣпꙋрꙋрѣ ꙟкацѫ асѫ фери, Дарѫ ши акꙋм кꙋ тѫрїе порꙋнчим тꙋтꙋрор преоцилор слꙋжитори афиѣше кѫрїꙗ Бесеричи дин принципатꙋл Молдавїеи, ка ла тоате кꙋнꙋнїиле сѫ оурмезе май наинте дꙋпѫ повѫцꙋирѣ понтꙋрилор оурмѫтоаре:

1: Пе феџеле че вор вои асѫ кꙋнꙋна, сѫле вадѫ, ши сѫле кꙋноаскѫ ꙟ персоанѫ.

2: Сѫй черчетезе де сѫнт амѫндоꙋ феџеле адевѫраци Хрїстїани, Ботезаци ꙟ ботезꙋл Сфинтей Бесеричи ноастре а ръсѫритꙋлꙋи, Де шїꙋ рꙋгѫчꙋнеле де ꙟкинѫчꙋне, ши мѫкар рꙋгѫчꙋнѣ Домнѣскѫ" Татѫл ностру: ши симболꙋл крединцїи. „Кред ꙟтрꙋ оунꙋл Дмнезеꙋ" негрешит.

3: Сѫй черчетезе фоарте кꙋ амѫрꙋнтꙋл де нꙋ кꙋмва сѫнт рꙋденїи трꙋпешй саꙋ дꙋховничешти дин сфнтꙋл ботез, де каре ѡпреск каноанеле, ши ла ачѣстѣ де ва авѣ чева не щїинцѫ, сѫ чѣ е кꙋ лѫмꙋритѫ скрисоаре дезлегаре дела протоїереꙋл цинꙋтꙋлꙋи, кареле де нꙋ сѫ ва дꙋмери, ва рапортꙋи ачѣ скрисоаре адеверитѫ ши де кꙋчерничїꙗ са ла дикастерїе, саꙋ консисторїꙗ епархїеи, деоунде сѫ ва да дезлегаре сѫ кꙋнꙋне, саꙋ сѫ нꙋ кꙋнꙋне.

4: Сѫ черчетезѫ де нꙋ кꙋмва бѫрбатꙋл есте кꙋнꙋнат ꙟ алт лок кꙋ алтѫ фемее, саꙋ фемеꙗ кꙋнꙋнатѫ кꙋ алт бѫрбат, де каре нꙋ сѫнт деспѫрцици бесеричеще.

5: Дакѫ вре ѡ персоанѫ ва ꙟфѫцоша карте Архїерѣскѫ адеверитоаре кѫ есте деспѫрцит бесеричеще де персоана кꙋ карѣ аꙋ фост кꙋнꙋнат, атꙋнчѣ спре асѫ ꙟкрединца де нꙋ есте [illegible] ачѣ карте, ши кѫ есте слободѫ ачѣ персоанѫ асѫ кꙋнꙋна кꙋ алтѫ фацѫ ѡ ва рапортꙋи ла протоїереꙋл цинꙋтꙋлꙋи саꙋ ши ла дикастерїе, саꙋ консисторїꙗ епар-

хієи Архієреȣлȣи че ва фи искълит ꙟачѣ карте, ка сѣсъ ꙟкрединцеѕъ де есте адевърать, ши де аре вое асъ кȣнȣна сaȣ нȣ.

6: Фіинд къ фе целе деспърците прин жȣдеката бесеричаскъ, нȣ аȣ вое амѫндоъ а трече кътръ алтъ ꙟсоцире, Чи нȣмаи ѡфацъ карѣ пра-келичеще аре дрептате асъ деспърци, кърїѧ ши карте исъ дъ дела Архієреȣ адевеpитоаре, пентрȣ карѣ ꙟпонтȣл ал чинчелѣ съ ꙟсъмнѣѕъ ꙟче кип съ съ черчетеѕъ, іаръ чеѧ лалтъ фацъ деспърцитъ карѣ нȣ аре карте дела Архієреȣ, мъкар де ва фи ши трекȣт ла алтъ ꙟсоцире фаца чеѧ алтъ, ачаста ꙟсъ съ ꙟцълеще къ есте ѡпритъ асъ кȣнȣна ка ȣна че аȣ дат причинъ деспърцирїи де чеѧ лалтъ, ши пентрȣ ачѣѧ ничи ꙟтрȣ ȣн кип съ нȣ ꙟдръѕнѣскъ вре ȣн преѡт аѡкȣнȣна, фъръ а лѣа вое ꙟскрис дела Архієреȣл че ꙟи ва фи деспърцит.

7: Пе фе целе че вор вои асъ кȣнȣна, съле пȣбликарисаскъ ꙟтре и рѫндȣри прин енорїе, ши ꙟбесерикъ дȣпъ ѡтпȣстȣл сфинтеи лутȣргїи ꙟнаинтѣ атот породȣл че ва фи адȣнат, ка дакъ ваши чинева вре ѡ-причинъ ѡпритоаре ꙟтре дѫнишїи съ ѡаре те, ши де нȣ съка аръта ꙟтрȣ ачастъ време ники ѡпричинъ, а іȣнчѣ, съле слобоадъ мъртȣрїе пе нȣ-трȣ скоатерѣ пе чȣлȣи, ꙟкарѣ мъртȣрїе прин тѫргȣри съ искълѣскъ ꙟпреȣнъ кȣ преѡтȣл ши треи негȣциторї енорите нїи фрȣнташи, іаръ прин сате съ искълѣскъ пачничїи ши ворникȣл сатȣлȣи, ши кѫнд вор ста ла кȣнȣніе съ съ ꙟтребе пе амѫндȣѡ фе целе съ мъртȣрисаскъ еи сѫнгȣри ꙟнаинтѣ нȣнташилор къ нȣ сѫнт сълици, чи де воѧ лѡр съ кȣнȣнъ.

8: Пе фе целе стреине че нȣ вор авѣ мартȣри вредничи де креди-нцъ, карїи съ дѣ ꙟскрис кизъшїи пентрȣ дѫншїи къ нȣ аȣ ничи ѡпричинъ ѡпритоаре, ши къ ивиндȣсъ ꙟ ȣрмъ вре ѡпричинъ, еи вор фи ръспȣнѕъторї, съ нȣ кȣтезе ничи ꙟтрȣ ȣн кип аи кȣнȣна.

9: Съ фїе кȣ лȣаре аминте съ нȣ кȣнȣне фе це не потрикитe, саȣ ꙟ-бѫрсте, пре кȣм тѫнър кȣ бътрѫнъ, ѡри тѫнъръ кȣ бътрѫн саȣ ꙟчин-сте прекȣм Боерю кȣ Негȣциторицъ ѡри църанкъ, ѡри Негȣциторю кȣ фїикъ саȣ че аȣ фост соціе де Боерю, фъръ щирѣ ши воѧ ноастръ.

10: Фіещи кареле преѡт съ дѣ мъртȣрїе пентрȣ скоатерѣ пе чȣлȣи нȣмаи енорите нилор дин енорїѧ са, пре карїи черчетѫндȣи ꙟи ва щи фъръ ничи ѡпричинъ ѡпритоаре, кърора ел съле четѣскъ ши кȣнȣнїа, іаръ челор че нȣ вор фи дин енорїѧ са, съ нȣ ꙟдръѕнѣскъ але да а-се минѣ мъртȣрїи, ничи съ четѣскъ кȣнȣнїѧ челор че вор фи лȣот пе чю кȣ мъртȣрїѧ алтȣи преѡт.

11: Ѡсебит де ачесте: дакъ ꙟтре ѡаре карїи касничи ꙟсоцици прин таина сфинтеи кȣнȣнїи, съ вор ꙟтѫмпла не ꙟвоири каре съле при-чинȣаскъ ѡсъбире ши депъртаре ȣнȣѧ де алтȣл, преѡцїи сѫнт да-торн ꙟтот кипȣл асъ сили ши аи сфътȣи ка съ съ ꙟпаче, ши съ пе-трѣкъ ꙟ ȣнире прекȣм лецȣит саȣ ꙟсоцит, іаръ аи ръѕлеци, саȣ але

фаче ꙟскрис кърци де деспърцире, саȣ аискъли ꙟ асемине кърци че шар фаче еи, ничи де кȣм сѫ нȣ ꙟдрѫзнѣскѫ.

Ачесте поꙟтрȣ липиндȣсѫ пе пәрете ꙟ сфынтȣл олтарю ꙟфіеще карѣ бесерикѫ дин тоꙟ принципатȣл, порȣнчим тȣтȣрор слȣжиторилор бесеричещи, іарѫ маи вжртос преѡцилор, кагале четаскѫ адесе ѡри кȣ лȣаре аминте ши сѫ оурмезе ꙟтокма, кѫчи кареле нȣ ва оурма, ши ва греши ꙟпротива ачестора, сѫ щіе кȣ хотържре кѫ ва фи фѫрѫ ертаре канонисит кȣ лȣарѣ дарȣлȣи ши датꙟбир кȣ лѫкȣиторіи цѫріи ка оун не аскȣлгѫторю порȣнчилор Архіереещи ши кѫлкѫторю де каноанеле бесеричещи.

Порȣнчим ши тȣтȣрор протоіереилор де пе ла цинȣтȣри, сѫ фіе кȣ лȣаре аминте ка ачестѣ ла тоате бесеричиле сѫ сѫ афле ꙟфіинцѫ, ши сѫ черчетезѫ адесе ѡри пе фіеще кареле преѡт дин протопопіатȣл сѫȣ де ле четеще ши де ле щіе кȣпринсдерѣ лор, ши де оурмѣзѫ пре кȣм сѫ порȣнчеще, ши дакѫ вор афла пре ѡаре карій дин преѡцй небѫгѫтори де самѫ кѫ нȣ ле оурмѣзѫ, ши грешѫск ꙟпротива лор, ꙟдатѫ сѫй рапортȣаскѫ ла нои пентрȣ асѫ ꙟфржна, кѫчи не оумжнд аша протоіереіи вор фи ши ей канонисици ꙟпреȣнѫ кȣ ачеи чі вор греши ши нȣй вор рапортȣи.

Ꙗшій. 1831.

Веніамі Митрѡполит Молдавіе,
Мелетіе Епіскоп Романȣлȣи,
Софроніе Епіскоп Хȣшȣлȣи.

Ꙟтокмай дȣпѫ Оріґінал
Г. Сеȣлескȣл.

X. Monastirea Mira, seŭ, cum se numesce astădĭ, Mera, județul Putneĭ.

De la Monastirea Vizantia, trecând delul am pogorît în comuna Găurile din Vrancea, apoĭ la comuna Vidra, unde este reședința sub-prefectureĭ de Vrancea. De aici, pe valea Putneĭ, la Odobeșcĭ, și de acolo pe valea Milcovuluĭ la Monastirea Mira. Mergând pe valea Milcovuluĭ, în partea despre Odobeșcĭ sînt delurĭ înalte, pe platoul cărora este podgoria Odobeșcilor. Verful cel maĭ înalt îl formeză piscul numit *Cetatea*. Piscul acesta în partea despre Milcovŭ

formézā o rîpă colosală, din vîrf până jos. Unii cred că aicĭ ar fi fost cetatea Crăciuna. De cetatea Crăciuna se pomeneşce în resbóele Mareluĭ Stefan cu Muntenii, precum şi de starostii ce o administra, şi de părcălabiĭ Vâlcea şi Ivan, pre cariĭ, după pacea cu Radu Vodă, Stefan 'ĭ a pus să administreze cetatea şi ţinutul eĭ, carele se chiamă ţinutul Putneĭ (Letop. Mold. t. 1. p. 127, 128). Ca să 'mĭ pot face óre-care idee despre acéstă cetate, al căreea nume s'a păstrat tradiţional în gura poporuluĭ, la întórcerea dela Monastirea Mira, din Odobeşcĭ m'am dus înadins să ved localitatea ce pórtă numele de Cetate. Acéstă localitate, pe drumul spre Mira este de parte de Odobeşcĭ, ca de un kilometru, la mijlocŭ între Odobeşcĭ şi comuna numită Căpătanu. Movila-cetate face parte din podgoria Odobeşcilor, şi aparţine la doĭ neguţătorĭ, cariĭ îşĭ aŭ acolo viĭ : Paraskiv şi Pamfilescu. O mare parte din movilă, anume, cea despre Milcovŭ, este dărâmată de apă, în partea despre nord se cunóşce bine şanţul, cu carele ea a fost încongiurată. Din viĭ la movilă se trece şanţul prin o dálmă de pămênt, apoĭ întri pe un parapet, ce a fost împregiurul movileĭ, în lăţime ca de un stânjin şi jumetate, şi apoĭ dela acest parapet se rădică în sus o movilă. Atât movila deasupra, cât şi parapetul şi şanţul sînt acum învăscute cu tufiş şi cu arborĭ. Vieriĭ veciniĭ spun, că săpând viele adese orĭ gasesc ghiulele întregĭ, şi bucăţĭ de ghiulele gróse, ceea ce dovedeşce, ca aicĭ a fost o redută şi un punct militar de observaţie la marginea ţereĭ despre Muntenia. Aseminea muncele înalte, se ved şi pe marginea ţereĭ munteneşcĭ peste Milcovŭ, la comuna Vîrtejcoiu,

care deaseminea aŭ aerul de a fi fost puncturĭ de pază militară. Înse urme de cetate, seŭ ruine, aici nu se ved nicĭ-de-cum. Cantemir, în descrierea Moldoveĭ, vorbind despre cetatea Crăciuna, ḍice, că ea se afla la piciorul munteluĭ Vranceĭ, nu departe de Monastirea Mira, și că pe timpul luĭ se vedeaŭ ruinele eĭ, și că locul acela și pe timpul luĭ se chiema Crăciuna. (Descr. Mold. edit. Bucureșcĭ. 1875. p. 12). Din acéstă spunere, se vede, că cetatea era la pólele munteluĭ, éră nu pe vêrful munteluĭ; că ea era aprópe de Monastirea Mira, la pólele munteluĭ Vranceĭ. Așa dar nu pe délul Odobeșcilor. În tot casul, ea n'a fost departe de piscul ce pórtă astăḍĭ numele de *Cetatea*; póte pe locul unde astăḍĭ este satul Căpătan, un kilometru maĭ sus de piscul, pe carele stă tabia de carea am vorbit, și pe carea uniĭ, din nesciință, o cred a fi Crăciuna.

După o călătorie de dóuĕ óre de la Odobeșcĭ, tot pe valea Milcovuluĭ, am ajuns la Monastirea Mira. Alăturea cu Monastirea este comuna Mira, seŭ Mera, cu 800 lăcuitorĭ. Locul acesta din vechime făcea parte din Vrancea. Monastirea este situată pe un tepșan înalt, la care sue un pripor destul de mare, dela valea Milcovuluĭ. Letopisețul Moldoveĭ spune că Mănăstirea acésta s'a fundat de Constantin Cantemirŭ, și că chiar ósele luĭ aŭ fost strămutate în ea de fiiul seŭ Antiochŭ Cantemirŭ din Biserica domnéscă a Sfântuluĭ Nicolaiŭ din Jașĭ, unde el fusese înmormêntat (Letop. t. II. p. 44.) Dimitrie Cantemir deaseminea spune, că Mănăstirea Mira a fost fundată de tatăl seŭ Constantin Cantemir (Descr. Mold. p. 12). Se vede, că chiar numirea eĭ *Mira*, este formată din nu-

mirea familieĭ domneşcĭ Cante-*Miru*. Mănăstirea este încungiurată cu zidiŭ. Biserica actuală nu este acea zidită de Constantin Cantemirŭ; ci alta, începută de Antiochŭ Cantemirŭ, şi isprăvită de un Archimandrit grecŭ Mitrofan Calerghi, pre cum se vede din inscripţia română pusă désupra uşeĭ la intrarea din pridvorŭ în Biserică. Inscripţia este în dóue limbı, grécă şi română, alăturea. Noĭ le reproducem aicĭ pe amândoue :

„Ουτος ο Θγρος καὶ ιερω ναος ὓς ονοματη των ἁγίων βασιλεων καὶ υς ἀποστολων Κωνσταντινης και ἑλένης κτήσμα τȣ εκλαμπροτατȣ ἐν μακαρία μνήμη Ιωανȣ Αντιωχȣ Κονσταντηνȣ Καντημίρη Βοεβοδ επη ετος 1706 καὶ μην τελοιον τ̄ τν. ανακενησθη καθος φενετε παρα τȣ πανωσοιωτατȣ αγιȣ αρχιμανδριτȣ Κω Κυρ. Μιτροφανȣ Καλεργη και καθηγȣμενȣ της αυτης... και αθεντηκης Μο̄. δηα εξωδȣ και δαπάνη τȣ αυτȣ πανοσοιωτατȣ ὑπερ ψυχικη σωτηρηας επι ετος 1735.“

„Acéstă sfântă şi dumnezeéscă biserica întru numele sfinţilor împeraţī şi întocma cu apostolii Constantin şi Elena, este zidita de Măria sa reposatul Ioan Antiochu Constantin Cantemiru Voevod la let 7214, şi nesevêrsinduo, s'a înoit, precum se vede de întru tot cuviosul sfinţia sa Archimandritul Kirio kir Mitrofan Calerghi, fiind egumen acestui sfînt locaşu, cu cheltuéla şi ostenéla sfnţieĭ sale, pentru mântuirea sufletului. let 7244.

Мсц сєпт.

Spre a esplica presenţa acestuĭ egumen grec, trebue să însemnăm, că Constantin Cantemir, îndată după fundarea Monastireĭ sale Mira, în anul 1689, spre a asigura trăinicia eĭ şi pomenirea sa pe tot-de-una, o a închinat Monastireĭ de la Vavopedi din Muntele Athos. In actul seŭ de închinare se dice, că ţéra ajungând la mare cădere, între altele, nu se găsesc nicĭ preoţi vrednicı, cariĭ să intreţină cu

venita rânduélă bisericéscă și monastiréscă, în cât el se temea, ca nu cumva cu timpul să se zădărnicéscă pomenirea luĭ; că din acest motiv și alțĭ câțĭva Domnĭ maĭ înainte de dênsul s'aŭ asigurat durata pomenireĭ prin închinarea Monastirilor lor, prin care mijlocŭ în acele Monastirĭ se păstréză buna rânduélă dorită. De aceea și el închină Monastirea sa la Vatopedi, și numesce îngrijitoriŭ la Mira pre un Mitropolit titulariŭ al Laodikieĭ, anume Grigorie; éră după mórtea aceluia, Monastirea Vatoped va orândui egumen pre cine va voi dintre Monachiĭ de acolo, cu condiție însă, ca egumenul odată rânduit, Monastirea să nu-l pótă schimba fără consentimentul ctitorilor, căcĭ desele schimbărĭ ale egumenilor pustiesc monastirele, căutând care de care să apuce și să se ducă. La fie-care 3 anĭ ctitoriĭ să iea socotéla egumenuluĭ de averea Monastireĭ, și décă se va găsi că el administréză reŭ, să-l destitue, arătând Monastireĭ patrónă causele, și să céră alt egumen maĭ vrednic. Din veniturile monastireĭ închinate, să se dea ajutoriŭ și patróneĭ. Ctitoriĭ clironomĭ să nu 'șĭ aproprieze nicĭ un lucru din ale Monastireĭ, ci încă să maĭ adaogă din averea lor.

Biserica este o imitație próstă a architectureĭ Bisericelor domnescĭ antice. Are un pridvor, carele la început a fost deschis, format din stâlpĭ cu arcade; dar în urmă un egumen grec a împlut deșerturile printre stâlpĭ, formând părețĭ obli, casŭ ce am vędut și la Monastirea Probota. Biserica deasupra are o cupolă scurtă și grósă. Interiorul Biseriсeĭ este zugrăvit, catepetézma este modernă, și chiar neispravită, avênd părțĭ remase nepoleite și nezugrăvite.

La mijloc Biserica este dispărțită prin un părete deschis în laturea de jos, aședat pe colóne. Pe păretele din urmă sînt zugrăviți ctitorii și donatorii Monastirei: la drépta un archiereu, carele ține Biserica, și lângă dênsul un călugărŭ. Acesta trebue să fie Archimandritul Mitrofan, devenit în urmă Archiereŭ titulariŭ; din stînga Domnitorii Constantin și Antiochŭ Cantemiri, apoi Boerĭul Moțocŭ și Soția sa Ursa. Désupra inscripției dela întrare este o închipuire pré naivă, carea arată prósta artă a zugravului, anume : o mână, carea ține o învălitóre subțire plină cu capete mici de omŭ, care represintă sufletele drepților, și désupra ei scrise în semicercŭ cuvintele Scripturei : „sufletele drepților sînt în mâna lui Dumnezeŭ."

Biserica, în starea ei actuală, pe dinafară are un aspectŭ neplăcut. Fiind crăpată de cutremur, egumenii greci, spre a o întări, 'i aŭ adaos nisce proptele de cărămidă, care o deformézǎ. Acele proptele aŭ remas ne tencuite, și aŭ crescut arbori pe ele. Biserica se strică de plóie, carea curge pe păreți din jghiaburile cele sparte și rupte, în cât se vede cărămida, carea se macină de umedélă. Casele egumenesci, un edificiŭ măreţŭ, cu trei etage, sînt aprópe a se dărema cu totul, din causă că s'a stricat acoperemêntul și s'a resturnat pe păreți și plóia pătrunde în tóte odăile. Kiliele de pe lângă zidiŭ și tóte atenanțele s'aŭ dărămat. Désupra porței a fost o clopotniță de lemnŭ, carea a putredit și a cădut în anul 1882. Clopotul cel mai mare a cădut désupra porții, unde stă și acum ; éră cel mic s'a atârnat la cerdacul dela cișmea. Se vorbim și de acest cerdacŭ. El

se află în partea despre méză-nópte a Bisericeĭ, și formá o sală mare pentru trapeză la ocasiĭ însemnate. Sub dênsul are o adâncime în pemânt, unde te pogorĭ pe maĭ multe scarĭ de pétră. Acolo este o cișmea, cu o tablă de marmoră, pe carea este o inscripție, ce arată data când s'a făcut, 1800, și pre igumenul carele o a făcut, Archimandritul Arsenie. Inscripția este sculptată pe un scut săpat în marmoră, ornatŭ cu florĭ, cu semnul cruceĭ și cu doue paserĭ ieroglife — désupra. Inscripția este acésta: Δια δαπανη τȣ δε νυν ηγȣμενȣ Αρχιμανδριτȣ Αρσενιȣ.

Προς αλλοις η πηγη ποτες δια μνημοσυνον ης αυτω οντι οι αρυομενοι τȣ ναματος τȣτȣ οιπατωσαν απαντες εκτȣ προγυρȣ συνκαταλεξιε τοις δικαιοις το θυο αυτον πολλȣς ποτιζοντα υδορ γλυκιον. ετελεσθη εν ετη 1800, Iȣνιȣ Γ. — „Cu cheltuéla egumenuluĭ de acum, Archimandritul Arsenie. Pe lângă altele isvorul de beut pentru pomenirea luĭ fiind, ceĭ ce vor lua din apa acésta să dică cu toțiĭ din tótă inima: Divinitatea să numere cu drepțiĭ pre cel ce adapă pre mulțĭ cu apă dulce. S'a săvêrșit în anul 1800. Iunie 10.“

Amăndóue inscripțiunile grecescĭ dela Mira suferŭ de o mare nesciință orthografică, deși acéstă din urmă are pretențiunĭ de clasicism elenicŭ.

Dela cișmea mergea pe sub pămênt un canalŭ, prin carele se scurgea apa pe cósta déluluĭ în grădină. Astădĭ acel canal este astupat și în lăuntrul cișmeleĭ un mare noroiŭ, în cât cu greŭ se póte apropia cineva spre a lua apă.

Din ograda bisericeĭ, pe o portiță în zidiŭ să iesa întru un locŭ spațios, unde a fost livada monastireĭ și via, carea astădĭ păstréză numaĭ urmele ve-

chei sale culturi. Arendașul parte a prefăcut acest locŭ în ceiriu de caĭ, parte în arătură pentru popușoĭ. Cu un cuvênt Monastirea Cantimirilor este cu totul devastată și părăsită. Sufletul vizitatoruluĭ se umple de o mare tristeță; te turbură și simțul religios turmentat de batjocura monumentelor religióse, ce ni aŭ lăsat strămoșiĭ cu atâta dărnicie, și simțul patrioticŭ, vedind monumentele istorice, care sînt destinate spre a eterniza memoria ómenilor celor marĭ aĭ istorieĭ nóstre, — disprețuite și predate nimicireĭ nu de către invidia streinuluĭ, ci de către înșușĭ conducătoriĭ Românieĭ, cariĭ sémănă a nu avea nicĭ o simpatie, nicĭ un respectŭ, către memoria bărbaților celor marĭ, cariĭ ne aŭ lăsat acéstă țéră, și ne aŭ format acéstă nație, cu al căreia nume ne fălim noĭ astădĭ. Ce civilisație ipocrită! ce cultură deșuchiată este aceea, cu carea se fălesce generația actuală a Românieĭ!!

Devastarea, părăsirea, pustiirea și dărâmarea Monastirilor fóste închinate, totdéuna va fi o pată négră pe fruntea ómenilor noștri de stat, cariĭ aŭ fost, sînt și vor fi în fruntea țăreĭ, cu monumentele nóstre ruinate; și un puternicŭ motivŭ pentru călugăriĭ streinĭ de a le reclama, cu testamentele fundatorilor în mână, la ocasiunĭ favorabile lor și nefavorabile nóue. Ne maĭ fiind monastirĭ, ele totușĭ trebue să esiste și să perpetueze memoria marilor lor fundatorĭ, și să servéscă de centrurĭ de cultură, și de bine-facere pentru poporul românŭ, pentru copiĭ luĭ, pentru bătrâniĭ luĭ ceĭ lipsițĭ de orĭ ce milă, pentru bolnaviĭ luĭ, pentru soldațiĭ infirmĭ, pentru industria națională, etc.

Dómne! deștéptă în maĭ marii noștri sentimentele bărbatuluĭ aceluia, pre carele tu în sânta Scriptură l'aĭ numit „bărbatul doririlor," spre a vindeca ranele nóstre trupeșcĭ și sufleteșcĭ!!

XI. Monastirea Bogdana, județul Bacăŭ.

1. Acéstă Monăstire s'a zidit și înzestrat în jumĕtatea din urmă a viaculuĭ 17-lea de Marele Logofăt Solomon Bărlădénul. Dar pe la jumĕtatea viaculuĭ 18-lea Biserica luĭ Solomon s'a dărămat de cutremur, și călugăriĭ, spre a o rezidi aŭ vêndut, cu voia „Soboruluĭ bisericesc al țereĭ" Episcopuluĭ de Roman Ioanikie o parte din satul Pleșeșciĭ, danie a ctitoruluĭ. De aceea Biserica actuală n'are inscripție ctitoréscă.

Reproducem aicĭ testamentul luĭ Solomon Bărlădénul, dupĕ cum l'am gasit transcris în Condica Documentelor Mitropolieĭ din Iașĭ. „Pviveghiațĭ și vĕ rugațĭ, ḑice Domnul nostru Iisus Christos, că nu sciți ḑiua și ceasul când-va sosi, i procĭ. Cade-se dar fiește-căruia din rodul omenesc, maĭ vârtos noue pravoslavnicilor și adevĕraților chreștinĭ, ca pururе să priveghiem și să păzim ceasul cel de pe urmă, carele ca furul vine, aducându-ne aminte, că ca érba cea ce diminéța verde, roa o lovesce, în desară sórele o trece și o usucă, care lucru dară și eŭ unul dintru pravoslavnicĭ chreștinĭ Solomon Bărlădénul Marele Logofăt. Socotind acésta, hotărît-am acésta să fac, fiind eŭ încă întru buna și tocmita a trupuluĭ meŭ sănetate, și întru tótă întregimea mințiĭ mele. De vreme ce orânduit fiind împreună cu alțĭ boerĭ,

ca să merg la Pórtă cu trebuințele țereĭ, și a Măriei Sale a Domnuluĭ nostru.

M'am îndemnat dintru a me întrégă voia luând și trăgând la sine ajutoriŭ și sprijinélă Sfânta și nedespărțita Troiță Sfânta adeverată, și neschimbată și vecĭnică.... și pre chreștinéscă a nóstră nădejde, curată fecióra Maria, cu întemeeare, și adeverire faptelor și gânduluĭ meŭ să mĭ fie.

Etă dar, că împreună cu soțul meŭ Anna, cu care Dumnedeŭ dintru orânduéla sa niaŭ împreunat, și am lăcuit până în lumina acéstă de astădĭ, în care se numeră anĭ.... Decĭ acelașĭ Dumnedeŭ nevrând dintru a sa adâncă și nepremenită taină a ne da ca și dintru noĭ pre urmă a remâne rod, ni am învoit și niam tocmit într'un chip voia și gândul, de am împărțit aceste ce maĭ gios anume se vor dice, ce, și pre unde, pentru ca să fie și ómenilor noștri, cariĭ vor remâne în urmă odihnă. Dintru care părțĭ a câștiguluĭ nostru din viață.

Socoti-t'am ântăĭ celuia ce se cuvine pre bunuluĭ Dumnedeŭ partea de mulțumită să-ĭ alegem, care ântăĭ étă că cu a luĭ agiutoriŭ și voie ne-am apucat a face Sfântă și Dumnedeéscă Mănăstire la locul ce se chiamă Săcatura, la ținutul Totrușuluĭ, închinându-o aceeașĭ mare și pre minunate Dumnedeirĭ, puind hramul сошєствїє свѧтаго Дх҃а (pogorîrea St. Duhŭ). Intru care Sfânt numele luĭ în vecĭ sa se proslavéscă și să se laude, și a tot niamul nostru să fie pomana.

Și a sa dare la Sfânta Mănastire aceste sânt: Siliște Săcatura, și Siliște Blidareșciĭ acolo, și satul Bogdana iarășĭ acolo, cu vecinĭ și cu curțĭ, și satul

Storneşcii la Cărligătură cu părţile din Batoreşci, şi din Codreşcĭ, şi din Pleşeşcĭ, şi din Obrijenĭ, şi din hotarul Mădărjăcilor, şi cu o bucată de codru la Cărligătură, ce'mĭ iaste danie de la Domnie, pre cât scrie hotarul, şi ales de Roşca Vornicul, şi satul Pătruşăniĭ la ţinutul Iaşilor, şi.... falce de vie la Cotnarĭ în Ţombricŭ, şi ... falce în rândul Tărgului, aceste am ales pentru sfânta Mănăstire. Iară înainte acum aleg ce am socotit pentru soţul mieŭ Anna, satul Hărţeştiĭ la ţănutul Suceviĭ şi părţale din Costeneşcĭ la Hărlăŭ, şi .... falce de vie la Cotnar în Ţombricŭ şi .... falce în rândul tărguluĭ şi ... falce la Hărlăŭ. Şi din Ţiganĭ pre toţĭ feciorii Colţăĭ ce sănt la Ştefăneştĭ, şi altŭ ţigan Gligorie Oeriul şi doĭ copiĭ din feciorii luĭ Toader ţiganul, şi o fată iară de a luĭ Toader, şi de aice înainte aret ce am socotit nepoţiĭ mieĭ de sor feciorii sorume Măriuţii şi a surorime Angeluşeĭ a treia parte din sat de Baloşenĭ ceĭ parte me, şi Sălişte Lieştiĭ şi Tofileniĭ şi Jorcuşeniĭ, căte părţĭ sunt ale mele şi din Draxinĭ căt se va alege. Iară satul Lucăceniĭ la ţănutul Iaşilor l'am lăsat a doĭ cuconĭ a nepotumeŭ a luĭ Ionaşco Balşu logofătul al doile, anume luĭ Vasilie şi Aniţiĭ, cariĭ sunt şi nepoţĭ şi finiĭ de botezŭ.

Iară din bucate cior fi ântăiŭ se va socoti să plătiasca datoriile pre izvod ce lasă paminţilor nóstre amânduror de ceĭ cior maĭ remâne să să socotiască fimeiĭ să aibă cu ce trăi, şi să să facă şi parte Mănăstiriĭ.

Iară de ne va aduce Dumnedeŭ cu sănetate şi om maĭ trăi pre lume, cum ne va maĭ învaţa vreme om socoti de iznóvă, iară de mi sa tâmpla moarte, care

iaste deobște tuturor, așe precum scriu și hotarăscu sa fie ne rușuit.

Iară cine orĭ din niam, orĭ din streini, ori din vr'o samă de căpetenii s'ar ispiti căt de puținŭ a rușui și a strămuta de pre cum am tocmitŭ eŭ acela să fie neertatŭ de Domnul Dumnedeul ce aŭ făcut ceriul și pămêntul și de pre curata Maică și de toți Sfinții.

Și întru bine întocmite lucrurile mele tămplăndu-se aice Fericitul și preosvințitul părintele Dosotheĭ patriarchul de stântul Ierusalim, îĭ am mărturie iscălit.

Și Svinția sa părintele Gedeon Mitropolitul Sucevei, și cătră aceste tóte că cu măna me mă iscălesc și încăĭ tóte cate scrise maĭ sus. Șĭ eŭ Strătulat am scris, ca să să știe. u Ias lét 7178 August 5.

Subscrișĭ : *Dosotheiu, patriarch a Ierusalimului.*
Gedeon, Mitropolit Suceavskiĭ.

Pentru Siliște Găuriana s'aŭ uitat de nu saŭ pus maĭ sus, iar tot să vie la Mănăstire. Căciĭ într'un hotar cu Bogdana.

Subscris : *Solomon Bărlădeanul Logofăt.* (Condic. Docum. Mitrop. f. 597 — 99).

2. Solomon Bărlădénul este înmormêntat în Biserica Monastireĭ, în partea dréptă ; pe mormêntul luĭ se citeșce acest epitafŭ slavon :

„Здє лєжит благочєст. Кти. и создатєл ст҃ѣи ѡбитєл сїа єго мл. пан Соломон вєл. лог. прєставис во дни благочєст. Іѡ Антони воєвод вь лѣто з҃ : р : п : и. ѡтсо здан. мир. а ѡт воплощ. ахп мсц. март.“ Adică : „Aicĭ zace evseviosul ctitorŭ și ziditoriŭ al acestuĭ sânt lăcașŭ, milostivirea Sa panul Solomon Marele Logofăt. A

reposat în ḑilele Evseviosuluĭ Ioan Antonie Voevod, în anul 7188 de la creația lumeĭ, éră de la întrupare 1680, luna Martie.

Vra să ḑică Marele Logofăt Solomon s'a înturnat sănĕtos din misiunea sa la Constantinopolĭ, și a maĭ trăit încă 10 anĭ după facerea testamentuluĭ.

3. In partea stângă este mormêntul luĭ Ioan Cantacuzin, carele a rĕposat în anul 1692. Epitaful luĭ constă din următórele versurĭ românescĭ:

„Let 7201.“ (1693).

„Supt marmora aceasta zacu de tâner forte
Pe carele m'au surupat nefăţarnica mórte
Eŭ ce mĕ numesc Ioan Cantacuzeno în tânerul meŭ stat
Al doiie logofăt într'a ţereĭ Moldoveĭ Sfat
Las acu mângăere după lacrămĭ obidite
Dumilor vóstre fraţilor după traiurĭ necăjite
Nu mĕ uitaţĭ din dragoste şi dintr'a mileĭ dare
Vasilii pacharnice ce'mĭ eştĭ frate maĭ mare
Fieţĭ milă Ilie fratele mieŭ iubit
De săraciĭ mieĭ ce s'aŭ osândit
Şi ţie Marie soţul mieŭ iubită
Care din mila Domnuluĭ miaĭ fost rânduită
Eu de tine despărţindu-mĕ iată că mĕ ducŭ
De vieţa viacinică de acum m'apucu
Iar Domnul Christos carele m'aŭ priimit
Cu milă în locul mieu ţĭ s'aŭ giuruit
Şi vĕ aşteptu fraţilor iar să ne vedem
La vinirea Domnuluĭ să ne adunăm.
Să lăudăm şi noĭ pre sfânta Troiţă
O Dumneḑeire întreită şi într'una fiinţă.
De douĕḑecĭ şi opt anĭ au fost când sau pristăvit. Sept. 1“.

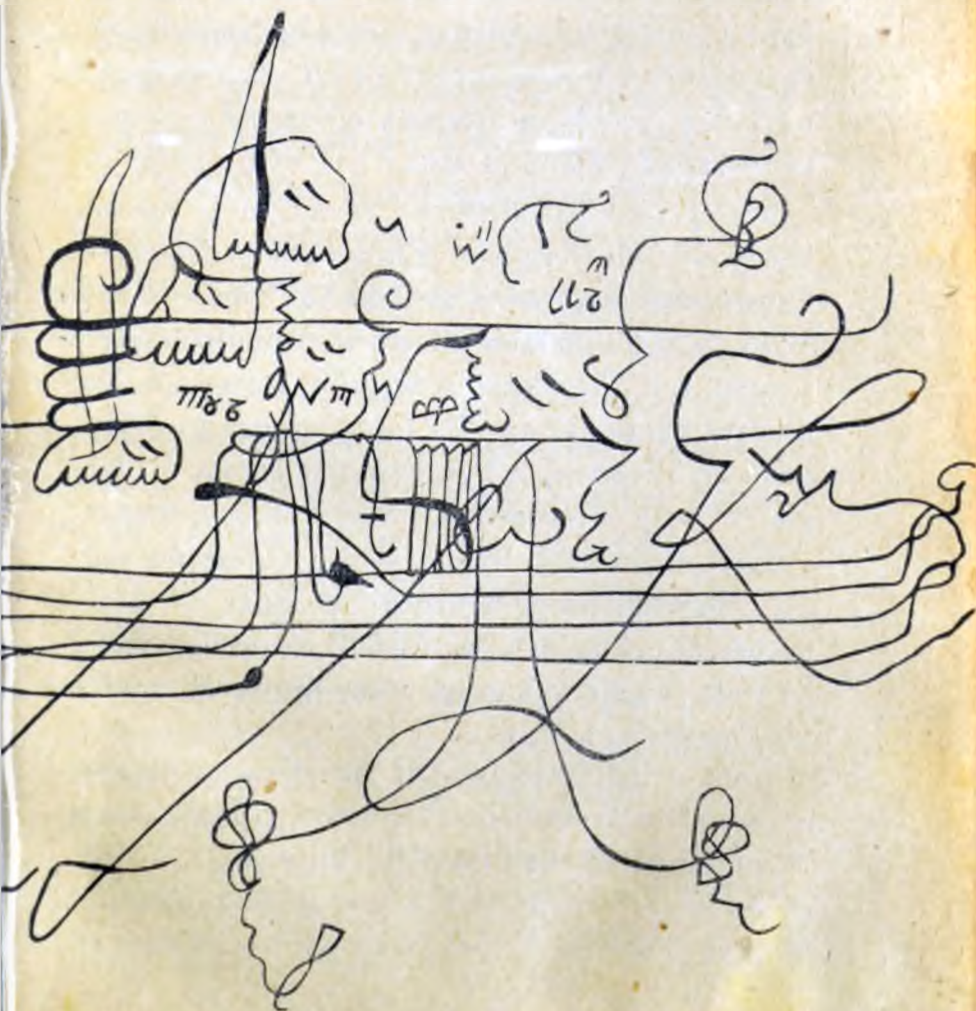
4. Maĭ este încă în Biserică mormêntul capitanuluĭ Mateiŭ Lepădatul din țéra muntenéscă, pre carele l'aŭ ucis tălhariĭ în anul 1684, precum arată următórea inscripție grecéscă, pre care o reproducem aicĭ cu textul eĭ grecesc și cu traducerea română: „Ἐνθάδε κοῖται ο δοῦλος του Θεοῦ. Ματαίεις καπετάνος. Τὸ ἐπίκλησιν Λιπατάτος ἐκ τις Οὐγρου-Βλαχηας καὶ ὑπὸ ληπστον φονευθής.

Ἀπριλίου 23. 1684.

Aice zace robul luĭ Dumneḑeŭ Matheiŭ Căpita-

nul, supranumit Lepădatul, din Ungro-Vlachia, ucis de tâlcharĭ. Apriliŭ 23. 1684.

5. In Monastirea Bogdana s'a păstrat o liturgie archiéscă slavonă, formatul 4° mare, frumos scrisă și ilustrată cu inițiale fórte frumóse și artistice, scrisă pe chârtie gróśă, lustruită. Ea a fost dată Monastireĭ de Mitropolitul Theodosie, a căruia iscălitură uriașă este pusă la începutul Liturgieĭ Sântuluĭ Ioan Chrisostomul. Noĭ alăturăm aicĭ un facımsimile de pe acea iscălitură.

Pe filele urmatóre de desupt, este acéstă notiță Slavonă, scrisă de Mitropolitul Teodosie:

„Ѳеодосїе архїепискпъ и митрополит дал сїа литургїа ст҃ѣн ѡбители Богданской идеж ест храм съшествїе ст҃гѡ Дх҃а да бꙋдет емꙋ вѣчнаа памат а кто са покꙋсит ꙋкрасти или възатн а да бꙋдет проклѣт амин. лт ҂з.рпд мсца сеп҃т. а дн“. Adică: „Theodosie Archiepiscop și Mitropolit a dat acéstă sântă Liturgie Sânteĭ Mănăstiriĭ Bogdaneĭ, unde este templul pogorîreĭ Sântuluĭ Duchŭ, ca sa'ĭ fie luĭ viacĭnică pomenire. Era cine se va încerca a o fura séŭ a o lua, să fie blestemat, amin. în anul 7184 Sept. 1. (1676).

Mitropolitul Theodosie, a fost rădicat la scaunul Mitropolieĭ de dușmaniĭ Mitropolituluĭ Dositheiŭ, dupa ântêea emigrare a acestuia în Polonia în anul 1674. In anul urmatoriŭ Dosoteiŭ re'nturnânduse la scaunul seŭ, Theodosie fu destituit, și închis în Monastirea Sântuluĭ Sava din Iașĭ. Prin urmare Mitropolia luĭ Theodosie a fost de puțina durată, și liturgia o a daruit el Monastireĭ, pe când era în retragere.

Liturgia a fost și frumos legată, cu catefea vișinie și împodobită cu bronzurĭ; aŭ remas din acele decorurĭ 4 cuie de metal cu turtele marĭ și bulbucate. Se vede că ea a fost făcută chiar pentru Mitropolitul Theodosie.

Dupa notița Mitropolituluĭ Theodoșie de maĭ sus, se începe o altă notița istorică, scrisă cu însășĭ mâna Domnitoruluĭ Michail Racovița din anul 1717. Din ea se vede, că acéstă carte a fost prădată dela Monastirea Bogdana, Michaĭ Vodă o a rescumperat și

iarăși o a dat Monastirei. Reproducem aici notița domnéscă, fiind-că se repórtă la istoria țereĭ din acele timpurĭ.

Іѡн Михаи Ръковиц, воевѡда дъмȣ щире пентрȣ ачастъ сфънтъ литȣргїе прекȣм. ам кȣмпърато де ла тътари кънтȣ аȣ прьдатȣ тътарии цара дин фапта ȣнȣи бецивȣ блъстъматȣ де ȣн фичор а ȣнȣи дȣмитрашко логофет дин намȣл чеаȣрескȣ а нȣме Василе че аȣ фостȣ ши столник каре прадъ ши робїе че аȣ фъкȣт де кънд ȣи Молдова ши пън акмȣ нȣ аȣ фостȣ. требȣеаи зїче тоци: фїюл перзърїи, че шри каре прешт ар кънта сфънта летȣргїе пре ачастъ сфънтъ карте съ аибъ ал блъстъма ла тоате летȣргїиле. съ наибъ парте кȣ хс, че кȣ Іȣда ши кȣ треклетȣл арїе ши кȣ тоци чеи лепъдаци де Хс: ши ам дато ла бисерика домнїеи меле дин търгȣ дин Еши чеесте фъкȣтъ ла вамъ ȣндеи храмȣл ꙟвіере сфънтȣлȣи ши дрептȣлȣи лазар. ка съ фїе аколе пън съ ва ашеза лȣкрȣриле. ши ашезъндȣсъ іар съ мергъ ȣнде аȣ фостȣ маи наинте ла мънъстире когъжнїи. лт зѕке февр гї дин. (1717)

Câtra sfârșit maĭ este o scrisóre din anul 1785, prin care se afirmă, că acea liturgie este a Monastireĭ Bogdaneĭ.

Tot acésta afirmă o notiță de la sfîrșit, scrisă de popa Nastasi, în anul 1778.

XII. Biserica din cătunul Rădéna, comuna Bogdana. județul Bacău.

Tot în comuna Bogdana este cătunul Rădéna, cu o biserică de pétră, zidită în anul 1628 de Dumitrașcu Stefan Marele logofăt și cu soția luĭ Knéghinea Zenica. Acésta se vede din următórea inscripție slavonă, ce este pe zidiul Bisericeĭ:

„Изволенїем ѿца и поспѣшенїем сна. и съвръшенїем стго дха, сїѧ стаа церквь сътвори пан Дѹмитрашко щефан вел логофет и Кнѣгинѣ его Марїа Ѕеника и чад их идеже ест храм стго архангел михаила. въ дни благочстиваго и хѹлюбиваго Іѡ Миронь бръновскїи Могила воевода гпдр земли Молдавскои, начас влто ,зрлѕ апр. д и свръшнс мсц ноебри н.“ — „Cu vointa Tatăluĭ și cu conlucrarea Fiiuluĭ, și cu severșirea sântuluĭ Duchu. Acéstă sântă Biserică o făcu panul Dnmitrașcu Stefan Marele Logofet și Knéghinea luĭ Maria Zenica și fiiĭ lor, unde este serbarea sântuluĭ Arhanghel Michail. In ḑilele Evseviosuluĭ și iubitoriuluĭ de Christos Ioan Miron Barnovski Moghila Voevoda Domnitoriul țereĭ Moldaveĭ. S'a început în anul 7136 April 4. Și s'a severșit în luna Noembre 8.“ Acéstă inscripție arată asemìnea, că în viacul 17-le anul sa începea dela 1 Aprilie; căcĭ rapórtă luna luĭ Noembrie tot la anul ce se numera la Aprilie, când s'a început zidirea.

XIII. Biserica dela Borzeșcĭ, județul Bacău.

Venind dela Bogdana spre Oneșcĭ, în partea stângă este satul Borzeșciĭ. Tradiția spune, că aicĭ s'ar

fi născut și copilărit Marele Stefan. Ceea ce scim înse sigur este, că Biserica din acest sat este zidita de Marele Stefan, in anul 1493. Acésta se vede din inscripția ce se află pe zidiul Bisericeĭ. Etă-o:

„Іѡ Стефанъ воевода бжїею мастїю господар земли молдавской и съ прѣ възлюбленным своим сном алеѯандром създаша сии храм еже ест ѹ борзещи на тотрѹши, ѹспѣнїю прѣ стѣи бци, вь молбж себѣ и в памятѣ стопочившиx предков и родителеи иx, иже създати начасѣ влто ,зa мсць юл .ѳ. и свръшисѣ влто ,зв. а гсподства его лѣто л и осмое текѫщее мсца окт вı.“ Românește se traduce așa:

„Ioan Stefan Voevoda cu mila luĭ Dumnezeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, și cu pré iubitul seŭ fiiŭ Alexandru aŭ zidit acest templu, carele este la Borzeșcĭ pe Totrușĭ, Adormireĭ pré sânteĭ Născătóreĭ de Dumnedeŭ, întru rugă șie și spre pomenirea reposaților întru santitate strămoșilor și părinților lor. Carele a început a se zidi în anul 7001, luna Iulie 9, (1493), și s'a severșit în anul 7002, éră al Domnieĭ luĭ anul 38-le curgătoriŭ, luna Octomb. 12.“

Din acéstă inscripțiune stabilim următórele adevĕrurĭ istorice:

1. Espresiunile din inscripțiune: „întru pomenirea strămoșilor și a părinților“ Mareluĭ Stefan, confirmă tradițiunea, că Borzescĭĭ a fost proprietate a părinților și strămoșilor luĭ Stefan, și că el s'a născut și copilărit acolo.

2. Pe timpul Mareluĭ Stefan, și mult timp după

aceea, rîul ce astă-ḑĭ numim noĭ Trotuș, se numia „Totruș".

3. Dacă scădem 38 anĭ aĭ Domnieĭ luĭ Stefan, pană în anul când el a isprăvit Biserica de la Borzeșcĭ, 7002 (1494), resultă că Stefan începe epocha Domnieĭ sale din anul 1456, adică anul, când el a început resboiul cu Petru Aaron. Pe când alțĭ chronologiștĭ încep Domnia luĭ, cu proclamația sa de Domnŭ, în anul 1457.

4. Se maĭ constată, că Stefan cel mare nu începea anul de la I-iŭ Septembrie, ci de la I-iŭ Ianuarie; căcĭ dacă din data 7002 am scădea, dupre cum se obisnueșce 5509, fiind-că este în luna Octombrie, am dobândi restul de 1493, ca an de la Christos, când s'a isprăvit Biserica de la Borzeșcĭ. Dacă din acéstă dată 1493 am scădea ceĭ 38 aniĭ aĭ Domnieĭ luĭ Stefan, resultă, că domnia luĭ s'ar fi început în anul 1455; ceea ce istoria nu permite; căcĭ atuncĭ domnia Petru Aaron, a căruia Domnie s'a întins și în anul 1456.

5. Se constată, că Biserica de la Borzeșcĭ s'a zidit în 3 lunĭ și câte-va ḑile. Și în adever Biserica este mică și simplă. Ea a fost în timpurile din urmă fórte negrijită, și mulțĭ anĭ a stat discoperită, din care causă aŭ crăpat bolțile și păreții. Eŭ însumĭ pe la anul 1859 am veḑut-o discoperită.

Când am vizitat Biserica acésta, în anul 1879, am observat în pregiurul eĭ maĭ multe petre mormentale, cu epitafurĭ antice slavone; dar timpul nu mi-a permis să me ocupŭ cu ele.

XIV. Biserica din satul Șesurile, comuna Leontinesci, județul Bacăŭ.

In acéstă Biserică este o pétră mormêntală, cu următórea inscripțiune slavonă:

„Сѕи камєн сотворн н ѹкраси кнѣгинѣ тофана панѹ своемѹ Єѵѳимїє бив вєл, каминар прѣставис вдни блгчст. гпдрѧ Іѡ Антонїє воєвод. влѣт ҂зрпг. мсц. сє. є." Adică:

„Acéstă pétră o făcu și înfrumuseță knéghinea Tofana panuluĭ seŭ Euthimie fost mare Căminariŭ. A reposat în ḑilele Euseviosuluĭ Domnitoriŭ Ion Antonie Voevod în anul 7183 luna Sep. 5." (1675).

XV. Monastirea Răducanul dela T.-Ocneĭ, județul Bacaŭ.

Acéstă monastire este zidită în anul 1762 de Marele Logofet Radu Racoviță. Se ḑice, că acest Radu era fiŭ luĭ Michaiŭ Racoviță-Vodă. Și se vede, că el era îndecomun numit Răducu, de unde apoĭ, și Monastirea luĭ a luat numire de Răducana, saŭ Răducanu. Pe peretele Bisericeĭ se ceteșce acéstă inscripțiune română, în forma de rugăciune către Maica Domnuluĭ: „вєлат аѱѯв" (1762).

Маикъ прє дѹлчєлѹи Христѡс рѡкін тън чєи крєдинчѡши лакашѹл тъѹ аѹ зидит фѡартє лаѹ ѧнподобитѹ лѹмина дар ачє чєрїаскъ прин рѹга та съ моіщ інїаскъ: Радѹл Раковиц вєл лог. кѹ а лѹи соц. Мариа. ктитори сънтѹ кѹ фиика лѡр Ілинка ла ачастъ бєсєрикъ прє сфънтъ.

Aprés avoir reglé les fortunes publiquesges donné des leçons oux plus grads politiques. Маик (20)

Se vede, că boerii moldovenĭ în viacul 18-le învețiaŭ limba francesă. Greșalele orthografice, cred că provin maĭ mult de la sculptătoriul petreĭ, de cât de la autoriul eĭ Radu Racoviță.

Maĭ observăm la Racoviță o mare idee despre sine: de a fi regulat finanțele țereĭ, (*) și apoĭ, prin zidirea acesteĭ Bisericĭ, a fi dat lecțiunĭ celor maĭ marĭ politicĭ contimpuranĭ.

XVI. Monastirea Precista din Bacău.

Acéstă Monastire s'a fundat în anul 1491, de Alexandru fiiul mareluĭ Stefan, pre cum se vede din următórea inscripțiune, ce este în antretul Bisericeĭ:

„Изволенїемъ оц҃а. и поспѣшенїемъ сн҃а. и съвръшенїем ст҃го дх҃а. благочестивїи и христолюбивїи Іѡ алеѯандръ воевода. снъ стефана воеводи гп҃дръ земли молдавскои. създа сїи храмь въ имѣ успѣнїю прѣчистѣи бц҃и и приснодѣвѣи марїи и съвръшися в лѣто ҂зцч҃ѳ. мсц҃а гена а҃.

„Cu voința Tatăluĭ, și cu conlucrarea Fiuluĭ, și cu severșirea sântuluĭ Duch. Evseviosul și iubitoriul de Christos Ioan Alexandru Voevoda, fiiul luĭ Stefan Voevoda Domnitoriul Moldoveĭ, a zidit acest templu în numele Adormireĭ précurateĭ Născătóreĭ de Dumnedeŭ și pururea Fecióreĭ Marieĭ. Și s'a severșit în anul 7999, luna Genar. 1" (1491).

XVII. Biserica din satul Davideniĭ, județul Nemțuluĭ.

In Biserica din acest sat este o pétră mormentală, cu următórea inscripțiune slavonă din anul 1606—7:

(*) El pe la anul 1750 fusese mare Vistiarnicŭ.

„Сꙁи каменъ сътвори Ѳеѡдоръ Боу вп. и оукраси его сиъ его Щефанъ Боу ключѣрь братоу своемоу Сїмеѡнь и сестра̃ его Ѳеѡфана. и Тофана и роꙁанда. прѣстакишасѧ влѣто ꙁрєі. ное і."

„Acésta pétră o facu Theodorŭ Boul v. p. (*), și o înfrumusețà fiiul seŭ Stefan Boul cliuceriul fratelui seŭ Simeon, și surorilor sale Theofana, și Tofana și Ruxanda, carii aŭ reposat în anul 7115. Noembre 10." Reposarea repede a 4 membri din familie presupune o nenorocire năprasnică precum ucidere de hoțĭ, saŭ peire în incendiŭ etc.

Familia Boul sub Ieremia Movilă era dintre cele însemnate, unul din eĭ, sub Stefan Tomșa a fost Visternicŭ, și apoĭ persecutat și fugariŭ în țara românésca. (Letop. Mold. t. I. p. 131, 132).

XVIII. Biserica din satul Criveșciĭ, județul Némțuluĭ.

Lângă zidul acesteĭ Bisericĭ este o pétră mormêntală, cu o inscripție slavonă din anul 1647. Etă-o:

„Сєи камен сотвори и оукраси паноу Доумитрашко Боухоуш. бив вел вистѣрник представисѧ при дни Василїе воєводъ и в лѣт и мсец ꙁрнє. март єі дни." — „Acésta pétra o facu și înfrumusețà panul Dumitrașco Buchușŭ fost mare Vistiarnicŭ. A reposat în ḑilele luĭ Vasilie Voevoda, și în anul și luna 7155, Mart. 15 ḑile (1647).

Pe mormêntul celuĭ din urmă membru al familieĭ Buchușŭ, Vornicul Dimitrie Buchușŭ reposat în anul 1846, și înmormêntat lângă acéstă Biserică, cetim următórea poesie, compusă de Costaki Nigruțŭ:

(*) Literele: вп. pot însemna; втори postelnic, втори pitar, póte și: втори pacharnic, (al doilea).

„ Din nobila tulpină, familie slăvită
Român adevĕrat
Eu singur remăsesem. când mórtea cea cumplită
Cumplit m'a secerat.
Şi viţa buchuşască uscată se rătează
De acum de pe pămênt
Apune şi se stînge a eĭ cea de apoĭ radă
Cu mine în mormênt
O scumpa mea soţie, ce aĭ remas în lume
In jalnicŭ veduvit
Aduţĭ aminte de al soţuluĭ teu nume
Ce atâta l-aĭ iubit
Tu ce mi-aĭ fost în viaţă corónă de credinţă
Şi de amor duios
Singura mângăere în lunga suferinţa
Pe patul dureros
Iţĭ las adio vecĭnic, ear Domnul a sa milă
Reverse asupra ta
Şi sufletumĭ din ceriurĭ privindute copila
Te a bine-cuvêntat
Vornicul Dimitrie Buchuşŭ, născut la 1806, s'aŭ sêvêr-
şit din viaţa la 1846, Noembre. 16

XIX. Biserica din satul Văleniĭ, județul Romanuluĭ.

Biserica acésta s'a zidit în anul 1519, de Postelnicul Cosma Șarpe, precum arata inscripţia următóre, de pe păretele eĭ :

„ Изволеніе мь и помоща гда бга рабь бжіи пань Козма шарпе постелникь сzзда сzи храмь вz свои дворь штгь шкаи вz имѣ свтых м мкzштѣ севастіа при благовѣрнѣм гдарѣ Іш Стефана воеводи. и начать здати влто ,зкз мсца март л и сzврzшиса тогожде лѣта мсца Іюн кв".

„Cu voința și cu ajutoriul Domnuluĭ Dumneḑeŭ, robul luĭ Dumneḑeŭ panul Cosma Șarpe Postelni-

cul a zidit acest templu în Curtea sa de la Șkiaĭ, în numele sânților 40 de Mucenicĭ ceĭ de la Sevastia, sub bine-credinciosul Domnitoriŭ Ioan Stefan Voevoda. Și a început a zidit în anul 7027, luna Mart 30, și s'a sevêrșit în acelașŭ an, luna Iunie 22 (1519).

Satul Vălenii de astădĭ, pe la începulul viaculuĭ 16-lea se numia „Șkiaĭ“, póte pentru că el din vechime fusese tot un trup cu moșia Șkiaĭ de peste Siretŭ, carele se în tindea, și peste Moldova, unde este actualul sat Vălenii. Și astădĭ o parte a moșiei Vălenii pórtă numirea de Șkee.

Domnitoriul Stefan este fiiul luĭ Bogdan; el s'a suit pe tron în anul 1517, după mórtea tatăluĭ seŭ. Letopisețul spune, că Postelnicul Șerpe, după uciderea de către Domnŭ, a hatinanuluĭ, arbure, temându-se de crudimea luĭ, a pribigit din țară (Letop. Mold. t. I. p. 154).

Lângă Biserică maĭ sînt dóue petre mormêntale vechĭ, pe care se pot încă discifra următórele :

1. Pre cea maĭ mică: сѫи грокъ сътвори и ѹкраси Дѹмитраки . . . . пътрашка . . . . . сына своего ефросина . . . . юрашка башоты хатман вл҃то ӡрни. м. ѡ. л.

Se înțelege numaĭ atâta, că Dumitraki, Pătrașcu, Efrosin și hatmanul Iurașcu Bașotă trăiau pe la jumetatea viaculuĭ 17-lea, și că unul din eĭ a fost înmormêntat la Vălenĭ.

2. Pe cea maĭ mare: сѫи надгробныи камен сътвори и ѹкраси пань пѧтрашко . . его Дѹлм сна своего Николаи и престависа вл҃то ӡрлз сент." — „Acéstă pétră epitafică o făcu și o în-

frumsețâ panul petrașcu . . . . . fiuluĭ seŭ Nicolaĭ și a reposat în anul 7137. Sept. (1629).

XX. *Biserica de la satul Șerbescĭ, județul Nemțuluĭ.*

Acéstâ Biserică este zidită de Vasilie-Vodă, în anul 1637. Se vede, că pe atuncĭ satul acesta era proprietate a acestuĭ Domn.

Ctitoria luĭ Vasilie Vodă se vede din inscripția slavonâ, ce se aflâ la intrarea de afarâ în partea despre apus, pe clopotnița Bisericeĭ:

„ Изволенїем (*) ѡ҆тца и съ поспѣшенїем сна и съвръшенїем стго дха. благочестивыи и хртолюбивыи. Іѡ васелїе воевод гдрь земли молдавскои нача и съвръши храм сьи въ имѧ стго славнаго и великаго мченика геѡргїа. на молбъ себѣ и гжди его Ѳеѡдоски и възлюбленномꙋ снꙋ их Іѡанꙋ воевод. и начас мсца мар҇т. ки. и съвръшис мсца Ноемвр. еı. влѣт ҂зрме.

„Cu voința Tataluĭ și cu conlucrarea Fiuluĭ, și cu severșirea sântuluĭ Duchŭ. Evseviosul și iubitoriul de Christos Ioan Vasilie Voevod Domnitoriul țereĭ Moldaveĭ, începu și severși templu acesta, în numele sântuluĭ slăvituluĭ și Mareluĭ Mucenicŭ Georgie, spre rugă șie și Dómneĭ sale Theodosca, și a iubituluĭ lor fiiu Ioan Voevod. Și s'a început în luna Mart în 28, și s'a severșit în luna Noembrie 15, în anul 7145“ (1637). Data acésta arată fórte lămurit, ca sub Vasilie Voda, anul se începea de la 1—Ianuariŭ : căcĭ

(*) Aicĭ este sculpatâ marca Moldoveĭ, capul de Zimbru.

lunele Mart și Noembriu se rapórta la acelașŭ anŭ 7145 (1637).

XXI. Biserica Domnéscă de la Vasluiu.

Acéstă Biserică, în forma eĭ primitivă a fost zidita de Marele Stefan în anul 1490. Biserica deși a suferit prefacerĭ în urma, totușĭ deasupra ușeĭ s'a păstrat, sub tencuélă, următórea inscripție, descoperită în anul trecut de D. T. Burada :

„Iѡ стефанъ воевода бжїею мастїю гспдръ земли мѡлдавской. снъ бѡгдана воевѡды. създа съи храмъ въ имѧ Усѣкнѡвенїе честныѧ главы свѧтаго и славнаго пророка и предтечѧ и крестителѧ Iѡанна. начас въ лѣто ,ѕцчи мѣсѧца април кз. и съвръшис тогоже лѣта септемвр. к

„Ioan Stefan Voevoda cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, fiiul luĭ Bogdan Voevoda, a zidit acest templu în numele Tăereĭ cinstituluĭ capŭ al sântuluĭ și slăvituluĭ prorocŭ, și maintemergătoriŭ și botezătoriŭ Ioan. S'a început în anul 6998, luna Apriliŭ, și s'a severșit în acelaș anŭ, Sept. 20.“ (1490).

Acéstă inscripție ne dă iarăși o vie dovadă, că Marele Stefan începea anul nu dela 1-iŭ Sept., ci dela 1 Ianuar. Observăm, că data din inscripție este posterióra dateĭ, ce pune Urekie zidireĭ acesteĭ Bisericĭ, adică anul 6983—1475, după bătălia cu Turciĭ la podul înalt. Ureke ne maĭ spune, că Marele Stefan a zidit lângă Biserică și case domnescĭ (Letop.

t. II. p. 128). Gropele temelielor acestor case se ved încă în curtea bisericeĭ.

Biserica actuală de la Vasluiŭ este modificată și prefăcută mult de alțĭ ctitorĭ posteriorĭ. Chiar în zilele nóstre ea fu prefăcută maĭ mult séŭ maĭ puținŭ în dóue rândurĭ; în cât dispăruse până și înscripția luĭ Stefan vodă, acoperită fiind cu tencuélă, până ce în aniĭ din urmă o a descoperit D. T. Burada și scos la ivélă, carele ne o a comunicat și nóue.

Archidiaconul Paul de Alepp, în călătoria sa prin Moldova, din anul 1650, ne spune, că palatul și Biserica luĭ Stefan cel mare esistaŭ în Vasluiŭ în tótă splendórea lor, și maĭ ales Biserica. Eată propriele luĭ cuvinte. După ce vorbesce puțin de vitejiele Mareluĭ Stefan, continuă, așa despre Vasluiŭ:

„În Vasluiŭ palaturile, băile, locurile de plăcere sînt tóte ale luĭ Stefan Vodă, precum și magnifica și superba biserică cu o elegantă cupolo peste măsură înaltă. Totul în ea, giur împregiurŭ, e bolțĭ și arcurĭ, pe care sînt picture și icóne ale tuturor sânților. La intrare, pe păretele celŭ maĭ de josŭ, este o pictură a judecățeĭ ceĭ de pe urmă, în aurŭ și în azurŭ, cu Moise conducând spre Domnul nostru pe Anna și Caiafa și pe ceialalțĭ Evreĭ. Persónele sînt zugrăvite cu contenențe triste. În urma lor este o altă trupă: aceste sînt figure turcescĭ, cu șalurile lor albe și cu turbane, cu caftanele cele lungĭ și verdĭ tărăîndu-se, cu mânece lungĭ atârnând înapoĭ, și hramurile lor séŭ mobilarea festivă a palaturilor de lână galbină. Îĭ însoțescŭ dervișiĭ lor, în urmă și în mijlocul lor sînt dracĭ împingându-ĭ și înfruntându-ĭ. Cașidbari este în fruntea lor, în célmaua sa, și unul din dracii

ceĭ maĭ reĭ s'acăţă pe umeriĭ seĭ, trântindu-ĭ célmaŭa jos din capŭ. Biserica în interiorŭ e peste tot acoperită de pictură. Architectura e fórte frumósă. În vêrful interiorŭ alŭ cupoleĭ, séŭ în baldachinŭ, sub care se înalţa thronul Beiuluĭ, este icóna Domnuluĭ nostru Iisus. Afară de antretŭ e unŭ mare clopotŭ." (Rev. ist. Rom. t. I. II. p. 61). Pavel ne spune în scurtŭ că în acel timpŭ, în Vasluiŭ maĭ eraŭ încă şi alte Bisericĭ, între care una armenéscă. Acéstă Biserică armenéscă, ale căreea astădĭ nicĭ urmele nu'i se cunoscŭ, dovedeşce că atuncĭ în Vasluiŭ eraŭ mulţĭ armenĭ. Eară acésta demonstră veracitatea documentuluĭ Vasluenilor, dat în limba română de Stefan Vodă fiiul luĭ Bogdanŭ, în anul 1526, pentru aperarea Vasluenilor de Armenĭ şi de Jidanĭ, cariĭ se înmulţise în Vasluiŭ, speculaŭ cu hrana orăşenilor şi îşĭ agonisiaŭ proprietăţĭ în modŭ ilegal. Chronica Huşilor. Append. p. 20—).

XXII. În judeţul Vasluiuluĭ, lângă cotuna Cănţelareşciĭ, plasa Stemniculuĭ, pe drumul vechiŭ ce duce dela Vasluĭ la Jaşĭ, este un pod mare de pétră, făcut în anul 1636 de Hatmanul Gavriil, fratele luĭ Vasilie Vodă. El are acéstă inscripţiune slavonă:

„Сзи мост сътвори пан гаврил хетман и кнѣгинѣ его лилïана въ дни брат его Басилïе воевод. влѣт ,зрмд." Adică:

„Acest podŭ l-a făcut panul Gavril Hatmanul şi knéghinea luĭ Liliana. În dilele frateluĭ seŭ Ioan Vasilie Voevod, în anul 7144" (1636). Pe Hatmanul Gavriil l'am vedut în urmă ca ctitoru al Monastireĭ Agapieĭ, împreună cu soţia sa Liliana.

XXIII. Monastirea Dobrovățu, județul Valsluiŭluĭ.

Monastirea acésta, fu zidita de Marele Stefan în anul 1503—4. Acésta se constată din inscripția slavonă ce se află în pridvorul Bisericeĭ marĭ:

,, Благочестивыи господинъ Іѡ стефань воевода. божїею ми‹остїю господарь земли молдавскои. снь богдана воевод. създа сьи храм въ имѣ съшествїа свѧтаго дѹха. иже и създати начѧсѧ въ лѣто ,заї мсца априлїе кз дни и съвршисѧ вь лѣто ,звї. а господства его лѣта четыредесат на осмо текѫще мѣсеца".

„Evseviosul Domnŭ Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitorul țereĭ Moldaveĭ, fiiul luĭ Bogdan Voevoda, a zidit acest templu în numele pogorîreĭ Sântuluĭ Duchŭ. Carele a început a se zidi în anul 7011, luna Aprilie 27 zile, și s'a severșit în anul 7012, éră al Domnieĭ al patru decilea și o lună din al optulea curgetoriu." Așa dar Biserica s'a isprăvit în anul 1504, adică chiar în anul morțiĭ luĭ Stefan, și anume, cu dóue lunĭ și ceva înainte de mórtea luĭ; căcĭ el a domnit 47 anĭ și 3 lunĭ, adică din anul al 8-le numaĭ 3 lunĭ. Inscripția dela Dobrovățŭ ne spune, că Biserica acea s'a isprăvit în luna ânteea din anul curgetoriŭ 48-le.

La Dobrovățŭ se află înca: 1) unŭ Epitafŭ seŭ aerŭ poruncit și început de Marele Stefan, dar isprăvit de fiiul seŭ Bogdan, în anul 1506, precum dovedeșce următórea inscripțiune:

,,блгчстивыи и хр толюбивыи Іѡ стефан воевода. бжїею млстїю гпдарь земли молдав-

скои нача сътворити съи аеръ монастырю своемꙋ ѡт добровеца. и ꙋ том постиже его смерть и не съверши. а сынъ его богданъ воевода. бжїею мл҃стїею господарь земли молдавской и съ матерїю своею марїею. съвершиша его и дадоша индежи и обѣщанъ былъ въ задꙋшїе свѧтопочившаго господина стефана воеводы и за свое здравїе и спасенїе. въ лѣто ЗДІ. феврꙋар. а"

„Evseviosul și iubitoriul de Christos Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldavei, începuse a face acest aerŭ Monastireĭ sale dela Dobrovețŭ, și între acestea l'a ajuns mórtea și nu l'a sevêrșit. Eară fiiul seŭ Bogdan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ și cu muma sa Maria l'aŭ sevêrșit și l'aŭ dat unde și făgăduit fusese spre desufleție reposatuluĭ întru săntitate Domnuluĭ Stefan, și pentru sănătatea și mântuirea sa. In anul 7014, fevruarie 1.“ (1506).

2) Un Epitrachil vechiŭ cusut. El are forma unuĭ orariŭ pusŭ în dóue, și pe de amândóue părțile sînt cusute chipurile celor 12 Apostolĭ. La capetul deasupra, în mijlocŭ,—chipul Domnuluĭ Christos; eară la cel ce desupt, deoparte chipul luĭ Stefan Vodă, de altă-al soțieĭ sale Maria Dómna. Atât aerul cât și epitrachirul sînt luate dela Monastire și depuse în museul de anticități bisericeșci, din Bucureșcĭ.

Acéstă Monastire, în anul 1651, Vasilie Vodă și cu sfatul țereĭ o aŭ închinat Monastireĭ Zografuluĭ dela sântul munte. După secularizarea Monastirilor închinate, ea se prefăcu în temniță pentru criminalĭ. Biserica Marelui Stefan, părăsită de îngrijire și de

reparație, merge repede spre ruinare. Din causa stricăreĭ acoperementuluĭ plóia strebate în Biserica, și chiar serviciul divin a încetat de a se maĭ face în ea!

Reproducem aicĭ traducerea actuluĭ de închinare al Monastireĭ Dobrovețuluĭ, dupre cum l'aŭ publicat egumeniĭ grecĭ:

„In numele Tatăluĭ, și al Fiuluĭ, și al sfântuluĭ Duchŭ, Treimea cea deoființă și nedespărțită.

Noĭ servitoriul Domnuluĭ nostru Iisus Christos, și închinătoriul sfinteĭ Treimĭ, cu mila luĭ Dumnedeŭ Vasilie Voevod Domnitoriŭ al țereĭ Moldoveĭ, urmând esemplul prefericiților și bine-cinstitorilor Domnĭ predecesorĭ aĭ noștri, cariĭ prin iubirea cătră Domnul, cătră sfânta Biserică, cătră solemnitățile religióse și cătră Monastirĭ, aŭ ajutat și aŭ ocrotit aceste sfinte aședeminte, pentru vecĭnica mântuire a lor sufletéscă, dorind din tótă inima nóstră, și cu ajutoriul luĭ Dumnedeŭ, și în unire cu ceĭ patru Ierarchĭ aĭ Moldoveĭ: sfinția sa Archiepiscopul și Mitropolitul Suceveĭ Varlaam, Episcopul Romanuluĭ Anastasie, Episcopul Rădăuților Theofanŭ, și episcopul Hușilor Gedeon, și cu toțĭ boeriĭ Moldoveĭ, marĭ și micĭ, dorind dicem a lucra în înteresul Monastireĭ Dumbrăvețiĭ (*), situată în țéra nóstră și

(*) Precum am vedut în urmă, încă pe timpul Mareluĭ Stefan Monastirea acésta se numia „Dobrovețŭ". Traducătoriul ultimŭ al actuluĭ, a tradus numele acesta prin: „Dumbrăvescĭ și Dumbrăveț". Acésta ar da a înțelege, că în actul original al luĭ Vasilie Vodă, ea se numesce „Дѹбравци" seŭ „Дѹмбравци". Acesta ar face alusiune la posițiunea Monastireĭ în mijlocul unuĭ mare codru de stejarŭ (dumbravă). In anul 1852, când am vizitatŭ întâea óră acéstă Monastire, am întrebat pre egumenul Nathanail despre derivarea numireĭ „Dobrovețu", éră el mi a spus, că a audit de la călugărĭ bătrânĭ, bulgarĭ, de la Monastirea Zograful, că înainte de a fi Monastire, în codriĭ Dobrăvețuluĭ trăia un sechastru, pre carele întru o seră fără de veste l'a visitat Marele Stefan. Intrând în Kilia luĭ, Marele Stefan l'a salutat cu: „Добръ вечеръ! (bună sera). Acéstă negândită și neașteptată vistă întru atâta a surprins pre sichatru, în cât el, spre amintire a numit Sichăstria sa, și apoĭ noua Monastire: „Добровечъ, de unde apoĭ „Добровецъ. Am dis și eŭ: Si non e vero, e bene trovato!

zidită în cinstea sfântuluĭ Duchŭ, fiind-că starea în carea se află este din cele maĭ triste, din causa sărăciei și a slăbiciunii sale, părăsită, fără călugărĭ, și fără mijlóce, noĭ am credut de datoria nóstră a nu o lăsa să péră în timpul Domnieĭ nóstre. Decĭ după cercetarea făcută în unire cu sfatul nostru, am găsit câți-va călugări sosițĭ aicĭ de la muntele Athos și aparținênd Monastireĭ Zografos, dedicată numeluĭ Mareluĭ Mucenicŭ George, și vedêndu că aceștia nu posed în țéra nóstră nicĭ o Monastire, și ca acea a Dumbraveșcilor este lipsită de călugărĭ, și că starea sa este fórte miserabilă și distrugerea sa apropiată, și considerând de altă parte, că aceste doue Monastirĭ aŭ fost făcute de Domnitoriul Stefan de gloriósă memorie, noĭ am hotărât ca Monastirea Dumbrăvețiĭ să fie metochŭ al Monastireĭ Zografos de la muntele Athos, și sub direcțiunea călugărilor acesteĭ din urmă Monastirĭ, cu tóte acaretele și veniturile ce se țin de Monastirea Dumbrăvețiĭ : morĭ, iazurĭ, viĭ, țiganĭ și veniturĭ de care s'a bucurat sub Domniĭ ceĭ înainte de noĭ. In virtutea acesteĭ închinarĭ, călugăriĭ Monastireĭ Zografos de la muntele Athos, și ceĭ ce vor fi la Dumbrăvețĭ, sînt datorĭ a ruga ḑiua și nóptea pre Mântuitoriul nostru pentru iertarea pecatelor a pururea pomeniților Domnilor celor ce aŭ fost înaintea nóstră și a ctitorilor Monastireĭ, și pentru sănatatea nóstra și a soțieĭ și a fiilor noștrĭ, și maĭ ales pentru mântuirea sufletuluĭ nostru, și ale părinților noștri.

(Urméza apelul la Domniĭ posteriorĭ, și blestemul obicinuit). Făcut în Iașĭ în 26 Mart. anul de la crea-

ția lumeĭ 7159 (1651). iscalit: „Vasilie Voevod, și atârnată pecetea domnéscă.

NB. Observăm, că traducatoriul nu reproduce textul original al Chrisovuluĭ luĭ Vasilie Vodă, ci maĭ mult-cuprinderea luĭ.

XXIV. *Episcopia de Hușĭ.*

Biserica acesteĭ Episcopiĭ a fost zidită de Marele Stefan, carele avea acolo un castel, ca întru un punct strategicŭ. După ce acel castel domnescŭ, pe la finele viaculuĭ 16-le s'a prefăcut în Episcopie, Biserica a fost prefăcută de maĭ multe orĭ; dar totușĭ reziditoriĭ eĭ aŭ păstrat inscripția de asupra ușeĭ, unde o pusese Marele Stefan. În ea cetim:

„Благочестивыи и христолюбивыи Іѡ Стефан воевода бжїею мастїю господар земли молдавскои снъ богдана воевода. нача и създа сьи храм. въ имѣ свтыхь славныхь и въсехвалныхь връховныхь апостоль петра и павла. иже въ гусо що на дръсливци. и съвръшис. въ лѣто ,зг. алѣ господства его то, л. и. текъщее. мѣсц. ное. л“

„Evseviosul și iubitoriul de Christos Ioan Stefan Voevoda cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, fiiul luĭ Bogdan Voevoda, a început și a zidit acest templu, în numele sânților slăviților și tot-lăudaților corifeilor apostoli Petru și Pavel. Carele este în Huso, ce este pe Drislivețŭ. Și s'a săvêrșit în anul 7003, éră al Domnieĭ sale anul 38-le curgătoriŭ, luna Noemb. 30.“ (1495). Părăul Drăs-

livețĭ, carele curge prin Hușĭ, se numeșce și astădĭ *Dreslăvețŭ.*

XXV. Biserica de la satul Heleștieniĭ, județul Romanuluĭ.

Acéstă Biserică este zidita în anul 1780, de Michaĭ Sturza Marele Cliuciar. Acésta se constată din inscripția de pe părete, carea constă din următórele versurĭ române :

Ачѣстъ зидире сфꙟнтъ
Ꙟн каре лаȣде кꙟнтъ
Нородȣл чел крещинескȣ
Спре фолосȣл сȣфлетескȣ
Спре слава лȣи Дȣмнезеȣ
Ши а сфꙟнт нȣмелȣй съȣ
Прин каре се докꙟндеще
Ши х҃с не дъруеще
Сȣфлетѣскъ мꙟнтȣире
Ши черѣскъ лекȣире
Сaȣ фъкȣт прекȣм съ веде
Кȣ чѣ ꙟнтрȣ х҃с нъдежде
Де ȣн фечор де боер
Михаи Стȣрза вел клȣчер
Ѹнит фіінд ꙟнпреȣнъ
Кȣ а са Єкатеринъ
Жȣпинѣса Дȣмисале
Одраслъ де боер маре
Съ ле фие ꙟн вечіе
Ворт череск де бȣкȣріе.

Désupra versurilor este data ѦѰП (1780). Strofele sînt despărţite în dóue colóne, prin semnul crucei, carea are deasupra anagramele ІС. ХС. НІ. КА.

XXVI. Episcopia de Roman.

Biserica actuala a Episcopiei de Roman este începută de Petru Rareşŭ şi sfârşită sub urmaşul seŭ Iliasŭ Vodă, în anul 1550. Inscripţia slavonă dela întrarea în Biserică, vedĭ-o reprodusă, tradusă şi comentată în chronica Romanuluĭ, part. I. p. 183—186.

Vom însemna aicĭ câteva resturĭ de petre mormêntale cu inscripţiunĭ slavone, ce se găsescŭ isolate prin curtea şi gradina Episcopieĭ.

1. O pétră mormêntală isolată, lângă scările caselor Episcopale. Ea serveşce de conducătoriŭ la scurgerea apeĭ din jghiaburile (ulucele) caselor. Pe ea se pot ceti încă următórele cuvinte:

„Сеи камен сътвори и ѹкраси пан Хризѣ вел дворник долнѣ земле своеи матрѣ ана вѣчнѣи ѡбителли . . . вл҃ѣт ҂ЗРМА мсца ген. Е.

Adică: „Acéstă pétră o făcu şi o înfrumuseţă panul Chrizea Marele Dvornicŭ al ţereĭ de jos mumeĭ sale Ana, carea s'a mutat la viacĭnicul lăcaş în anul 7141, luna Genar". 5 (1633).

2. In grădină, pe resuflatórea pivniţeĭ sînt zidite dóue petre mormêntale. Una română, în carea data nu se póte discifra, ci nu maĭ cuvintele: Ачи ѡдихнеще роба луі Дѹмнезеѹ Кона ши Фисѫѹ еродіакон Павѫл ши Зѫт луи ере Василие ши а фѫкѹто иліе Гриф кѹ соцѹ сѫѹ Ѱ зил. мѫріе сале Іѡ К Мих. р. ввв. мв вел҃ѣт . . Se înţelege

înse că data se reportă pe la mijlocul viacului 18-le, căcĭ pe atuncĭ a Domnit Constantin fiiul luĭ Michaĭ Racoviță Voevod.

Ceea laltă este slavonă și datéza din anul 1635. Pe ea se pot ceti nu maĭ cuvintele : „ Сеи камен сътвори и ѹкраси пан касиан кнѣгинѣ . . . . . въдни благочестиваго господинѹ Іѡ василїе вв҃д вл҃ѣт ‚зрмг“. Adică : „Acéstă pétră o făcu și o înfrumuseță panul casian knéghineĭ sale . . . în ḑilele evseviosuluĭ Domn Ioan Vasilie Voevod, în anul 7143 (1635).

In partea despre améḑă-ḑĭ, lângă Biserică este un monument de pétră d'asupra mormêntuluĭ unuĭ general rus, mort în Roman și înmormêntat la Episcopie în anul 1854, în timpul resboiuluĭ din Crimeea. Pe monumentŭ sînt scrise urmatórele cuvinte în limba rusă : „ Начальникъ 6-й пехотной Дивизіи Генералъ лейтенантъ Ѳеодоръ Дрешернъ ѹмеръ 19 маія 1854 года“. Adică : Șeful divisieĭ 6-a de pedestrime General Locotenentŭ Theodor Dreșernŭ a murit la 19 Maiŭ, anul 1854“. Pe altă lature a monumentuluĭ se spune că el s'a redicat de recunoscătoriĭ subordinațĭ demnuluĭ lor șef: “ признательные подчиненные достойномѹ начальникѹ“.

4. La Episcopia de Roman, carea este vechiă aprópe de 500 anĭ, a trebuit să fie o mare colecțiune de manuscrise vechĭ ; dar din nenorocire pănă astăḑĭ s'au păstrat numaĭ dóue tetravangele slavone manuscrise, éră tóte celelalte s'au perdut și înstreinat, vênḑêndu-se pe la Lipovenĭ, și pe la alte persóne

iubitóre de anticități. Chiar eŭ am vedut în anul 1874 dóue césoslóve marĭ, scrise pe pergament, de un scriitoriŭ din Episcopia Rădăuților; dar când am venit aicĭ ca Episcop în anul 1879, ele nu maĭ eraŭ.

Tetravangelile sînt:

Unul dat de Alexandru Iliașŭ Voevod în anul 1666, spre a servi ca Evangelie pentru serviciul divin dilnic, s'eŭ cum dice Episcopul Dosotheiŭ: дневникъ. Atuncĭ era Episcop renumitul Dosotheiŭ, carele, la finele Evangelieĭ de la Marcu ne a lăsat acéstă însemnare, scrisă cu însușĭ mâna luĭ:

[illegible]

„ Ꙟчѣстъ сфнтъ Еѵангеліе аꙋ кꙋмпърат мъріа са Іѡан Иліе вѡевѡда фіюл лꙋи алеѯандрꙋ вѡевѡдъ. Ши аꙋ дърꙋитꙋѡ сфнтеи Епископіи де ла рѡман пентрꙋ лаꙋда ши поҳвала свнціии сале пръподобнеи Параскивеи ка съ фіе мъріии сале де рꙋгъ ши де двѡркъ ꙟн наинтѣ маститꙋлꙋи домнꙋ. ши съ фіе пꙋртъреацъ ꙟн свнта Епископіе съ фіе дневникъ. непърьсит. Дин мѫнеле епископꙋлꙋи смеритꙋлꙋи Досоѳей. влѣтѡ з ро д. сеп. ѕ. (1666).

Tetravangelul acesta este în 4-0, bine conservat, frumos scrisŭ cu roșŭ și negru pe chârtie sclivisită, cu icónele Evangelistilor, făcute cu condeiul, cu ilustrațiunĭ la începutul Evangelielor. Este legat cu catetea roșie, preste care a avut ferecătură de argint; dar acum acésta lipseșce, cunoscândui-se numaĭ locul.

Altu tetravangel manuscris este maĭ usat, cu file adaose și scrise de o alta mână maĭ próstă: chârtia este maĭ grósă, cu marca unŭ porcŭ, ceea ce arată vechimea eĭ. Dar nu se arată nicăirĭ nicĭ data, nici scriitoriul. Se vede din o inscripție posterióră, că ea a fost a skitului Cornii. Și apoi a ajuns la Episcopia de Roman. La zăcéla 71, se începe acéstă însemnare românéscа: „ Ачастъ сфънтъ евангеле саꙋ дат ла мънъстире Корнии де тинтꙋрии тънъчесии пентрꙋ вѣчника помениреи ши чине ар фачи вре ѡ грешалъ ка съ ѡ вѫндъ пентрꙋ докѫнда

лꙋй сѫ фіи сꙋптꙋ блестемꙋл лꙋи сфети архан-гел ꙟн вѣчи де вѣчи. кꙋ мѫна ме саꙋ и дат еꙋ преꙋтꙋл савва ѿт тѫнакꙋл. 1700 генаріе ꙟ 12.
Data este scrisă așa : $\frac{1\,|\,7}{0\,|\,0}$. Însemnăm, că cifra 7 este feștelită, și ar putea cineva să o iea și de 8. Noĭ am preferat pe 7, pentru că pe la 1800 cărțile slavone nu maĭ trebuiaŭ pe la Biserici. fiind pretutindinea înlocuite cu cele române. Dar pe la 1700 ele eraŭ încă în deplina lor întrebuințare, și a fi fost ca dăruită uneĭ Bisericĭ, atunci, a fost o ctitorie. — Satul Tănacul este în județul Vasluiul.

Apropò de cărțile vechĭ, înstreinate de la Episcopie și de pe la Mănăstirĭ. În ḑilele acestea D. profesor Gr. Crețul a găsit la o Lipovancă din Romanŭ un Molitevnicŭ slavonŭ, scris în anul 1668, în Episcopia Rădăuților de un Daniil *mult păcătosul*, ceea ce arată că el era unŭ călugărŭ; și s'a scris pentru Serafim Episcopul Rădăuților. Are formatul în folio, scris pe chărtie cu litere tiparnice negre și roșiĭ. Numerotația filelor s'a făcut în urmă cu o altă scrisóre ordinară. La fila 283 are acésta însemnare despre originea cărțiĭ :

„ Благоволеніемь ѡца, и сь поспѣшеніемь сна и сьвршеніем стго дха. вьсе видцꙋ и прѣ бла-гомꙋ его, дажщомоу по зачалѣ и конець. на-часа и сьвршишеса, сіа книга глаголемаа мо-литвникь. повелѣніемь и дааніемь и благымь произволеніемь, прѣѡсщеннаго ѡца нашего, кѵрь серафимь, епископь рѫдовскыи. происход-никь ѿт стаа монастире, агапіа. де бждеть

ємоу, вѣчнаа памать и родителемь єго. аминь. аще кто накаждєніємь діаволскымь дрьзнеть вьзати или продати безь блгвеніє wца выше реченаго. а wнь да бждеть нєпрощєнь wт га ба и wт прчстіа єго мтрє. вь дни Іѡ илиашь алєѯандроу воєвода. вь лѣт зрос. и сьврьшиса мсца маіа и дни. многогрѣшнїи данїил исписах сии молитвник.“

„Cu binevoința Tatăluĭ și conlucrarea Fiuluĭ și cu severșirea Sântuluĭ Duchŭ, a tot vedetoriuluĭ și pré bunuluĭ Dumnedeŭ, carele dă după început și stîrșit. Începutus-aŭ și severșitus-aŭ acéstă carte ce se dice „Molitavnicŭ,“ cu porunca și cu darea și cu bunavoință a pré sfințituluĭ părintelui nostru Kyr Serafim, episcopul Rădauților, originarŭ din S-ta Monastire Agapia, ca să fie luĭ viacinică pomenire, și părinților luĭ, amin. Eară cine prin îndemnare diavolescă ar îndrăzni să-lŭ iea, séŭ să-lŭ vêndе fără bine-cuventarea susdisul părinte, acela să fie ne iertat de Domnul Dumnedeŭ și de pré curata luĭ Maică. În dilele luĭ Ioan Iliașu Alexandru Voevod, în anul 7176, și s'a severșit în luna luĭ Maiŭ 8 dile (1668). Mult pecătosul Daniil am scris acest Molităvnicŭ.

Cuprinderea acestuĭ Molitevnicŭ este fórte interesanta pentru cercetătorii anticităților bisericeșcĭ. Orânduelele bisericescĭ cuprinse în el între multe se deosibesc de cele actuale ale Bisericeĭ nóstre.

Vom cita d. e. Șirul cum se făcea în viacul 17-le rânduéla cununieĭ în Moldova: „Slujba cununieĭ. Dupa severșirea liturgieĭ, iea preotul cununele și le pune pre sântul prestol, și pune pre ceĭ ce vor să se

cunune înaintea sântelor ușĭ ale altariuluĭ, și începe tropariul sânților împerațĭ Constantin și Elena, glas 8-le, etc. apoĭ Ectenia: Cu pace Domnuluĭ să ne rugăm. După ectenia mare preotul dice o scurtă rugăciune, carea se începe cu cuvintele: „Dumnedeule pré sânte, carele aĭ zădit pre om și din cósta luĭ zidind pre femee, etc. După ea urméză cetirea Apostoluluĭ din Epistola către Corintenĭ: Fraților, voescŭ ca toțĭ ómeniĭ să fie pre cum eŭ. (Alta de cum se cetește astădĭ). Cetirea Apostoluluĭ se sfîrșește cu cuvintele: „Se sfințește muierea necredinciósa prin bărbatul credincios.“ Evangelia este tot aceea cu nunta din Canagalieĭ. Ectenia; „ să dicem toțĭ din tot sufletul,“ ect. Apoĭ preotul iea cununele de pe sânta masă, cântând psalmul 20-le; „Dómne întru puterea ta se va veseli împĕratul,“ și pune bărbatuluĭ cununa dicând:“ Dómne Dumnedeul nostru, carele cu slavă și cu cinste aĭ încununat pre sânții teĭ mucenicĭ, tu acum pre robul teŭ (N) și pre róba ta (N) încununéză-ĭ cu cununa slaveĭ și a cinsteĭ, cu cununa păceĭ, cu cununa veselieĭ, lăudând și slavind pre Tatăl și pre Sântul Duchŭ. Deasemenea pune cununa și femeeĭ, și dă mâna dréptă a femeeĭ în mâna dréptă a bărbatuluĭ. Apoĭ cetește rugaciunea, în carea se amintescŭ bine-cuvêntările luĭ Dumnedeŭ asupra drepților din legea veche și din cea nouă. Urméză o rugăciune scurtă, carea se începe cu cuvintele: „ Dómne Dumnedeul nostru carele aĭ învrednicit cu mântuitórea iconomie nunta cea cinstită în Canagalieĭ“. După rugăciune dice ecfonisul: „ Și ne învrednicește stapâne, cu îndraznire fără osîndire a te chiema Tată . . . și a dice:

„Omenii ḑicŭ: Tatăl nostru. După „ Că a ta este împerăția: preotul ḑice. „Să luăm aminte! Cele mai înainte sfințite, sfintele sfinților“. Și-ĭ împertășesce, ḑicând: „primiți trupul și sângele Domnuluĭ nostru Iisus Christos, care se daŭ spre iertarea pecatelor.“ Şi li se dă anaforă. Şi intrând în altariŭ, ḑice acéstă rugăciune asupra vinuluĭ : urméză o scurtă rugăciune asupra pacharuluĭ comun. Apoĭ dă lor să bea, ḑicând: „Bețĭ puterea sânteĭ Treimĭ, a Tatăluĭ, a Fiuluĭ și a sântuluĭ Duch, acum și pururea, și . . . . “ Și li dă miere, șiĭ pórtă împregiurul crucii (шкоıо крста), cântând pe glas 7-lea : „ Dómne caută din ceriŭ și veḑĭ și cercetéză via acésta, pre carea o a sădit drépta ta Dómne: „ cu Stichurile : Fericițĭ toțĭ ceĭ ce se tem de Domnul : Ostenelele rodurilor tale veĭ mânca : femeea ta ca o vie rodită : și cele lalte stichurĭ, care se cânta și acum la sfîrșitul logodneĭ, și pintre dênsele repețesce aceeașĭ cântare : „ Dómne caută din ceriŭ etc. Apoĭ Ectenia : “Drepţĭ primind dumneḑeeștile : etc.

Și se duc a casă, cântând imnurile pe glas 7-lea: „Slavă ție Christóse Dumneḑeule, lauda apost.: „Sânţilor Mucenicĭ, cariĭ bine v'aţĭ nevoit : Şi al treilea: „Inpacă cu rugăciunele Născătóreĭ de Dumneḑeŭ viața nóstră celor ce strigăm cătră tine: milostive Dómne Slavă ție“. Urméză un imnŭ maĭ lung cătră Născătórea de Dumneḑeu, carele se începe cu cuvintele : „ Bucură-te biserică însuflețită a luĭ Dumneḑeŭ“ etc. Ajungând a casă, preotul cetesce o rugăciune, care se începe: „Dómne Dumneḑeul nostru, ție ne rugăm, caută asupra robilor tăĭ, cariĭ aĭ bine-voit a se însoțĭ cu nunta comună, bine-cuvintéză-ĭ: etc.

Pace tuturor. Capetele vóstre Domnuluĭ . . ." Rugăciunea în taină: „Dómne Dumnedeul nostru, carele aĭ venit în Cana Galileeĭ..." apolisul (otpustul).
La 8 dile după Cununie, preotul le cetea încă o rugăciune asupra cununilor, după carea se vede, că lua de la eĭ cununele și le ducea iarășĭ la biserică. Se înțelege, că eĭ se duceaŭ a casă cu cununele în cap, continuânduse ceremonia religiósă și a casă.

XXVI. Monastirea Probota, județul Suceveĭ.

Monastirea acésta pe la începutul viaculuĭ 15-le se numia Monastirea Sântuluĭ Nicolaĭ din poéna Siretiuluĭ (Archiv. istor. a D. Hâjdeu, t. 1. N-o 283).
In urmă acesteĭ Monastirĭ s'a dat numele de *Pobrata*, carele în curgerea timpuluĭ s'a prefăcut în *Probota*. (*)Pobrata, vra să dică „înfrățire," séŭ „frăție".
In pomelnicul acesteĭ Monastirĭ, carele este scris în anul 1823, găsim următórele noțiunĭ despre vechiĭ eĭ ctitorĭ:

1. „Stefan Voevodŭ și fiiĭ luĭ: Bogdan Voevod, Stefan Voevod." Despre acest Stefan se însémnă următórele:

„Acesta este 7-le Domn după Dragoșŭ Voevod, ce a descălecat țéra acésta, și este frate luĭ Alexandru cel Bunŭ, și velétul âmbla atunce, aceĭ de la Mântuitoriul Christos: 1391: Și aŭ făcut și Biserica cea ânteiŭ durată (**), undeĭ țintirimul vechiŭ, de se îngrópa robiĭ acum, și aŭ dat și aceste moșiĭ: tot locul ce este între Șomuzŭ și între paraul Pobrateĭ, și Negomireșciĭ, Iurceșciĭ, Bodeșciĭ, și Móra, și la Prut

(*) Precum numirea *Totrușŭ* s'a prefăcut în Trotușŭ, tot așa *Pobrata* în Probota.
(**) Clădită din lemn de stejarŭ.

Grabovţiĭ, şi Bereşciĭ. Şi la Botna Riţimţiĭ, ce se chiamă acum Răpicenĭ, şi móra pe Teliţa, şi Cerişcaniĭ, şi Radovţiĭ, ce se chiamă acum Rădeniĭ, şi Bălăneşciĭ, şi căţiva robĭ ţiganĭ. Şi Monastirea atuncĭ se numea: a Sfântuluĭ Nicolaiŭ din Poénă, de când pană acum sînt trecuţĭ 432 anĭ.

2. Alexandru Voevod cel Bunŭ. Evdokia Dómna, Maria Dómna. Alexandru Voevod, Ileana Dómna, Ilie Voevod, Bogdan Voevod, Roxanda Dómna, Anna Dómna, şi fiiĭ lor, Bogdan Voevod, Petru Voevod şi fiiĭ lor."

Despre Alexandru cel Bun se însémnă acéstă ctitorie:

„Acesta a afierosit moşia Budinţiĭ şi Turbata, maĭ din sus de aceea, la lét 6906 (1396), cum şi alte 4 moşiĭ cu şiliştele lor, anume: Părtănoşiĭ, Şerbăneştiĭ, Vlădeştiĭ şi Negoeştiĭ pe Siretiŭ, în ţinutul Suceviĭ, care acum se numescŭ: Hărtópele, cum şi satul, Giurgiul, Cluceriul şi ezerul din gura Bâca cu gârlele luĭ, cum şi 5 familiĭ robĭ tatarĭ."

3. „Stefan Voevod celŭ Bunŭ. Constantin Voevod Maria Dómna."

Despre Stefan cel Mare (Bun) spune: „Acesta a zidit a doua Monastire (*) de pétra, maĭ la vale lângă parau, şi aŭ înzestrato cu câteva moşiĭ şi odóră, dând robŭ pe tatarul Dimitrie cu fiiĭ şi némurile luĭ, şi cu alte treĭ familiĭ de tatarĭ."

4. „Petru Ralişŭ Voevod. Iléna Dómna şi fiiĭ lor."

„Acesta a zidit a treea Monastire, ce este acum, şi aŭ dat şi moşiele acestea: Dobruşa — în ţinutul Soroca şi Conţeşciĭ, şi un vad de móră în târgul

(*) Aicĭ prin Monastire se înţelege Biserica cea mare a Monastireĭ.

Hârlăŭ. Şi ezerul Bilăul, cu tóte gârlele luĭ, şi cu moşia Văleniĭ în ţinutul Tigheciuluĭ (adică Dorohoiul lângă Galaţı), şi trece în Basarabia, şi cu alte odóră şi veşminte şi cu câţıva robĭ tătarı o aŭ înzestrat, pe care Monastire la let 7035, apr. 12 o aŭ şi sfinţit.“

Cumcă Biserica actuală din Monastirea Probata, cu adeverat este zidită de Petru Rareşŭ se adeverézā şi prin următórele inscripţiunĭ slavone, ce se pastrézā pe păreţiĭ eĭ; data însă din pomelnicŭ (7035-1527) este greşită cu treĭ anĭ, precum îndată se va vedea:

„Изволеніемь ѡтца и съ поспѣшеніемь сна и съвръшеніемь стго дха. се аз рáб владцѣ моемꙋ Ісꙋ хꙋ. Іѡ петръ воевода бжїею млстїю гпдръ земли молдавской снъ стефана воеводы стараго благопроизволчхъ гдва мы нашимъ благым произволеніемъ въ на четвръто лѣтѣ държавном царствѣ. създати сзи храмъ въ имѧ. архиереа ха и чюдотворца николаа. при игꙋменѣ Кvр Григори. влто з҃ли ѡкт ѕі“

„Cu voinţa Tatăluĭ, şi cu conlucrarea Fiiuluĭ, şi cu sevêrşirea Sântuluĭ Duchŭ, étă eŭ robul Stăpânuluĭ meŭ Iisus Christos, Iôn Petru Voevoda cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ ţereĭ Moldoveĭ, fiiŭ luĭ Stefan Voevoda cel batrânŭ, binevoi Domnia mea din a nóstră buna vrere, în al patrule anŭ al autocratorieĭ, a zidi acest templu în numele Archiereuluĭ luĭ Christos şi făcătoriuluĭ de minunĭ Nicolaĭ. Sub egumenul kyr Grigori, în anul 7038. Oct. 16“ (1530).

La jertvenicŭ se ceteşce acéstă inscripţiune sculptată în pétră:

„Помѣни г҃дн д҃шѧ раб своих Іѡн Стефан воєводѫ и с҃на єго Петрѫ воєвода и матєри єго маріѧ и гсподжа єго маріѧ и чадѫ их и гсподжа єго Єлєна и чад их. и Мариѧ и Анна помѣни г҃дн и д҃ши роба своєго монах Кѵр Григоріє єгꙋмєнѫ“ — „Pomineșce Doamne sufletele robilor taĭ Ioan Stefan Voevoda și pre fiiul seŭ Petru Voevoda și pre muma luĭ Maria și pre Dómna luĭ Maria și pre fiiĭ lor, și pre Dómna luĭ Elena (*) și pre fiiĭ lor, și pre Maria și pre Anna. Pomineșce Dómne și sufletul robuluĭ tăŭ Monachul Kyr Grigorie Egumenul.“

Pomelnicul Monastireĭ pune încа între ktitoriĭ Monastireĭ pre urmatoriĭ Domnĭ, după Petru Rareșŭ:

5. „Stefan Voevod, Angelina Dómna. Petru Voevod. Alexandru Voevod, Anna Dómna. Bogdan Voevod. Maria Dómna Olteanca.„ Despre acest Stefan Voevod spune așa. „Acesta este fiiul luĭ Petru Voevod Ralișu, și aŭ dat moșiele acestea: Săveștiĭ—în ținutul Nemțuluĭ, și Purceleștiĭ și Crăsteștiĭ, și pol sat din Strășeni, din care numaĭ Săveștiĭ se stapânescu acum de Monastire.“

6. „Petru Voevod. Irimia Movilă Vvd. Elisavetha Dómna. Roman Vvd. Simeon Movilă Voevod, Melania Dómna. Stefan Voevod, Axana Dómna. Levin Vvd. Ruxanda Dómna. Aaron Voevod.

Bogdan Voevod, Stefan Voevod, Alexandru Voevod, Bogdan Voevod, George Ghica Voevod, Smaragda Dómna. Grigore Voevod, Maria Dómna. Dimitrie Barnovski Vvd. Alexandru Voevod, Constantin

(*) Petru Rareșŭ a fost însurat de două orĭ; ânteiŭ cu Dómna Maria, apoĭ cu Dómna Elena, fata Despotuluĭ Serbieĭ.

Mavrocordat Vvd. — „Aceştia aŭ întărit chrisóvele pentru ezerul Bilăul şi pentru celelalte moşiĭ, şi robiĭ tătarĭ şi ţiganĭ, cum şi privileghiurile pentru preoţĭ, posluşnicĭ şi ţiganiĭ Mănăstiriĭ, ca să fie apăraţĭ de tóte dările ţereĭ, şi venitu goştineĭ şi a desetineĭ dela dênşiĭ să aibă a lua igumenul aceştiĭ Monastirĭ.“

7. In Biserica Monastireĭ se află mormêntul Domnuluĭ Petru Rareşu şi al soţieĭ sale Dómneĭ Elena, cu următórele epitafurĭ, în limba slavonă:

1. Pétra de pe mormêntul Domnitoriuluĭ Petru este ruptă la mijlocu, şi de aceea cuvintele lipsite se pot numaĭ presupune, spre a se completa: „ Хѡлюбиваго рабꙋ бжїю . Іѡана петра воевода. снь стараго стефана воевода. иже . . . . и ѡбители кь вѣчним ѡбитѣли вѣчна емꙋ памет“. Ea trebue a se completa în modul următoriŭ: „(сьи гроб есть) христолюбиваго рабꙋ бжїю (гсдрꙗ Молдавскаго) Іѡана петра воевода. снь стараго стефана воевода. иже прѣставися вь сеи ѡбители кь вѣчним ѡбители. вѣчна емꙋ памет“.

„Acest mormênt este al iubitoriuluĭ de Christos robuluĭ luĭ Dumneḑeŭ Domnŭ al Moldavieĭ Ioan Petru Voevod, fiiul betrânuluĭ Stefan Voevod. Carele a reposat în acest lăcaşŭ (şi s'a mutat) la viacĭnicele lăcaşurĭ. Viacĭnică luĭ pomenire.“

2. Pe pétra mormêntală a Dómneĭ Eleneĭ este acest epitafŭ:

„ сьи гроб есть раба бжїа Єлина госпожда петра воевода дьщери деспотьва цар. иже прѣ-

стависа въ сеи ѡбитѣли въ вѣчнимь ѡбитѣли вѣчнаа еи памет. въ лѣть з/ . . .

„Acest mormênt este al róbeĭ luĭ Dumnedeŭ Eleneĭ, Dómneĭ luĭ Petru Voevod, fiĭca țariuluĭ Despot. Carea a repausat în acest lăcașŭ (și s'a mutat) la vecĭnicele lăcaşurĭ. Viacĭnica eĭ pomenire, în anul 7 miĭ . . . . .

Data morțiĭ luĭ Petru Rareșĭ și a soțieĭ sale nu sunt puse, din causă, că Petru Rareșŭ a pregătit mormintele acestea încă fiind în viață, și a lasat, ca urmașiĭ luĭ să însemneze datele după mórtea luĭ și a Dómneĭ; ceea ce înse nu s'a realisat. Acesta este încă un trasŭ caracteristic a bărbățieĭ mareluĭ Domnŭ, carele, cași tatăl seŭ Marele Stefan, nu se temea de mórte, ca ómeniĭ ordinarĭ, ei o aștepta și era pregătit pentru întêmpinarea eĭ. Ce este maĭ mult: se vede intenția, ca când vor presimți apropierea morțiĭ să se ducă la Probota ca să móră acolo, unde îșĭ preparase mormintele de timpuriŭ; căcĭ acésta vra sa dică expresiunile, ce le găsin în amêndoue epitafiele: „иже прѣстависа въ сеи ѡбители въ вѣчнимь ѡбители: care s'a mutat în acest lăcașŭ la viacĭnicele lăcașurĭ."

Data morțiĭ luĭ Petru Rareșŭ letopisețul Moldoveĭ o pune în anul 7054 (1546). (Letop. t. I. p. 172). Eară Dómna Elena a maĭ trăit încă după mórtea bărbatuluĭ eĭ. La 1550, ea era încă în viața, precum se vede din inscripția pusă pe Biserica Episcopieĭ de Roman, în acest anŭ. Tot acésta se vede și din o inscripție de la Monastirea Secul, pre carea noĭ o am reprodus în urmă, vorbind de anticitățile aceĭ Monastirĭ, No. 11.

Desemnatorul și sculptoriul amânduror acestorŭ epitafurĭ a fost același, și amândóue arată un artist iscusit.

8. In Biserică maĭ este o pétră mormêntală, din carea se vede, că acolo a fost îmormêntat în anul 1544 Frăținianul Părcălabul dela Némțŭ, pre cum se vede din epigraful urmatoriŭ:

„Прѣставис рабꙋ бжїю панꙋ . . . . (*) фрꙁцинiанꙋ пркꙁлабь нѣмецкагѡ * вечна емꙋ паметь * влѣтѡ ꙁ҂нв.“

„Răposat-a robul luĭ Dumnedeŭ panu . . . . . . Frăținiauu parcalabul de Némțu. Viacĭnica luĭ pomenire. In anul 7052“ (1544).

9. Vasilie Voevod, în anul 1646, a făcut ograda Monastireĭ de zidiŭ, precum se vede astădĭ. Marca țereĭ, ce este la pórtă, are împregiur acéstă inscripțiune: „Изволенїем ѡтца и сꙁ посиѣшенїем сна и сꙁврꙁшенїем стго дха Iѡн Василїе воевод божїе млстни гспдр земли молдавской. видѣвши древно дѣлом мнастра цркв огради. в лто ҂з. р. н д.

„Cu voința Tatăluĭ, și cu conlucrarea Fiiuluĭ, și cu severșirea Sântuluĭ Duchŭ, Ioan Vasilie Voevod cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, vedênd învechite lucrurile Monastireĭ, îngrădi cu zidiŭ Biserica, în anul 7154“ (1646).

10. Unul dintre ctitoriĭ ceĭ marĭ aĭ Monastireĭ Pobrata a fost renumitul Mitropolit al Moldoveĭ Dositheŭ. El fiind călugărit încă din tinerețe în acéstă Mo-

(*) In locu de nume sînt săpate nișce florĭ, care póte să fi formând litere, dar nedescifrabile.

nastire, a păstrat o deosebită venerațiune pentru dênsa. Pe când el se afla Episcop la Roman acéstă Monastire fusese devastată, arsă și pustiită. El o a restabilit și pus în orânduéla anterióră. După ce Dositheŭ s'a făcut Mitropolit, Monastirea sa a prosperat maĭ mult. Dar când el s'a retras ântâia óră în Polonia, sub Petriceico Vodă, în timpul resboiuluĭ turcescŭ cu Poloniĭ, un vrăjmaș mare al seŭ, pre carele el îl numesce „blestemat de Dumneḑeŭ“ din noŭ a devastat Monastirea Pobrata. De aceea Mitropolitul Dositheŭ, după ce s'a re'ntors la scaunul Mitropolieĭ, ca să asigure sórta acesteĭ Monastirĭ, cu sfatul țereĭ o a închinat sântuluĭ Mormênt, prin Patriarchul Ierusalimuluĭ Dositheŭ. Reproducem aicĭ actul închinăreĭ Pobrateĭ, dupre cum l'am găsit publicat de egumenii grecĭ întru o broșură francesă, litografiată, întitulată: „Eclaircissments sur la question des monastères grecs, situés dans les principautés danubiennes! (*)

Actul Mitropolituluĭ Dositheŭ este de o mare importanță istorică pentru detailurile istorice ce cuprinde și despre Monastire, și despre țéră. Etă-l în întregimea luĭ, dupre traducerea francesă. Originalul este în limba româna.

„Facem cunoscut prin actul nostru present, că din timpul luĭ Stefan Vodă, anul 6906 (1398), și al frateluĭ seŭ Alexandru Vodă, (**) Monastirea Pobrata fu fundată de către acești fericiți Domnĭ, cariĭ o înzestrară și cu moșiele Budeștii și Tătărușĭ, dupe cum se scrie în uric. De atuncĭ toțĭ Domniĭ aŭ păs-

(*) Broșura acésta am găsit-o la D. Odobescu.

(**) Stefan al III-lea, carele a domnit pe la 1398, dupre Dositheu era frate cu Alexandru cel Bunŭ.

trat acéstă Monastire până în epocha luĭ Stefan Vodă cel Bun, carele o înzestră cu moșiĭ și cu odoră sânte. După 80 de anĭ Biserica ruinânduse, Mitropolitul Grigorie Rosca, vêrul luĭ Petru Vodă Rareșŭ, sfătui pe acest Domn să rezidéscă Monastirea Pobrata, și el rezidi biserica maĭ frumósă și maĭ mare îĭ adaose moșiĭ, și o destină ca loc de înmormêntare al seŭ. Căcĭ la acea epochă Domniĭ îșĭ aveaŭ mormintele lor numaĭ la Bistrița și la Putna. Ast-felŭ Petru Vodă Rareș fu înmormêntat în Biserica Pobrateĭ, precum și precinstita sa soție Dómna Elena fiica luĭ despot țariul Serbieĭ, și fiul seŭ Stefan Vodă, ce-ĭ urmă la tron, și ceĭ lalțĭ fiĭ aĭ seĭ, și Monastirea fu păstrată în mare cinste, așa că doĭ Mitropolițĭ fură aleșĭ dintre călugăriĭ de la Pobrata : Georgie fratele luĭ Ieremia Voevod și Theodosie Barbovski, ambiĭ ctitorĭ aĭ Suceviței.

Dar maĭ târḑiŭ, în an. 7130 (1622), buna rânduélă a acesteĭ Monastirĭ fu atât de pervertită, încât călugăriĭ introduseră în ea tâlharĭ, cariĭ luară tóte avuțiele boerilor depuse în visteria Monastireĭ și-ĭ lăsară săracĭ (*), și prin acest fapt toțĭ începură a urî acéstă Monastire, și nime nu o maĭ îngrijia la trebuințele sale. Ast-felŭ părăsită ea deveni un loc de depravațiune și fu incendiată, și nimene nu voia a maĭ veni întru ajutoriŭ, încât remase doĭ anĭ fără acoperămênt căcĭ toțĭ se abțineau a se amesteca la o zidire domnéscă, până când Vasilie Vodă învoi vĕruluĭ sĕŭ Georgie Postelnicul să facă acoperemên-

(*) Despre acéstă prădăciune a averilor b erești, ce eraŭ asigurate la monastirea Pobrata, amintesce și Simion Stroic în actul de da ie a moșiei sale Miclăușeniĭ nepotuluĭ sĕŭ Lupul Prăjescul în anul 1622 : кѫнд м'аѹ тѫлхѹит ачеи врѫжмаши де тѫлхари ай мѫнѫстирей ла побрата, де ми сау лѹат тот че ам авѹт.

tul; și spre a zidi trapeza, călugării vêndură un munte marelui pacharnic Georgie, frate al luĭ Vasilie Vodă de fericită pomenire, nu pe banĭ, ci în schimb pentru cheltuelele trapezeĭ. Ast-felŭ începu el zidirea, dar nu o sĕvêrși, și fiind-că timpul trecu fără folos până în timpul rĕposatuluĭ Dabija Vod, și fiind că muntele sus ḑis se înstrĕinase, Monastirea se îndatori și perdu dóue din moșie'e sale, precum la anul 7146 (1638) Șoldan Vornicul șa apropriat moșia Michailósa numaĭ pentru că a acoperit biserica cea mică și o cupolă.

Atuncĭ eŭ fiind Episcop al Romanuluĭ, am rescumpĕrat cu banii Monastireĭ Icoti (?) muntele maĭ sus arĕtat, și am liberat Monastirea de toțĭ creditorii seĭ, am sĕvêrșit edificiele și trapeza, și am redicat tot ce era în ruine, și maĭ mult încă-am făcut vestminte sacre, pe cât am putut, și am conservat Monastirea până la destituirea mea, când blestematul de Dumneḑeŭ (**) profită a devasta totul.

Pentru acestea eŭ am hotărît și am închinat acéstă monastire, pre carea am ridica t'o cu ale mele trude și ostinele, sânteĭ monastirĭ a Domnuluĭ nostru, carea este locul cel maĭ venerat din lume. Acolo este muntele Sion (Ceĭ ce urăscŭ Sionul urîțĭ vor fi de Domnul, și se vor usca ca érba de focŭ). Acolo este marea cetate a maruluĭ nostru împĕrat Iisus

(**) Epitetul de „blestematul de Dumnede " eu cred, că se raportă la Theodosie Episcopul de Roman, carele profitând de absența Mitropolituluĭ și de noua domnie a luĭ Dumitrașco Cantacuzin, reuși a se radica contra canónelor la Scaunul Mitropolieĭ, și după reînturnarea luĭ Dositheŭ unelti închiderea luĭ în Monastirea Sântuluĭ Sava. Dar Mitropolitul Dositheu, îndreptându-se de acuzările aduse asupră-ĭ, fu restabilit în Mitropolie, eră rivalul seu fu osândit și închis în Monastirea Sântuluĭ Sava. El nu s'a maĭ restabilit din acéstă cădere morală și politică. (Letop Mold. t. II, p. 14, 15).

Christos. Acolo Fiiul luĭ Dumnedeu s'aŭ pogorît din ceriŭ în sinul Fecióreĭ și se făcu omŭ. Acolo este Vithleemul, unde se născu Domnul nostru. Acolo este Nazaretul, unde fu crescut. Acolo este Palestina și Galilea, pre care le-a străbătut și luminat cu cuvêntul seŭ. Acolo este Iordanul, unde s'a botezat. Acolo este muntele Taborŭ, unde arătă ucenicilor seĭ slava sa cea dumnedeéscă. Acolo este Golgotha, unde fu restignit. Acolo este mormêntul, în carele fu pus și din carele se sculă învingătoriŭ. Acolo este muntele Maslinilor, de unde se înălță în presența ucenicilor seĭ și a mumeĭ sale. Acolo, pe muntele Sion, este casa, în carea se pogorî Sântul Duchŭ asupra Apostolilor. Acolo—casa luĭ David, unde se vor aședa scaunele judecățeĭ de pe urma, și unde Domnul nostru va veni cu slavă, cu tóte puterile cereșcĭ, să judece tótă lumea, și să dea fie-caruia dupre fapte : celor drepțĭ împerăția ceriuluĭ, celor nedrepțĭ iadul cel viacnicŭ.

Eu decĭ am închinat acéstă monastire, carea este rodul ostenelelor mele sântuluĭ mormênt, pentru repaosul sufletelor reposaților Domnĭ : Alexandru Vodă bětrânul, Stefan Vodă betrânul, Ilie Vodă, Stefan Voda cel Bunŭ și Bogdan Vodă, ale cărora daniĭ în moșiĭ și în obiecte sânțite s'aŭ conservat pană astădĭ, și pentru repaosul Sufletelor al luĭ Petru vodă Rareșŭ și al Domneĭ Elena fiica luĭ Despot țariul Serbieĭ, și al luĭ Stefan Voda cel tênerŭ. și ale tuturor Domnilor și ale altor ctitorĭ, Archiereĭ și boerĭ, și pentru sănetatea Domnuluĭ nostru Domnitoriul Antonie Roset vvd și a Dómneĭ sale Zoe, și a pré iubiților fiĭ aĭ lor: Alexandru vvd, Ianaki vvd, Georgie vvd (Dumnedeu să-ĭ bine-cuvinteze), și pentru

mântuirea cinstiților boerĭ marĭ și micĭ, și în sfîrșit pentru mântuirea sufletuluĭ meŭ, umilituluĭ și nevrednicului servitoriŭ al luĭ Dumnedeŭ. Și am încredințat monastirea disă în mânele sântuluĭ nostru părinte pré fericituluĭ Dosotheŭ patriarchul Ierusalimuluĭ și a tótă Palestina, spre a fi dar viacinicŭ Fericireĭ sale și urmașilor seĭ patriarchilor Ierusalimuluĭ. Și pentru maĭ bună încredințare am pus semnătura mea și pecetea mea, și am rugat pre cinstițiĭ boeriĭ ceĭ marĭ să subscrie și eĭ, pentru ca pomenirea numelor lor să fie în viacinicite împreună cu ale ctitorilor, și pentru ca acéstă danie să fie viacinică și nestricată. Décă eu tóte acestea cineva ar cuteza să strice acéstă danie, să fie maĭ curênd unul ca acela ștersŭ din cartea vieţeĭ, și să fie blestemat de Dumnedeŭ ca Cain, și Ghiezi și Iuda. Și din contra, acela, carele va respecta și va întări acéstă danie, să aibă partea drepților și să vieţuéscă în lumina cea viacinică a Sânteĭ Treimĭ și în sinul Domnuluĭ nostru Iisus Christos, Amin.“

Subscrișĭ: *Dosotheiŭ Mitropolit Suceveĭ.*
Ioan Episcopul Romanuluĭ.
Serafim Episcopul Rădăuților.
Calistru Episcopul Hușilor.
Miron Costin Mare Logofăt.
Ilie Sturza Mare Vornicŭ de téra de sus.
Grigorie Ghica Mare vornic de téra de jos.
Buhușu Hatmanŭ.
Ioan Racoviță Mare Logofăt.
Alexandru Ramadanŭ Mare pacharnicŭ.“ etc. etc. etc.

Pe când publicam actul acesta al luĭ Dosotehiu

despre închinarea Monastireĭ Pobrata, în jurnalul bisericesc din Bucovina, întitulat „*Candela*,“ No 3. 1885, la p. 147—150, s'a publicat actul original al Mitropolituluĭ Dosotheiŭ, dat în limba română, în anul 7185 (1677), anume în articolul întitulat: „Viața și scrierile luĭ Dosotheiŭ Mitropolitul Moldoveĭ“. Noĭ reproducem aicĭ și actul acesta original, atât în interesul limbistic, cât și ca probă de veracitatea actelor de închinare, ce s'aŭ publicat în broșura francesă, amintită maĭ sus.

„Фачем щире тꙋтꙋрѡра кꙋ ачастѫ карте а смерениеи ноастре. пентрꙋ с(фъ)нта мънъстирѣ ноастрѫ Побрата. карѧи асте фъптꙋра де ла ꙟнчепꙋтꙋл църъй де сахастри кѫнд пре ачалѧ лѡкꙋри ера дешерт ши саꙋ ꙟнчепꙋт депрѣтꙋнчѧ. прекꙋм съ въд дирѧселе кѫнд ера вълѣтꙋл ҂ѕцѕ. Стефан вѡдѫ ши фрателе сꙋ алеѯандрꙋ водѫ ачеѧ де д(ꙋ)мн(е)ѕъꙋ поменицїи д(о)мни де ла нчепꙋтꙋл църъи. чаꙋ дат Бѡдещїи ши Тътърꙋшїи адевъратїи сале мънъстири Побратїи. аша ѕѫче ꙟн ꙋрик, дадѡх томꙋ истинномꙋ нашемꙋ монастирю. ѡт полѧни ꙗже ест межꙋ шꙋмꙋзѡ побратовѣм потокѡм двѣ селѣ. единѡ на ймѧ бꙋдинци. а дрꙋгѡе выше тиго, татареи. дечи аꙋ тръит ачѣ с(фъ)нтѫ мънъстире пре рѫнд ꙟнтъриндꙋѡ д(о)мнїи. пънъ ла Щефан вѡд(ѫ) чел бꙋн чаꙋ фъкꙋт Пꙋтна, ши векиндꙋсѫ. аꙋ фъкꙋтꙋѡ де изнѡавѫ ачела де дꙋмн(е)ѕъꙋ поменитꙋл

д(о)мнь Щефан вѡдѫ чел бȣн. ши iаȣ ка маи дат сате ши ѡдѡрѫ. апои кꙟнд аȣ фост престеп де аи кѫꙁꙟнд бесѣрика, iарѫ митрополитȣл Григѡрiе Рѡшка бъpȣл лȣи Пѫтрȣ вѡдѫ Рареш дин вѡрѡнец де постриг кȣ невѡиница са аȣ ꙟндемнат пре Пѫтрȣ вѡдѫ де саȣ дат ктитѡр ла Поблата, шаȣ фѫкȣт бесѣрика де изнѡвѫ ка маи гиздавѫ ши маи ꙟмфрѫмшатѫ. шаȣ ши маи ꙟнтѫритѡ кȣ сате. шаȣ примитȣѡ сѫи фiе де нгрѡпѫчюне. кара прѣтȣнча нȣмаи ла бистрицѫ ши ла Пȣтна ера д(о)мнїи де сѫ ꙟнгропа и токма ла мѫнѫстири ши саȣ ꙟнгрѡпат рѫпѫѡсатȣл Пѫтрȣ водѫ Рареш ꙟн с(фѫ)нта бесарикѫ ꙟн помѧник. ши чинстита са д(о)амнѫ Елена фата лȣи диспот ꙟмпѫратȣл де Сервiѧ. ши фїю сѫȣ Щефан вѡд(ѫ) чаȣ д(о)мнит пре ȣрмѫи. ши алалць кѡкѡни. ши саȣ цѫнȣт с(фѫ)нта мѫнѫстире кȣ чинсте мар(е) атѫта кѫт деѡсѫби де еп(и)ск(о)пи ши в митрополицї, аȣ стѫтȣт дин Поблата Геѡргїе фрателе Иримїи водѫ. ши мешдисiе Баркѡвскi, карїи фѧчерѫ Сȣчевица. маи апои пре врѧмѧ кѫлѣтȣлȣи хꙁрл. сѫ стрикасѫ. ѡбнѧюл чел бȣн а с(фе)нтей мѫнѫстири ꙟнтратѫта кѫт кѫлȣгѫрiи чеи рѫй аȣ кѫтат тѫлхарiи д'еȣ жекȣит тоатѫ аварѧ кꙋiарилѡр цѫрѫй дин бистѣрюл мѫнѫстирии де iаȣ сѫрѫчит. ши де атȣнче аȣ стѫтȣт

мънъстира 'ꙋрѫтѫ тꙋтꙋрѡр ши ниме наꙋ маи къѡтат де невоѧ ей. ши ѡ аꙋ апринсь кꙋ бецжиле дѣꙋ арсь 'ачѧ с(фѫ)нтѫ мънъстире че да кꙋвїинцѫ ѫн тѡатѫ цара. дѣꙋ стѫтꙋт в 'ай дескѡперитѫ. ши фїинд д(о)мнѣскѫ ниме нꙋ кꙋтеза сѫ сѫ факѫ ктитѡр сѫ ѡ акопере. пѫнѫ даде вое василїе вѡд(ѫ) дꙋмнисале Іѡргѫй постелникꙋл кърꙋлꙋи сѫꙋ де ѡ аꙋ 'акѡперит. іарѫ трипъзꙋриле аꙋ вѫндꙋт кълꙋгѫрїи кꙋ съборꙋл ꙋн мꙋнте дꙋмисале лꙋи Геѡргїе пъхарникꙋл маре фрателе лꙋи василїе вѡд(ѫ) дꙋм(не)ѕъꙋ сѫл поменѣскѫ. нꙋ пре бани че пентрꙋ сѫ дерѣгѫ трипъѕꙋриле чѧле де дирес. ши чѧле де изнѡавѫ сѫ ле факѫ. шаꙋ апꙋкат дѣꙋ лꙋкрат ѡ самѫ. ши наꙋ йстовит. ши трекѫнд времѧ кꙋ дешерт, кѫнд аꙋ фост пре ла Дабижѧ вѡд(ѫ) дꙋмн(е)ѕъꙋ сѫл поменѣскѫ, іарѫ мꙋнтеле ꙋнде 'ра вѫндꙋт ши дат данїе саꙋ пїердꙋт. ши с(фѫ)нта мънъстире рѫмѫинд виноватѫ саꙋ ѡприт в сате 'а с(фе)нтей мънъстири Побратїи пентрꙋ 'ачел мꙋнте. ши неафлѫндꙋсѫ ниме сѫ сѫ пꙋе пентрꙋ невоѧ с(фе)нтїи мънъстири кѫ ши маинте ла вълѣтꙋл зрмѕ. аꙋ лꙋат сатꙋл с(фе)нтей мънъстири Михълъшанїи пре Башеꙋ. Шолдан вѡрникꙋл къче аꙋ 'акѡперит клисарница ши ꙋн тꙋрнь. ши Смеренїѧ ноастрѫ фїинд ла Рѡман 'еп(и)ск(о)пь ам пѫзит кꙋ бані мънъстирїи Ски-

тꙋлꙋи пентрꙋ мꙋнтеле 'ачела, шам ръсчꙋм-пърат с(фъ)нта мънъстире дин вина ачѣѧ дин тоатѫ. ши прекѫт ера лꙋкрꙋл лам фъкꙋт тот. кам дешкис трепъзара шам зидит тот че 'ера ръстꙋрнат ши ръсъпит. шам фъкꙋт ши трипъзарѧ де варѫ къ перїѧ кꙋ пивницѫ кꙋ бечюри кꙋ тотꙋл. ши алтѫ дин че мїаꙋ фост пꙋтѣрѧ ам фъкꙋт вешминте. шам спрежени-тꙋѡ пънъ кꙟнд ам къѕꙋт ла мазїлїе., 'атꙋн-чѧ 'афлꙟнд врѧме непрїитѡрюл лꙋи дꙋм(не)-ѕъꙋ аꙋ дат ръсѫпъ маре шаꙋ пꙋрчес кꙋ ръꙋ. Пентрачѧѧ ам сокотит шам ꙟнкинат с(фъ)-нта мънъстире Побрата постригꙋл мїеꙋ. ши невоинца мѧ с(фъ)нтꙋлꙋи мѡрмꙟнтꙋлꙋи лꙋи д(ꙋ)мн(е)ѕъꙋ, ꙋнде 'извѡрѧще вїаца ши лꙋмина престе тоатѫ лꙋмѧ къ 'акѡлѡши ло-кꙋл чел с(фъ)нть ши маи с(фъ)нть декѫт ꙟн тоатѫ лꙋмѧ, 'акѡлѡ сꙟнт ꙟнчепътꙋриле спъсънїии рѡдꙋлꙋи 'ѡменеськ. 'акѡлѡ ѧсте сиѡнꙋл мꙋнтеле ши чине нꙋ юбѧще сиѡнꙋл.

Οἱ μισοῦντε Σιὼν γενηθήτωσαν δὴ πρὶν ἐκσπασθῆναι ὡς χόρτος συγκόψει γὰρ χ(ρηστο)ς αὐχένας αὐτῶν τομῇ βασάνων.

'аша ѕѫче д(ꙋ)х(ꙋ)ль с(фъ)нть съ се рꙋ-шинꙟѕе ши съ се врътежаскѫ ꙟнапои тоц(и) чѧ че нꙋ 'юбъскь сиѡнꙋл. къ 'акѡлѡши с(фъ)нта четъте а мареле ꙟмпъратꙋл χ(ристо)с. акѡлѡ саꙋ пꙋтѡрѫт дин чери ши дин д(ꙋ)х(ꙋ)ль с(фъ)нть дин фичоара пр(ѣ)-с(фъ)нта Марїа

саȣ ꙟнгрȣпат. акѡлѡи виѳлеемȣл ȣнде саȣ нъскȣт. ши назаретȣл ȣнде аȣ лъкȣит ши ’аколѡи ца а Палъстина ши Галилеѧ преȣнде аȣ ꙟмблат дѣȣ лȣминат. ’аколѡи Їѡрданȣл ’апъ ȣнде саȣ ботезат ши мȣнтеле ѳаворȣл ȣнде шаȣ арътат слава ши дин чери саȣ мъртȣрисит де ла пъринтеле фїю юбит ши ка съ ’аскȣлтъм. ’акѡлѡи Голгоѳа ȣнде саȣ ръстигнит. ши мормꙟнтȣл ȣнде саȣ ꙟнгрѡпат. шаȣ ꙟмвис шаȣ петрекȣт дȣпъ мвїере м де ѕѫле ’адѧсе вѡрѡвинд кȣ ’ап(о)с(то)лїи. ’акѡлѡи Єлеѡнȣл мȣнтеле ȣнде саȣ сȣит д(о)мн(ȣ)лъ х(ристо)с кȣ ’апостолїи тѡц(и) ши маре нъроѡд де ’ȣчинич(и) адекѫ де крещини. ши кȣ пр(ѣчи)нс(ти)та съ маикѫ ши де денаинтѧ лѡр саȣ сȣит ꙟн чери ла пъринтеле. ’акѡлѡи ꙟн Сиѡн ши касъ ȣнде саȣ погорѫт д(ȣ)х(ȣ)лъ с(фъ)нтъ ’ȣчиничилѡр. ’аколѡс ши каселе лȣи Давид ȣнде вѡр шедѣ скаȣнеле ла ѱюдец. ши ва вени д(о)мн(ȣ)лъ х(ристо)с кȣ славѫ ши кȣ пȣтѣре мȣлтѫ де с(фе)нцъ дꙋ ва ѱюдека лȣмѧ ши ва плъти къръȣѧш дȣпъ невоинцѫ. челѡр бȣни дꙟндȣле ꙟмпъръцѫѧ черюлȣи, іаръ стрꙟмбїи сор дȣче ꙟн мȣнкѫ вѣчникѫ. Пентрачѧѧ смереніѧ нѡастрѫ ам ꙟнкинат слȣжба нѡастрѫ с(фъ)нта мънъстире Побрата с(фъ)нтȣлȣи мѡрмꙟнт ’а лȣи х(ристо)с пентрȣ с(ȣ)флетеле ръпѡсацѫлѡр ’ачеѧ д(о)мни ’Ѧлеѯан-

дрȣ вѡдѫ чел бѫтрѫн ши Стефан вѡдѫ чел бѫтрѫн. ши Іліа вѡдѫ. ши Стефан вѡдѫ чел бȣн. ши Богдан вѡдѫ кѫ ле сѫнт пѫнѫ ꙟстѫѕь ȣричиле ши сателе ши ѡдѡрѫле. ши Пѫтрȣ вѡдѫ Рареш. ши Єлена фата лȣи деспѡт ꙟмпѫрат. ши Стефан вѡдѫ чел тѫнѫр. ши пентрȣ с(ȣ)флетеле тȣтȣрѡр д(о)мн(и)лѡр, ши алалць ктитѡри митрополиц(и). ши боꙗри. ши пентрȣ сѫнѫтатѫ мѫріии сале д(о)мн(ȣ)лȣи нѡстрȣ Іѡан Антоніе Рȣсет воевода ши чинстита са д(оа)мнѫ зѡи. ши а лѡр юбиц(и) фій Алеѯандрȣ воевода. Єнаки воевода Геѡргіе воевода. ши алалць д(о)мни бл(а)гочѫстиви чеи ва бл(аго)с(ло)ви дȣмн(е)ѕѫȣ. ши пентрȣ сѫнѫтатѫ д(ȣ)м(и)лѡр сале чинстицилѡр боꙗри марi ши челѡр мичи ꙗ тȣтȣрѡра. маи апои ши пентрȣ с(ȣ)фл(е)тȣл міеȣ ȣнȣи смерит ши маи мик де тѡц(и). ши ам дат пре мѫна с(фе)нціии сале пѫринтеле нѡстрȣ прѣ феричитȣл Пѫтриархȣл де с(фѫ)нта четате Ієрȣсалимȣл ши тоатѫ Палестина Кир Досоѳеи ка сѫ фіе даніе вѣчникѫ с(фе)нціи сале ши кѫрѡра вѡр фи преȣрма с(фе)нціии сале патриаршь. ла с(фѫ)нтȣл мормꙟнтȣл лȣи дȣмн(е)ѕѫȣ. ши пентрȣ маи маре кредин цѫ міам пȣс ши печатѫ ши искѫлатȣра. ши мам рȣгат ши дȣмилѡр сале чинстицѫлѡр боꙗрилѡр ма е а цѫрѫи дѣȣ искѫлит ши дȣм-

нѣлѡр ка съ ле фїе поманѫ ꙟн вѣч(и) съ съ поменѣскѫ кꙋ ктиторїи чей маре ши дꙋмнѣлѡр. ка съ фїе стътътѡаре ꙟн вѣч(и). Іаръ чине кꙟндва са испити съ стриче ачастѫ данїе. ачела съ фїе стрикат ши лепъдат дин катастихꙋл вїецїи, ши дин парта с(фе)нцилѡр. ши съ фїе сꙋпт ꙋрџїа лꙋи дꙋмн(е)ѕъꙋ ка кани завистникꙋл фрателꙋи ши ꙋчигашꙋл. ши гїезїи ши скарѡцки Іаръ кареле ва нтъри ши ва дерѣџе. ачела съ фїе кꙋ с(фе)нцїи ꙟн парта дирепцилѡр ши ꙟн лꙋмина с(фе)нтей тройце ꙟн вѣч(и) бꙋкꙋрꙟндꙋсѫ кꙋ д(о)мнꙋль нѡстрꙋ і(сꙋ)с х(ристо)с амин.

пис ꙋрас лѣ(т) ,зрпе.

ДоСоѲЕИ Митрополит Сꙋчавскый

ІѠОН Епископъ Романскии.

СЕРАФИМ епископь Радовскїи

КАЛИСТРꙊ Епископꙋ Хꙋшкии

Мирон костън вел лог(офът).

Бꙋхꙋш Хатман.

Biserica Monastireĭ Pobrata este una din edificiele cele maĭ alese ale Moldoveĭ. Architectura e-este aceeași ca a Monastirilor din viacul 15-le și 16-le bizantină cu decorațiunĭ gotice. Ea conservă antica împărțire în patru despărțiturĭ, deosebite prin păreți intermediari, cași Monastirea Bistrițeĭ, anume : pridvorul seŭ porticul, narthica, templul și altariul. Pri-

dvorul a fost dischis și cu colóne legate prin arcuri triunghiare; dar egumenii grecĭ aŭ înfundat și păreții aceștĭ cu colóne, făcânduĭ obli preste tot. Biserica este preste tot zugrăvită, partea din nainte are pictură modernă, éră cea din urma-antică.

Astădĭ Monastirea Pobrata represintă o ruină. Casele egumenescĭ, fórte marĭ și cu treĭ etagiurĭ, aŭ cădut în ruină. Grădina de prin pregiurul Monastireĭ este dată în stăpânirea arendașilor. Când am vizitat acéstă Monastire, în anul 1879, am găsit acolo un singur preot de mir, și acela epilepticŭ. Abia după câtva timp dela sosirea mea, el s'a deșteptat din paroxismul luĭ.

Monastirile și Bisericile din Iașĭ și din prejmete.

XXVIII. Monastirea Sanților Trierarchĭ.

1. Acéstă Monastire s'a zidit de Vasilie Vodă în anul 1639, precum arată inscripția următóre de la întrarea în Biserică :

„Изволенїем ѡца и сꙿпоспѣшенїем сна и сꙿврꙿшенїем стго дха. се аз рабꙿ влдки гꙋ бꙋ и спсꙋ нш҃емꙋ іс хꙋ. и трчскыи поклоник Іѡ василїе воевод бжїю мастїю гпдрꙿ ꙁемли молдавскои и сꙿ гжда нш҃ж Ѳеѡдоска и сꙿ бгодарованными чадами. Іѡана воевод и Марїѧ и роꙁанда сꙿздахом сїѧ стѫ млбж. вꙿ имѧ трех стлѣх василїе велика григорїе бгослов Іѡана златоꙋст. и ѡстис ржкож архїепскпа варлаам в ҂ꙁрмꙁ ма ѕ.

„Cu voința Tatăluĭ, și cu conlucrarea Fiiuluĭ, și cu

severșirea Sântuluĭ Duchĭ. Eată eŭ robul stăpânuluĭ Domnuluĭ Dumnedeŭ și Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos, și închinătoriŭ al Treimeĭ, Ión Vasile Voevod, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldoveĭ, și cu Dómna nóstră Theodosca și cu dăruiții de Dumnedeŭ copiĭ: Ioan Voevod, și Maria, și Ruxanda, ziditam acéstă Sântă rugă, în numele sânților treĭ ierarchĭ Vasilie cel Mare, Grigorie Thelogul și Ioan Chrisostomul. Și s'a sfințit cu mâna Archiepiscopuluĭ Varlam, la 7147, Maĭ. 6"(1639).

Acéstă Biserică, capodoperă de arta architetonică și sculpturală, carea rivalizază cu Biserica dela Argeș a luĭ Négoe Basarabŭ, este dovadă de spiritul inteligent și cult al luĭ Vasilie-Vodă. Acésta se strevede și în o mulțime de obiecte și odóră dăruite de el Bisericeĭ acestia, pre cum vom videa maĭ jos.

2. O dată cu Biserica, Vasilie Voevod a zidit și clopotnița la întrarea în Monastrire. Acésta se vede din inscripția ce este pe turnŭ, în partea din lăuntru a Monastireĭ. Iscripția reprezintă Marca Moldoveĭ: Bourul cu luna și sórele și cu patru leĭ pe la colțurĭ. Împrejurul Mărceĭ o panglică, carea forméză o mare rosetă cu patru sinuosităţĭ; éră pe panglică—săpate aceste diceri slavone:

„Благочстивый и хѹ любивый гдⷭнъ iѡ василїе воеводж бжїею мастїю гпдръ земли молдавской и гспжа его Ѳеѡдоsїе. съ възлюбленна сна его нои воевод. благоволи и създа сїа клопотница. л. ,зрмѕ. мсца апр. ѕi."

„Evseviosul și iubitoriul de Christos Domnul Ioan Vasilie Voevodă, cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnito-

riu țereĭ Moldoveĭ, și Dómna luĭ Theodosia, și cu iubitul luĭ fiiŭ Ioan Voevod, bine voi și zidi acéstă clopotniță. an. 7146, luna April. 16“(1638.) Clopotnița luĭ Vasilie Vodă a durat numaĭ până la începutul viaculuĭ present, când ea s'a dărâmat și înnoit din temelie, percum se vedea stăzĭ, între aniĭ 1804—1806. Acésta se constată din o inscripțiune grécă ce este pe turn, în partea despre uliță, și pe carea noĭ o reproducem aici:

„Συνάρσει θεια δαπάνη κοινότιτος των εν τω Ἄθω και ἐξαρχείας Συνεσιου χαλανδρινοῦ ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων. ἀπὸ 1804 ἕως 1806.“

„Cu ajutoriul luĭ Dumnedeŭ cu cheltuéla comunitățiĭ celor din Athonŭ, și (în timpul) exarchieĭ luĭ Sinesie Chalandrinŭ s'a redicat din temelie. Dela 1804 până la 1806.“

3. În Biserica Sânților Trierarchĭ sînt depuse móștele sânteĭ Paraskeveĭ, aduse de la Constantinopole de Vasilie Voevod, în an. 1641, și depuse în noua sa monastire. Istoricul aducereĭ sântelor móște se cetește în inscrpția ce este pe o lespede mare de marmoră, aședată sub racla cu móștele. Eară pe părete este zugrăvită parada, cu carea s'aŭ primit în Iașĭ sântele móște, de către Domnŭ, clerŭ, boerĭ și popor. Eată inscripția:

„Изволенїем Ба ѡтца съ поспѣшенїем Сна и съ дѣиствїем Стго и животворѣщаго Дха въ стѣи единосѫщнеи и нераздѣлимѣи Троци славословимаго и въсепокланаемаго Ба. Блгчстивыи и Хтолюбивыи Гдинъ Iѡн Василіе воевод Бжїею мастїю Гпдръ земли молдавской. ревнител сыи и поборникъ Стго въсточнаго Бл-

гочестїа потъщаса съ великим ѹсрьдїем и прѣ многим вьжделѣнїем по бжїю съмотренїю и пренес сїа прѣ честныа мощи стыа и прѣ подобныа мтери нашеа параскевїа тарновскїа нарицаемыа пятки ѿт цариграда. Еже третее пренесенїе быст. Сїа же стыа и честныа мощи присла емѹ вьсесвѣтѣишїи и блаженѣишїи и вьселенскїи патрїарх Кѵрь парѳенїе. съ вьсѣким блгым вьсеа церкви сьвѣтом и произволенїем препослаже сїе благое ськровище треми блаженѣишими митрополиты Кѵр Іѡаникїем Ираклїиским Кѵр парѳенїем андрїанополскїм и Кѵр Ѳеѡфаном палеѡн патрон. вь дни прѣ ѡсщенаго архїепископа кѵр Варлаама митрополита Сѹчавскаго и вьсеа Молдавскои земли Еже благочстивыи и хтолюбивыи гднь наш Іѡ Василїе Воевод мастїю бжїю гпд з земли Молдавскои. паче драгоцѣннаго бисера вьсечестнѣ и вьселюбезнѣ вьспрїа и зде ѿт себе вь навосьзданѣм стым трїех стителеи и вьселенских великих ѹчителеи Василїа Великаго Григорїа бгослова и Іѡанна Златоѹстаго храмѣ благополѹчно положи и съхрани вь чест и слава единомѹ вь троици поклонѣемомѹ бѹ, вь неискончаемыа преподобныа матери нашеа параскевїа молбы. за ѿпѹщенїе грѣхов своих и вьсего прѣсвѣтлаго своего рода. влѣто ѿт сьзданїа мира ,зрмѳ. вь лѣто же гподства

своего шсмое, мсцѫ юн. гі. въ се же лѣто рожден ест господарю нашемѹ прѣвъжделѣнный снъ его Іѡ Стефан воевод, емѹже подаждь ги. длъгоденствіе и многалѣтіе. Амін."

„Cu vonința Tatăluĭ, cu sporirea Fiiuluĭ, și cu confăptuirea sântuluĭ și viŭ-făcătoriuluĭ Duchŭ, a luĭ Dumnedeŭ celuĭ doxologit și tot-închinat întru sânta cea de o ființă și nedispărțită Treime. Evseviosul și iubitorul de Christos Domnŭ Ioan Vasilie Voevod cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ al țereĭ Moldaveĭ: Find râvnitoriŭ și apărătoriŭ al sânteĭ evseviĭ resăritene, s'a sirguit cu mare osîrdie și cu un dor prea mare, dupre iconomia dumnedeéscă, și a adus dela Constantinopole aceste prea cinstite móște ale sânteĭ și cuvióseĭ Maiceĭ nóstre Paraskeva târvovena, ce se chiamă Piatka. Acésta a fost a treea strămutare a eĭ. Eară aceste sânte și cinstite móște le-a trimis luĭ prea sântul și prea fericitul și icumenicul patriarchŭ Kyr Parthenie, cu tot bunul sfat și cu buna voință a tótă Biserica. Și a trimis acéstă bună comóră prin treĭ prea fericițĭ Mitropolițĭ: Kyr Ioanikie al Iraclieĭ, Kyr Parthenie al Adrianopoleĭ și Kyr Theofan Paleonpatron. În dilele prea sfințituluĭ Archiepiscop Kyr Varlaam Mitroplitul Suceveĭ și a tótă țéra Moldoveĭ. Pre care Evseviosul și iubitoriul de Christos Domnul nostru Ioan Vasilie Voevod cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ al țereĭ Moldoveĭ le-a primit cu tótă cinstea și cu tótă dragostea, maĭ mult de cât un mărgăritariŭ prețios, și cu bună norocire le-a pus aicĭ în noŭ-ziditul de el templu al sânților Trierarchĭ și marilor dascalĭ icumenicĭ Vasilie cel mare,

Grigorie Theologul şi Ioan Chrisostomul, şi le-a pastrat spre cinstea şi slava unuia Dumnedeŭ celui închinat în Treime, pentru nesfîrşite rugi ale cuviósei Maiceĭ nóstre Paraskeveĭ, spre iertarea pecatelor luĭ şi a tot prea luminatuluĭ seŭ némŭ. În anul dela zidirea lumiĭ 7149, şi în anul 8 le al Domnieĭ sale, luna Iunie 13. (1641). În acestaşŭ an s'a născut Domnitoriuluĭ nostru prea doritul seŭ fiiŭ Ioan Ştefan Voevod, căruia dă-ĭ Dómne lung-zilie şi mulţănie. Amin.“

In acéstă inscripţie Vasilie Vodă se titluesce: „răvnitorŭ şi apărătoriŭ al sânteĭ Eseviĭ (pietăţi) resăritene. Aceste cuvinte ne esplică întru câtva motivul, pentru care cu mâri cheltuele a procurat móştele sânteĭ Paraskeveĭ, plătind datoriele patriarchieĭ, şi cumpărând cu baniĭ permisiunea Turcilor.

Pe timpul acela Biserica resăritului era amenințată în dogmele sale orthodoxe de propaganda calvină, carea între altele nega dogma ortodoxă despre cinstirea sfinţilor, a icónelor şi a móştelor lor. Primejdia era cu atâta maĭ alarmantă, cu cât se credea că chiar unul din patriarchiĭ de Constantinopole, Kiril Lucaris, ar fi favorat dogmele calvine. Vasilie Voevod a apěrat orthodoxia cu tóte mijlócele sale de Domnitoriŭ puternicŭ şi influent, atât în ţéră cât şi în tot orientul chrestin şi la Pórta otomană. Pe de o parte el a ocrotit şi ajutat pe patriarchiĭ ceĭ buniĭ, dândule la nevoie azilŭ în Moldova şi procurândule mijlóce, pe de alta lucrând la destituirea celor vătămătorĭ credinţeĭ orthodoxe. Apoĭ în anul următoriŭ 1642, a adunat împrotiva Calvinilor un sinod la Iaşĭ, unde din-noŭ s'aŭ condamnat doctrinele lor ca ne-

orthodoxe. Spre a da o maĭ palpabilă dovadă contra Calvinilor despre venerațiunea Orthodoxieĭ către sfințĭ și móștele lor, el a adus móștele sânteĭ Paraskeveĭ în capitala Moldoveĭ.

În inscripțiunea reprodusă maĭ sus, se dice că strămutarea móștelor sânteĭ Paraskeveĭ dela Constantinopole la Iașĭ ar fi fost a treea strămutarea acestor sânte móște. Dar istoria ne spune ca acésta a fost a 5-a strămutare. Eată în scurt istoricul lor:

Sânta Paraskeva s'a născut, a trait și s'a sânțit printre Româniĭ și Slaviĭ de preste Dunăre. Greciĭ o fac grécă, Slaviĭ—slavă, și noĭ Româniĭ o putem crede de origină română. Născută și înmormêntată la Epivat în Thracia, móștele eĭ aŭ fos strămutate de acolo întéia óră, în timpul cruciaților de regele Româno-bulgarilor Ioniță Asan la Târnov, capitala imperiuluĭ româno-bulgariŭ. La ocasia dărămăreĭ Târnovuluĭ și disființereĭ regatuluĭ româno-bulgar de către Turcĭ, Domnul Munteniеĭ Mircea ceru și dobândi dela Sultanul Baiazid móștele sânteĭ Paraskeveĭ, și le transporta în Muntenia. Acésta fu a doua strămutare. Nu târdiŭ, după bătălia dela Nicopole (1396), Sultanul, mâniindu-se pe Mircea, a prădat Muntenia, a luat de acolo și móștele sânteĭ Paraskeveĭ, și le-a daruit Knéghineĭ Angelina din Serbia, carea le-a dus cu sine la Belgrad. Acésta este a treea strămutare. Pela jumătatea viacululuĭ 15-le Turciĭ aŭ strămutat móștele sânteĭ la Constantinopole și le-aŭ depus la patriarchie; acésta a fost a patra strămutare. A cincea stramutare este acésta făcută de Vasilie Vodă, dela Constantinopole la Iașĭ, unde se găsesc și astăzĭ aceste sânte móște. Din aceste puține

trasurĭ istorice se vede causa pentru carea sânta Paraskeva a fost și este atât de stimată la Românĭ și la Slavii de sud, și pentru ce în România ḑiua sântei Paraskevei, la 14 Octombrie, se serbéză ca și alte serbătorĭ marĭ anuale, sub numirea de „Vinerea cea mare.“ Numirea grécă Paraskeva παρασκευή cu carea se însémnă 6-a ḑi a septămâneĭ, Bulgariĭ o aŭ tradus în limba lor prin „Пıатка“ éră Românĭĭ—prin „Vinere.“

4. Dintre cărțile și odórále ctitorescĭ ale Monastireĭ se păstréză încă:

1. O Evangelie sêrbéscă, scrisă frumos cu aur și cu negrélă, pe o chărtie grósă sclivisită, imitație a pergamentuluĭ, ferecată preste tot cu argint și aurită. Tabla désupra represintă în relief icóna înviereĭ cu legenda scótereĭ sufletelor din iad. Tabla de desupt represintă la mijloc chipurile Sânților Trierarchĭ; deasupra lor cincĭ iconițe maĭ micĭ. Domnul Christos pe tron, lângă el maĭca Domnuluĭ din drépta, Sântul Ioan Evangelistul-din stânga, pe de lăturĭ-doĭ archangelĭ. Pe margine, de o parte și de alta-câte 6-apostolĭ. Dedesupt are acéstă inscripțiune slavonă:

„Благочьстивыи и христолюбивыи господин Іωан Василїе воевода бжїю мастїю господарь земли Молдавскои велѣ и сътвори сьи тетроуангель и даде его въ своѫ церковь въ тръгу Іашскωм. въ храм стых трех стль Василїа великаго Григорїа вогослова. Іωан златаустаго вл҃то ,зрма.“

„Evseviosul și iubitoriul de Christos Domnul Ioan Vasilie Voevoda cu mila luĭ Dumnedeu Domnitoriu țereĭ Moldaveĭ porunci și făcu acest tetravangel și îl dădu în Biserica sa din târgul Iașilor, în templul Sânților treĭ ierarchĭ Vasilie cel mare, Grigorie Teologul, Ioan Chrisostomul, în anul 7149“ (1641).

Evangelia la început are acéstă notiță :

„Благочьстивый и христолюбивый гпдинъ Іѡан Василіе воевода бжїю млстїю гпдръ земли Молдавской. повелѣ и сътвари сии тетроуглъ. и даде его въ своѧ церкѡв въ трѫгѹ ıашьскѡм въ храм трех стль Василіа великаго. Григоріа бгослова Іѡан златаѹстаго. въ молбѫ непрѣстаннѫ и въ памат вѣчнѫѧ гпдвѹ сии. в лѣтѡ ,зрмѳ. мсца Декев ѕ“

„Evseviosul și iubitoriul de Christos Domnul Ioan Vasilie Voevoda cu mila luĭ Dumnedeu Domnitoriu țereĭ Moldaveĭ, porunci și facu acest tetravangel, și-lu dădu în Biserica sa din târgul Iașilor, în templul trierarchilor Vasilie cel mare, Grigorie teologul și Ioan Chrisostomul, spre rugăciune ne'ncetată și spre viacĭnica pomenire a Domnieĭ sale, în anul 7149, luna Decemb. 6.“

La urmă se însémnă scriitoriul : „ рѫкоѫ мног грѣшнаю и же въ іереѡх поп Сидѡр ѡт Бадеѹц“ „cu mâna mult pĕcătosuluĭ între iereĭ popa (I)sidor de la Badeuțĭ“.

2. O candela mare de argintŭ, ca de 5 ocă, data de Vasilie Voda. La mijlocŭ are acéstă inscripțiune împregiur, în dóue rândurĭ :

„Іѡ Василїе воевода мл҃ бж. господар зем-лѣ молдавской создал кандило се в храм трех стителъ Василїе великаго, Григорїе бо-гослова и Іѡан златоустаго в манастырь свой іаской в року ҂аҳмѕ“ Ioan Vasilie Voevoda cu mila luĭ Dumneḑeŭ Domnitoriŭ ţereĭ Moldaveĭ a construit (?) acéstă candilă în templul sânţilor tri-erachĭ Vas. cel mare, Grig. theol. şi Ioan Chriso-stomul, în Monastirea sa din Iaşi, în anul 1646“.

Candela este decorată în relief cu icóne de sânţi, de ângerĭ şi cu capete de omŭ. Ea este atârnată de o corónă, carea închee partea de sus.

3. Treĭ potrete marĭ: Unul al luĭ Vasilie Vodă, zugrăvit în tótă statura şi în costumul domnesc de atuncĭ; al doilea potretul Dómneĭ Teodosieĭ; şi al treilea al fiiuluĭ lor. Aceste dóue din urmă sînt cu-sute cu fir şi represintă arta cusutorieĭ de atuncĭ, şi costiumele familieĭ domneşcĭ. Potretele sînt încadrate şi acoperite cu steclă, ceea ce a contribuit la buna lor conservare.

4. O Evangelie mică grecéscă, carea stă pe sân-tul prestol. Ea este tipărită în anul 1799. Dar legă-tura este antică, ceea ce însémnă că ea a fost luată de pe o altă evangelie vechie. Pe tabla de désupra se represintă „вꙁкресенїе“ (învierea), cu legenda scótereĭ sufletelor din iadŭ; pe cea dedesupt are icóna „Успенїе“ (Adormirea). Tablele sînt împre-unate cu mreją de argint poleită cu aurŭ. Tótă Evan-gelia a fost poleită cu aur.

5. O cădelniţă de argint aurită, lucrată goticŭ.

6. O căţue măréţa, tot de argintŭ.

7. Un alavastru pentru sântul myr, dăruit luĭ Vasilie Vodă de patriarchul Partenie, pentru conservarea sântuluĭ myrŭ.

8. 23 Lingurĭ de argint. Gavanul lor este în forma lingurilor ordinare rusescĭ. Pe códa lor este scris: „Василїе воевод“ și „госпожда 'Гѹдоска“.

9. 2 Ibricele de argint, poleite cu aur, pentru proscomidie.

10. Un panghiariŭ de argint aurit.

11. O perdea la ușile împărătescĭ, cusută cu firŭ de aur pe catifea vișinie. Ea represintă un potirŭ mare, în carele este Domnul Christos în formă de copilŭ, binecuvêntând cu amândóue mânele. La capul Domnuluĭ — sórele și luna; dedesupt stele. Pe de laturile perdeleĭ — florĭ diferite, tóte cusute cu fir de aur. Désupra are inscripțiunea acésta.

„Иѡ василїе воевод гпдарь земли молдавскои и госпожда єго Ѳеѡдосїа влѓто ,зрмз (1639).

12. Tot din acel anŭ, și cu aceeașĭ inscripțiune este o altă perdea, cu mijlocul de catifea vișinie, éră marginile de catifea verde. Represintă florĭ masive, cusute frumos cu firŭ de aur. Ea este maĭ mare de cât precedenta.

13. O pólă de icónă, de catifea vișinie, cu marginile verdĭ. Represintă icóna Sântuluĭ Nicolaiŭ. La capul sântuluĭ — dóue iconițe rotunde, care represintă pre Domnul Christos și pre sânta Fecióră; tóte cusute cu sîrmă de aur și de argint.

14. Altă pólă de icónă, tot pe catifea vișinie, și verde pe marginĭ. Represintă icóna Bunevestireĭ;

cusută deaseminea cu sîrmă de aur și de argint.

15. Perdea la ușele împărătesci, de aceeașĭ formă și artă. Representă icóna învierei cu legenda scóterei sufletelor din iadŭ,

16. Alta, de aceeașĭ formă și artă, represintă pre sânțiĭ trierarchĭ în tótă statura. Frumos cusută cu sîrmă de aur și de argint.

17. Un aerŭ mare, dat tot de Vasilie Vodă și de Dómna luĭ Theodosia, în anul 7146 (1638), Maĭ 20. Frumos cusut, pe aceléșĭ materiĭ de catifea roșie și verde. Impregiur are inscripțiunea ctitorieĭ luĭ Vasilie Voda. — Maĭ este încă un aerŭ fórte micŭ, carele servesce spre a se supra-pune pe prestol în timpul serbătorilor pascale.

18. Un epitrachilŭ cusutŭ, format din orariŭ, și are pe de laturĭ cusute 19 icóne rotunde, represen-tând patimele Domnuluĭ și serbătorile dominicale: data este, tot anul 7146 (1638).

19. Dóue perdele pentru ușele laturale ale cata-petezmeĭ; tot aceeașĭ artă: Una represintă pe Apostolul Petru în întréga luĭ statură, alta pe Apostolul Pavel, — deaseminea în întréga statură. Amândóue fórte frumos cusute cu sîrmă de aur și de argint.

20. Sticheriŭ diaconescŭ, de catefea grósă, vișinie. Cusuturĭ are la póle împregiur, late de 18. c. m.; la mânicĭ și la guleru, cusute feliurite florĭ cu sîrma de aur și de argint.

21. Orariŭ frumos cusut, cu îngerĭ și serafimĭ și chipul Maiceĭ Domnuluĭ; pintre iconițe cuvêntul grecescŭ: „agios“, repețit de multe orĭ. Tóte acestea sînt făcute și date de Vasilie Vodă.

22. 3 Candele de aurŭ și un Chivot de argintŭ.

Acestea aŭ formă deosebită de cele usitate astădĭ la noĭ. Inscripțiunile grecescĭ și arta arată că ele sînt lucrate la Constantinopole.

In fine însemnăm, că acéstă Biserică, capodoperă de architectură și de sculptură, acum se restauréză în tótă splendóre eĭ antică, ceea ce face mare onóre guvernuluĭ actual și națiuniĭ întregĭ.

Din descrierea Monastireĭ Trierarchilor a Archidiaconuluĭ Paul de Aleppŭ este tradusă în românesce numaĭ o parte, și anume : descrierea clopotnițeĭ cu orologiul eĭ. El a descrisŭ în limba arabă și Biserica Trierarchilor; dar traducĕtorul englesŭ, dela carele s'a împrumutat traducerea română, a lăsat netradusă descrierea Bisericeĭ, credênd, dupre opiniunea D-luĭ Hâjdeŭ, că ar fi aceléșĭ amănunte, ca și la alte Bisericĭ, descrise în urmă. Domnul Hâjdeŭ a promis a reproduce acea descriere aparte, „cu o traducțiune direct din limba arabă“, dar acéstă lacună o a îndeplinit Drul Gasterŭ, publicând în „*Revista pentru istorie și Archeologie*“, a D-luĭ Tocilescu (1883. t. II. p. 415—417), o traducere dupre originalul arabŭ al descriereĭ Bisericeĭ Trierarchilor, dupre cum era ea la început, când o a descrisŭ călătoriul arab, Archidiaconul Pavel. Reproducem aicĭ maĭ ânteiŭ partea descriereĭ Archidiaconuluĭ Pavel, pre cât o găsim publicată în *Revista istorică* a D-luĭ Hâjdeŭ :

Monastirea Sfinților Trierarchĭ, dice el, „e cu deosebire frumósă, și pare unŭ castelŭ, fiind încungiurată din tóte părțile cu murĭ de pétra. Deasupra porțeĭ este unŭ turnŭ pentru clopote, și pentru orologiul orașuluĭ, carele e de fer și cu róte marĭ. Clopo-

tele sunt atârnate désupra pe grindĭ de lemnŭ. Mașina orologiuluĭ împle o jumĕtate din o cămăruță. Ea are o vargă de ferŭ, carea întră prin acoperemênt (*) și trece în susŭ până la culmea clopotuluĭ celuĭ mare, cătră carele e aplicatŭ unŭ greŭ ciocanŭ de ferŭ. Când îĭ vine timpul să bată, o mare bucată de lemnŭ ese din arcul turnuluĭ, avênd resórte, prin care se pun în mișcare clopotele cele micĭ, ceea ce se numeșce larmă, pentru a preveni atențiunea poporuluĭ, că urméză a bate órele (**). Atuncĭ varga menționată e trasă în jos prin róte, ciocanul de o dată se rĕdică, și cădênd pe marginea clopotuluĭ, produce un sunet, ce se aude în întregul orașŭ."

Doctorul Gasterŭ, continuând descrierea Bisericeĭ descrisă de Pavel, dice:

„Eră ce priveșce Biserica cea sfântă, ce se află în mijlocul Monastireĭ, peste tot făcută de pétră cioplită, și pe dinafară este cu totul împodobită cu deosebită măestrie, care întrece tótă înțelepciunea; nu sunt lucrurĭ plane, ci numaĭ sculptate. De desuptul coronamentuluĭ Biserica este încinsă cu dóue brâne negre de pétră, cioplite aseminea. Biserica are dóue turle înalte. Intrarea la ea este prin dóue ușĭ, una spre sud, alta spre nord, dupre obiceiul Bisericelor lor. Désupra fie-căreĭ ușĭ este o feréstră înaltă cu zăbrele, și în zidiul despre apusŭ sunt alte dóue ferestre cu zăbrele, și întocmaĭ ca cele dinteiŭ. Antretul Bisericeĭ forméză o boltă încrucișată, în vêrful căreea este icóna Treimeĭ. Désupra ușeĭ ce duce din pridvor în Biserică este icóna judecățeĭ ceĭ

(*) Se înțelege podela clopotniței.

(**) Eŭ credu, că *larma* clopotelor celor micĭ, era baterea sferturilor de cias.

de pe urmă, maĭ frumósă, de cât o vedusem la Biserica din Vasluiŭ, și Turcĭ zugrăvițĭ dupre chipul lor, cu turbanele și cu cealmalele lor. Apoĭ pe celelalte zidiurĭ (ale pridvoruluĭ) sunt chipurĭ de ómenĭ și de tóte creaturele lumeĭ, începênd de la om până la animalŭ, și féră selbatică, și pasere, și pomĭ, și plante, tot lucrurĭ, care îțĭ ĭaŭ viderile. Apoĭ tinerĭ și fete și mulțĭ ómenĭ, cariĭ mulțemesc luĭ Dumnedeŭ în santitatea luĭ cu tobe și psaltire. Apoĭ abisișarĭ (?) și boerĭ și cadiĭ (judecătorĭ) dupre rangul lor,-totul făcut de aurŭ și lazurŭ. După aceea întri în Biserică prin ușa despre apus, și désupra eĭ se află icóna celorŭ treĭ Ierarchĭ. Ușa este giur împregiur cioplită cu mare măestrie; prin ușa acésta întri în narthică; în zidiurile eĭ se află firide (nișe), unde sunt mormintele copiilor beiuluĭ și al femeeĭ sale, Dómneĭ ceĭ dinteiŭ. Pe aceste morminte sînt multe covóră de mătasă și de serasir, și désupra lor atârnă candele de argintŭ, ce ard diua și nóptea, și sfeșnice cu lumênărĭ de céră. Aci (în nartică) sînt patru ferestre cu gratiĭ, câte dóue într'un părete, și portretul beiuluĭ și al neveste sale, Dómneĭ ceĭ mórte, de carea am pomenit maĭ sus; căcĭ murise încă trăind el; apoĭ (portretele) celor treĭ copiĭ morțĭ unul după altul, în haine frumóse, și pe calpaculile lor era câte o dungă de Samurŭ.

Pe păretele despre apus, unde este ușa, se află efigia (închipuirea) Bisericeĭ, pre carea Beiul o ține în mână, și pe dênsa sunt zugrăvițĭ ceĭ treĭ Ierarchĭ; el o presintă Mântuitoriuluĭ, carele îl bine-cuvintéză, și împregiurul luĭ staŭ Apostoliĭ și ângeriĭ. De bolta narticeĭ atârnă un policandru, dăruit de cti-

torŭ. Aci (în nartică) sunt multe icóne minunat lucrate.

De acolo (din nartică) întri în templu prin doĭ stâlpĭ marĭ, cioplițĭ în formă de arborĭ verdĭ de fistikĭ, cioplițĭ din pétră verde, prin carii sunt vine de aur de jos până sus. Tronul beiuluĭ se află în partea despre rĕsărit a stâlpuluĭ celuĭ ânteiŭ, dupre obiceiŭ cu scărĭ la tronŭ și cu un baldachinŭ désupra. Tronul este acoperit cu plăcĭ de aurŭ, minunat săpate; interiorul luĭ este căptușit preste tot cu roșŭ, și treptele și podéla sunt acoperite cu postavŭ roșŭ. Désupra baldachinuluĭ se află o cruce, peste carea este un trandafirŭ cu totul de aur, minunat lucratŭ.

In drépta tronuluĭ pomenitŭ, la zidiul despre sudŭ este o cupolă mare, aĭ căreea stâlpĭ de marmură albă sunt minunat sculptațĭ; te suĭ pe trepte, asemenea de marmură albă; și în mijlocul eĭ stă un sicriŭ, pe dinafară și pe din lăuntru căptușitŭ cu roșŭ și bătutŭ cu cuie de argintŭ, avênd aseminea o lăcată minunată, pre carea ne o deschiseră, și noĭ ne-am închinatŭ și am primit bine-cuvêntare dela móștele Sânteĭ Paraskeveĭ ceĭ nóue bulgare, pre carea beiul o adusese din Constantinopole dela Biserica patriarchală, dela cămara Sfințilorŭ, înaintea cărora ne închinasem, precum am povestit (pag. 19). Și ea (St. Paraskeva) este ca cum ar fi în viéță, învelita în covóră și mătasă, și alte de feliul acesta. Désupra eĭ atârnă candele de argintŭ și de aurŭ, și ardŭ dina și nóptea. Pe zidiŭ e zugrăvită nevoința eĭ, și cum s'a prestăvit, și cum aŭ adus'o Turciĭ până acolo (la Iașĭ), unŭ lucru minunatŭ; căcĭ, când aŭ adus-o Episcopiĭ, a fost cu dênșiĭ și un capugi-bașa, pentru ca să mă-

réscă tala, și să devie maĭ strălucită printr'acésta.

Templul séŭ chorul (*) este întocmaĭ ca celà din Biserica Dómneĭ (adică Monastirea Golieĭ). Are aseminea dóue arcade, una spre sudŭ, alta spre nordŭ, și jețurile (séŭ stranele) sunt făcute de lemnŭ de chiparosŭ și de abanosŭ, lucru țarigrădénŭ, strugărite și săpate, și jățurile Episcopilor staŭ în frunte. In fiecare chorŭ (strană, lature) se află câte un analoiŭ (**), împodobite cu fildeșŭ și abanosŭ, și cu altele de feliul acesta; o desfătare pentru ceĭ ce le privescŭ, sunt acoperite cu postavŭ roșŭ. Cupola templuluĭ este fórte înaltă; în bolta eĭ e icóna Mântuitoriuluĭ, — fie binecuvêntat!

Cupolele acesteĭ Bisericĭ sunt fórte înalte, și atârnă întrênsele (câte) un policleŭ (Candelabru, policandru) mare, lungŭ de 16 coțĭ (***), poleitŭ peste tot cu argintŭ, — unŭ lucru, care îțĭ ĭea mintea (te uimeșce). In interiorul luĭ este legat un feliŭ de pavilion. In zidiul fie-căruĭ chorŭ staŭ fereste cu zăbrele.

Dinaintea tâmpleĭ (catapetesmeĭ) Bisericeĭ staŭ patru sfeșnice de aramă, diferite prin aspectul și prin forma lor, apoĭ alte dóue marĭ de argint. Ast-

(*) Partea din mijloc a Bisericeĭ, carea este între narthică și altariŭ se numeșce în terminĭ technicĭ: *templu* și *choru*. Choru se numeșce pentru că aicĭ sunt chorurile cântareților, unul la drépta, altul la stânga.

(**) Analoiul, séŭ analogul este o pupitră, pe carea staŭ cărțile de citire și cântare la amândoue stranile séŭ chorurile, câte unul. Vasilie Vodă pentru păstrarea lor în curățenie a ordonat se fie învălite cu acoperămênt de postav roșiu, carele să se rédice numaĭ în dilele de solemnitățĭ.

(***) Ca să înțelegem acest pasagiu, trebue să scim, că în vechime în bisericele cele mari, în partea numită *templu* eraŭ patru policandre, trei în arcadele laturale, la drépta, la stânga desupra chorurilor, și despre apus, tustrele maĭ micĭ. In mijlocul lor, atârnat de bolta superioră, vinea policandrul, séŭ policleul cel mare. Lungimea de 16 coțĭ a policandruluĭ celuĭ mare mi se pare esorbitantă. Eŭ cred, că acéstă măsură trebue atribuită lărgimeĭ luĭ la bază, carea o formă o circumferență forte spațiósă, încărcată cu sfeșnice pentru lumânărĭ.

feliŭ este simbolul (*), compus din patru păturĭ, lucru minunat, fără sémen. Și icóna Domnuluĭ și a Maiceĭ Domnuluĭ, și icóna celor treĭ ierachĭ, și icóna sântuluĭ Nicolaiŭ, încărcate de aurŭ și de argintŭ.

Sanctuariul (altariul) este de o frumuseṭe și de o eleganță estra-ordinară, și arcadele cupoleĭ sunt diferite unele de altele, și acoperite cu plăcĭ de aur și de argint; în față are treĭ ferestre cu gratiĭ, și stâlpĭ acoperițĭ aseminea cu aur. Pe bolta cupoleĭ este icóna Maiceĭ Precisteĭ. Icónele, care se află în interiorul Sanctuariuluĭ și pe zidiurile luĭ, sunt lucrate cu aur și cu lazurŭ, și nu se pot numera. Dinaintea ușelor Sanctuariuluĭ este o candelă mare de argint.

In genere se póte zice, că nicĭ în Moldova, nicĭ în Valachia, nicĭ în țéra Cazacilor nu maĭ esistă o Biserică, ce i s'ar putea asemăna atât în privința zugrăveleĭ, cât și în privința frumusețeĭ eĭ architectonice, așa în cât cuprinde mintea de mirare. Să o ție Dumneḑeŭ în veciĭ vecilorŭ, Amin.“ Pănă aicĭ traducția D-luĭ Gaster cu descrierea Bisericeĭ Sânților Trierarchĭ. Insemnăm aci, că D-rul Gaster, spune, că a făcut traducerea cu ajutoriul unuĭ amic al seŭ,

(*) Terminul „simbolŭ“ este usitat se vede la arabĭ. La noĭ între obiectele sacre, ce se afla dinaintea altaruluĭ nu este nicĭ unul cu acest nume. Eŭ cred, că Diaconul Pavel prin el înțelege iconostasul, seŭ tetrapodul, pe carele stă icóna hramuluĭ, séŭ a templuluĭ, carea în óre-care privire este *simbolul* seŭ semnul distinctiv al Bisericeĭ respective, adică icóna sântuluĭ seŭ a sânților, cărora este dedicată Biserica, și la carea se închină chreștiniĭ, când intră și când ⟨e⟩s din Biserică. In de comun aceste tetrapóde seŭ iconostase se facu cu maĭ multă seŭ maĭ puțină artă, dar tot-déuna se disting prin artă și podóbe. La acésta afirmare ne conduce, și amintirea archidiaconuluĭ despre doue sfeșnice marĭ de argint, care era dinaintea templeĭ, afară de cele 4 marĭ de aramă de dinaintea icónelor împerăteșĭ. Aceste sfeșnice de argint eraŭ așezate pe de laturile tetrapoduluĭ, ceea ce se vede și astădĭ la multe Bisericĭ catedrale în România. Tetrapodul Bisericeĭ Trierarchilor era totŭ de argint. Acésta se vede de acolo, că Pavel Archidiaconul, amintind despre cele doue sfeșnice de argint, dice immediat, că „ast-feliŭ este și simbolul,“ adică tetropadul, carele era construit din patru păturĭ seŭ rândurĭ, unele peste altele.

docent la universitatea de Breslau, și recunósce, că „terminologia technică, maĭ cu sémă cea a obiectelor și ritualuluĭ Bisericesc, face traducerea fórte deficilă.“ In adevĕr, și noĭ urmărind traducerea D-luĭ Gaster am fost siliţĭ să deviem puţin de la ea, în locurĭ neînţelese, și să o rectificăm prin propriele nóstre cunoscinţĭ despre cele bisericeșcĭ.

Continuăm maĭ departe dupa traducţia D-luĭ Hâjdeu, descrierea Monastireĭ Trierarchilor din Iași:

„Refectoriul (trapeza) are désupra o cupolă de pétră.“ Dupa acésta calatoriul arab, lăsând Monastirea, trece la scóla luĭ Vasilie Vodă, pre carea o numeșce „magnificŭ colegiŭ,“ și ne spune, că ea nu era în Monastire, ci afară, dar nu departe de ea. Etă cuvintele luĭ : „La o mică distanţă de la Monastire (lângă băĭ), pe malul mareluĭ lacŭ, numit „Heleșteŭ,“ séŭ pescărie, este magnficiul colegiŭ, zidit de Beiul (Vasilie Vodă).

Observăm maĭ ânteiŭ, că edificiul din interiorul Monastireĭ Sânţilor Trierarchĭ, unde acum este scóla numită, dupre numele luĭ Vasilie Vodă, „Scóla Vasiliană“, a fost trapeza Monastireĭ. Forma eĭ antică, cu bolţile gotice, arată că datéză chiar dela Vasilie Vodă. Trapezele prin Monastirele domnescĭ, eraŭ privite, ca adoua biserică ; de aceea ele și se zidiaŭ de ctitoriĭ primitivĭ, odată cu monastirele.

Din spusele Archidiaconuluĭ Paul se vede : 1) că pe timpul luĭ Vasilie Vodă, pe șesul carele este astădĭ pe partea sudică a Iașilor, și prin carele curge Bachluiul, era un heleșteŭ mare, carele se întindea până din jos de Monastirea Frumósa, căcĭ pe acolo se vedŭ și acum resturile ezetureĭ ; 2) că *Măreţul*

edificiŭ colegial al luĭ Vasilie Vodă era situat pe malul heleşteuluĭ, lângă băĭ. Nu pot hotărî, décă actuala baie din Iaşĭ, numită Turcéscă, carea este sub Mitropolie, este baia, carea era lângă colegiul luĭ Vasilie Vodă, deşi baia acésta până în dilele nóstre aparţinea scóleĭ Vasiliane. Archidiaconul Pavel spune, că distanţa de la Monastire până la colegiŭ era mică, pe când distanţa actuală dela monastire până la baia turcéscă nu se póte numi mică. Póte baia acésta pe timpul luĭ Vasilie Vodă să fi fost maĭ aprópe de monastire, şi cea actuală să se fi zidit maĭ pe urmă.

Despre colegiul Vasilian monumentele nóstre istorice ne-aŭ păstrat fórte puţine noţiunĭ. Cel maĭ însemnat document, carele ne-a păstrat câteva noţiunĭ istorice despre acest colegiŭ este un suret séŭ copie de pe un uricŭ dela Domnul Georgie Stefan, din anul 1656, cu carele suret reposatul Georgie Asaki, în timpul administraţiuneĭ luĭ Kisilevŭ, a intentat procesŭ călugărilor grecĭ, pentru cele 3 moşiĭ, ce fusese date scóleĭ de Vasilie Vodă. Noĭ îl reproducem aicĭ, dupre cum l'a publicat D-lŭ Codrescu în tomul 3-le al uricariuluĭ seŭ, p. 279-80:

„Etă Domnia nóstră cercetând şi cu deamăruntul cetind documentul, înaintea Domnieĭ nóstre adus dela călugăriĭ dela Sfânta Monastire din târgul nostru, unde este hramul a treĭ Sfinţĭ, Marele Vasilie, Grigorie Bogoslovŭ şi Ioan gură de aurŭ, făcută de ctitorul eĭ Vasilie Voevodŭ, ce aŭ fost maĭ înainte de noĭ, şi după cetirea documentuluĭ înţelegând voinţa şi dorinţa celuĭ maĭ sus scris Domnŭ, carele vedênd mare lipsă de dascălĭ bunĭ învețetorĭ în ţera

nóstră, fară de care fórte mult pătimeşce şi se întunecă fără învĕţătura cărţeĭ. Drept aceea maĭ sus numitul ctitorŭ, socotind împreună cu tot sfatul ţereĭ, aŭ aşeḑat prin a sa chiemare dascălĭ bunĭ şi rĕvnitorĭ la învĕţĕturĭ, dela Kiev-Pecerski a sfinteĭ lavre de la pre-o sfinţitul şi de Dumneḑeŭ temătoriul părintele Patraşcu Moghila, Archiepiscopul Kievuluĭ, ca să fie spre învĕţĕtura şi luminarea minţeĭ copiilor pământuluĭ nostru, iară pentru acésta le-aŭ lăsat lor treĭ sate, anume: Răchitenii, Tămăşeniĭ şi Juganiĭ (*), ca să fie pentru îndestularea şi hrana acelor dascălĭ bunĭ învĕţătorĭ, şi aŭ lăsat lor acele treĭ sate în pace despre tóte dările marĭ şi micĭ, ce se vor afla în pământul nostru, afară de birul ocârmuireĭ de preste anŭ, şi afară de acele să fie scutiţĭ de óreş-care parte din goştina oilor pentru acele sate, şi de altă parte pentru goştina porcilor, precum este scris în acel document. Iar apoĭ *nu de mult* acum, nicĭ un folos bunŭ nu s'aŭ făcut dupre acel aşeḑemênt, căcĭ după aceea *dascălii aceia s'aŭ izgonit dela Monastire*, şi în locul lor s'au adus *din ţara grecéscă*. Drept aceea noĭ cu sfatul nostru cercetând, *cât de buni aŭ fost aceĭ* dascălĭ dela Kievŭ în învĕţĕturĭ, ce fusese la acea sfântă Monastire, şi *mult lucru şi mare folos* remâind de la dânşii pământuluĭ nostru din a lor învĕţĕturĭ, fiind că acum călugăriĭ grecĭ nicĭ un folos de învĕţĕtură ca acia pămêntuluĭ nostru nu aduc.“

Să ne oprim de o cam dată aicĭ, şi se resumăm noţiunile ce ne-a păstrat acest precios document despre scóla Vasiliană.

Georgie Stefan ne spune: 1) că Vasilie Vodă, vĕ-

(*) Satele acestea sunt situate pe Siretiŭ în judeţul Romanuluĭ.

ḑênd marea lipsă ce era în țară de dascălĭ bunĭ, și că țéra se întuneca din lipsa învețeturei, aŭ convocat sfatul țereĭ și aŭ decis ca să facă școla și să aducă dascălĭ bunĭ. 2) Domnul a cerut și a dobândit de la Mitropolitul de Kievŭ călugărĭ învețațĭ din Lavra Pecersca de la Kievŭ, cariĭ să învețe și să lumineze pre fiiĭ Moldovenilor. 3), Că Domnul Vasilie, pentru întreținerea dascălilor și a scóleĭ, a chărăzit treĭ moșiĭ: Rachiteniĭ, Tămășeniĭ și Juganiĭ, și pentru sporirea venituluĭ scóleĭ, a scutit acele sate de tóte dările și angariele. 4) Că aceĭ dascalĭ aŭ venit în țéra, aŭ esercitat dăscălia lor, aŭ fost *bunĭ, și mult lucru și mare folos* a remas țereĭ de la dênșiĭ. 5) Că dascăliĭ aceia trăiaŭ în monastirea Trierarchilor. 6) Că aceĭ dascălĭ, nu cu mult înainte de anul 1656 (când Georgie Stefan a dat uricul citat maĭ sus), aŭ fost isgonițĭ din Monastire și dela școla, și în locul lor s'aŭ adus dascălĭ grecĭ, cariĭ înse n'aŭ adus țereĭ nicĭ un folos, școla s'a desființat, și moșiele școleĭ s'aŭ lăsat în benificiul Monastireĭ, căcĭ uricul continuă maĭ departe: „Pentru aceea Domnia mea, cercetând pentru acestea, și veḑênd netocméla și lipsa lor (a călugărilor grecĭ), i-am miluit pre dênșiĭ cu cele maĭ sus scrise treĭ sate, ca să le fie în pace și de la Domnia nóstra despre măruntele dărĭ de preste lună, și de ilișŭ, și de sulgiŭ, și de miere, și de unt, și de ciară, afară de darea ocârmuireĭ și alte dărĭ așeḑate în pământul acesta, ce se vor întêmpla ca să dea și eĭ împreună cu ceialalțĭ, iară cele de preste lună mărunte dărĭ să fie călugărilor de la Sfânta Monastire pentru hrană și îmbrăcăminte, nesmintit în viacĭ de viacĭ. Eră spre acésta este cre-

dința Domniei nóstre, celuĭ maĭ sus scris Georgie Stefan Voevod, și credința tuturor boerilor nostri : Ionașco Rusul vel logofet, Stefan Boul vel Vornicŭ, Vasilie Hatmanŭ; parcălab Sucevei, Kiriac Sturza; Ioan Hăbășescu părcălabĭ de Hotin; Banteșŭ părcălab de Némțŭ, Goe părcălab de Roman, Ilie Șeptelicĭ vel Postelnicŭ, Grigorie Ruso vel Spatariŭ, Mogâldea vel Pacharnicŭ, Solomon Bărlădénul vel visternicŭ, Stamati vel Stolnicŭ, Darie Căreți vel comis". 7164. Apr. 2. (1656). (Uricariŭ. t, III. p. 279).

Etă un actŭ domnescŭ, prin carele se constată, și óre-cum pe tăcute se aprobă de către Domnŭ cu tot sfatul țereĭ desființarea pentru tot-déuna a șcóleĭ Vasiliene, dupre o durată de vre-o dece anĭ, precum vom videa. Și ne vrând zăreșce cineva aicĭ ura luĭ Georgie Stefanŭ asupra luĭ Vasilie Vodă, și plăcerea luĭ de a șterge memoria faptelor mărețe ale aceluĭ mare bărbat, căruia el 'ĭ a fost nu numaĭ nerecunoscătoriŭ, dar și inimic de mórte. Providența înse l'a pedepsit amar!

Revenind iarăși la șcóla séu, cum o numesce Paul de Aleppŭ, *Colegiul luĭ Vasilie Vodă,* ni se represintă aceste întrebărĭ, la care trebue să respundem dupre putința :

a) Cine a fost motoriul séu îndemnătoriul luĭ Vasilie Vodă la înființarea colegiuluĭ din Iașĭ?

b) Cine a fost profesoriĭ?

c) Ce s'a predat în colegiu?

d) Ce relațiuni aŭ esistat între colegiŭ și între nóua Monastire a luĭ Vasilie Vodă Trierarchĭ;

e) Cât timp a durat șcóla, și în ce împrejurărĭ și din ce causă ea s'a desființat?

Inainte de a respunde la aceste întrebări, să grupăm ântaiu tóte noţiunile istorice, de care avem a ne conduce la respunsurile nóstre.

a) Mitropolitul Varlaam în prima sa „Carte românéscă de învețetură“, tipărită în Iași în anul 1643, în prima tipografia domnéscă din „Mănăstirea a treĭ Sviatiteli“, în stichurile ce face la început asupra„ Stemeĭ (Marceĭ)Domnieĭ Moldoveĭ„ face alusiune la școla luĭ Vasilie Vodă, prin următórele strofe:

„De unde mari Domni spre laudă ş'aŭ făcut cale,
Deacolo şi Vasilie Vodă aŭ început lucrurile sale.
Cu învețeturi ce în țéra sa temeliaceşce,
Nemuritoriŭ nume pre lume şie zideşce.“

Este însă un loc în cuvêntul Mitropolituluĭ Varlaam către cetitorĭ, care s'ar părea, că afirmă că pe la anul 1643, când s'a tipărit cartea, în Moldova nu ființa școlă. Etă acel loc: „Cu mult maĭ vrâtos limba nóstră românéscă, ce n'are carte pre limba sa. Cu nevoie este a înțelege cartea alțiĭ limbĭ. Și pentru lipsa dascălilor ș'a învețetureĭ. Cât aŭ fost învĕțând maĭ de multă vréme, acum nice atâta nime nu învață.“ Acésta contrazicere se dislégă prin aceea, că cartea luĭ Varlaam a fost scrisă cu câțĭ-va anĭ maĭ înainte de a se tipări, și a așteptat înființarea tipografieĭ. Școla s'a înființat după ce Varlaam isprăvise cartea cu cuvêntul eĭ către cetitorĭ. Frontispițul cărțiĭ cu stichurile la stemă sunt scrise după isprăvirea tipărireĭ, când școla era deja înființată.

b) Pe lângă locul citat în urmă din călătoria Archidiaconuluĭ Paul de Alepŭ, el maĭ face mențiune și în alt loc despre *collegiul* luĭ Vasilie Vodă. Descriind calitățile cele marĭ ale luĭ Vasilie Vodă, ca om

de litere, ca politic mare și ca chreștin zelos, ḑice că el a început a tipări opere literare în limba română pentru poporul seŭ, carele nu înțelegea limba serbéscă; apoĭ adaoge: „ Pentru acésta Beiul (Vasilie Vodă) zidi lângă monastirea sa un mare *colegiŭ* românesc de pétră.“ (Archiv. istor. Român. t. I. part. II. p. 67).

La scriitoriĭ Rușĭ încă găsim câteva noțiunĭ fórte prețióse pentru subiectul nostru:

c) In istoria Academieĭ theologice din Kievŭ, scrisă de Macarie Bulgacovŭ și tipărită în S. Petersburg în anul 1843, la p. 81, cetim:

„Sofronie Pociatskiĭ (și încă alțĭ doĭ), s'aŭ slăvit cu predicele lor. . . . . . . Ca dovadă despre destula luĭ cultură serveșce aceea, că el a fost trimis de Petru Movilă în Moldova, cu câțĭva dintre eleviĭ, cariĭ sfîrșise cursul aicĭ (în Kievŭ), ca să înființeze și în Iașĭ o șcólă ortodoxă, aseminea cu cea dela Kievŭ, (de și acéstă faptă importantă dupre nefavorabilele împregiurărĭ de atuncĭ ale Moldoveĭ nu a izbutit).“ La pag. 79 se spune despre Sofronie, că în Kievŭ fusese maĭ ântêiŭ învețetoriŭ, apoĭ prefectu și Rector în colegiul din Kievŭ, că a fost unul dintre eleviĭ educațĭ de Petru Movilă, că dobândise cea maĭ bună cultură contimporană, că se socotia între patrioțiĭ seĭ unul dintre învĕțătoriĭ ceĭ însemnațĭ.

d) In Opera numită Descrierea Cathedraleĭ Sânteĭ Sofiĭ dela Kievŭ (Описаніе софійскаго собора). п. 172. cetim:

„Sofronie Pociatski a fost unul dintre monachiĭ tinerĭ, pre cariĭ Petru Movilă, înainte de ce s'a făcut Mitropolit, 'i-a trimis pe la scólele streine să învețe, și

după înturnare, la 1631, 'i-a pus parte predicatorĭ și egumenĭ, parte Dascalĭ pentru învețarea copiilor."

e) In opera ruséscă „ Творенія св. отцевъ ' годъ 4. кн. 1. pag. 59. cetim, că după ce s'a condamnat de Biserica ortodoxă catichisul calvinesc edat sub numele patriarchuluĭ de Constantinopole Kiril Lucaris, s'a produs o învăluire scandalósă în minţele tuturor chreștinilor ortodoxĭ de pretutindinea. Atuncĭ *Sofronie Egumenul* din Moldova s'a adresat către Didascalul din Constantinopole Theofil Coridali cu întrebarea despre ortodoxia luĭ Lucaris, și a primit respuns favorabil acusatuluĭ patriarchŭ. Acest respuns, dat în anul 1640 este tipărit în opera luĭ Adam Zernicavŭ: Tractatus theologici. 1775. p. 1076.

f) In timpul Sinodu'uĭ din Jașĭ, 1641, Sofronie era egumenŭ al Monastireĭ Sânților Trierarchĭ din Jașĭ, în care calitate a luat parte la lucrările Sinoduluĭ. Acésta se vede din actul, prin carele Patriarchul Partenie, în anul 1642, luna Maiŭ 11, confirmă lucrările Sinoduluĭ din Jașĭ, și unde între Membriĭ Sinoduluĭ din Jașĭ se menționéză și „Sofronie Ieromonachul și egumenul Monastireĭ Domneșcĭ a Treierarchilor din Jașiĭ Moldovlachieĭ" (*).

g) In Istoria Bisericeĭ ruseșcĭ, scrisă de Mitropolitul Moscveĭ Macarie, Tomŭ XI, p, 497, cetim următórele: „Petru Moghilă a avut curênd mângâere de a vedea rodurile șcólelor fundate de dênsul. Abia trecuse opt anĭ dela fundarea lor (**), când el a ru-

(*) Actul patriarchal se afla, în cartea luĭ Meletie Sirigu „Contra Capitulelor calvinice. . . . ." Și este publicat românește în „Revista theologica" din Jașĭ. 1883, N-o. 27, 28.

(**) Calculând acești 8 anĭ dela alegerea la demnitatea de Mitropolit a luĭ Moghilă în an. 1612 eĭ coincid cu anu 1640, când Movila a scris țariuluĭ Moscveĭ.

gat cu cea maĭ mare stăruință pre Țariul Moscveĭ Michail Theodorovicĭ, ca să fundeze în Moscva o deosebită Monastire, în carea să pótă trăi betrânĭ (călugărĭ vrâstnicĭ) și frațĭ din Monastirea kinovială Bratski dela Kievŭ“, și să învețe pre copiiĭ boierilor și aĭ poporuluĭ celuĭ simplu carte grecéscă și slavonéscă, și îlŭ însciința, că el, dupre repețita cerere a Voevoduluĭ moldovenescŭ Vasilie, 'i-a trimis deja *monachĭ bineîncuviințațĭ și bine învețațĭ dascălĭ* благообразныхъ иноковъ и добре ученыхъ учителей) pentru în ființarea șcóleĭ.

h) Pentru a lămuri și maĭ bine subiectul nostru, trebue să dăm óre-care noțiunĭ despre persónele principale ce representaŭ cultura si orthodoxia orientală în prima jumetate a viaculuĭ 17-le. Ele eraŭ Petru Movilă, Mitropolitul Kievuluĭ și Vasilie Lupul, Domnul Moldavieĭ.

Petru Movila séŭ *Moghilă* este fiul Domnuluĭ Moldoveĭ Simeon Movilă, frateluĭ Ieremieĭ Movilă. Ca toțĭ Movileștiĭ, primind indigenatul polon, după ce aŭ perdut speranța la tronul Moldoveĭ, Petru a servit maĭ ânteiŭ în óstea polonă, apoĭ s'a călugărit în Lavra de la Pecersca Kievuluĭ, unde curênd a devenit egumenŭ, și apoĭ în anul 1632 fu ales de către Seimul Polonieĭ de la Varșava în demnitatea de Mitropolit al Kievuluĭ, carele atuncĭ era sub dominațiunea polonă,—negreșit nu fără ajutoriul influintelor sale rude, ce avea elŭ în nobleța polonă prin cumnațiĭ seĭ de vere, gineriĭ luĭ Ieremia Movilă, carele îșĭ măritase patru fete dupre bărbațĭ dintre cele ânteiŭ familiĭ polone: Coributt, Potoțki, Coreţki, Przerebski, toțĭ Ducĭ, castelanĭ, palatinĭ etc. Pe atuncĭ Orthodo-

xia în Rusia apusénă era fórte decădută și în pericolŭ de a se nimici cu totul prin propaganda Iesuiților, carii devenise fac-totul în Polonia. Eĭ aŭ propagat unia cu Roma între Rușii ortodoxĭ cu tóte mijlócele dictate de perfidie și de violență. O mulțime de Monastirĭ și Episcopiĭ fusese acaparate de uniațĭ; kiar reședența Mitropolieĭ de Kievŭ, cathedrala sânteĭ Sofiĭ, și multe alte monastirĭ de acolo, eraŭ deja în posesiunea Iesuiților și a ucenicilor lor—uniaților, când Mitropolitul Movilă s'a suit pe scaunul archipăstoralŭ al Kievuluĭ. Petru Movilă era așa de activ și curagiosŭ, încât nu numaĭ nu s'a discuragiat de acel progresŭ al Iesuiților, ba din contra maĭ mult s'a împuternicit prin dreptatea causeĭ în lupta contra lor, și a reușit a'ĭ respinge și aĭ mărgini în cutezătórea lor întreprindere. Le-a luat Monastirele și Bisericele ce eĭ acaparase în Kievŭ și a restabilit orthodoxia în drepturile sale. Spre acest sfîrșit el s'a servit: *a*) prin înființarea de scóle orthodoxe, atât în Kievŭ cât și în alte localitățĭ, și prin îndemnarea către toțĭ a ajuta, a înmulți și protege aceste scóle, pentru ca să pótă produce bărbațĭ capabilĭ prin sciința și virtute a resista propagandeĭ iesuitice; *b*) prin înființare de tipografiĭ, care să respândéscă în popor cărțĭ edificătóre și aperătóre credințeĭ strămoșescĭ; *c*) prin influența politică, ce avea el în Polonia, și prin carea se putea apera contra calumnielor celor multe ale Iesuiților.

El, încă ca egumenŭ al Lavreĭ Pecerscăĭ, a trimis maĭ mulțĭ călugărĭ tinerĭ pe la scólele cele maĭ bune din Europa, și chiar la Roma, ca să învețe șciințele profane și theologice, ca să pótă deveni în țéra lor

bunĭ dascalĭ; și chiar în lavră a înființat primul seŭ colegiŭ, pre carele apoĭ, după ce a devenit Mitropolit, după rugămintea călugărilor din Lavră, l'a strămutat în Monastirea Bratskiĭ, tot în Kievŭ, și l'a unit cu șcóla de acolo, numindul *colegiul Bratski;* éră pentru pregătirea elevilor la colegiŭ a înființat o șcólă inferióră în orășelul Vinița, proprietate a Lavreĭ. Acest colegiŭ este actuala academie theologică de la Kievŭ din Monastirea Bratski, în partea de jos a Kievuluĭ, numită Podol. In tótă viéța sa Movilă s'a îngrijit de acest colegiŭ, ca de cel maĭ scump odor al seŭ. În testamentul seŭ numeșce colegiul: singurul amanet al seŭ (zălog), pre carele el cu ajutoriul providențeĭ luĭ Dumnedeŭ a voit sa lase timpurilor viitóre, și cu deosebire rógă pentru el pre tóte autoritățile laice de atuncĭ din eparchia Mitropolieĭ Kievuluĭ, ca „colegiul luĭ, acest unic amanet al Bisericeĭ orthodoxe rusesçĭ, să subsiste în vecĭ sub îngrijirea, tutela și protecțiunea grațiosităților lor.“ — Șcóla dar era, după ideea luĭ Movilă primul factorŭ pentru apérarea și prosperarea Bisericeĭ. Ea trebue să dea Bisericeĭ și societățiĭ bărbațĭ zeloșĭ, virtuoșĭ și neînvincibilĭ la luptă contra rĕu-voitorilor de afară și din lăuntru. (Istor. Acad. Kiev. Macar. p. 39). Movilă a murit la începutul anuluĭ 1647, în vêrstă de 50 de anĭ, după ce în tótă activitatea sa păstorală a fost o columnă neclatită a ortodoxieĭ și luptătoriŭ ne'nvincibil contra tuturor furtunilor ce aŭ ridicat asupra luĭ Iesuițiĭ și rivaliĭ luĭ chiar dintre Rușĭ (*).

(*) Biografia luĭ este în detail descrisă în istoria Bisericeĭ rusesçĭ de Mitropolitul Moscveĭ Macarie, în tomŭ XI. p. 444 — 615, și fórte pe largŭ este ea scris în 2 volume, de un profesorŭ din Academia de la Kievŭ S. Golubeev, edată în Kiev în a. 1883, sub titlu: Кіевскій Митрополитъ Петръ Могила. Sunt anexate întreg o mulțime de documente istorice fórte preciόse, și pentru Românĭ.

Colegiul movilian de la Kievŭ a produs o mulțime de bărbațĭ zeloșĭ și erudițĭ, cariĭ aŭ apĕrat Biserica și aŭ îmbogățit literatura. Pela finele viaculuĭ 17-le Petru cel Mare dintre eleviĭ dela Kievŭ ș'aŭ luat bărbațiĭ trebuincioșĭ pentru civilisația Rusieĭ și transplântarea sciințeĭ la Moscva și Petersburgŭ. Vom aminti dintre eĭ pre Mitropolitul Dimitrie Rostovski, bărbat cucernic, neobosit scriitoriŭ și predicatorŭ eminent, pre Mitropolițiĭ Stefan Iavorski și pre Theofan Procopovicĭ, foștĭ elevĭ și profesorĭ aĭ colegiuluĭ Kievomovilénŭ.

O altă persónă însemnată, contempurană cu Petru Movilă a fost Vasilie Vodă Domnitoriul Moldoveĭ, dela 1634 până la 1652. Bărbat și învĕțat, și politic mare, și zelos chreștinŭ. Étă cum 'l descrie Archidiaconul Paul de Aleppŭ, în stilul seŭ oriental, cam esagerat, dar semnificativŭ:

„A descrie venerabila demnitate a Beiuluĭ (Vasilie Vodă), cunoscințele sale, escelența bunuluĭ seŭ simțŭ, profunda sa familiaritate cu autoriĭ vechĭ și modernĭ, păgânĭ, creștinĭ și chiar Turcĭ, bravura și abilitatea sa militară, va întrece puterile priceperеĭ omineșcĭ. Adevĕrul e, că el a ajuns pre ânteiĭ împĕrațĭ aĭ Grecieĭ, ba 'i-a și întrecut; căcĭ perfecțiunile sale sunt celebrate în tótă lumea, și fecunda'ĭ generositate și acțiunĭ ilustre sunt cunoscute bine nu numaĭ Patriarchilor și Mitropoliților, preoților, călugărilor și laicilor, în biserice și în Monastirĭ, ci chiar agalele, negustoriĭ și alțĭ Turcĭ, chiar dervișiĭ și meseriașiĭ, aveau obiceiŭ de a jura pe capul luĭ. Cu tóte acestea el fu maĭ tot-déuna și este încă un obiectŭ de ură pentru eĭ, și este imposibil să se pótă apăra

și menținea în posesiunea Domniei. Precum am dis îl cunóșce tótă lumea. Imperații și boerii moscoviți se laudă de primirea unei scrisori de la el, și o primblă prin mâni cu cea mai mare venerațiune, ceea ce este o consecința a reputațiunii ce 'și făcuse, că iubesce fórte mult bisericile și monastirile, și e caritos către toți. Regele și boerii poloni îlŭ stiméză deaseminea. Chmelnițki al Cazacilor 'i-a luat fata. Hanul și Tatarii îlŭ iubesc peste sémă. Imperatul nemțesc, regele Ungariei și Veneținii 'i sunt nu mai puțin prea afecționați. El tipări în timpul seŭ un mare numer de cărți bisericesci, manualuri de devoțiune și comentarii, éră pentru poporul seŭ în Moldova — opere în limba română.“ (Revist. Istor. Român. t. I, p. II. p. 67).

In cartea luĭ Muravievŭ, întitulată „Relațiunile Rusiei cu orientul în afaceri Bisericesci (сношенія россіи съ востокомъ по дѣламъ церковнымъ) găsim fórte prețióse noțiuni despre însemnătatea politică a lui Vasilie Vodă în afacerile orientale. Așa în anul 1644 Mitropolitul Brăilei (proilavul) Meletie, ducênduse la Moscva, ca să céră milă, cu scrisori mijlocitóre de la Patriarchul Parthenie și dela Mateiŭ Vodă Domnitoriul Munteniei, între altele Mitropolitul acesta rógă pre țariul Michail Theodorovici a scrie lui Vasilie Voevodul Moldovei „să nu uite Marea Biserică a Constantinopolei, pentru că *Vasilie are putere* și mulți ómeni înstăriți. (p. 270).

In anul 1645 trei Greci ducênduse la Moscva pentru milă, în relațiunile ce aŭ dat ei țariului despre afacerile bisericesci orientale este și acésta : „La 15 Decembrie a murit Theofan patriarchul de Ierusa-

lim. Inca nime nu scia în Constantinopole, cine se va pune în locul luĭ, dar ceea ce se șcie este, că reposatul patriarchŭ Theofan a lăsat cuvênt actualuluĭ patriarchŭ de Constatinopole Parthenie și *luĭ Vasilie Voevodul Moldavieĭ*, ca eĭ adunând în sinod multe autorităţĭ spirituale, după mórtea luĭ, să alégă din tagma duchovnicéscă un păstoriŭ bun.“ (p. 278).

In acelașŭ an, în luna luĭ Martie s'a primit la Mosc-va doue scrisorĭ, una de la un Grec, alta dela Mitropolitul Chalcedonuluĭ Daniil. Intre relaţiunile ce dă Grecul Ión Petrovŭ despre politica turcéscă și starea bisericéscă din orient, scrisórea cuprinde și acestea:

„La 1 Septembriŭ Viziriul a îmbrăcat cu caftan pre noul patriarchŭ și în aceiașĭ ḑi a esilat pre vechiul patriarchŭ la insula Denovŭ. La 8 aŭ așeḑat pre noul patriarchŭ în patriachie, și s'aŭ adunat în curtea patriarchală tot feliul de ómenĭ mirenĭ ca la treĭ miĭ; s'a cetit înaintea lor actul depuuereĭ bătrânuluĭ patriarchŭ Parthenie, afirmând că ar fi fost iubitoriŭ de argint și dispreţuitoriŭ de ómeniĭ săracĭ, și că a poruncit Archiereilor să lăcuéscă în eparchiele lor; că ar fi fost mincinos, și amăgea pre creditoriĭ, cariĭ împrumutase pre fostiĭ patriarchĭ și nu avea ce să le dea, pentru care eĭ l'aŭ depus. Dar când le-aŭ pus pre noul patriarchŭ și dupre obiceiŭ aŭ început a cânta: „axios“, atuncĭ unia din popor aŭ strigat: „anaxios“ (nevrednicŭ), și în acea ḑi s'a făcut mare turburare în curtea patriarchală. Voiaŭ să depună pre betrânul patriachŭ, *și aŭ scris despre acésta principeluĭ Vasilie Voevod*, (întrebându'lŭ) *ce gândeșce de dênsul? Eră*

Vasilie Voevod a scris despre elu, ca să nu'ĭ facă nicĭ o vătămare, ci numaĭ să-lŭ esileze în insula Kipru. La Noembrie în 12 noul patriarchŭ a fost la Sultanul, carele și pre dênsul și pre nóue din ómeniĭ luĭ 'i-a îmbrăcat cu caftane, și s'a îndatorit Biserica cea mare cu 120,000 de efimcĭ. *Vasilie Voevod 'i-a ajutat în acéstă afacere, plătind 42,000 de efimcĭ,* éră restul aŭ împrumutat eĭ de la busurmanĭ (Turcĭ) și dela Jidanĭ". Se spune maĭ departe, că Vasilie Vodă a mijolcit și la Țariul Moscveĭ, ca să ajute patriarchia în plata acesteĭ datoriĭ; apoĭ continuă: „Cum s'a aședat noul patriarchŭ, 'i-a venit scrisorĭ de la Vasilie Voevod ca să-ĭ facă o espunere despre credința și botezul Luteranilor și al Calvinilor. Scrisorile acestea le-a trimis Regele, carele are unŭ fiiŭ la Voĭ (Țariul) (*), cătră regele Litveĭ, éră al Litveĭ le-a trimis principeluĭ Vasilie, ca el să le trimită la Constantinopole Patriarchuluĭ, să întrebe: puteseva óre să nu boteze a doua óră pe Luteranĭ și pe Calvinĭ? Patriarchul dupre acele scrisorĭ s'a consultat cu mulțĭ ómenĭ învĕțațĭ și cu Dascălul Meletie (Siriga) și cu Mitropolitul Verreeĭ Ioanikie, aŭ făcut sinodŭ și aŭ căutat dupre dumnedeeșcile cărțĭ și canóne, și aŭ aflat, că trebue să-lŭ boteze, și alte multe dogme spre învĕțĕtură, pre care eŭ nu le pot scrie, dar vĕ va scrie de acésta rugătoriul împărățieĭ vóstre Meletie Ieromonachul și predicătoriul Sânteĭ evangeliĭ. Insă să fie cunoscut

(*) Se pare, că acest fiŭ de rege éra fiiul regeluĭ Danieĭ si voia să se însóre cu o fată ortodoxă, póte a Țariuluĭ Moscveĭ. Fiind el luteran, stăruia cu tóte mijlócele la Țariul, ca să întrevină și el a-ĭ dobândi permisiunea de căsătorie, fără alu rebotezа. De aicĭ a urmat activa corespundență cu Orientul pentru botezul protestanților

împĕrăției vóstre, că a scris regele Litveĭ și Mitropolitului de Kievŭ (Petru Movilă), ca Mitropolitul să scrie patriarchuluĭ de Constantinopole, să nu ordone a se boteza din-noŭ, și Mitropolitul de Kievŭ a scris patriarchuluĭ și Dascaluluĭ Meletie, ca eĭ să împlinéscă voia regeluĭ, și să trimită pre acest dascal Meletie la marea vóstră împĕrăție, ca să erte pre fiul regeluĭ și să nu poruncéscă a se boteza a doua óră. Dar patriarchul și tot Sinodul nu aŭ primit acésta. Décă va voi împĕrăția vóstră, este óre-care caticheză pentru ereticiĭ Luterŭ și Calvinŭ la rugătoriul împĕrăției vóstre Dascălul Meletie, fórte folositóre evseviosilor și ortodoxilor chreștinĭ, și trebue tipărită, numaĭ n'are cine purta cheltuelele, dar décă împĕrăția vóstră va trimite mila sa, ca să o pótă tipări, va avea plată de la Dumnedeŭ, și laudă de la ómenĭ." (p. 292—93).

Mitropolitul de Chalcedon Daniil scrie Țariuluĭ între alte șcirĭ politice și acésta: „înșciințez încă pe marea vóstră împĕrăție, că regele Danieĭ a scris celuĭ de Litva, éră acesta prin principele Razivil luĭ Vasilie Voevod, socru seŭ, éră Voevodul patriarchuluĭ de Constantinopol, ca să facă Sinod și să trăteze despre botezul luterănesc și calvinesc, și patriarchul a făcut Sinod și a căutat în cărțĭ și în multe canóne și aŭ aflat, că trebue a boteza din-noŭ pre Luteranĭ, căcĭ botezul lor nu este botez. Pentru aceea noĭ maĭ miciĭ servĭ și rugatorĭ mariĭ vóstre împĕrățiĭ vĕ comunicăm o mică informare despre dênșiĭ: eĭ nu se boteză cu apă, și nu se ungŭ cu mirŭ, ci numaĭ se stropesc cu un rachiŭ artificialŭ; popiĭ lor, stândŭ pe amvon, dic: „botezu-te eŭ în numele

Tatăluĭ, și c. l., éră jos un copil stropeșce pruncul. Eră în Biserica nóstră ortodoxă nu se cuvine așa; trebue a boteza pruncul, a-lŭ cufunda și a ḑice: Botéză-se robul luĭ Dumneḑeŭ în numele Tatăluĭ și al Fiiuluĭ și alŭ Sântuluĭ Duchŭ; însuși Iereul îl cufundă, éră nu altul. etc. etc. (p. 302—304).

Spre a lămuri cestiunea botezuluĭ protestanților, care pe acele vremĭ era în discuțiune în Biserica Orientuluĭ, trebue să dăm óre-care noțiunĭ istorice. Protestanțiĭ, spre a da o lovire puternică papismuluĭ și a se întări pre sine s'aŭ întors privirile asupra Bisericeĭ orientuluĭ, s'aŭ apucat să dovedéscă că credința lor este aceeașĭ ca și a vecheĭ Bisericĭ orientale orthodoxe. Din acest motiv, în anul 1630 s'a publicat în Geneva un catichis protestant sub numele patriarchuluĭ Constantinopolitan de atuncĭ Kiril Lucaris. Asupra acestuĭ patriarchŭ s'a redicat o mare furtună atât din partea ortodoxilor, cât și din partea Iesuiților. Aŭ luat parte activă și ambasadoriĭ puterilor Europene papiste și luterane, uniĭ denegrind, alțiĭ aperând pre nenorocitul patriarchŭ Lucaris, carele în cincĭ rândurĭ a fost depus și iarășĭ restabilit în patriarchie, până ce înfine fu depărtat pentru tot-déuna, zugrumat și înnecat în mare, din porunca Sultanuluĭ. Catechisisul calvinesc fu condamnat la maĭ multe sinóde, în Constantinopole, în Iașĭ, în Ierusalim. Se vede, că protestanțiĭ ar fi dorit că măcar să fie recunoscut de bun botezul lor de către Biserica ortodoxă, fiind-că întêmpinaŭ greutățĭ la căsătoriele lor cu orthodoxiĭ, cariĭ le pretindeaŭ a se boteza, ca cum n'ar fi fost chreștinĭ. Patriarchia însă de Constantinopole, sub presiunea ce-

lor petrecute nu de mult cu patriarchul Lucaris, carele trecea de amicŭ al protestanţilor, a refusat de ale aproba măcar botezul. Ceea ce ne interesézǎ pre noĭ cu deosibire în acéstă afacere este un cas întêmplat chiar în Moldova în anul acesta. Vasilie Vodă măritase pe fiica sea cea maĭ mare, Domniţa Maria, după Cnézul Radzivilŭ din Litva, carele era de confesiunea Calvină. Să ascultăm spusele letopisețuluĭ moldovinesc despre acésta:

„În anul 7153 (1645) a făcut nuntă Vasilie Vodă fiiceĭ sale ceĭ maĭ marĭ Dómneĭ Marieĭ după knézul Ragivil, omŭ de casă mare din knezia Litveĭ. Numaĭ cu ce inimă şi sfatŭ aŭ făcut acea casă după omŭ de lege calvinéscă, care lege este scornită de un popă din Flandria . . . . . . De mirat a remasŭ viacurilor acéstă casă, cum aŭ putut suferi inima luĭ Vasilie Vodă să se facă; şi multă vreme s'aŭ frămêntat acest lucru în sfatŭ, şi câţiva pe atuncĭ apărá acest lucru să nu fie, ales Thoma Vornicul şi Iorgaki Visternicul; éră capete ca acelea abia de aŭ avut ţéra când va, séŭ de va maĭ avea. Eĭ ḑicea luĭ Vasilie Vodă şi pentru legea rĕtăcită, şi un lucru nu fără de grijă despre împĕrăţia Turculuĭ. Eară Todiraşco Logofătul şi Ureke Vornicul stá asupra acesteĭ nunte să se facă.

Avea Vasilie Vodă pozvolenie de la Turcĭ, înse era acea pozvolenie din banĭ, éră nu din inima Turcilor. Şi aşa s'a făcut nunta aice în Iaşĭ, la care câţiva Domnĭ din ţéra leşéscă, singurĭ cu chipurile sale, cu curţile lor aŭ fost, şi Pătraşco Moghila Mitropolitul Kievuluĭ, feciorul luĭ Simeon Vodă. Eră solĭ trimişĭ era dela Racoţi cnézul Ardéluluĭ, Kemeni Ianăşĭ cu

daruri, dela Mateĭ Vodă Domnul muntenescŭ, singur (însușĭ) Stefan Mitropolitul Țereĭ munteneșcĭ, și Radul Logotătul, și Dinul Spătariul, că se împăcase Domniĭ între sine." Spune maĭ departe petrecerile dela acéstă nuntă domnéscă, carea a ținut câteva septămânĭ, după care „a purces Knézul Ragivilŭ cu Dómna sa în țéra leșéscă, cu zestre fórte bogată", (Letop. t. 1. p, 284).

Așa dar Petru Movilă și cu Vasilie Vodă eraŭ de altă opiniune de cât theologiĭ din Constantinopole în privința căsătorieĭ mixte între orthodoxĭ și protestanțĭ. Mitropolitul Movilă erá înrudit cu knézul Radzivil, carele se trăgea din Maria nepóta luĭ Ieremia Movilă, măritată după Radzivil sub-camerariul supremŭ al Mareluĭ Ducat al Litvanieĭ. Pe de altă parte nobiliĭ polonĭ, de confesiunea protestantă, eraŭ de ajutoriŭ luĭ Movilă pe tărîmul politicŭ, în luptele sale contra Iesuiților. Trebue a șci și aceea, că în Rusia s'a stabilit de timpuriŭ despre chreștiniĭ eterodoxĭ o idee maĭ tolerantă, de cât la chreștiniĭ orthodoxĭ din orient, anume, că atât papiștiĭ, cât și protestanțiĭ nu se privescŭ ca nechreștinĭ. Și nu se rebotéză, nicĭ le se oprește căsătoria cu femeĭ orthodoxe. De acea nu remâne îndoélă, că Petru Movilă a fost mjlocitoriul și autorizătoriul căsătorieĭ fiiceĭ luĭ Vasilie Voda cu principele Radzivil (*). Acésta tot-o-dată ne

(*) Se pare că Mitropolitul Petru Movila, a venit la Vasilie Vodă ca mijlocitoriŭ pentru acesta căsătorie, cu un ânŭ maĭ înainte de severșirea eĭ, și între altele, s'a ocupat împreună cu Dascalul Meletie Sirigu, carele se afla în Iași, despre modul catichizăreĭ ereticilor. Acésta se vede din scrisorea luĭ Meletie Sirigŭ către Tariul Moscvei, din anul 1644, Decembr. 15. „Am fost scris maĭ înainte de acésta dice Sirigu, pré luminatei Vóstre împerății din Țera Moldaveĭ. In scrisorea mea cea maĭ dinainte ve făceam cunoscut că am compus *în Iași, cu pré sfințitul Mitropolit al Kievuluĭ*, o carte despre catichizarea ereticilor" (p. 305—61).

dă şi o idee despre intimele relaţiunĭ de amiciţie şi încredere mutală între Petru Movilă şi Vasilie Vodă.

Să ne întórcem acum iarăşı la relaţiunile, ce am început despre Vasilie Vodă din opera luĭ Muraviev:

Patriarchulŭ Parthenie cel tenerŭ, carele a urmat după Parthenie cel betrânŭ, pre carele maĭ sus l'am vedut destituit din patriarchie, în anul 1645, April, trimite o scrisóre ţariuluĭ Moscveĭ, în care îl însciinţéză despre cele petrecute în patriarchie cu destituirea fostuluĭ patriarchŭ, şi cu alegerea sa, pre care el n'a dorit-o, dar a fost silit, bazat pe făgăduinţele luĭ Vasilie Vodă. Scopul scrisoreĭ este de a dobândi de la ţariŭ ajutoriŭ pentru plata datorielor patriarchieĭ. Etă ce dice despre Vasilie Vodă :

„ Décă n'ar fi grăbit prea luminatul, evseviosul şi iubitoriul de Christos Domnitoriŭ, binefăcătoriul şi ajutătoriul patriarchieĭ nóstre, domnul principe Vasilie Voevod, stăpenitoriul ţereĭ Moldoveĭ, iubitul întru Duchul Sânt fiiŭ al smerenieĭ nóstre şi credinciosul consilierŭ al sânteĭ vóstre împerăţiĭ, şi décă n'ar fi plătit el, o dată şi de dóue orĭ datoria nóstră patriarchală dóue deci şi cinci miĭ de ruble, apoĭ patriarchia nóstră s'ar fi distrus, şi pe viitoriŭ n'ar maĭ fi putut fi patriarchŭ, şi némuluĭ nostru s'ar fi făcut mare defăimare de către celelalte popóre, care trăesc împreună cu noĭ, maĭ mult de cât defăimarea şi robia aceea ce aŭ suferit Jidoviĭ de la Navuchodonosorŭ împeratul Persideĭ, când eĭ s'aŭ lipsit de sânta cetate a Ierusalimuluĭ.“ etc. Maĭ jos spuind că el n'a voit să fie patriarchŭ, ci a fost maĭ mult silit, dice: ne-aŭ pus pe scaunul patriarchal vrând-nevrând noĭ, şi am primit patriarchia de ne-

voie, căcĭ a făgăduit a ne milui evseviosul și prea luminatul Domnitoriŭ, stepanitoriul țereĭ Moldoveĭ, și a ne trimite ajutoriŭ din averea sa, ce 'i-a dăruit Dumnedeu". (p. 311—12).

Aceleașĭ laude aduc luĭ Vasilie Vodă Mitropoliţiĭ, Archimandriţiĭ și Egumeniĭ din Constantinopole, în epistola lor sinodală de la 10 Decembrie, 1644 către Țariul Moscveĭ : „ Și maĭ nainte de acésta am trimis noĭ Archiereĭ cu scrisorile nóstre la evseviosul și prea luminatul Domnitoriŭ chreștinesc, principele Vasilie Voevodul țereĭ Moldoveĭ, fiŭ spiritual al mareĭ Bisericĭ orientale a luĭ Christos și credinciosuluĭ consilierŭ al potestățeĭ împěrățieĭ vóstre, și 'i-a declarat disnădăjduirea nóstră despre nesuportabila datorie și nevoile, ce în tóte dilele ne pricinuesc creditoriĭ noștri, și am cerut de la pre luminarea sa tânguindu-ne cu lacrămĭ, să ajute nevoeĭ nóstre în timpul de acum; éră el înspirat de Dumnedeŭ, nu a lăsat rugele și lacrimele nóstre, și a dischis milostivul seŭ ochiŭ duchovnicesc, avênd evlavie către marea Biserică și către toţĭ chreștiniĭ, a primit cuvêntul nostru cu curată și milostivă inimă, a întinsŭ pré luminata sa dréptă, și a trimes mila sa Bisericeĭ nóstre ceĭ Marĭ, maĭ mult de 25,000 de ruble, precum s'a făcut cunoscut mareĭ Vóstre împěrățiĭ, și a liberat marea Biserică de înecarea în datorie, și pre noĭ de peire. Din pré luminata luĭ milă noĭ am plătit o datorie nu mică, dar a remas încă asupra Mareĭ Bisericĭ și asupra nóstră din vechea datorie una sută miĭ de ruble". Cerŭ apoĭ ajutoriŭ și dela Țariŭ, și spunŭ că la acésta 'i-a îndemnat Vasilie Vodă: „noĭ toțĭ, marĭ și micĭ, cu voința și

sfatulŭ evseviosuluĭ și chreștinesculuĭ Domnitoriŭ, binefăcătoriuluĭ nostru, Domnuluĭ principe Vasilie Voevodul stăpânitoriul țereĭ Moldoveĭ și fidelul consilierŭ al împerățieĭ Vóstre, ne-am decis a pleca pre Marea Biserică a luĭ Christos la milostivele și înduratele sinurĭ ale împerățieĭ Vóstre", etc. (p. 316-326).

Patriarchiĭ destituițĭ și aspiranțĭ a'șĭ recăpăta posițiunea lor anterióră, găsiaŭ azilŭ în Moldova și protecție la Vasilie Vodă. Așa fostul Patriarchŭ Athanasie Patelarie, în anul 1645, febr. 26, scrie Țariuluĭ Moscveĭ din Moldova, cerând și mila luĭ, să'ĭ trimită o mitră și vestminte, fiind prădat de tóte și neavând cu ce servi liturgia. Tot-o dată scrie despre Vasilie Vodă: „Să fie sciut împărățieĭ Vóstre, că eŭ încă până astăḑĭ petrec aicĭ (în Moldova) sub acoperemêntul evseviosuluĭ chreștinesculuĭ pré luminatuluĭ Domnitoriŭ principeluĭ Vasilie Voevodă, credinciosul și iubitul prietinŭ al autocraticeĭ vóstre împerățiĭ, și nu'mĭ este cu putință a me duce în țéra mea de creditoriĭ agarenĭ și jidovĭ. El (Vasilie Vodă) este ajutătoriŭ tuturor celor ce cerŭ, are vistieria sa dischisă și mila luĭ se varsă în abodență către toțĭ săraciĭ. Precum rîul Nil adapă tótă țéra Egiptuluĭ, așa a făcut și acest evsevios Domnitoriŭ, a plătit necalculate datoriĭ ale sântuluĭ dătătoriuluĭ de viață mormânt, și cugetă o eleimosină și maĭ mare de cât acésta; din evseviósele luĭ mânĭ am primit eŭ cele chărăzite de marea vóstră împerăție". (p. 337—340). Despre acest Patriarchŭ Patelarie, Archidiaconul Pavel ne spune că Vasilie Vodă 'i-a fost dat spre lăcuință noua Monastire zidită de dânsul în Galațĭ în cinstea Sântuluĭ Dimitrie, și că ducerea luĭ la Con-

stantinopole și alegerea a dóua óra la patriarchie ar fi fost contra voinței luĭ Vasilie Vodă, pentru care acesta s'a mâniat și a dat Monastirea Sântuluĭ Dimitrie din Galați, acea destinată luĭ Athanasie, călugărilor dela Sântul Munte (Revist. istor. Românieĭ. t. I. p. II. p. 59). Acestea se întêmplase pela anul 1634. Patriarchia acésta a 2-a a luĭ Patelarie, ne'ncuviințata de Vasilie Vodă, a durat numaĭ un anŭ (1645), și el a fost depus și esilat la Rodos, de unde scăpând a năzuit din-noŭ la mila luĭ Vasilie Vodă, carele iarași 'i-a acordat grația sa (Istor. Biseric. a luĭ Meletie. III. part. II. p. 166) (*).

Cât de mare autoritate avea Vasilie Voevodŭ în afacerile politice și bisericeșcĭ ale Orientuluĭ Orthodox, se vede și din următórea comunicație făcută Țariuluĭ Moscveĭ, de către un grecŭ Isaia Ostafievŭ, carele dusese la Moscva o scrisóre a Patriarchuluĭ Parthenie:

„In țéra munteneśca el a audit dela un grecŭ, ce fusese trimis de Vasilie Vodă în solie la Moscva, că Mitropolitul Archidonuluĭ Meletie voia să fie patriarch la Ierusalim, în locul luĭ Theofanŭ, (carele murise); dar Vasilie Voevoda și alțiĭ aŭ dorit să fie patriarch în Ierusalim Archimandritul Paisie, carele trăia în Jașĭ, la moșiele Sântuluĭ mormêntŭ, și l'aŭ pus (patriarchŭ) la Ierusalim. Pentru acésta, măniindu-se asupra Voevoduluĭ, Mitropolitul Archidonuluĭ Meletie, a dat o jalba Sultanuluĭ: că Vasilie ar fi voind ca, când se va duce Sultanul cu resboiŭ asupra insuleĭ Crituluĭ și a Malteĭ, să adune ómenĭ de óste și să se ducă în Constantinopole în locul Sultanuluĭ.

(*) Acest Patelarie traia încă și la 1650. El din Moldova s'a dus dupe milostenie la Moscva, apoi la renturnare a murit pe cale în țera căzăcéscă, s'a înmormântat în Monastirea Liubenska, unde se cinsteșce ca Sânt.

Dar Vizirul, fiind prietinŭ cu Vasilie Voevodŭ, n'a dat jalba Sultanuluĭ, éră pre Mitropolitul Meletie l'a ucisŭ în Constantinopole (p. 343).

Alegerea acésta a luĭ Paisie la patriarchia de Ierusalim, o descrie însuşĭ el în scrisórea sa anunţătóre, cătră Ţariul Moscveĭ.

Dupa ce spune de mórtea fostuluĭ Patriarchŭ Theofanŭ, întêmplată la 15 Decemb. 1645, vorbesce despre alegerea sa în modul următor :

„Şi s'a facut alegerea legiuită de présfinţitĭ Mitropolițĭ, Archiepiscopĭ şi Episcopĭ, cu pré cuvioşiĭ Archimandriţĭ şi egumenĭ, spre a denumi pre noul păstoriŭ şi învĕţetoriŭ la Sântul Scaunŭ apostolicŭ. Tot Sântul Sinod archierescŭ, cu mila pré bunuluĭ Dumnedeŭ m'a ales şi m'a numit, dupre lege şi dupre tradiţia bisericéscă pre mine rugătoriul Sânteĭ Vóstre împĕrăţiĭ, Ieromonachul Paisie, fost egumenŭ în Dumnedeésca şi Domnésca monastire a înalţareĭ Domnuluĭ nostru Iisus Christos (*), în ţéra Moldaveĭ în Jaşĭ, din porunca evseviosuluĭ şi pré luminatuluĭ Domnitoriŭ Vasilie Voevodŭ a tótă ţéra Moldoveĭ, întru Duchul sânt fiiŭ iubit al Smerenieĭ nóstre, şi credinciosul prietinŭ al mareĭ Vóstre împĕrăţiĭ, şi cu charul pré sântuluĭ Duchŭ am fost pus patriarchŭ firescŭ (indigen) pe sântul şi apostolicul Scaunŭ al sânteĭ cetăţĭ a Ierusalimuluĭ în luna luĭ Martie în 23, Duminică, în Dumnedeésca şi Domnésca Monastire acelor întru Sânţĭ părinţilor noştri marilor Archiereĭ şi Dascălĭ icumenicĭ, Vasilie cel Mare, Grigorie Theologul şi Ioan Chrisostomul, de cătră Exarchul présfinţitul Mitropolit al Sânteĭ Mitropoliĭ La-

(*) Galata

riseĭ Domnul Grigorie, de présfințitul Mitropolit al țereĭ Moldoveĭ Domnul Varlaamŭ, și de iubitoriul de Dumnedeŭ Episcop Domnul Anastasie al Romanuluĭ, și de Domnul Lavrentie al Casandreĭ, din ordinul pré sântuluĭ Patriarchŭ icumenicŭ Parthenie, întru Sântulŭ Duchŭ iubitul frate și conliturgisitoriŭ alŭ Smereniei nóstre, și m'aŭ cinstit pre mine Paisie, rugatoriul mareĭ vóstre împĕrățiĭ, a fi firescŭ și adevĕrat patriarchŭ al sfinteĭ cetățĭ a Ierusalimul și al tóteĭ Palestineĭ„ (p. 355-6).

In aceeașĭ operă a luĭ Muravievŭ se găsesce și o scrisóre a Ierarchilor Moldoveĭ, cu data 2 Iunie, 1645, prin carea recomandă mileĭ împĕratuluĭ Moscveĭ Alexeĭ Michailovicĭ, pre Orest Episcopul Transilvanieĭ, carele era de metanie din Monastirea Putna din Moldova. Reproducem acésta scrisóre pentru însemnĕtatea eĭ istorică; ea ne arată simpatia ce totdéuna aŭ avut Moldoveniĭ pentru suferințele fraților Românĭ din Transilvania și Ungaria.

„Adeverim, — scriŭ Ierarchiĭ Moldoveĭ, — pé cinstiteĭ și luminóseĭ fețe a împĕrătesciĭ tale Măririĭ, despre acest Archiereŭ anume Orestŭ, din partea Țereĭ unguresci, carele din copilăria sa a fost crescut în țéra nóstră, în Monastirea Putna, și tunsŭ (în monachismŭ) și rédicat la trépta Preoțieĭ. Când s'a întêmplat mórtea Archiepiscopuluĭ (Ирдонскаго) (*), în țéra Unguréscă, și aŭ remasŭ Româniĭ fără pastoriŭ, eĭ aŭ rugat pre regele Georgie Racoți, să le permită a'șĭ pune pástoriŭ dupre voia lor, și eĭ ș'aŭ alesŭ pre acest Orestŭ, pre carele l'aŭ chirotonit Theofanŭ Mitropolitul Ungrovlachieĭ. După treĭ

(*) Póte — Araduluĭ.

anĭ a îndemnat diavolul, cel ce urășce binele, pre popa cel mare regescu Ciulaĭ Georgie, carele este în eresul luteranescŭ, precum și însușĭ regele și toțĭ Ungurii, și a calumniat pre acest Orest la regele, aducênd asupra luĭ un mare neadeverŭ; 'i-aŭ luat tot ce avea și pre dênsul l'aŭ închis în temniță, unde a ședut nóue lunĭ, împreună cu mulțĭ iereĭ și chreștinĭ, nu pentru vre-o vinovăție, ci pentru credința chreștinéscă, pentru că nu voia a se perverti la luteranismŭ. Vedênd credința luĭ cea tare, însușĭ regele 'ĭ-a dat, sub garanție a 24 de kizeșĭ, o mie de talerĭ, ca să-ĭ dea în vistieria regală, și 'ĭ-a dat libertate ca să adune banĭ pentru acéstă plată. El a venit în Monastirea sa Putna, unde se pomenescŭ Mariĭ Knezĭ aĭ Moscveĭ. Acolo n'a putut să adune destuĭ banĭ, ca să plătéscă acésta datorie, și pentru aceea a venit la împerătésca Vóstră Mărire, ca să rescumpere pre aceĭ dóue decĭ și patru de kizeșĭ. De aceea și noĭ, vedênd sărăcia și strîmtorarea luĭ, ni s'a făcut milă de elŭ, și l-am trimis la împerătésca Vóstră Marire, să céră ajutoriŭ la picióreie thronuluĭ teŭ." Subscrișĭ: Varlaam Mitropolitul Suceveĭ.—Anastasie Episcopul Romanuluĭ. — Stefan Episcopul Rădăuților, și Gedeon Episcopul Hușilor". A maĭ înfățișat încă Mărturiele dela patru Monastirĭ din Moldova: Putna, Moldovița, Slatina și Bistrița. 1645. Iun. 2. (p. 347—349).

Să revenim acum la istoricul școleĭ Vasiliane din Monastirea Trierarchilor, și să respundem la întrebările, ce ne-am fost propus, anume:

Cine a fost motorul seŭ îndemnătoriul luĭ Vasilie Vodă la înființarea colegiuluĭ din Iașĭ?

Cine au fost profesorii colegiului?

Ce s'a predat în colegiŭ?

Ce relațiunĭ aŭ esistat între colegiŭ și Monastirea Trierarchilor?

Cât timp a durat acest colegiŭ; în ce împrejurărĭ și din ce causă s'a disființat Colegiul Vasilian?

La întrebarea ânteiŭ afirmam, pe temeiul noțiunilor date în urmă, că îndemnătoriul luĭ Vasilie Vodă la înființarea școleĭ a fost Petru Movilă. Acésta se vede din numirea scóleĭ „Colegiŭ", cași colegiul movilénŭ dela Kievŭ, precum și din chemarea profesorilor dela Kievŭ, dela colegiul movilén, aseminea și din scrisórea luĭ Petru Movilă, prin carea el în anul 1640 îndemna pe Țariul Moscveĭ la înființare de școlă în Moscva dupre modelul celeĭ dela Kievŭ, și promitea a'ĭ trimite învețetorĭ din colegiul Bratski dela Kiev. Motivul imperios pentru Petru Movilă de a stărui la Vasilie Vodă pentru înființarea școleĭ a fost respândirea calvinismuluĭ în Transilvania și Ungaria, și încercările propagandeĭ acestia de a se respândi între Româniĭ din Ardélŭ, și de acolo în principatele române. Vasilie Vodă a destinat pentru școlă noua sa Monastire, unde profesoriĭ să pótă a trăi viața kinovială, călugărĭ și frațĭ din monastirea kinovială Bratski, întocma, precum am vedut că Petru Movilă scria pentru școla dela Moscva Țariuluĭ: „Să se fundeze în Moscva o deosebită Monastire", etc.

Ceĭ dinteiŭ profesorĭ aĭ colegiuluĭ Vasilianŭ, aŭ fost, precum îĭ numesc isvórăle rusescĭ „*monachĭ bine 'ncuviințațĭ și bine 'nvețațĭ*. dintre eleviĭ colegiuluĭ movilén. Nu se scie însă numele lor. Numele

se cunósce numaĭ al unuia dintre dênșiĭ, anume: *Sofronie Pociatski,* carele fusese profesorŭ și rector în colegiul movileanŭ dela Kievŭ, omŭ învețat și bunŭ predicatorŭ. După venirea luĭ în Moldova, el fu numit egumenŭ la nóua Monastire a sfinților Trierarchĭ, carea s'a isprăvit și sfințit la 6 Maiŭ, 1639.

Se pare, că el a venit maĭ ânteiu în Moldova, unde a plănuit și a asistat la zidirea colegiuluĭ, dupre modelul celuĭ dela Kievŭ, póte și maĭ bunŭ, căcĭ Archidiaconul Paul numesce acest edificiu „magnificu" ; în alt locŭ ḑice, că colegiul era „mare și zidit de pétră", afară de Monastire (Revist. istor. a Român, t. I. II. p. 67, 68).

Sofronie, fără îndoélă, pe lângă igumenat a avut și rectoratul colegiuluĭ, căcĭ așa se numia și la Kievŭ superioriĭ colegiuluĭ, cariĭ eraŭ tot-o-dată și egumenĭ. După ce s'a isprăvit zidirea colegiuluĭ, Vasilie Vodă a anunțat pe Petru Movilă și a cerut să-ĭ trimită dascalĭ. Am veḑut că în scrisórea luĭ Petru Movilă către țariul Moscveĭ, se spune că Vasilie Vodă repețise cererea sa pentru trimiterea Dascalilor, și că 'i-a și trimis. Se pare că în urma primeĭ scrisorĭ a luĭ Vasilie Vodă, Petru Movilă îĭ trimisese numaĭ pe Sofronie, pentru pregătirea celor necesare pentru șcólă și apoĭ a trimis și pe ceialalțĭ dascalĭ, după a doua scrisóre. Despre aceștĭ călugărĭ dascalĭ de la Kiev putem deduce, din cele din urmă numaĭ atâta, că eĭ petreceaŭ viața kinovială în Monastirea Sânților Treierarchĭ, sub dirigerea igumenuluĭ și Rectoruluĭ Sofronie Pociatski. La orele de clase eĭ se duceaŭ la colegiu, carele era nu departe de Monastire. Singur Georgie Stefan, dușmanul luĭ

Vasilie Vodă, ni spune, că călugării de la Kiev aŭ fost fórte buni în învețeturĭ. „și mult lucru și mare folos a remas pământuluĭ nostru din a lor învețeturĭ.“ Despre egumenul și Rectorul Sofronie am vedut, că el a luat parte la polemica contimpurană despre acusaţia în calvinismŭ a patriarchuluĭ Kiril Lucaris, în calitatea sa de egumenŭ și dascal domnesc al luĭ Vasilie Vodă; deasemenea a participat la lucrările Sinoduluĭ din Iașĭ, pre care le a și subscris, împreună cu Ierarchiĭ Moldoveĭ și aĭ Rusieĭ. Se pare, că el a murit în Moldova; căcĭ documentele istorice rusescĭ nu maĭ amintescŭ de dênsul, după venirea luĭ în Moldova.

Ca să putem da óre-care idee despre programul învețeturilor, ce se vor fi predat în colegiul Vasilianŭ, în lipsă de alte date istorice, suntem nevoițĭ a ne adresa la obârșia acestuĭ colegiŭ, la colegiul Movilean dela Kievŭ. Istoria Academieĭ de Kievŭ ne spune că în colegiul luĭ Movilă se preda pe acele timpurĭ, adică pe la anii 1632—40 următórele obiecte : treĭ limbĭ : slavona, gréca și latina, cântarea bisericésca pe note, Catichisul și Aritmetica, Poesia, Retorica, Filosofia și Theologia. Maĭ tot aceste se predase și în colegiul din Lavra Pecersca, ce 'lŭ fundase acolo Petru Movilă ca egumen, și pre carele apoĭ, ca Mitropolit l-a stramutat la Monastirea Bratski și confundat cu șcóla de acolo. Acésta se vede din o odă adresată luĭ Petru Movilă de eleviĭ din colegiul Lavreĭ în anul 1632, la serbarea Invierei. Oda se intitulézà : „Elicon, adică grădina sciințeĭ, carea are în sine opt rădăcinĭ ale sciințelor libere, fundată în Rusia de pré cinstita sa graciositate Domnul părin-

tele Kyr Petru Moghilă. „Apoĭ se numĕră aceste rĕdăcinĭ în ordinea următóre: “ Cea ânteiu rădăcină a sciințeĭ este gramatica; a dóua-Retorica; a treea— Dialectica; a patra—Aritmetica; a cincea—Musica a șésa — Geometria; a șéptea — Astronomia; rădacina a opta și vêrful tuturor sciințelor și al cunoscințeĭ este Theologia (исторіа Кієвск. Академїи. Макаріа стр. 53). Trebue să presupunem, că pe lângă aceste învĕțăturĭ în colegiul din Iașĭ se preda și limba română, cel puțin în clasele începătóre. Dimitrie Cantemir ne spune că în școla luĭ Vasilie Vodă se învĕța grecesce. (Descri. Moldoveĭ. p, 170). Archidiaconul Pavel numesce colegiul luĭ Vasilie Vodă *românesc*.

Monastirea și școla Trierarchilor aŭ fost dóue instituțiunĭ diferite între sine. Vasilie Vodă le-aŭ înzestrat cu largeță pe fie-care a parte. Scóleĭ, precum am vĕdut 'i-a dat zestrea eĭ în treĭ moșiĭ la ținutul Romanuluĭ: Iuganiĭ (*), Tămășenĭ și Răchiteniĭ, și le-a scutit de tóte angăriele, „ca să fie pentru hrana și îndestularea dascalilor.“ Dintr'un document posteriorŭ, pe care noĭ îlŭ vom reproduce maĭ jos, se vede că Vasilie Vodă a afectat tot pentru școlă și venitul de la feredeul sĕŭ Domnesc, ce era în apropiere de școlă. O înțeléptă măsură a luĭ Vasilie Vodă a fost că el a unit amândóue administrațiele, monastirésca și școlară în persóna luĭ Sofronie, carele era tot odată Igumen al Monastireĭ și Rectorŭ al colegiuluĭ, așa că din amândóue părțile școla era favorată. Personalul școleĭ era tot-o-dată și personal al

(*) Iuganiĭ astă-dĭ se numescŭ Agiudeniĭ. Numele vechiŭ de Iuganĭ, îl portă încă un locŭ, pe carele este o crâșmă pe șoséua de pe valea Siretiuluĭ, în marginea Moșieĭ Mircescilor.

Monastireĭ. Scóla dar a fost pusă sub tutela Monastireĭ. Acéstă mesură, pre cât a fost la început avantagiósă șcóleĭ, sub Domnia luĭ Vasilie Vodă și sub egumenatul luĭ Sofronie, pe atâta, în urmă, precum vom vedea, a fost fatală colegiuluĭ Vasilianŭ.

Colegiul Vasilian a esistat în flórea sa de la 1639, când s'a înființat, pană după căderea luĭ Vasilie Vodă la 1652.

Mitropolitul Petru Movila a murit la începutul anuluĭ 1647. Póte, că nu mult după acésta a murit și Sofronie egumenul și Rectorul colegiuluĭ Vasilian. Așa dar dascaliĭ călugărĭ de la Kiev aŭ perdut și pre marele lor protectorŭ Petru Movilă, și pe superiorul lor Rectorul și egumenul Sofronie, carele ținea echilibru între șcólă și Monastire. Noĭ punem începutul colegiuluĭ Vasilian pe la luna luĭ Septembrie 1639. Acésta o deducem din scrisórea luĭ Petru Movila cătră Țariul Moscveĭ, scrisă pe la 1640, în care spune, că a trimıs dascalii cerụțĭ de Vasili Vodă pentru șcóla din Moldova. Sfîrșitul colegiuluĭ Vasilian îl punem în anul detronăreĭ luĭ Vasilie Vodă, têmplată, la 1652; căcĭ Georgie Stefan, precum am vedut, în anul 1656, adică după 4 anĭ dela căderea luĭ Vasilie Vodă, spune, că nu *de mult* se alungase dascaliĭ dela Kiev și se înlocuise cu dascalĭ din țéra grecéscă.

Causele și împregiurările disființăreĭ colegiuluĭ Vasilian le vom vedea îndată.

Vasilie Vodă avea nișce privirĭ largĭ și fórte simpatice pentru chreștiniĭ din Orient. Noĭ am vedut din parte cu câtŭ interes participa el în afacerile patriarchilor și ale cleruluĭ oriental, ajutânduĭ și băneșce

și politicesce, miluindu-ĭ, dând la toțĭ azilu în téra sa și mijlocind în favórea lor și pe la statele și Domnitorii vecini; el le da Monastirĭ de lăcuit în Moldova, protegia și apera interesele lor. Ca să-ĭ atragă maĭ mult la sine, el a legat bisericesce cu patriarchia ecumenică a Constantinopoleĭ Biserica Moldoveĭ, care până atuncĭ era legată cu Archiepiscopia de Ochrida; a întrodus monachĭ grecĭ pe la tóte Monastirile, ca eĭ precum dice Dimitrie Cantemir, să învețe pre fiiĭ boerilor limba și sciința grecéscă; a dispus ca în Biserica catedrala să se cânte grecesce; serviciul sânteĭ liturgiĭ să se facă jumetate în limba grécă, éră jumătate în limba slavonă; a făcut tipografie grecéscă și românéscă (Descrier. Mold. ed. acad. 1875. p. 170). Cu un cuvênt Vasilie Vodă a vrut să facă în Moldova și în capitala unŭ centru de cultură grecéscă pentru tot orientul, carele nu avea la sine mijlóce de a se cultiva. Tot din acest punctŭ de videre, el a închinat tóte Monastirele zidite de el, altor Monastirĭ marĭ dia Orient, maĭ ales dela muntele Athos. Pe lângă Monastirea Golia, carea era maĭ dinainte închinată Monastireĭ Vatopedu, încă de ctitora primitivă Knéghinea Anna Golia, precum se va areta în urmă, el a închinat și alte Monastirĭ zidite de dênsul, precum: Monastirea Sântuluĭ Dimitrie din Galațĭ, Monastirea Chlincea, Monastirea de la Copăŭ, și înfine Monastirea cea nóuă și frumósă a Sânților Treĭerarchĭ, cu carea era legat și colegiul Vasilianŭ. Acésta monastire el o a închinat comunitățiĭ Monastirilor dela Muntele Athos, adică tuturor Monastirilor de pe acel munte, negreșit cu idea, că tóte acele multe și marĭ Monastirĭ vor fi garanția

cea maĭ sigură pentru trăinicia ctitorieĭ sale, adică a Monastireĭ Trierarchilor cu colegiul seŭ.

Multe dintre actele de închinare ale Monastirilor s'aŭ dat publicitățeĭ, unele chiar de egumeniĭ grecĭ; dar actul închinăreĭ Monastireĭ Trierarchilor este până acum ţinut de eĭ ascuns, negreşit pentru marele îndatorirĭ ce le punea Vasilie Vodă pentru respectarea şi conservarea colegiuluĭ seu. Aşedemêntul dat de Vasilie Vodă pentru colegiŭ se află tot la Grecĭ. Cuprinderea luĭ în scurt o am vedut în uricul luĭ Georgie Stefan.

Noĭ am vedut în urmă, că cel ânteiŭ egumenŭ al Monastireĭ Trierarchilor a fost Sofronie Pociatski, carele era tot-o-dată şi Rectorul colegiuluĭ; se vede înse, că în aniĭ ceĭ de pe urmă aĭ Domnieĭ luĭ Vasilie Vodă Sofronie a murit şi egumenatul a remas vacant. Presupunem, că atuncĭ a venit luĭ Vasilie Vodă ideea de a închina Monastirea la comunitatea de la Athonŭ şi a cere de acolo altŭ egumenŭ. Căcĭ între urmările prime ale închinăreĭ este dreptul dat Monastireĭ epitrope, de a'şĭ numi administratorul (egumenul) seŭ în locul celuĭ anterior; şi nu credem că Vasilie Vodă să fi espus pe egumenul Sofronie, pre carele atât de mult îl cinstise, la defăimarea destituireĭ şi subordinăreĭ altuia.

După închinarea Monastireĭ, noul egumenŭ trimis de la Sântul Munte, negreşit însoţit şi de alţĭ călugărĭ streinĭ, aduşĭ tot de acolo, n'aŭ putut armoniza cu călugăriĭ dascalĭ dela Sânţiĭ Trierarchĭ, cariĭ îşĭ aveaŭ o posiţiune, întru câtva independentă şi asigurată. Pe de altă parte averea şcóleĭ, administrată de egumenŭ şi destinată pentru plata şi chrana das-

calilor, a deşteptat în noul egumenŭ dorinţa de a profita el de dênsa. Cât a durat înse Domnia luĭ Vasilie Vodă, noul egumenŭ grecŭ a menagiat colegiul şi pre dascalĭ. In timpul rebeliunii luĭ Georgie Stefanŭ (1650-1653) negreşit sórta dascalilor şi a colegiuluĭ a fost fórte tristă, şi înfine, dascalii dela Kievŭ aŭ fost alungaţĭ din Monastire şi din colegiŭ, şi înlocuiţĭ cu dascalĭ călugărĭ grecĭ, aduşĭ de egumenul grecŭ din ţéra grecéscă. Acésta ne dă a înţelege, că asupra dascăliloru ruşĭ dela Kievŭ egumenul grecŭ avea şi o antipatie naţională. Negreşit a fost şi unŭ calcul de iconomie: dascaliĭ grecĭ se puteaŭ ţinea cu maĭ puţină cheltuială, şi Monastirea profita materialiceşce maĭ bine. Domnul Georgie Stefan ne spune, că dascaliĭ călugărĭ grecĭ „nicĭ un folos de învețetură nu aduceaŭ ţereĭ", în raport cu fostiĭ Dascalĭ; că în Monastire era „netocmală şi lipsă." Posiţia Dascalilor de la Kievŭ era fórte grea. Vasilie Vodă âmbla fugariu din locŭ în locŭ, silinduse a'şĭ recăpăta Domnia, ţéra era spăimântată de rebeliune; Mitropolitul Varlaam se retrăsese la Monastirea Seculuĭ şi Mitropolia era vacantă. Nu putem decide, décă dascaliĭ dela Kievŭ s'au re'nturnat în Rusia, orĭ s'aŭ aşeḑat prin Monastirele Moldoveĭ, continuând pe acolo ocupaţiunea de învețetorĭ. Se vede, că eleviĭ colegiuluĭ Vasilianŭ, după alungarea dascălilor primitivĭ, n'aŭ maĭ avut la ce frequenta colegiul, deşi egumenul adusese alţĭ dascălĭ, călugărĭ grecĭ, căcĭ aceştia nu posedaŭ conoşcinţele predecesorilor lor. Acésta reese din cuvintele uricu-luĭ luĭ Georgie Stefan: „acum călugăriĭ grecĭ nicĭ unŭ folos de învețetură ca (dascăliĭ de maĭ înainte)

nu aducŭ pămêntuluĭ nostru. Este de însemnat, că soborul călugărilor greci din Trierarchĭ a procedat treptat la disființarea colegiuluĭ: a) în puterea epitropieĭ Monastireĭ asupra școleĭ, în timpul revoluțiuneĭ, aŭ destituit și depărtat pre dascălii dela Kievŭ; b) 'iaŭ înlocuit cu Dascalĭ dintre călugării grecĭ, casă nu aibă aerul, că desființéză scóla; c) După ce s'aŭ convins că Vasilie Vodă nu se maĭ re'ntórce la Domnie, în al 4-le anŭ al Domnieĭ luĭ Georgie Stefan (1656) Soborul călugărilor grecĭ se jeluesce Domnieĭ, că n'aŭ cu ce trăi, și cerŭ la Domnŭ indirect disființarea scóleĭ, și chărăsirea Moșielor școleĭ în folosul lorŭ, ca să aibă cu ce se chrăni și îmbrăca. Domnia cu sfatul țăreĭ, le-a încuviințat cererea, și prin acésta s'a sfârșit pentru dóue secule școla Vasiliană din Monastirea Sânților Treĭerarchĭ (*). Se vede totodată perfidia călugărilor grecĭ și prin acea, că eĭ aŭ cerut desființarea scóleĭ Vasiliane la unŭ Domnŭ carele era inimicŭ neîmpăcate al luĭ Vasilie Vodă, inimicŭ, carele destituise pre Vasilie Vodă, și îĭ ocupase locul la tronul țereĭ, și carele ptin urmare nu se interesa de a păstra urmele gloriόse ale fostuluĭ seŭ stăpânŭ. Sfatul țereĭ s'a mulțămin numaĭ a ceti ca de formă actul înființăreĭ și dotațiuneĭ scóleĭ de cătra Vasilie Vodă, a constata bunele resultate aduse țereĭ și că atuncĭ acele bune resultate nu maĭ eraŭ sub administrația școleĭ de Grecĭ; și apoĭ prin o slugarnică curtenie cătră Domnul lor de atuncĭ, afirmă și eĭ cererea călugărilor grecĭ de a se desființa scóla Va-

(*) Despre modul cum în secolul present (1839—46) s'aŭ redobândit iarăși pentru școle moșiele chărăzite de Vasilie Vodă colegiuluĭ seu, vedĭ „Nuvele istorice a Românieĭ“ de G. Asaki. t. I. Biografia Autoriuluĭ, pag. VII—VIII).

siliană şi moşiele eĭ ase da în profitul călugărilor grecĭ.

Dintr'un act al luĭ Duca Vodă din anul 1678, şi pe carele îlŭ vóm reproduce maĭ jos, se vede, că Vasilie Vodă, pentru întreţinerea şcóleĭ sale, chărazise şi băele domnescĭ ce le zidise pe malul lacului, nu departe de Monastirea Trierarchilor. Acéstă baie exista până astădı în Iaşı, sub nume de „feredeŭ turcesc.“ Archidiaconul Pavel de Aleppŭ, ne dă câteva noţiunĭ pentru acest feredeŭ :

„In Iaşı, dice el, este un edificiŭ pentru băĭ, zidit de Vasilie Vodă pe planul băilor turceştı, cu cupole şi marmoră în abondenţă, şi împărţit în frumóse cabine saŭ kiliĭ, Noĭ ne băiarăm acolo de maĭ multe orĭ“ (Revist. istor. Rom. t. I. II. p, 68).

Tot din spusele Archidiaconuluĭ Pavel, scim că colegiul vasilian era aprópe de băĭ (el dice „lângă băĭ.“)

Atât edificiul colegiuluı, cât şi cel de băĭ, după desfiinţarea scóleĭ, aŭ remas proprietăţĭ ale Monastireĭ, din al cărora venit produs din închirierile la persóne private, se folosiaŭ igumeniĭ grecĭ de la Trierarchĭ. Acésta a deşteptat rivalitatea călugărilor grecı din Monastirea Golia, unde deasemenea era ctitor Vasilie Vodă. Eĭ pretindaŭ ca jumetate din veniturile, atât de la băile domnescĭ, cât şi de la casele fosteĭ şcóle, să se dea în profitul lor. Judecata a ajuns la domnie, şi procesul s'a resolvat în favórea Trierarchiţilor. Reproducem aicĭ acest important document istoric al luĭ Duca Vodă, fiind-că între altele el ne arată, că edificiul colegial al luĭ Vasilie Vodă exista încă pe la finele viacululĭ al 17-lea.

„Io Duca Voevodŭ bojiu milostim gospodar zembli moldavscoĭ. Adică Domnia-mea dăm și întărim sfinteĭ Monastirĭ din târgul Iașillor, unde este hramul a treĭ sfințĭ : Vasilie cel mare, Grigorie Bogoslovul, și Ioan Zlatoust, și sînt și móștele pré Cuvióseĭ Parascheveĭ, pe a sa dréptă ocină și moșie, din ispisocŭ de danie, și de miluire de la ctitoriĭ eĭ reposatul Vasilie Voevodŭ șĭ fiul seŭ Stefan Voevodŭ, un feredeu și cu șcólă, și cu tot venitul, ce este pe ulița Savati, aprópe de Bachluiŭ, și din ispisocŭ de pâră de la Iliașŭ Alexandru Voevod ce ne a arătat, cum s'aŭ pârît de față călugăriĭ dela Mânăstirea Golia cu călugăriĭ de Tresfetiteli pentru acel feredeŭ și cu șcóle, și pentru venitul lor, vrut-aŭ și eĭ să ia pe jumătate din venitul aceluĭ feredeŭ, și aŭ remas călugăriĭ dela Monastire dela Golia din tótă judecata țereĭ, pentru căcĭ s'aŭ aflat maĭ pe urmă dréptă danie și miluire numaĭ Treĭ sfetitelor de la Vasilie Voevod, și dela fiul seŭ Stefan Voevodŭ, unde și ósele lor aiave sunt în lăuntru în Biserică, în a sa zidire; (*) și s'aŭ îndreptat călugăriĭ dela Treĭ sfetiteli, ca să aibă eĭ acel feredeŭ și acele școlĭ cu tot venitulŭ. Așijderea și de la Domnia mea, dămŭ și întarimŭ sfinteĭ Monastirĭ Treĭ sfetitelor ca să aibă a ținea călugăriĭ din Treĭ sfetiteli numaĭ eĭ acel feredeŭ și acele scolĭ cu tot venitul, pentru căcĭ este lor drépta danie și tocméla de la ctitoriĭ lor Vasilie Voevodŭ ; éra călugăriĭ de Golia să nu maĭ aibă nicĭ o trébă

(*) Din acest document se vede, că ósele luĭ Vasilie Voevod, și ale fiuluĭ seŭ Stefan sînt depuse în Monastirea Trierarchilor. Despre Stefan Vodă, ne spune și Letopisețul, că a fost înmormântat în Monastirea Trierarchilor (t. I, p. 355.) Despre Vasilie Vodă, șcim că a murit la Constantinopole (ibid. p. 352.) Trebue dar să deducem, că ósele luĭ pe urmă aŭ fost strămutate la Iași și astrucate în Monastirea sa.

cu feredeul și cu școlele, și către acésta este credința Domniei mele, și credința a toți boerii cei mari ai Domniei mele, anume : Solomon Bărlădénu vel Logof., Constantin Miron vel Vornic, Grigorașco Hăbașescu vel Vornic, Alexandru Dumitrașcu, pârcălabii de Hotin, Andreașu și Ieremia Ciocârlie, pârcalabii de Némțu, ..., ... pârcălabi de Romanŭ, Michalaki portariŭ de Sucéva, Nicolai Hatman; pârcălab de Sucéva, Stamati vel postelnic, Ursaki vel vistieriŭ, și alții, 7186 Febr. 9 (1687, *Foia pentru minte*, an. 1845 No. 5. p. 40).

Aproposito de feredeul lui Vasilie Vodă, numit astădi „feredeul turcesc." El a fost de multe ori prefăcut și reparatŭ. Una din aceste reparațiuni s'a făcut în anul 1746, de egumenul Treierarchilor Ezekiil, în Domnia lui Ión Mavrocordat. Reparația acésta s'a început la Iunie 1. Dar egumenul a murit, și reparația s'a terminat în anul următoriŭ, prin ostenéla feredeeașului și aznașului domnesc Dima. Acésta se constată prin dóue inscripțiuni puse pe paretele feredeului de dinafară, una în limba grécă, făcută de Egumenul Ezekiil, alta română, sculptate amândóue alăturea, pe aceeași pétra; cea română s'a făcut dupa mórtea lui Ezekiil, și dupa ce s'a finit reparația. Reproducem mai ânteiŭ inscripția cea grecéscă, și apoi pre cea română :

«† Με ἐξοδα ἐμου ιζεκιηλ ἱρομοναχου ανεκενήσθι τουτον το λουτρ ἐπι της ηγεμονίας του Ἰωάνου Νηκολάου βοεβοδα και με ἐπιστημη του Δήμου χαμαμτζη και σοοντζη; 1746 Ἰουνίου ᾱ.»

„ † Ачестꙋ фереде(ꙋ) са(ꙋ) то(к)митꙋ ши саꙋ ꙟнноитꙋ ꙟ зилеле мъриi сали лꙋиwн Іwн Некꙋлаи воевод кꙋ т(о)ат келтꙋiала ръпоса–

тꙋлꙋи Ѥзекиил Ѥгꙋменꙋл де трисфетителе ши кꙋ остенала Фередеишꙋлꙋи ши азнажилꙋ Дими. лет ҂зсне : іон. (1747).

In viacul 18-le, cișmelele, care în viacul 17-le se numiaŭ *fântâni,* aŭ primit numirea turcéscă de *aznà, haznà* saŭ *haznea.* In Letopisețul țereĭ, t. III. p. 235, se spune, că Matheĭ Ghica Vodă a făcut la pórta curțeĭ domneșcĭ *o haznea mică, dinaintea haznalei ceĭ marĭ a tătăneseu.* Din inscripția presentă se vede, că idraulicul saŭ maestru de cișmele în Moldova se numia Aznașŭ, saŭ Aznajŭ, ceea ce este tot una cu haznașŭ. Suvenire a acesteĭ numirĭ și funcțiunĭ publice s'a păstrat în familia Hasnașilorŭ, a cărora obârșie este fără îndoială în unŭ *aznaș* saŭ *haznaș,* adică Idraulicŭ domnescŭ din viacul 18-le.

Afară de aceste inscripțiunĭ, ni s'a spusŭ, că la feredeul turcesc maĭ este încă o inscripțiune pe un părete din lăuntru; dar ea acum nu se póte ceti, fiind-că la reparația ulterióră s'a acoperit cu un părete de lemn. Póte că acea inscripțiune să fie de la Vasilie Vodă, primul ctitorŭ al acestuĭ feredeŭ, carele l'a și chărăzit șcóleĭ fundate de dênsul, în apropiere de feredeŭ.

O altă instituțiune însemnată alipită de Vasilie Vodă la noua sa Monastire Trierachiĭ a fost tipografia, pre carea el o a dobândit tot dela Petru Movilă de la Kievŭ, pe la anul 1642. D. Cantemir ne spune, că acésta tipografie era pentru dóue limbĭ, românéscă și grecéscă. Să ascultăm ce ne spune Mitropolitul Varlaam, în prefața la Cazania sa, despre înființarea tipografieĭ din Monastirea Trierachilor:

„Măria sa (Vasilie Vodă), ca un Domnŭ chreștin și blagocestivŭ și iubitoriŭ de Biserică, grijind ca un stăpânŭ bunŭ de folosul oilor luĭ Christos, nu numaĭ pentru cele trupeșcĭ, ce și pentru cele sufleteșcĭ, de unde singurŭ Dumnedeŭ cu mâna sa cea puternică aŭ arătat Măriei sale spre acest lucru îndreptătoriŭ pré osvințitul părinte Petru Moghila feciorŭ de Domnŭ de Moldova, Archiepiscopŭ și Mitropolit Kievuluĭ, Haliciuluĭ și a tótă Rosia, carele pre pofta Măriei sale aŭ trimis tipariul cu tóte meșterșugurile câte trebuesc. Spre care lucru Măria sa Domnul ce scrie maĭsus Io Vasilie Voevodul cu darul luĭ Dumnedeŭ Domnul țereĭ Moldoveĭ cheltuială nesocotită spre tot lucrul tipărireĭ aŭ dat.“

Acésta este prima tipografie în Moldova. Tot Varlaam ne spune (ibid.) că motivul spre înființarea tipografieĭ a fost Cazania luĭ Varlaam, pre carea el, după ce o a isprăvit, o a închinat și arătat Domnitoriuluĭ Vasilie, carele s'a făgăduit a o tipări cu cheltuéla sa, și s'a și adresat la Petru Movilă, cerênd a'ĭ trimite o tipografie. Cea ânteiŭ carte, eșită din acéstă tipografie, în anul 1643, a fost cazania Mitropolituluĭ Varlaam, întitulată: „Cartea românéscă de învĕțĕtură Dumenecele preste an și la praznice împărăteșcĭ, și la svănțĭ marĭ.“ După dênsa, în anul 1645, a urmat cartea logof. Eustratie „despre cele șépte Taine, apoĭ în 1647: „pravilele împĕrătescĭ,“ de același Eustratie Logof. etc.

Observăm, că și tipografia luĭ Vasilie Vodă călugăriĭ grecĭ o aŭ desființat, încât pe la finele viaculuĭ 17-le videm că Mitropolitul Dosotheiŭ tipăreșce ântéele sale cărțĭ în Polonia, până ce a cerut și a

dobândit tipoprafie pentru Mitropolia Moldoveĭ dela Ioakim patriarhul Moscveĭ. — In tóte privirile călugăriĭ grecĭ aŭ fost dușmaniĭ și împedecătoriĭ cultureĭ Românilor. Vom vedea înainte, că eĭ aŭ maĭ desființat încă o mare șcólă și tipografie, ce aŭ fost înființate în Monastiriea sântuluĭ Sava din Iașĭ, pe la începutul viaculuĭ 18-le, și puse sub patronagiul egumenilor grecĭ.

Nu ne putem despărţi de renumita, măréța și frumósa Monastire a sfinţilor Trierachĭ, capod, opera de arta a luĭ Vasilie Vodă, fără a aminti ceva și despre sinodul convocat de Vasilie Vodă în Iașĭ în anul 1641, și carele dupre tradițiune s'a ținut în Biserica Trierarchilor.

Reservându-ne pentru altă ocasiune a da pe larg istoricul acestuĭ sinod, aicĭ vom aminti numaĭ, că la acest sinod 1) S'a aprobat cartea catichetică a Mitropolituluĭ Petru Movilă, întitulată „Mărturisirea ortodoxă;“ 2) Sinodul a aderat la anerisirea catechisuluĭ calvinesc, ce se edase ca din partea Patriarchuluĭ Kiril Lacaris, în 18 articole privitóre la 18 dogme, prin care calviniĭ și toțĭ protestanțiĭ se deosebescŭ de Biserica ortodoxă. Anerisirea acésta era făcută maĭ dinainte de un Sinod din Constantinopole; apoĭ, în anul 1642, s'a publicat, s'a adus la cunoșcința publică de Patriarchul de Constantinopole, și s'a edat în tipografia Domnésca din Iașĭ. 3) Dimitrie Cantemir ne spune, că tot la acest sinod s'aŭ decis, ca pe viitoriŭ Biserica Moldoveĭ să aibă relațiunĭ spirituale cu patriarchia ecumenică a Constantinopoleĭ; éră nu cu Archiepiscopia de Ochrida. (Descr. Mold. p. 160).

Reproducem aicĭ scrisórea de mulțemire adresată luĭ Vasilie Vodă de cătră Sinodŭ, dupá isprăvirea lucrarilor sale :

„Prea strălucituluĭ și prea mareluĭ Duce, iubitoriuluĭ de Dumnedeŭ și egemonŭ a tótă Moldovlachia, Domnuluĭ Domnŭ Ión Vasilie Voevod, mântuire dela Dumnedeŭ.

Ție a fost dat, cu adeverat Duce prea mărețe a respândi prin tipariŭ și aceste scrisorĭ sinodice, fiindcă ție ț'a oferit Domnul semnul de a fi sprijinitoriul Bisericeĭ sale și bravŭ nimicitoriŭ al eresielor: pre tine numaĭ, dintre toțĭ egemoniĭ pămêntuluĭ, alegându-te ca bine-plăcut luĭ, cuĭ altuia i s'ar cădea a proscrie și a stigmatiza opiniunile false, dacă nu în adeverŭ minteĭ tale geniale ceĭ iubitóre de Dumnedeŭ. Carea, vĕzênd Bisericele luĭ Christos perturbate din cauza capitulelor de curênd ivite, cu cuprins calvinicu, pretindind a fi ale nóstre, sub titlu: „Mărturisirea Orientală a credințeĭ chreștine.“ Nu te-aĭ lenevit de loc, ci făcând tóte chipurile, nu te-aĭ lăsat de ostenélă până a nu chiema locoțiitoriŭ a Pré sf. și apostoliculuĭ tronŭ ecumenicŭ și a întreguluĭ Sânt Sinod depe lângă elŭ, cum și din Rusia representanțĭ aĭ Bisericeĭ de acolo. Și așa cu aceștia aĭ sfâșiat tóte dogmele lor cele false, admițând și întarind prin cărțĭ publice dogmele curate ale Bisericeĭ orientale, și așa descoperind veninul cel ascuns în acele capitule tuturor fiilor ortodoxĭ aĭ chreștinilor, aĭ ordonat a se face cunoscută în public socotința ce are despre aceste dogme Biserica nóstră cea mare a luĭ Christos. Pentru ca așa să pótă cunósce turma Dom-

nuluĭ de pretutindene, de care mâncărĭ trebue a se feri, și spre ce pășunĭ sigure a se apropia.

De aceea mulțămind luĭ Dumnedeŭ de cele economisite noue de Elŭ prin tine, îl rugăm din tot sufletul ațĭ dărui viața presintă îndelungată și pacĭnică, înfrumusețând cu charul teŭ tronul egemonieĭ până la sfârșit, și în viața viitóre a te permuta dela cele pămenteșcĭ la împărăția cerescă," — Subscrișĭ representanțiĭ Bisericeĭ din Constantinopole, și ceĭ din Rusia (*).

XXIX. Monastirea Golia, saŭ a luĭ Golia.

1. Acéstă Monastire s'a zidit ântéea óră în jumĕtatea ântêea a viaculuĭ 16-le de marele Logofĕt Ioan Golia, la marginea Iașilor. Din epocha primeĭ sale ctitoriĭ se păstrédă până acum dóue Evangeliĭ, slavone și o cruce mare, cu inscripțiunĭ slavone.

O Evangeliă este scrisă pe pergaminŭ fórte frumos, cu inițiale ilustrate, cu tipicele aurite; bine conservată. La finele tuspatru Evangeliștilor are repețită acéstă notiță istorică despre acéstă Evangelie:

„сзи тетроевгелз бил плѣнил ѡт поганци татари. незнаетсѣ ѡт которое мѣсто прежде бил и ѡт кого бил оучинил. и искоупил его раб бжїи пан Iѡан голзи великїи логофет и дал занѣ ҂ас аспр. и бѣша скажен и направил его и оукрасил, и даде его вз церквв бжїа вз яш-кыи трзгь на страны идеж ест храм вззнесе-

(*) Epistola acesta se află în cartea luĭ Meletie Sirigŭ, „contra capitulelor și întrebărilor calvinice ale luĭ Kiril Lucaris." Traducerea eĭ din greceșce este publicată în „Revista teologică" din Iașĭ an. 1883. No. 30.

нїє га ка и спса нашєго іоу ха, за дша своа и сѫжи'гници своєи Анни и чадωм их и рωди-телєм их, и за дшѫ 'гого, що прѣжде єго бил оучинил и оусрѫдс'твовал. вѫ лѣ'то ,зпг мар'г. д.

„ Acest tetroevangel a fost robit de păgânii Tătari, nu se șcie de la ce locŭ a fost înainte, și cine l'a făcut. Și l'a rescumpĕrat robul luĭ Dumneḑeŭ panul Ioan Golâĭ Marele Logofăt, și a dat pe dênsul 1,200 aspri. Și era stricat și l'a legat și l'a îmfrumsețat, și l'a dat în Biserica luĭ Dumneḑeŭ din târgul Iașilor, la margine, unde este templul înălțăreĭ Domnuluĭ Dumneḑeŭ și Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos, pentru sufletul seŭ și al soției sale și ale fiilor lor și ale părinților lor, și pentru sufletul celuĭ ce'lŭ făcuse înainte și osîrduise. In anul 7083, Mart. 9 “ (1575).

Altă evangelie ferecată cu argint și poleită, la rădăcină cu mreją de argint. Pe tabla désupra are în relief icóna înălțăreĭ cu suprascrierea : „ вѫзнє-сєнїє хрис'гово “ pe partea dedesupt—icóna înviereĭ cu legenda scótereĭ sufletelor din iadŭ, cu suprascrierea : „ вѫскрєсєнїє хрис'говоі “; împregiur — acéstă inscripțiune :

„ сѫи 'гє'гро євангєль ωкова панѫ Іωань Голѫи великїи логофє'г. и подрѹжїє єго Анна за дши свои и родитєлим своим и чадωм своим. и дадє вѫ молбѫ своє вѫ цєрковь камєнїи ω'г іасох идєж єс'г храмь вѫзнєсєнїє га ба. спса нашєго іѹ ха: в лѣ'то ,знд. гєн. ві “.

„Acest tetroevangel l'a ferecat panul Ioan Golăĭ Marele Logofăt, și soţia sa Anna, pentru sufletele sale și ale părinţilor lor, și ale copiilor lor, și îlŭ dădu spre ruga sa în Biserica cea de pétră din Iașĭ, unde este templul înălţăreĭ Domnuluĭ Dumneḑeŭ și Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos, în anul 7054, Ian. 12". (1546).

Crucea este mare, de colóre négră, în 8 cornurĭ ferecată cu argint și aurită. Pe marginĭ împregiur, începând de la mâneriŭ, are o inscripţiune slavonă. Este așeḑată pe un pedestal mare de argint, carele este ornat cu chipurile evangeliștilor și de îngerĭ,— tóte în relief. Pe cruce sânt sculptate vreo 40 de iconițe, pe de amândóue părțile eĭ. Iconiţele represintă persóne și eveneminte evangelice și bisericeșcĭ ce se serbéză de Biserica orthodoxă, pre cum : Evangeliștiĭ, nașterea Domnuluĭ, Boteḑul, patimele Domnuluĭ, înviarea, înălțarea, binevestirea, adormirea Maiceĭ Domnuluĭ, etc. cu inscripțiunĭ slavone désupra lor.

Inscripția cruceĭ : „ сѫи крѫстъ сѫтвори панъ макъѯинъ бȣрънаръ дворникъ и даде ѥѧ вѫ молбѫ себе и подрȣжици его Анъгелїѧ ȣ церковъ ȣ iаши иде ест храмъ вѫзнесенїе га нашего Iсȣ ха влѣто ҂зок".

„ Acéstă cruce o făcu panul Maxin Burnar Dvornicul și o dădu spre rugă șie și soţieĭ luĭ Antemia la Biserica din Jașĭ, unde este templul înălţarea Domnuluĭ nostru Iisus Christos, în anul 7072" (1564).

In anul 1606 knéghina Ana, soţia reposatuluĭ Lopofăt Golăĭ, a închinat Monastirea Golia Lavreĭ Va-

topedi dela Sântul Munte Athonul. Acéstа se constată: 1) Din actul încheiat în anul 7114, Ianuariŭ 20 (1606) de soborul Ierarchilor țereĭ, anume: Mitropolitul Sucéveĭ Theodosie Barbovski, Agathon episcopul Romanuluĭ, Ioan al Rădăuților și Filoteiŭ al Hușilor; 2) din chrisovul Domnuluĭ Ieremia Moghilă, prin carele se confirmă acéstă închinare (*).

Reproducem aicĭ uricul domnescŭ de închinare, pentru noțiunile istorice ce le cuprinde:

„Cu mila luĭ Dumnedeŭ Noĭ Ieremia Movilă, Voevod, Domnŭ țereĭ Moldaveĭ, facem șcire cu acest chrisovŭ al nostru, tuturor, cariĭ vor căuta pe dênsul séŭ cetindu-se 'l vor audi, precum că aŭ venit înaintea nóstră și înaintea tuturor boerilor noștriĭ aĭ Moldaveĭ, celor marĭ și micĭ, knéghina Anna a reposatuluĭ Ioan Golia Logofăt, cu fiiul seŭ Michail, de a lor bună voie, de nime silițĭ nicĭ asuprițĭ, aŭ dat și aŭ închinat pre cea din-nou zidită Biserică a lor, unde este hramul Inălțarea Domnuluĭ Dumnedeŭ, și Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos, ce este în tărgul Iașuluĭ pre care o aŭ zidit reposatul Ioan Golia Logofătul, împreună cu soția sa, ca să fie sfinteĭ Monastirĭ Vatopeduluĭ, ce este în sfântul Munte al Athonuluĭ, unde este hramul Cinstiteĭ Buneĭ Vestirĭ a pré sfinteĭ și pré curateĭ și pré blagosloviteĭ stăpâneĭ nóstre Născătóreĭ de Dumnedeŭ și pururea-fecióreĭ Marieĭ, ca să fie sub ascultarea acesteĭ de maĭ sus scrise Monastirĭ, până când va sta acéstă de maĭ sus scrisă Biserică, și cu tot venitul ce se va aduna

(*) In copiele ce păstrezŭ de pe aceste documente, se dice că ele aŭ fost traduse de pe originalele Sêrbeșcĭ și legalisate de Ministerul de externe al Moldoveĭ, cel ânteiu sub No. 5274, al doilea sub No. 7273.

de la dênsa, și altul nimene să nu aibă putere și oblăduire pre acéstă de maĭ sus scrisă Biserică, de cât numaĭ sus pomenita Biserică a Vatopeduluĭ, și părinții ce se vor trimite de către soborŭ și de către egumenul a maĭ sus scriseĭ Mănăstirĭ. Și după acésta asemenea a venit înaintea nóstră și înaintea sfatuluĭ nostru, atât celuĭ duchovnicesc cât și celuĭ mirenesc, sus pomenita knéghină Anna a susscrisuluĭ Ioan Golia Logofăt, cu fiul seŭ Michail, de nimene siliţĭ nicĭ asupriţĭ, și aŭ dat și aŭ miluit pe acéstașĭ de maĭ susscrisă Monastire a Vatopeduluĭ, ce este în sfântul munte al Athonuluĭ, pentru sufletul rĕposatuluĭ soțuluĭ eĭ Ioan Golia Logofătul, și pentru sufletul eĭ, și pentru sufletele fiilor lor, Maria și Solomia și Lazăr și Grigorie și Dumitru marele Logofăt, și soția sa Christina și fiiul lor Stefan, și pentru sufletul a maĭ sus scrisuluĭ Michail, și pentru sufletele părinților lor, boiariuluĭ Lazăr Golia, și a soțieĭ sale Eleneĭ, și a boeriuluĭ Dimitrie și a soțieĭ sale Antimia : cu satul Rujinții pe Ciuhur, și cu locu de móră pe Ciuhur, și jumĕtate de sat din Golăeșciĭ și cu locŭ de móră pe Botna, și jumĕtate de sat din Terkileșcĭ și cu locŭ de móră pe Sarata, și jumĕtatea satuluĭ Rușiĭ cu locŭ de móră pe Botna; a treia parte din satul Turceșciĭ și cu locŭ de móră pe Bêrlad, și satul Burnareșcĭ pe Bucŭ și cu locŭ de móră pe Bucŭ, și cu un locŭ de prisacă în Braniște, și cu livedĭ și cu locŭ de sădit pe Prut, și cu alt locŭ iarășĭ de prisacă, ce se numesce Valea-Cotoveĭ, și tij un loc de casă în târgul Iașiĭ unde aŭ fost casele Logofătuluĭ Boeriul Ioan Golia rĕposat, și cu locŭ de dughene ce aŭ fost de cumpĕrătură, și un locŭ de berărie în târgu, și șése

fălcĭ de vie pe délul domnescŭ, și cu pivniță de pétră și patru fălci de vie din târgul nostru Vasluĭ cu crămĭ și livedĭ, și sălașe de țiganĭ, anume : Fâsia cu femeea și cu copiiĭ lor, și Christea Jurul cu femeea și copiiĭ lor, și Marco cu femeea și cu copiiĭ lor, și Simeon cu femeea și cu copiiĭ lor, și Râncea cu femeea și copiiĭ lor, și Mamuda cu femeea și copiiĭ lor, și Raoa Zlatar, cu femeea și cu copiiĭ, și Procopie Blasie fratele luĭ, și Condrea Ciurea cu femeĭ cu copiiĭ lor, și Elena fiica luĭ Murea și sora eĭ Nastasia, și Vasile fratele luĭ Ciurea cu femeea și cu copiiĭ lor, și Ciopârcă cu fiĭca sa Stana, și Ana fiica Liundeĭ și Sofronia și fiiul eĭ Ioan și sora eĭ Calea, și Ionașco Tremuricĭ, și Andreica și Malanca, și Odokia, și Ieremia, și Irina și Ghinea cu femeea și cu copiiĭ lor.

Decĭ dar noĭ vedênd a lor de bună voie dănuire, ce eĭ aŭ dat și aŭ miluit și aŭ întărit pe cea de maĭ sus zisă Monastire a Vatopeduluĭ, pentru aceea să fie tóte acestea de maĭ sus scrise sfinteĭ Monastirĭ, și de la noĭ uricŭ și otcine cu tot venitul nestrămutat nicĭ odinióră, în viacĭ de viacĭ, până când va sta sfânta Monastire.

Ear părințiĭ din acea de maĭ sus—scrisă sfântă Monastire să aibă a face câte doue pomenĭ marĭ pe anŭ, din an în an, până când va sta sfânta Monastire ; o pomenire să fie a doua ḑi după dumneḑeésca aretare a Domnuluĭ Dumneḑeŭ și Mântuitoriulŭ nostru Iisus Christos, éră ceealaltă pomenire a doua ḑi după Inălțarea Domnuluĭ Dumneḑeŭ și Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos, cu paraclisurĭ și cu colivĭ, și prin dare fraților părinți de beutură la Trapeză, și să

pomenéscă deapururea tóte acestea de maĭ sus scrise suflete la sfântul dumnedeesc jertfenic în tóta vremea, până când va sta Sfânta Monastire. Decĭ maĭ sus scrisa Knéghina Anna Goleésa, întru acest chipŭ aŭ așezat și s'aŭ alcătuit înaintea nóstră și înaintea sfatuluĭ nostru, cu maĭ sus scrișiĭ părinți dintr-acea de maĭ sus disă Monastire, socotind ea și vedênd că ar veni întru un feliŭ de sărăcie séŭ va cădea în vre-o bólă atuncĭ părințiĭ dintr'acea Monastire să aibă a o căuta și a-ĭ purta de grijă până la darea sufletuluĭ eĭ, și să'ĭ facă și câte dóue rândurĭ de haine, unul de iarnă și altul de vară, și a o căuta pre dânsa și cu bucate din ceea ce Dumnedeŭ va da și va întări pe Sfânta Monastire, din tóte să aibă a-ĭ da eĭ și a-ĭ purta de grijă, când va fi cu înlesnire părinților și Sfinteĭ Bisericĭ. Eră hotarul acestor de maĭ sus dise sate, și jumetățĭ de sate și părțĭ de Otcine, să le fie lor hotarele din tóte părțile dupre însușĭ ale sale vechĭ hotare, pe unde din viacŭ aŭ apucat. Er la acésta este credința Domnieĭ nóstre a maĭ sus-scrisuluĭ Noĭ Ieremia Movilă Voevod, și credința a pré iubiților din inimă Ioan Constantin, Ioan Alexandru Voevodŭ, Ioan Bogdan Voevod, și credința boerilor noștri: credința panuluĭ Urekie Marele Vornicŭ al țereĭ de jos, credința panuluĭ Christea Vornicŭ de téra de sus, credința panuluĭ Grigorie părcălabul Hotinuluĭ, credința panilor Georgie și Ionașcu părcălabiĭ Némțuluĭ, credința panilor Manole și Radne părcălabiĭ Romanuluĭ, credința panuluĭ Orușŭ Hatmanŭ și părcălab Suceveĭ, credința panuluĭ Barnovski postelnicul, credința panuluĭ Veveriță Spătariul, credința panuluĭ Caraĭman pĕcharnicul, credința panuluĭ Gri-

gorie Stolnicul, credința panului Simeon Stroicĭ Vistiar, credința pan. Vorontariu Comisul, și credința tuturor boerilor noștri marĭ și micĭ.“ Urméză apelul către Domniĭ următorĭ, de a nu strica acéstă așeḑare, apoĭ blestemul obicinuit, și închee: „poruncitam credinciosuluĭ nostru și cinstituluĭ boeriŭ panuluĭ Stroicĭ, Marele Logofăt să scrie și pecetea nóstră să o lege la acest adevĕrat chrisovŭ al nostru. „Scris-a Drăgan Tăutul în Jașĭ, la anul 7114, Mart. 30.“ (1606)

Subscris: „*Ioan Ieremia Movilă Voevodŭ.*“

Letopisețul ne spune că Biserica luĭ Golia era o bisericuță mică de pétră; dar Vasilie Vodă o a zidit, după Monastirea Sânților Treĭ-ierarchĭ, mare și frumósă, așa că pe atuncĭ aceste dóue Monastirĭ eraŭ în Jașĭ „cele maĭ iscusite.“ (Letop. t. I p. [illegible]). Motivul, carele a îndemnat pre Vasilie Vodă a rezidi Biserica luĭ Golia, ni'lu arată Archidiaconul Paul de Aleppŭ, în descrierea calătorieĭ sale în Moldova la jumătatea viaculuĭ 17-le, la finele Domnieĭ luĭ Vasilie Vodă. El numesce Monastirea Golia „Monastirea Maĭceĭ Domnuluĭ,“ cu privire la Monastirea Maĭceĭ Domnuluĭ dela Vatopedi, căreea, precum am veḑut, ea era închinată. Etă cuvintele luĭ:

„Merserăm în trăsură (cu patriarchul Macarie), ca să videm Monastirea Maĭceĭ Domnuluĭ, carea aparține Dómneĭ, consórteĭ Beiuluĭ, fiind zidită de ea de curând, Biserica e fórte frumósă. Acolo se află o veche și miraculósă icónă a Maĭceĭ Domnuluĭ, încadrată în 24 de rozarie. Mânele și brațele sale sânt de aur curatŭ, făcându-se cu o estremă cheltuélă din

partea Dómneĭ; căcĭ fiul seŭ Stefan Vodă cădînd în bólă grea, și fiind dus de către muma sa la piciórele aceleĭ icóne, la minut s'a însănătoșat. Dinaintea icóneĭ sânt candele de argintŭ aurite, care ard tot-déuna. In fața ușelor sanctuariuluĭ sînt patru candelambre de bronzŭ, maĭ frumóse și maĭ strălucite de cât aurul, lucrate în Danemarca și plătite, — se dice, — cu greutatea lor în argintŭ.

Din dosul iețuluĭ Beiuluĭ, pe o columnă e portretul luĭ Vasilie Vodă în tótă statura, întru o haină blănită cu samur, și ținênd în mână efigia Bisericeĭ. pre carea o presintă spre bine-cuvêntare Domnuluĭ nostru, încungiuratŭ de ângerĭ. După el stă nevésta sa Dómna, o principesă circasiană, într'o haină tótă de samur, și urmată de fiicele sale, dintre care una e acum cu Poloniĭ, și o alta fu căsătorita de-curând după fiiul Cazaculuĭ Chmelniski. Lângă eĭ este Stefan Vodă cu o a treea soră, cari dupa aceea fură dușĭ în Galiția, ambiĭ în haĭne frumóse și de o asemănare întocmaĭ. " (Archiv. istor. a Românieĭ. t. I. part. II. p, 65).

Vasile Vodă avea un fecior maĭ mare anume Ioan, dar acela era schilod (Letop t. I. p. 281). El dorise să aibă un fecior întreg de fire, ceea-ce a și dobândit prin naștereea copiluluĭ Stefan. De aceea precum am vedut în inscripția de la móștele sânteĭ Paraschiveĭ, el se numesce „ прѣ вѫждєлѣнныи снъ " *pré dorit fiiŭ*, de aicĭ se esplică și desperata rugăciune a Dómneĭ-mamă și năzuirea eĭ la icóna făcătóre de minunĭ de la Golia, și votul eĭ pentru zidirea nouĭ bisericĭ, maĭ frumósă și maĭ mare de cât cea veche a luĭ Golia. Copilul s'a însănătoșat și a fost Domn

în Moldova între anii 1658—1662. Vasilie Vodă a împlinit votul Dómneĭ, și a zidit din noŭ Monastirea luĭ Golia. Din descrierea reprodusă maĭ sus, se vede că încă fiind Vasilie Vodă în tron, Biserica Monastireĭ era gata, și funcționa în tótă splendórea eĭ. Cu tóte acestea, din inscripțiea ce vom reproduce îndată carea este pusă de Ștefan Vodă deasupra ușeĭ Bisericeĭ se vede, că remăsese încă ceva nesfârșit la ea de Vasilie Vodă, carele fu detronat la 1652 de George Stefan cu ajutorul Ungurilor. Acele lipsurĭ le a îndeplinit fiiul seŭ dupĕ ce s'a făcut Domn. Acésta se arată în următórea inscripțiune slavonă ce este frumos lucrată, pusă deasupra ușeĭ la întrarea din privdor în Biserica. Inscripțiunea este despărțită în douĕ colóne, și între ele la mijloc este marca țereĭ:

colóna din drépta	*colóna stînga*
† „ Изволеніем ѡца и	где ест храм вꙁнесе-
сꙁ посп҃ѣшеніемꙁ сна и	ніѧ. и не сꙁврꙁшини. мы
сꙁврꙁшеніем стго дха.	сꙁ помощію бжію Іѡ
се азрак гꙋ бꙋ нашемꙋ	стефан воевод сꙁврꙁши
іс хꙋ Іѡ василіе воевода.	ѧ. влѣт ҂зрѯи. маи
и сꙁзда сїѧ ста мо-	кд“.
настиар.	

„Cu voința Tatăluĭ, și cu conlucrarea fiiuluĭ, și cu sĕvêrșirea sântuluĭ Duchŭ. Etă eŭ robul Domnuluĭ Dumnedeuluĭ nostru Iisus Christos Ioan Vasilie Voevoda a zidit acéstă sântă Monastire, unde este templul înălțăreĭ, și nu o a sĕvêrșit. Eră noĭ cu ajutoriul luĭ Dumnedeŭ Ioan Stefan Voevod o sĕvêrși în anul 7168, Maĭ 24“ (1660).

In nartica Bisericeĭ, pe păretele din urmă sunt portretele ctitorilor. Intre citoriĭ de la uşă — ctitoriĭ Bisericeĭ anteriore, la stânga: Ieremia Movilă, Marele Logofăt Golăĭ cu soţia sa şi cu un fiŭ al lor. La drépta: Vasilie Vodă, Dómna, Stefan Vodă şi Ruxanda Dómna.

In Biserică, pe părete în partea drépta este o inscripţiune rusésca lungă, scrisă cu litere marĭ de aurŭ. In ea se arată data morţiĭ Knézuluĭ Potemkin, în principatul Moldoveĭ, la anul 1791, precum şi tóte tilurile şi serviciele luĭ. O reproducem aicĭ, în textul original, şi în traducere:

„ Въ Бозѣ почивающій свѣтлѣйшій князъ Григорій Александровичь Потемкинъ-Таврическій россійскій Генералъ фельдмаршалъ главнокомандующій арміями россійскими, дѣйствующими на югѣ, всею легкою конницею, регулярною и нерегулярною, флотами: на Черномъ, Азовскомъ, Каспійскомъ и средиземномь моряхъ, сенаторъ, государственной военной коллегіи президентъ, Екатиринославскій, Таврическій и харковскій генералъ-губернаторъ, ея императорскаго Величества генералъ адьютантъ Дѣйствительный Каммергеръ, Войскъ генералъ инспекторъ лейбъгвардіи преображенскаго полку, подполковникъ Корпуса Кавалер гардовъ, полку кирасирскаго своего имени, Санктпетербургскаго Драгунскаго и Екатеринославскаго гранадерскаго шефъ, Мастерской оружейной

Палаты верховиный начальникъ, и орденовъ россійскихъ : свягаго Апостола Андрея первозваннаго, св. Александра невскаго, военнаго свягаго Великомученика и побѣдоносна Георгія, и св. равноапостольнаго князя Владимира первыхъ степеней ; королевскихъ, польскихъ : бѣлаго орла, св. Станислава, прускаго черного орла, Датскаго слона, шведскаго Серафимовъ, и великокняжескаго Голстинскаго Св. Анны кавалеръ, свяшенныя римскія Имперіи князь, россійскій графъ, великій Гетманъ Императорскихъ казацкихъ Екатеринославскихъ и черноморскихъ войскъ усерднѣйшій государю вѣрный сынъ отечества, присоединитель къ россійской Имперіи Крима, Томана и Кубани, основатель и соорудитель побѣдоносныхъ флотовъ на южныхъ моряхъ, побѣдитель силъ турецкихъ на сушѣ и морѣ, завоеватель, Бессарабіи, Очакова, Бендеръ, Акермана, Киліи, Измаила, Анапы, суджукъкале, Суній, Тулчи, Исакчи, Березанскаго острова, Гаджибея и паланки. приведшій въ трепѣтъ столицу и потрясшій сердце Имперіи оттоманской побѣдами на моряхъ, прославившій оружіе россійское въ Европѣ и Азіи. и положившій основаніе къ преславному миру съ портою оттоманскою, основатель и соорудитель многихъ градовъ, покровитель наукъ, художествъ и торговли,

мужъ украшенный всѣми общественными добродѣтелами и благочестіемъ. Окончиаъ преславное теченіе жизни своеи въ княжествѣ Молдавскомъ въ 37-ми верстахъ отъ столичнаго града ассъ въ 5 день октабра 1791-го года на 52-мъ году отъ рожденіа, подвергнувъ въ бездну горести нетокмо облагодѣтельствованныхъ имъ, но и едва вѣдающихъ его."

Traducere:

„Reposatulŭ în Dumnedeŭ prea luminatul Knézŭ Grigorie Alexandrovicĭ Potemikin — Tauricul general feldmarșal al Rusieĭ, comendant-șefŭ al armielor ruseșcĭ operătóre la sudŭ, al tóteĭ cavalerii, ușóre regulată și neregulată, al flotelor din Marile Négră, Azovŭ, Caspică și Medeterană, Senator, president al colegiuluĭ ostășesc al statuluĭ, general gubernatorn al Tavrieĭ și Charcovuluĭ, general adiutant actual Camerier al Maiestățeĭ sale imperiale, general inspector al oștilor, sub-colonel al leib-gvardieĭ, al polculuĭ preobrajenski, șefŭ al corpuluĭ cavaler-gardilor, al polculuĭ de chiraserĭ cu numele seŭ, al polculuĭ de dragonĭ de sanctpeterburg, al celuĭ de granadirĭ de Ecaterinoslavŭ, Supremul șefŭ al palatuluĭ fabricăreĭ de arme, și cavaler al ordinilor ruseșcĭ: al sântuluĭ Apostol Andreĭ cel ânteiŭ chiemat, al sânt. Alexandru Nevski, al ordinuluĭ ostășesc al st. Mareluĭ Martir Georgie purtătoriul de biruință, și al sânt. întocma cu Apostoliĭ Knézŭ Vladimir, de clasa ântéea; al ordinilor regale polone: al Vulturuluĭ alb, al st. Stanislavŭ, al ordinuluĭ prusian Vulturul negru, al elefantuluĭ danezŭ, al ordi-

nuluĭ Șvedŭ al Serafimilor, și al Marelui principat Holstein, S-ta Ana, principe al sacruluĭ imperiŭ romanŭ, Grafŭ al Rusieĭ, Mare Hatmanŭ al oștirilor căzăceșcĭ de Ecaterinoslavŭ și de marea Négră, cel maĭ zelos pentru Domnitoriŭ, credincios fiiŭ al patrieĭ, carele a întrunit cu imperiul rusesc Crimul, Tamanul și Cubanul, întemeitoriul și redicatoriul flotelor victoriόse în mările sudice, învingătoriul puterilor turceșcĭ pe uscat și pe mare, Cuceritorul Besarabieĭ, al Oceacovuluĭ, Benderuluĭ, Akermanuluĭ, Kilieĭ, Ismailuluĭ, Anapeĭ, Sugiuc-cale, Sunieĭ, Tulceĭ, Isakceĭ, al insuleĭ Berezan, Hagibeiuluĭ și Palanceĭ, carele a făcut să tremure capitala și a zguduit inima imperiuluĭ Otoman prin victoriele pe mărĭ, carele a proslăvit arma rusέscă în Europa și Asia, și a pus temelia gloriόseĭ păcĭ cu Pόrta otomană, fundatorul și rĕdicătorul a multe orașe, protectorul sciințelor, industrieĭ și comerciuluĭ, bărbat împodobit cu tόte virtuțile publice și cu cucernicia, a sfârșit gloriόsa curgere a vieței sale în principatul Moldoveĭ, la 37 verste dela Orașul capital Iașiĭ, în 5 ḑile ale luĭ Octombrie la al 52-le anŭ de la nașcere, aruncând în abisul mâchniciuneĭ nu numaĭ pre toțĭ aceia, cărora el le-a bine-făcut, ci și pre ceĭ cariĭ nu 'l cunosceŭ."

Svetleișiĭ (pré luminatul) Knézu Potemkinŭ a murit la pόlele dέluluĭ Bâcul, carele se întinde d'alungul Besarabieĭ nordice. Pe mormêntul luĭ este un monument mărețŭ, păzit de un gardianŭ. Numele luĭ esistă până astăḑĭ în gura poporuluĭ românŭ, carele cu obicĭnuita luĭ naivitate în pronunțarea cuvintelor streine de limba luĭ, îlŭ numesce „Sfeclicĭ." Când

me întorceam de la studii din Kievŭ, în anul 1851, am poposit la un hanŭ, ce este în apropiere de monumentul luĭ Potemkinŭ, și la întrebarea ce am făcut unuĭ român „Ce monument este acesta?“ El mi a respuns: „acesta este stâlpul luĭ Sfeclicĭ.“ — „Dar de ce se chiamă așa?“ — „pentru că a *sfeclit'o aicĭ.*“

Observăm în fine, că Biserica actuală a Monăstireĭ Golieĭ nu este în forma eĭ, cum a zidit'o Vasilie Vodă și cu fiiul seŭ, ci prefăcută în urma dărămăriĭ eĭ prin un cutremur mare. Chronica tereĭ ne spune, că în anul 1739, Maiŭ 31, sub Domnia luĭ Grigorie Ghica s'a întâmplat un mare cutremur de pămênt, carele între alte multe case și monastirĭ, a dărămat și Monastirea Golia. (Letop. t. II. p. 443).

Icóna făcătóre de minunĭ, de carea am pomenit, încă din vechime a făcut a se privi acéstă Monastire ca un locŭ de tămăduire, maĭ ales pentru epilepticĭ și alienațĭ, cariĭ alergaŭ aicĭ spre vindecare prin rugăciune, pentru a cărora primire și întreținere, Monastirea avea deosebite încăperĭ. De aicĭ în Moldova espresiunea : „a fi dus la Golia“ însémnă : a fi dus la casa alienaților. In timpurile din urmă se înființă aicĭ un ospiciŭ de alienațĭ, dupre regulele șciințeĭ medicale.

Altă însemnătate a căpătat Monastirea Golia, prin aceia, că din timpurile Domnuluĭ Alexandru Moruzŭ (1803—1805), aicĭ s'a făcut casa apelor de unde ele se împrășcie în orașŭ. Pentru acéstă mare binefacere s'a instituit la acéstă Monastire, a se serba cu procesiune, ḑiua „izvoruluĭ Maiceĭ Domnuluĭ,“ în Vinerea septămâneĭ luminate.

XXX. Monastirea Sântului Sava.

Acéstă Monastire s'a zidit în ântâia jumetate a viacului 17-le, precum arată următórea inscripțiune grécă, ce este pusă désupra ușeĭ de la intrare în Biserică:

„Ὁ Θαυμαστὸς ουτος καὶ ἀξιεπαινος Θεῖος ναος ἀνεκαινίσθη ἐκ βαθρων παρά του πανευσεβεστατου ἄρχοντος Ἰωαννου Ποστελνίκου ἀννεψιοῦ τοῦ τεθνημένου ἄρχοντος Σκαρλάτου ἀπο Κωνσταντινουπόλεως ἡγουμενεύοντος του Ἱεροθέου ἱερομονάχου ἐκ της ὑπερφήμου νήσου Κυπρου και πρωτομάστορος Γρηγοριου ἀπο Κωνσταντινουπολεως. к лто ҂зрлг. мц. ап. ві. сзкрзшис.“

„Acest minunat și vrednic de laudă dumnedeesc templu s'a renoit din temeliĭ de pré venerabilul boeriŭ Ioan Postelnicul, nepotul reposatuluĭ boeriŭ Scarlat din Constantinopole, fiind egumenŭ Ieromonachul Ierotheŭ din renumita insulă a Ciprului și prim maistru Grigorie de la Constantinopole. In anul 7133, luna apr. 12, s'a sevêrșit.“ (1625)

Din acéstă inscripție se vede, că în anul 1625, s'a zidit Biserica actuală. Dar înainte de ea fusese acolo o altă Biserică, carea prin actuala s'a renoit din temelia. Tot-o-dată se maĭ vede, că Monastirea Sântuluĭ Sava, încă de pe la începutul viaculuĭ 17-lea era închinată Sântuluĭ Mormênt.

In interiorul Bisericeĭ, pe păretele despre apus, este un tabloŭ mare, cu portretele ctitorilor și numele lor, cu data 1625. Ctitorii sînt 6, împărțițĭ în doue grupe, treĭ de o parte, și treĭ de alta, în mijlocŭ este Biserica cu forma eĭ antică, carea nu séměnă cu cea de astădĭ. Numele ctitorilor sunt: Ioan Postelnicul, Petru Voevod, Maria Dómna, Vlad Voevod, Radu Voevod, Ruxanda Dómna.

In Biserica sînt încă doue pietre mormêntale, cu inscripţiunĭ greceşti, în care se spune că acolo s'aŭ înmormêntat :

(1 Marele Vistiarŭ al Moldavieĭ, Theodor Palada, mort la 1 Februariŭ 1755. Apoĭ tot acolo, în anul 1798, Decembrie 22, s'a maĭ înmormêntat fiiul seŭ, marele Logofăt Constantin Palada.

2) Postelnicul Grigorie, mort la 3 Apr. 1828.

Sub Domnia 2-a a luĭ Nicolaiŭ Mavrocordat, în anul 1714, acéstă Monastire, închinată maĭ dinainte Sântuluĭ Mormênt, deveni şcólă şi tipografie, sub epitropia Patriarchuluĭ de Ierusalim Chrisant, şi a egumenilor de la Monastirile închinate Sântuluĭ Mormênt. Să ascultăm pe chronicariul Axinti Uricariul, carele ne spune despre înfiinţarea şcóleĭ şi a tipografieĭ Sântuluĭ Sava.

După ce spune cum Mavrocordat a rugat pe Patriarchul Chrisant, carele se afla în Muntenia, să vină şi în Moldova, şi arată pompa cu carea l'a primit în Iaşĭ, apoĭ continuă :

„De mult avea gând Nicolaĭ Vodă să facă dóue lucrurĭ bune în ţéră, ce nu era, una tipografie, ca să tipăréscă cărţĭ, şi a dóua să facă şcóle ca să înveţe cine ar vrea fără de plată, şi acéstă socotélă pomenindu-o sfinţieĭ sale patriarchuluĭ, (acela) ĭ a dat blagoslovenie şi l'a îndemnat numaĭ să róge pre Dumneḑeŭ şi să încépă a face aceste dóue lucrurĭ luĭ Dumneḑeŭ plăcute, că-ĭ va fi Dumneḑeŭ într'agiutoriŭ şi le va videa sevêrşite; şi aşa aŭ trimis de aŭ adus meşterĭ tiparnicĭ şi de slove greceşcĭ şi sloveneşcĭ, şi aŭ făcut case bune la Sfântul Sava, şi aŭ aşeḑat tipografia acolo, şi în scurtă vreme aŭ început a se

tipări cărțĭ. Adusaŭ și doĭ dascalĭ de carte elinéscă și unul da cartea cea de obște grecéscă, ca să învețe cine ar vrea, și un dascal ca să învețe carte slavonéscă, și altul ca să învețe pe înțeles moldovinesce, și le-aŭ rânduit dascalilor plată precum se cade, ca să iea pe anŭ din veniturile domnesci; și s'aŭ făcut testamenturĭ cu mare blestemŭ și legăturĭ, ca să fie stătătóre și neclătite acele socotelĭ; și acele școle și tipografiĭ le-aŭ dat în sama maĭ sus pomenituluĭ pré fericituluĭ patriarchŭ, ca să le fie purtătoriŭ de grijă și kivernisitoriŭ, și când se va duce din téră să le pórte de grijă Epitropiĭ sfințieĭ sale, cariĭ orînduise din egumeniĭ mănăstirilor ce sînt închinate la sfântul Mormênt, și dintralțĭ de pe la alte mănăstirĭ. (Letop. t. II, p. 178—9).

Atât școla cât și tipografia din sântul Sava n'aŭ avut o durată lungă. Din tipografia s-tuluĭ Sava ne a remas fórte puține cărțĭ (*). Patriarchul Chrisant a fost un om fórte învețat, și iubitoriŭ de învĕțĕtura. Chronicariul Axinti în locul citat se esprimă ast-feliŭ despre acest patriarchŭ: „fiind un patriarchu fórte învețat, cât pot dice, că în toțĭ chreștiniĭ nu se afla pe atuncĭ aseminea cu dênsul la învețetură, și era omŭ îmblat, că l'aŭ trimis unchiu-seŭ reposatul Kyr Dosotheŭ patriarchul Ierusalimuluĭ de aŭ îmblat maĭ tótă Europa din țéra moskicéscă până în țéra franțuzască și pană la Englitera.“

Se vede, că după mórtea patriarchuluĭ Chrisant nu s'a maĭ găsit nime în tótă dróia de călugărĭ grecĭ, egumenĭ aĭ Monastirilor închinate sântuluĭ Mormênt, cariĭ să susțină școla și tipografia, înființate sub pa-

(*) Cunoscŭ: *O liturgie* și o carte de rugăciunĭ intitulată *Synopsis*.

triarchul Chrisant, deși ființarea lor era legată, cum am vеḑut cu tótă puterea blestemurilor chreștineșcĭ, esprimate asupra destructorilor, prin testamente domneșcĭ și patriarchiceșcĭ.

Biserica sântuluĭ Sava în construcția sa cu totul diferеșce de construcțiunile vechilor biserici domneșcĭ din vécurile 15, 16 și 17. Ea este întru un stilŭ cu totul oriental; pentru că atât primul Architectŭ Grigorie, carele a dat planul, cât și architectul esecutorŭ Ianaki, aŭ fost Constantinopolitanĭ. Dăm aicĭ descrierea ce ne-a lăsat despre acéstă Biserică Archidiaconul Paul de Aleppŭ, carele a vizitat-o și descris-o la jumĕtatea secoluluĭ 17-le:

„Biserica sântuluĭ Sava e peste tot zidită de pétră, pe din lăuntru și pe dinafară. Ea are numaĭ o ușă spre partea sudică, deasupra căreea este depinsă icóna sfântuluĭ, dupre cum se obicinueșce la tóte bisericele din acéstă țéră. Zidirea e lungă și simplă, dar rĕdicată pe nișce murĭ tarĭ și dupli, cu câte 9 dischizeturĭ pentru aerŭ (*) din fie-care parte, și cu dóue marĭ cupóle turceșcĭ dupre modelul celor maĭ marĭ din țéra nóstră. Ele sânt unicele în feliul lor în aceste țerĭ. Artistul, care le-a construit, fu constantinopolitan de origină, numit Ianaki și architectŭ de curte al Beilor Moldovenĭ. In lăuntrul fiecăreĭ cupole sînt în giurŭ câte treĭ-ḑecĭ de bolțĭ (?) arcate. Partea esternă a cupolelor e de tot rotundă și acoperită cu costoriŭ, care sclipeșce de departe la raḑele sóreluĭ. Pe vêrfurile cupolelor sânt superbe crucĭ marĭ aurite. Tot acoperemêntul Bisericeĭ e de

(*) Acești murĭ dupli cu 9 deschideturĭ, arată că prin zidiŭ erau niște galerii strimte pentru apĕrare în timpurĭ de atac dușmănescŭ; deschideturele sînt metereze, precum se ved d.e. și la Biserica Precista din Galați.

costoriŭ. Una dintre cupole e deasupra coruluĭ, ceealaltă deasupra narticeĭ. In Biserică sînt numaĭ doue columne: din dosul columneĭ din drépta (*) e thronul Beiuluĭ, așeḑat sus, cu un pavilion și stîlpĭ de lemn și cu fața spre resărit. In partea opusă, din dosul columneĭ din stînga, este un alt tron maĭ mic, séŭ pentru fiiul Beiuluĭ orĭ pentru Dómna. De a drépta Beiuluĭ este strana Mitropolituluĭ, rezemată de părete, între alte strane ce o încungiură.

Polieleul (policandru), numit aicĭ Χορός, e fórte mare, atârnat de interiorul cupoleĭ deasupra choruluĭ și compus din 24 de bucățĭ aurite. In lăuntrul luĭ este un altul micŭ, în feliul unuĭ pavilion. In tóte aceste țerĭ (**) iconostasul (catepetézma, têmpla) e împărțit în treĭ secțiunĭ: Secțiunea, carea este immediat deasupra ușelor sanctuariuluĭ cuprinde tóte serbătorile dominicale; secțiune învecinată presintă în mijlocŭ icóna Domnuluĭ nostru cu Sacos și coronă, și ședînd pe tronŭ, la stênga și la drépta luĭ staŭ Apostoliĭ, din care cel maĭ de aprópe din stânga e tot-déuna sântul Pavel, éră din drépta sântul Petru. In giurul lor sânt Maica Domnuluĭ, St. Ioan, etc. Deasupra acesteĭ secțiunĭ este icóna Sânteĭ Treimĭ în centru, în laturĭ profețiĭ. Deasupra tuturor e Crucifixul.

Sanctuariul (altariul) e fórte spaciosŭ, cu treĭ ferestre arcate, îngrădite cu gróse gratiĭ de ferŭ și avênd în stânga un suișŭ cu trepte, carele duce prin corŭ la pulpit (anvon). El e fórte înalt și zidit ca și cupola din pétră colorată și cu o cruce désupra; îlŭ susținŭ

(*) Aicĭ se înțelege, cum întré în Biserică, dar strana domnéscă vinea în partea de dinainte, despre altariu.

(**) In Muntenia, în Moldova, la Cazacĭ și la Moscalĭ.

stîlpiĭ spiralĭ de pétră. In interiorŭ este un locŭ spațios pentru a ascunde vasele bisericeșcĭ și altele, la casŭ de larmă.

In păretele sudic al Bisericeĭ sînt treĭ ferestre marĭ, cu gratiĭ de ferŭ și arcurĭ, lângă ușa, unde e mormêntul architectuluĭ Ianaki închis în lăuntru cu gratie, zugrăvit, și cu o candelă votivă, carea arde totdéuna. Pe păretele nordicŭ sînt cincĭ fereste analoge. Pavimentul Bisericeĭ e așternut cu țigle, precum se obicinuește în genere în tóte țerele dela Brusa și până la Moscva.

Locul pentru femeĭ este în susul Bisericeĭ, în o galerie, cu un iconostas (catapetésmă) separat. Ele se urcă acolo prin o trecătóre în zidiŭ, conducênd deadreptul dela ușa Bisericeĭ.

Turnul pentru clopote este de o vastă structură pătrată, zidită fórte tare din pétră, cu dóue bolțĭ în centru, servind de ascundetóre pentru averea Bisericeĭ la cas de larmă. O scară cu o mulțime de trepte duce la vêrfŭ. Cincĭ clopote atârnă de dóue immense și înalte arcurĭ. Clopotul cel mare, de o vastă circumferință, e lucrat în Danemarca. Limbele clopotelor sînt de ferŭ.

Tóte dependențile Monastireĭ sînt lucrate din lemnŭ, ca maĭ la tóte monastirile de aicĭ.“ (Revist. istor. Rom. t. I. part. II. p. 63 — 4).

Comparând Biserica actuală cu acea descrisă maĭ sus, găsim că în starea actuală a eĭ s'a păstrat numaĭ forma orientală, dar lipsesc tóte detailurile descrise de călătoriul Pavel, ceea ce arată, că în timpurile următóre, ea a fost prefăcută, la diferite ocasiunĭ, precum : cutremure, incendiĭ, etc.

XXXI. *Biserica domnéscă a Sântuluĭ Nicolaiŭ.*

Biserica sântuluĭ Nicolaiŭ pronumit cel Domnescŭ, spre deosebire de o altă Biserică a sfântuluĭ Nicolaiŭ, pronumit „cel Săracŭ," s'a zidit de Marele Stefan, în anul 1491, precum arată următórea inscripție de pe păretele Bisericĕ :

„† Въ имѣ ѡца и сна и стаго дха Iоанъ стефан воевода бжїею мастїю гсдрь земли молдавскои. снъ гсдна богдана воеводы. изволи и създа сьи храмъ въ памет и въ молба. стго iерарха и чюдотворца Николи. възадѹшїе ѹсопших дѣд и родителем и брата наша. и за здравїе нашего гсдства и чад наших. иже и създати починахомь. въ лѣтѡ. ,ѕцчѳ. мсца юнїе а. и съвръшися. въ. ,з иное лѣто. мсца авгѹст."

„In numele Tatăluĭ și al Fiiuluĭ și al sântuluĭ Duchŭ. Ioan Stefan Voevoda cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, fiiul Domnuluĭ Bogdan Voevoda, voi și zidi acest templu întru pomenirea și ruga sântuluĭ Ierarchu și facătoriŭ de Minunĭ Nicola, spre desufleția reposaților moșĭ și părințĭ și a frateluĭ nostru, și pentru sănetatea Domnieĭ nóstre și a fiilor noștri. Și am început a zidi în anul 6999, luna Iunie 1. Și s'a sevêrșit în 7 miĭ și unŭ anŭ, luna august (1491—1493).

Observam aicĭ, că data zidireĭ acesteĭ Bisericĭ, din inscripțiunea citată nu se potrivesçe cu spusele Letopisețuluĭ Ureke, carele pune începutul acesteĭ Bisericĭ după Batalia cu Turciĭ la Podul înalt, adică

în anul 6983=1475, după ce maĭ ânteiŭ pusese temelia Bisericeĭ de la Vasluiŭ. Acéstă spunere a luĭ Ureke este neesactă, ca și aceea, că Stefan Vodă tot atuncĭ ar fi descălecat, adică ar fi pus în ceputul. temelia orașuluĭ Iașilor, unde ânteiul edificiŭ ar fi fost Biserica acésta (Letop. Mold. t. I. p. 129) (*). Observăm deasemenea, că Biserica acésta este făcută. cu unŭ anŭ în urma celeĭ din Vasluiŭ, carea, precum am vedut în urmă la No. XXI, este zidită în anul 6998=1490.

Acésta greșală chronologică a Vorniculuĭ Ureke în data zidireĭ Bisericeĭ St. Nicolaĭ, o a însemnat încă Dascalul Simion, în chronica sa și o a îndreptat prin citarea inscripțiuneĭ de maĭ sus. (Letop. t. I. p. 135. Nota). Biserica sântuluĭ Nicolaĭ, în anul 1676 a fost reparata și reformată de Antonie Ruset. Reforma facută de el consta în aceea, că a zidit din noŭ clopotnița actuală și cele dóue altare lipite de Biserica Mareluĭ Stefan la întrarea în ea. Altarele acestea sînt dedicate : unul sfântuluĭ Archidiacon Stefan, altul sânteĭ Muceniţeĭ Varvareĭ. Intre aceste dóue altare este întrarea în Biserica Mareluĭ Stefan, carea cuprinde în sine altariul principal. Atât Biserica Mareluĭ Stefan, cât și altarele posteriόre ale luĭ Ruset sînt zugravite.

Chronicariul Niculcea ne povesteșce urmatórele despre acésta reformă a Bisericeĭ sântuluĭ Nicolaĭ :

In anul dinteiŭ al Domnireĭ Ruset Vodă „ de primavara s'a apucat să lucreze la Biserica luĭ sfântul Neculaĭ de lângă curtea cea domnéscă, că

(*) Vedĭ în analele Academieĭ cele dise de noĭ despre inscripțiunea bisericeĭ armenesci din Iași, care este fundată în anul 1395.

„era Biserica discoperită și clopotnița stricată. Deci „cu tótă osîrdia s'aŭ apucat și a întocmit clopotnița, „și aŭ istovit și ḑidiul prin pregiurul bisericeĭ la ve-„létul 7185, și aŭ făcut și o cișmea adică fântâna, „în zidiul Bisericeĭ despre pórta cea mare a curții „ceĭ domneșcĭ, aducênd apă pe olurĭ de departe, la „care aŭ fost ispravnicŭ Abáza Clucerŭ și aŭ zugrăvit „preste tot pridvorul luĭ sfântul Nicolaĭ, apoĭ și Bi-„serica aŭ zugrăvit pe dinuntru, și aŭ trimis în ţéra „leșéscă de aŭ adus sfeșnicile cele marĭ de aramă, „și alte vase multe de argint aŭ făcut, carele sînt „și acum în sfântul Nicolaĭ. Așijderea aŭ făcut și „cerdacurile cele înalte despre casa domnéscă cea „mică cu multă cheltuélă, ca la Țarigrad, și s'aŭ fost „făcut și gropniță în Sf. Nicolaĭ în nuntru, dar n'aŭ „avut parte ca aceea, în care gropniță s'aŭ fost maĭ „pe urmă îngropat Cantimir Vodă, cum se va areta „la rândul seŭ.“ (Letop. Mold. t. II. p. 15, 16).

In Biserica Mareluĭ Stefan, pe paretele despre a-pus sînt portetrele : al Mareluĭ Stefan, al Domneĭ Evdochieĭ, și al luĭ Bogdan. Fiind-că pe timpul când a zidit Marele Stefan Biserica sântuluĭ Nicolaĭ avea Dómna pre Maria fata luĭ Radu Vodă, de aceea în-keem, că portretele acestea sînt puse nu dupre al-tele vechĭ anterióre, ci din inițiativa reparatorilor sub Ruset Vodă, spre a păstra memoria primuluĭ ctitoriŭ, și că cunósceaŭ numaĭ pre o soție a Mare-luĭ Stefan, pre Eudochia de la Kiev. Désupra cti-torilor, între Eudochia și Bogdan este o inscripți-une grecéscă în versurĭ, în lauda Mareluĭ Stefan și a fiiuluĭ seŭ Bogdan. Inscripția este defectuósa, atât din causa ștergereĭ unor ḑicerĭ cât și a necorectitățiĭ

scriereĭ. Am rugat pre Domnul G. Erbicénul profesorul de limba elină de la Seminariul Socola, de o a transcris și tradus. Inscripţia esprimă aceste laude către Marele Stefan :

„Maĭ fericită este casa vóstră de cât a luĭ Solo(mon)
Câţĭ cu sfîrşit bun aţĭ părăsit viaţa (acésta)
Intrebat de Domnul a ḑis . . . . . (şters)
De la aceştia statul a devenit o unitate, şi pe Bogdan
Domnul cel pre glorios al Moldavieĭ laudu,
Carele din eĭ s'a născut, patria sa a stăpânit-o,
Şi a domnit cu cucernicie şi fórte liberu,
Pentru care şi dupa mórte eştĭ fericit.

Se vede că și Domnii Duca Vodă cu soția sa Anastasia, și fiiul lor Constantin Duca Vodă aŭ fost bine-făcătoriĭ acesteĭ Bisericĭ; căcĭ și portretele lor sînt zugrăvite pe păretele din drépta Bisericeĭ Mareluĭ Stefan, și cu epigrame greceștĭ, din care s'aŭ conservat numaĭ unele frase întrerupte. Epigrama luĭ Constantin Vodă s'a nimicit cu totul la restaurarea din urmă a portretelor, făcută în anul trecut. Domnul Erbicénul spune că cetise și copiase câteva cuvinte ce remăsese din acea Epigramă, și care se raporta la lauda luĭ Constantin Duca Vodă. Restauratorul a boit cu negru acel rest de cuvinte greceștĭ; a conservat înse resturile din epigrama luĭ Duca Vodă, care în românesce sună așa : „O pré glorióso fală.... și primul principe al Moldoveĭ, și ilustră glorie a orthodoxieĭ, și cea maĭ fericită mărire a virtuțeĭ, deși domneșcĭ........“ (șters de tot).

In partea dinainte a Bisericeĭ, acea adaosă de Ruset Vodă, pe paretele Bisericeĭ luĭ Stefan este zugrăvită judecata cea de pe urmă și chinurile iaduluĭ. Ca o esplicație și aretare la acest tabloŭ, pe păretele opus,

la întrarea în Biserică, deasupra ușeĭ dela dispărțirea luĭ Antonie Ruset, este o epigramă grecéscă carea românesce se traduce așa :

„Vedênd omule starea cea gólă, și dumnedeéscа judecată, tribunalul cel înfricoșat, și pre Dumnedeŭ judecătoriŭ, 'ĭ ea de mijlocitorĭ către Domnul, pentru pecatele cele lipsite de disvinovățire, pre ângeriĭ ce bine staŭ ca niște păzitorĭ. Vedĭ flacăra cuptoriuluĭ, și înțelepțindu-te primesce acéstă judecată.“ Grafica este modernă și fără dată.

In altariul Sânteĭ Varvareĭ, în laturea dréptă este un cuvucliŭ saŭ baldochinŭ, carele acum servesce de proscomidiarŭ. Acesta este mormêntul, pre carele, precum spune și chronicarul Niculcea, Antonie Ruset îl pregătise pentru sine. Pe frontispiciul cuvucliuluĭ se află Marca țereĭ : bourul cu sórele și cu luna, și o inscripție grécă, în doue rêndurĭ, din care însă s'a păstrat numaĭ o parte, carea esprimă în românesce aceste cuvinte : Minunatul Antonie Ruset...... înțeleptul, mormêntul seŭ (τὸ μνῆμα του) s'a acoperit, lucru de mare cuviință.“ Apoĭ inscripția continuă românesce așa : „тотъ ферич҇итȣль домнъ де молдавїѧ антонїи рȣсетъ шаȣ алес ач҇їѧ.“

Antonie Ruset și cu tótă familia luĭ încă este zugrăvitŭ în interiorul Bisericeĭ.

In partea stânga, la altariul S-tuluĭ Stefan, este un vas de marmură găurit la fundŭ, unde se turna apa dupa botez. Vasul este bine conservat, și are acéstă inscripție : лѣт ѕцпд. (6984). а кисеричїи лȣи Сфети Некȣлай, че саȣ фъкȣт де Стефан водъ.“ Iară de altă lature are : „лѣт ,аѱо (1770)

март. кг. Днма Цамкаш.“ Așa dar ctitorul acestei marmore, în anul 1770, a voit să pună pe opera sa, și data fondăreĭ Bisericeĭ de Stefan cel Mare, și s'a ținut de Letopiseț, carele, precum am vedut, pune data fondăreĭ acestuĭ templu imediat după resboiul din anul 1475.

Este încă un vas de aghiasmă séŭ cristelniță, de argint, făcută și dată de Antonie Ruset, precum arată următórea inscripție românéscă de pe ea :

„Ачастѫ крещѣлницѫ дат8 ѿ а8 антоніе р8сет воевод дин мила л8и д8мнезѫ8 Домн8л цѫрѫи Молдовеи ла скнта Митрополіе 8нде іасте храм8л стги Николае ꙟн іаш пентр8 помана са. влѣт ,зрпѕ. а шт ха ,ахши (1678) мсца мартіе кд дни.“

Din acéstă inscripție se vede, ca după strămutarea capitaleĭ de la Sucéva, Biserica Mareluĭ Stefan din Iașĭ a devenit Mitropolie, unde lăcuia Mitropolitul țereĭ. Acésta a continuat până la Domnia Ducăĭ Vodă, când Dómna Anastasia, a renoit Biserica Sântuluĭ Ioan Botezătoriul, ce se numea „Biserica Albă“, și a dedicat'o Intimpinăreĭ Domnuluĭ (Strătenia) și aŭ prefăcut'o în Mitropolie, unde până astadĭ este reședința Mitropoliților Moldoveĭ. Biserica Streteniei a esistat până la anul 1834, când Mitropolitu Veniamin o a dărâmat, și a pus temelie nóeĭ cathedrale române, carea a remas ne isprăvită în curgere de 40 de anĭ, reservêndu-se și acésta distinsă onóre, de a o isprăvi și restaura, guvernuluĭ actual.

La finele véculuĭ trecut, in curtea Bisericeĭ Sântuluĭ Nicolaĭ esista o școla de carte românéscă, la

carea era dascăl pacharnicul Enaki, cunoscutul Dascal al Seminariuluĭ din Socola, carele cu deschiderea Seminariuluĭ în 1803, fu stramutat acolo ca dascal.

Acésta o șciŭ chiar din spusele numituluĭ dascal, carele și mie 'mĭ a fost profesor în Seminariŭ. El ne spunea, că, ca profesor în șcóla de la Sântul Nicolaĭ, el cel ânteiŭ a introdus băncele în clase, și el, ca unul ce învețase în șcóla preparandală din Bucovina, cel ânteiŭ a înlăturat din scólele Moldoveĭ vechiul obiceiŭ de a învĕța toțĭ elevii de diferite gradurĭ într'o singură odae, și a ceti toțĭ cu glas mare deosebitele lor lecții, carĭ buchile, carĭ céslov, carĭ psaltirea, carĭ cântarile, — ceea-ce producea o larmă nesuferită și sĕlbatică.

XXXII. Monastirea Dancul.

Acéstă Monastire, precum arată inscripția slavonă de pe păretele din afară, în partea despre médă-ḑi, s'a zidit de Iurie Dancul, în anul 1541, pe timpul luĭ Petru Rareșŭ Voevod.

Inscripțiunea a fost acoperită cu tencuéla până la cea din urmă reparațiune făcută Bisericeĭ acum nu de mult, când inscripțiunea s'a descoperit și restabilit. Dar la restabilirea eĭ s'aŭ făcut greșele, și cu acele greșele s'a publicat în Revista Domnuluĭ Tocilescu din anul 1882, fascic. I. p. 181. Noĭ credem că ea așa a trebuit să fie în prima eĭ edițiune, dela început:

„Въ имѣ ѡ҃тца и с҃на и с҃тагѡ д҃ха. изволи
рабъ б҃жїи пан юрии данко. и създа сии храм.

въ молба архистратига. Михаила и гавріила. и прочих безплътних сил. и въ памет себе и родителем своим. и за всѣ усопших. и съвръшис въ дни благочестиваго Іωана петра воевода. влѣто ,змд. мсца. юліа л дни."

„In numele Tatălui şi al Fiiuluĭ şi al sântului Duchŭ. Binevoi robul luĭ Dumnedeŭ panul Iurie Danco, şi zidi acest templu, spre rugă Archistratigului Michail şi Gavriil şi celora-lalte puterĭ netrupeşcĭ, şi spre pomenire şie şi părinţilor seĭ, şi pentru toţĭ reposaţiĭ, şi s'a sevêrşit în dilele Evseviosuluĭ Ión Petru Voevodŭ, în anul 7049, luna Iulie 30 dile" (1541).

Acéstă Biserică pănă în dilele Domnuluĭ Constatin Duca Vodă (a dóua domnie 1700—1704) a fost biserică parochială. Acest Domnŭ însĕ o a prefăcut în monastire şi o a închinat la o Monastire din Rumelia, dedicată sânţilor 40 de Mucenicĭ. Despre acésta spune chronicariul Nicolaĭ Costin:

„Mănsătirea luĭ Danco, dice el, carea a fost înainte beserică de mirŭ de 140 de anĭ, éră acum întru acest an (al doilea al Domnieĭ) aŭ făcut-o Mănastire, dânduĭ moşiĭ din locul târguluĭ Iaşilor, şi bucate. şi aŭ închinat-o la Rumeli, la o Mănăstire, unde este hramul 40 de mucenicĭ." (Letop. t. II. p. 51).

Din odórăle Bisericeĭ se păstrézá: 1. O Evangelie ruséscă, mare, tipărită la Moscva sub patriarchul Iosaf, în anul 7145 (1637), legată şi ferecată cu table de argint aurit, în anul 7150 (1642). Pe tabla deasupra se represintă in relief icóna învieriĭ cu legenda scóteriĭ sufletulor din iad; pe tabla de desupt — portretul sântuluĭ Archangel Mihail în plină

statură. Din inscripția românéscă, carea este parte împregiurul tablei deasupra, parte pe cea de desupt, se constată, că evangelia acésta s'a cumperat și ferecat de o „ жȣпънѣсъ Марїа Скъетоае“, carea o a dăruit la Biserica „ лȣи Данко în Іаш, ȣнде есте храмȣл свжнтȣлȣи ꙟчепътор чинȣрилор маре воевод Архангель михаиль и гаврїилъ“. — 2. Un potir micŭ de argint, prefăcut, dar s'a păstrat vechia inscripțiune slavonă, în carea se spune, că a fost făcut pentru Biserica Danko de „ панъ Глигорашко хъбъшескȣ“, în anul 7166 (1658).

XXXIII. Monastirea Sântului Ioan gură de aur (Beilicŭ).

Este zidită de Duca Vodă, în anul 1683, precum arată următórea inscripțiune română, ce este pe păretele despre médă di dinafară al Bisericei:

„ Ачастѫ сфн҃тъ мънъстире ѡ аȣ фъкȣт Іѡн Дȣка воевод кȣ Домна са анастасїѧ. кȣ фїюл съȣ юбит Іѡ Костантин воевод кȣ домна са Марїѧ: карѧ ѧсте храмȣл ст҃ыи Іѡан златоȣст. влѣтѡ ҂зрча. ши саȣ зидит ꙟн л (30) зиле“.

Ceea ce este important în acésta inscripțiune sînt cuvintele de pe urmă, unde se spune că ea s'a zidit în curgere de 30 ḑile. Și în adevĕrŭ architectura este pré simplă și de tot ordinară, ceea ce arată graba, cu care ea s'a zidit.

Se păstréză aicĭ un tetravangel slavonŭ, scris pe chârtie, dar la început și la sfîrșit are câte o cólă de

pergament. Nu se distinge prin nimica esteticŭ, chiar, scrisórea, de și cetéță, este prostuță. La urma are acéstă notiță, carea arată data și pre scriitoriŭ: „сзи тетраѵглъ исписаса рѫкоѫ многогрѣшнїи попъ гаврїил мелентїескꙋл въ дни благочстивомꙋ и хꙋ любивомꙋ гднꙋ нашемꙋ Іѡ петръ воевода бжїе мастїю гпдръ земли молдавскои влто ҂знг мсца юн. л дни." Acest tetravangel l'a scris cu mâna mult pĕcătosul popa Gavriil Melentiescul, în dilele Evseviosuluĭ și iubitoriuluĭ de Christos Domnuluĭ nostru Ioan Petru Voevodă cu mila luĭ Dumnedeŭ Domnitoriŭ țereĭ Moldaveĭ, în anul 7053, luna Iunie 30 dile." (1545). Data acésta corespunde cu finele domnieĭ a doua și a vieţeĭ luĭ Petru Rareșŭ.

La jertvenic este un pomenic săpat în pétră, carele cuprinde următórele nume ctitoreșcĭ, scrise greceşce:

„Evstratie Dabija Vvd, Ecaterina Dómna. Ioan Duca Voevoda. Anastasia Dómna. Io Constantin Vvoda fiiul luĭ Duca Voevoda. Io Stefan Voevoda, fiiul luĭ Radu Voevoda. Ecaterina Dómna, fiica luĭ Duca Voevoda. Io Mateĭ Voevoda. Io Stefan Voevoda, fiiul luĭ Duca Voevoda. Elena Dómna. Alexandra Dómna. Maria Dómna. Safta Dómna. Anastasia Dómna, fetele luĭ Duca Voevoda. Christo. Anastasia. Dimitrie. Iacov. Maria Dómna, fata luĭ Dabija Voevoda. Stefan Voevoda, fiiul luĭ Duca Voevoda. Maria Dómna fiica luĭ Duca Voevoda. Christo. Eleno. Kyrko. Tzanto. Pauna. Păun. Georgie, ὡριωτος. Saula. Constantin..... Luca. Ioan. Tzovaco. Arsenoĭ. Arsenoĭ. Procu. Desios. Iancu. Nițu. Ioan. Paun. Christo. Grimu. Mari.

Din ctitoria luĭ Eustratie Dabija, carele a domnit între aniĭ 1662—66, putem presupune, că înainte de zidirea Bisericeĭ actuale de Duca Vodă, în anul 1683, esistase acolo o Biserică, al căreia ctitor fusese Eustratie Dabija.

Şi în adevér Chronicariul Nicolaĭ Costin ne spune următórele despre ctitoriĭ acesteĭ Biserici: „In acest an, la velétul 7190 (1682) a zidit Duca Vodă Mănăstirea luĭ Sfântul Ioan Zlatoust din Iașĭ, pre care loc aŭ fost o Biserică mică (de lemn) pe temelie înaltă de pétră, care era făcută de Stefan Vodă Tomșa, și înzestrând-o cu moșiĭ, aŭ închinat-o la o Mănăstire de la Rumele, la Andriano dela Argiro Castro, căcĭ ânteiŭ era Mănăstirea Chlincea a lor, și aŭ luat-o Duca Vodă de aŭ dat'o la Mănăstirea sa la Cetățue, maĭ mult pentru moșiĭ ce are pin pregiur (Letop. t. II. p, 27). Aicĭ dar se vede chiar motivul, pentru care s'a grăbit Duca Vodă a face acéstă Mănăstire a Sântuluĭ Ioan: pentru ca să o dea în schimb pentru Mănăstirea Chlincea, pre carea voia să-o alipéscă la noua sa Mănăstire Cetățuia, de carea este aprópe, pe valea ce este între Galata și Cetățuea.

XXXIV Mănăstirea Barnovski.

Nu este nicĭ o inscripțiune, nicĭ vre un odor vechiŭ Se păstréză numaĭ portretele ctitorilor: Miron Barnovski Vodă, și muma sa Elena. Portretele acestea sînt în dóue locurĭ: în tindă, unde Miron și cu maica sa se represintă ținând Biserica; în Biserică Miron este pus în partea stângă, maicăsa din adrépta. Dómna acésta s'a călugărit și a luat numele de Elisaveta.

Chronicariul Miron Costin, vorbind de Domnia înteea a luĭ Miron Barnovski, dice, că el s'a apucat „de a tocmire țéra și de a face lucrurĭ dumnedeeșcĭ, și aŭ sevêrșit Mănăstirea mare în dricul orașuluĭ Iașilor, unde este hramul sfánta Maria", etc. (Letop. t. I. p. 261). Acéstă mare Mănăstire a Sânteĭ Marieĭ *din dricul* Iașilor este Mănăstirea, ce până astădĭ pórtă numele luĭ Barnovski Vodă.

XXXV. Biserica Sântuluĭ Ioan Botezatoriul.

Și acéstă Biserică a început a o zidi Miron Barnovski, dar cu mórtea luĭ remâind neisprăvita, o a isprăvit Vasilie Vodă, succesorul la Domnie al luĭ Miron, în anul 1635. Acésta se constată din următórea inscripțiune, ce este în pridvorul Bisericeĭ :

„† изволенїем ѡтца и сз поспѣшенїем сна и сзврзшенїем стаго дха нача здати сїа церковь. Iѡ миронь бзрзновскїи воевод гдрь земли молдавскои. и недоспѣ сзврзшити. А Iѡ василїе воевода гпдрь земли молдавскои сзврзши е ѡт врху ѡкзнь целу сзврзше взса что трѣбовало. вз име стго пророка прѣдчѣ и крстлѣ Iѡанна и чстнго его усекновенїе. влѣтѡ ,зрмг лıс. ноем. д".

„Cu vointa Tatăluĭ și cu conlucrarea Fiiuluĭ și cu sevêrșirea S-tuluĭ Duchŭ, a început a zidi acéstă biserică Ioan Miron Bărănovskiĭ Voevod Domnitoriul țereĭ Moldaveĭ, și n'a ajus să o sevêrșéscă. Erá Ioan Vasilie Voevoda Domnitoriul țereĭ Moldaveĭ o a sevêrșit de deasupra fereștilor întrégă o sevêrși cu tóte cele trebuitóre, în numele Sântuluĭ prorocŭ înainte-

mergătoriu luĭ și Botezătoriuluĭ Ioan și a cinstiteĭ luĭ tăerĭ. In anul 7143, luna Noembr. 4. (1635). Vasilie Vodă negreșit a început zidirea acesteĭ Bisericĭ în vara anuluĭ 1635, și o a isprăvit tómna, la începutul luneĭ Noembrie, carea se repórtă la acelașŭ anŭ ca și vara. Avem dar iarăși o dovadă, că anul se începea la 1-Ianuar.

XXXVI. *Mănăstirea Bărboiŭ.*

Acéstă Biserică a fost zidită maĭ ânteiŭ pe la începutul viaculuĭ 17-lea de Marele Vornic Bărboiul, în onórea sânților Apostolĭ Petru și Pavel, și 'ĭ-a dat ca zestre o vie de treĭ fălcĭ la locul numit Urșile. Dar pe la anul 1669, urmașiĭ luĭ Bărboiu, boeriĭ Sturzescĭ, aŭ înzestrat acéstă Biserică cu moșiĭ, o aŭ prefăcut în Monastire, și o aŭ închinat Monastireĭ Vatopedul de la Muntele Athos. Reproducem aicĭ actul de închinare, dat în anul menționat de Duca Vodă, și scris în limba Slavonă, prin carele se confirmă acésta închinare, séŭ maĭ bine instreinare a uneĭ Bisericĭ, ca multe altele din capitala și téra Moldoveĭ (*).

„Cu mila luĭ Dumnedeŭ, Noĭ Ioan Duca Voevodŭ Domnŭ țereĭ Moldoveĭ, facem scire cu acest crhisovŭ al nostru, tuturor cariĭ pe dênsul vor căuta, séŭ cetindu-se îl vor audi, că aŭ venit înaintea nóstră și înaintea tuturor boerilor noștri a Moldoveĭ, a marĭ și micĭ, credincioșiĭ noștri și cinstițiĭ boerĭ Grigorașcu Hăbășescu Marele Vornic al Țereĭ de sus, și soția sa Safta, fiica luĭ Mafteĭ fostul Marele biv vel

(*) Copia ce posedăm de pe actul de închina e, portă desupra în titlu aceste cuvinte: „tradus din textul Slavonŭ, făcut și legalisat prin Ministerul afacerilor streine al Moldoveĭ, sub No. 4588

Vistiarnicu, și frații seĭ Alexandru și Kiriacŭ Sturza biv vel Jitniceriŭ, și Ilie Sturza biv vel Stolnicŭ, și Toderașcu Sturza biv vel Spătariŭ, și Andriașŭ biv vel Șătrariŭ și jupănésa luĭ Marinuța fiĭca Visterniculuĭ Sturza, de a lor buna voe, de nimene siliți nicĭ asupriți, și s'aŭ dat și s'aŭ închinat cu Biserica lor, unde este hramul sfinților Verchovnicĭ Apostolĭ Petru și Pavel, ce este în târgul Iașiĭ, zidită și făcută de răposatul Bărboiŭ biv vel Vornicu, fratele moșuluĭ lor Hatmanul Sturza, și împreună cu jupănésa luĭ, ca de acum înainte acéstă Biserică să fie Monastire, și să aibă a fi supusă și să fie metochu al Sfinteĭ Monastirĭ Vatopeduluĭ, carea este în Sf. Munte al Athonuluĭ, și unde este hramul Buneĭ vestirĭ a pré sfinteĭ și pré blagosloviteĭ stepâneĭ nóstre de Dumnedeu născătóreĭ și pururе-fecióreĭ Marieĭ. Acéstă susscrisă Monastire din târgul Iașiĭ, cu tot venitul ce va trage, să fie sfinteĭ Monastirĭ Vatopedul și Monachilor ce se vor trimite dela Soborul și egumenul maĭ susscriseĭ Monastirĭ Vatopedul. Aseminea și boeriĭ noștrĭ maĭ sus-scrișĭ aŭ dat și au miluit sfanta Monastire din târgul Iașuluĭ cu jumetate sat din Socanĭ la Prutŭ și cu balta de pesce și cu totŭ venitul, carea acéstă jumĕtate de satŭ le este lor otcină dela moșul lor Sturza Hatmanul, și unŭ iazŭ pe părăul Ciriculuĭ lângă târgul Iașiĭ, din giosul iazuluĭ Monastireĭ luĭ Aron Voda, care acest iazŭ le este otcină dela moșul lor Bărboiŭ Vornicul ; aseminea și treĭ falcĭ vie la Urșile, care acea vie este danie sfinteĭ Monastirĭ de la Bărboiŭ Vornicul. Aseminea și dóue falcĭ de vie din Șorogarĭ, ce ș'aŭ cumpărat-o boieriul nostru Grigorașcu Hăbășescu dela nepoțiĭ

Băneseĭ, și aŭ dat-o iarăși sfinteĭ Monastirĭ. Și iarăși boiariul nostru Ilie Sturza, Marele Stolnicŭ, aŭ miluit pre sfânta Monastire cu o pivniță și cu locŭ de casă, ce ș'aŭ cumpĕrat dela Alexandru Lisița Seoariul, și cu alt locŭ de casă ce ș'aŭ cumpărat boiariul nostru Ilie Sturza dela nĕmulŭ Cismariul, care este lângă pivniță, care locurĭ și cu pivnița sînt aprópe de sfânta Mănăstire, și aŭ fost pe aceste locurĭ deasupra pivniței trapezarea sfinteĭ monastirĭ. Aseminea și tóte părțile de otcine din satul Urzeșciĭ în ținutul Soroceĭ, câte aŭ cumpĕrat boiariul nostru Ilie Sturza Stolnicul, și cu dóue morĭ gata la Raut, și cu tot venitul. Aseminea a dat și a miluit boiariul nostru Ilie Sturza Stolnicul pre sfânta Mănăstire cu aĭ eĭ drepțĭ robĭ țiganĭ, anume: Buculsaĭ cu femeea și copiiĭ lor, cari aceștĭ țiganĭ îĭ sînt danie dela Grigorie Ghica Voevodŭ (*). Așa dar noĭ, vedĕnd a lor de bună voe danie, ce eĭ aŭ dat și aŭ miluit și aŭ întărit sus-disa Monastirea Vatopeduluĭ, de aceea să fie tóte aceste sus-scrise sfinteĭ Monastirĭ și dela noĭ uricŭ și otcină cu tot venitul nestrămutat eĭ nici-o-dinióră în vecĭ de vecĭ, până când va sta sfânta Monastire. Iară monachiĭ de la aceste sus-scrise dóue sfinte monastirĭ să aibă a le face lor câte dóue pomenirĭ marĭ pe anŭ, din anŭ în anŭ până când staŭ amândoue sfintele Monastirĭ: o pomenire, când este hramul sfinteĭ Monastirĭ Vatopedul; éră cea laltă pomenire, când este hramul sfinteĭ Monastirĭ din târgul Iașilor, cu paraclise și cu dare de băutŭ fraților la trapeze, și să pomenéscă deapururea tóte sus-scrisele suflete la sfântul dumnedeescul jertfenic în tótă vremea, până

(*) Domnul țereĭ muntenescĭ.

când stau amândóue Monastirele. Eră la acésta este credința Domniei mele a mai sus-scrisului Ioan Duca Voevodă, și credința boearilor noștri: Credința D-sale Miron Costin, Marele vornicŭ al țerei de jos, și credința D-sale Grigorașcu Hăbășescu marele vornic al țerei de sus, și credința D-sale Nicolaĭ Racoviță Hatmanŭ și Pârcălab Suceveĭ, și credința D-sale posteniculuĭ Stamati, și credința D-sale Dumitrașcu și a D-sale Constantinŭ Jora pârcălabii Hotinuluĭ, și credința D-sale Ieremia Ciocârlie, și D-sale Grigorașcu Arapul — pârcălabiĭ de Némțŭ, si credința D-sale Iacob și a D-sale....... pârcălabii de Romanŭ, și credința D-sale Michalaki portariŭ de Sucéva, și credința D-sale Gavriil Costaki Spatariŭ, și credința D-sale Lupașcu Buhușŭ pacharnicŭ, și credința D-sale Ursaki Visternicŭ, și credința D-sale Ilie Sturza Stolnicŭ, și credința D-sale Ioan Racoviță Comisŭ, și credința tuturor boerilor noștri mariĭ și miciĭ. (Urméză apelul la Domniĭ următorĭ, ca să nu strice acest actŭ; apoĭ blestemul obicinuit). Eră pentru maĭ mare tărie și întăritură a tuturor celor de maĭ sus-scrise, poruncitam credinciosuluĭ nostru și cinstituluĭ boiariŭ Solomonŭ Bârlădénul, marele Vornicŭ, de a scrie și pecetea nóstră să lege la acest adeverat hrisovŭ al nostru.

A scris Strătulat Rugină, în Iașĭ la anul 7177 Martie 12 ḑile. (1669).

Subscris; Ioan Duca Voevodŭ.

Vechia Biserică a luĭ Bărboiŭ a esistat până pela anul 1837. când o am veḑut și eŭ. Ea avea forma obicinuită a bisericilor moldovinesçĭ, și deasupra dóue turle, din care unul era clopotniță. Egumenul grecŭ

de atuncĭ a dărămat-o și a făcut pe acésta actuală : o biserică destul de frumósă, în stil bizantin : un cuadrat lungărețu, cu ferești marĭ, cu acoperemêntul planŭ, și ornat cu 5 micĭ cupole désupra. In lăuntru cu dóuĕ rândurĭ de colóne, în numerŭ de 8, patru de marmură, éră patru de zidiŭ văpsite marmuriŭ ; ele dispart bolta și Biserica în treĭ părțĭ ; cu un altariŭ spacios. La renoirea Bisericeĭ a luat parte și Marele Logofăt Dimitrie Sturza. Acésta se constată din următórea inscripție română, ce este deasupra ușeĭ la întrarea de afară: „Acest sfânt lăcașŭ a Barboiuluĭ, unde se prăznueșce Soborul sfinților Apostolĭ, s'aŭ prefăcut din temelie acum în anul 1841, cu cheltuéla din veniturile acesteĭ Monastirĭ, i cu ajutoriul mareluĭ Logofăt Dimitrie Sturza și a Soțieĭ sale Elencu, prin silința, sirguința și ostenélă Mitropolituluĭ Grigorie Irinupoleos, și a boerilor Sturzeșcĭ, ctitorĭ acesteĭ Monastirĭ, spre vecĭnica pomenire a lor și a tot neamul.“ Désupra acesteĭ inscripțiunĭ este icóna sfinților Apostolĭ sculptată în marmură ; éră între sânțiĭ Apostolĭ este figura unuĭ medalion, carele pórtă acéstă inscripțiune grecéscă, ce arată numele Architectuluĭ, carele a zidit Biserica și a sculptat și icóna sfinților Apostolĭ dela întrare : „Αυτη ἡ ἁγία εἰκων λαξεἰσθη δια χειρὸς τȣ̃ ἰδιȣ ἀρχιτέκτονος τῆς ἁγίας ἐκλισιας ταύτης Ανδρέȣ Καρυδη 1841.

„Acésta sf. icónă s'a sculptat prin mâna a însușĭ arhitectuluĭ acesteĭ sfinte bisericĭ, Andreĭ Karidi 1841.“

In interiorul Bisericeĭ pe acelașĭ părete, deasupra ușeĭ se cetesce următórea inscripție grécă :

Επι τῆς ἡγεμονείας τȣ̃ εὐσεβεστάτȣ αὐθέντȣ ημῶν καὶ ἡγεμῶ-

νος πάσης Μολδαβίας Μιχαὴλ β. β. Γρηγορȣ Στȣ΄ρζα ἀρχιερατεύοντος τȣ῀ πανιερωτάτȣ Μητροπολίτȣ Βενιαμὶν ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἀνιστορήθη ὁ περικαλλὴς καὶ θεῖος ȣτος Ναὸς ὀσεμνηνόμενος ἐπὶ τῆς ἐνδόξω μνημῆ των ἁγίων ἐνδόξων και πανευφήμων Ἀποστόλων και πρωτοκορηφαίων Πέτρȣ και Παυλȣ και ἐτελειώθη δι ἐξόδων και δαπάνης τῆς εν τῶ ἁγίω ὄρει τȣ῀ Ἄθωνος ἱερᾶς και σεβασμίας βασιλικῆς και πατριαρχικῆς μονῆς τȣ῀ βατοπαιδίȣ εἰς μνημόσυνον αἰώνιον των μακαρίων και ἀειμνήστων κτιτόρων και παντὸς τȣ῀ γένȣς των εὐγενεστάτων ἀρχόντων Στȣρζέστιδων των ἀφιερωσάντων τὸ ἱερὸν Μοναστήριον Μπαρποϊ τῆ ἱερᾶ μεγάλη μωνῆ τȣ῀ βαγιδίȣ ὑπὲρ ἀφέσεως των ἁμαρτιων αὐτων ἡ δαπάνη αὐτη ἐγένετο δια πόνων και ἱδρωτων πολλων, τȣ῀ ταπεινȣ῀ Μιτροπολίτȣ Εἰρηνȣπόλεως και Βατοπαιδίȣ Γριγορίȣ ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτȣ῀ σωτηρίας. Συνεργεία τε και ἀγρύπνω ἐπιστασια εἰς τα τῆς οἰκοδομῆς ταυτης τȣ῀ ἀρχιμανδρίτȣ και Ἐξάρχȣ Διονισιȣ βατοπαιδινȣ ἐτελειώθη δε ἐν ἔτει σωτηρίω α ω μ δ (1844) κατα μῆνα ἰαννȣάριον, ἐκτίσθη δια τȣ῀ ἀρχιτέκτονος Ἀνδρέȣ και των συνκύτων Αθανασίω και Γεωργίω γραικων ἐκ σισανίȣ ἐπαρχίας.

Sub stapânirea pré evseviosuluĭ Domnuluĭ nostru Voevodă a tótă Moldavia, Michail Voevod Grigoriu Sturza, archipăstorind înalt pré sfințitul Mitropolit Veniamin, s'a rădicat din temeliĭ și s'a zugrăvit acest pré frumos și Dumnedeescu templu, înălțat întru slăvita pomenire a sânților slăvriților și pré lăudaților Apostolĭ și ânteiĭ Korifeĭ Petru și Pavel, și s'a sevêrșit din averea și cu cheltuéla sfințiteĭ și cinstiteĭ Monastirĭ împerătescĭ și patriarchiceșcĭ a Vatopeduluĭ din sântul munte al Athonuluĭ, spre viacĭnica pomenire a fericiților și pururea pomeniților ctitorĭ și a tot némuluĭ pré nobililor boiarĭ Sturzescĭ, cariĭ aŭ afierosit (închinat) sfințita Monastire Bărboiŭ sfințiteĭ și mareĭ Monastirĭ a Vágidiuluĭ (*) pentru iertarea pécatelor lor. Acéstă cheltuélă s'a făcut

(*) Se vede, că Monastirea Vatopedul are și numele „Vagidiu."

prin multele ostenele și sudorĭ ale smeritului Mitropolit al Irinupoliei Grigorie Vatopediul, pentru mântuirea sufletéscă a sa. Prin conlucrarea și neadormita privighieree asupra acesteĭ construcțiunĭ a Archimandrituluĭ și Exarchuluĭ Dionisie Vatopedianul s'a sevêrșit în anul mântuireĭ 1844, în luna luĭ Ianuariŭ. S'a zidit prin Architectul Andreiŭ și de ceĭ împreună cu dênsul Greciĭ Athanasie și Georgie din provincia Sisaniŭ."

Lângă înscripție este zugrăvitŭ Mitropolitul Grigorie al Irinupolieĭ.

In lăuntrul Bisericeĭ înpartea dréptă, este zidit în părete un monument de marmură albă, sub care sînt înmormêntațĭ maĭ mulțĭ membri aĭ familieĭ Sturzescĭ. Acésta se vede din următórele inscripțiunĭ greceștĭ de pe acel monument.

1). Ὁ πιστέβων εἰς ἐμὲ κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται.

Σανδϐλω Στεφανϐ Στϐρζα προκρίτῳ ἄρχωντι καὶ βιστιάρι Μολδαβίας γεννηθέντι ἔτει 1758. Πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντι τῇ 7 Ἰϐνίϐ ἐν ἔτει 1831.

„Cel ce crede întru mine, de va și muri viŭ va fi. Luĭ Sandu Stefan Sturza distinsuluĭ boeriŭ și vistieriŭ al Moldoveĭ, născut în anul 1758; mutat cătra Domnul în anul 1831, Iuniŭ în 7."

2). Αἰκατερίνη Στϐ'ρζα θυγατρί Κονσταντίνϐ Μϐρϐ'ζι ἡγεμόνος Μολδοβλαχίας. γεννηθείσῃ ἔτει 1767, πρὸς Κύριον ἐκδημησάσῃ τῇ 25. Φευρϐαρίϐ ἐν ἔτει 1835.

„Ecaterineĭ Sturza fiiceĭ luĭ Constantin Moruzi Domnul Moldovlahieĭ. S'a născut în anul 1767, s'a mutat cătră Domnul în anul 1835 fevruaru 25."

3). In a trea inscripție se spune că monumentul acesta s'aŭ rădicat de cătră logafetul Constantin Sturza fiiul.

Ὁ υἱος, λογοθέτης Κονσταντίνος Στ8'ρζας ἀθανάτ8 εὐγνωμοσύνης Χάριν το μνημεῖον τ8˜το ἀνήγειρε.

Lagofetul Constantin, fiiul, nemuritoriuluĭ Sturza, spre recunoscință a rădicat acest monument.

4). A patra înscripția este românéscă și pusă pe marginea monumentuluĭ :

„Aice odihnesce robul luĭ D-ḑeŭ Alexandru Mihail Sturza născut la 1794, adormit la 1849. Vecĭnica luĭ pomenire."

In partea de jos a monumentuluĭ sunt doue mărcĭ ale familieĭ Sturzescĭ : Una reprisintă un leŭ cu devisa : utroque clarescere pulchrum; alta emblemele ambiloru principate : Vulturul și capul de boŭ, și globul, spre a însemna negreșit că familia Sturzésca a fost inrudită de aprópe cu casele domnitorilor Moldoveĭ și a Munteniei, și la urmă a produs și ea domnitorĭ.

La întrarea în Biserică, în partea stângă este mormêntul Domnuluĭ Sandu Sturza. Pe pétra mormêntală se ceceteşce următórea înscripțiune română în 8 versurĭ :

„Intre muritorii lumeĭ, când eram şi eu odată,
Dam povaţă, sfatu, poruncă la ori-care judecată.
In a mea origină nobilŭ, în sfîrşitu şi Domnitoru,
Stătuiu patrieĭ şi sprijinu peste drepturĭ şi poporu.
Veḑuiŭ slava, cinste împréjmă'mi avuiu Skiptru stăpâmire,
Dar'însfîrşit suferitam şi a sórteĭ prigonire.
Acum éta sub acésta pétră stau eu muritoru.
Căcĭ viaţă amărită unu deşert e plin de noru.

S'a sevêrșit din viața la 2 feruav. 1842, domnind în Moldova dela 1822 Iulie 1. până la 1828, April 23.„

Pe pétră este și marca țereĭ cu zimbru, și cu leul Sturzescu.

Din odórale și cărțile vechĭ nu s'a păstrat nimi-

ca. Chiar pomelnicul bisericeĭ este pe o chărtie ordinară și făcut de un preot ignorant, carele, pomenind numele ctitoruluĭ vechiŭ „Bărboiŭ“, îl numesçe: „Ioan Bărboĭ Voevodŭ.“

XXXVII. Monastirea Chlincea, lângă Iașĭ.

Din o inscripțiune grecéscă ce este în acéstă biserică, désupra ușeĭ, pe păretele despre apus, în lăuntru bisericeĭ, se vede că, ea s'a zidit de Vasilie Voevodu, și s'a zugrăvit de fiiul seŭ Stefan Voevodŭ, când acesta domnia, în anul 1660. Etă acea inscripție:

Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων γῆς, ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς οὗτος, τȣ῀ ἁγίȣ καὶ ἐνδόξȣ μεγαλομάρτυρος Γεωργίȣ τȣ῀ τροπαιοφόρȣ διὰ συνδρομῆς ἐξόδȣ τε καὶ δαπάνης τȣ῀ εὐσεβεστάτȣ καὶ ἐκλαμπροτάτȣ αὐθέντȣ κυρίȣ Ἰωάννȣ Βασιλείȣ Βοεβόντα; ἔτι δὲ ἀνιστορίθη παρὰ τȣ῀ εὐσεβεστάτȣ καὶ ἐκλαμπροτάτȣ υἱȣ῀ αὐτȣ῀, κυρίȣ Ἰωάννȣ Στεφάνȣ Βοεβόντα, αὐθέντȣ πάσης Μολδοβλαχίας, ἕνεκεν ψυχικῆς αὐτῶν σωτηρίας καὶ διηνεκὲς μνημόσυνον καὶ τῶν αὐτῶν γεννητόρων ἀρχιερατεύοντος τȣ῀ πανιερωτάτȣ Μητροπολίτȣ Μολδοβλαχίας Σάββα καὶ ἡγȣμενεύοντος δὲ τȣ῀ πανοσιωτάτȣ κυρίȣ Δοσιθέȣ.—Ἔτος ἀπὸ στάσεως κόσμȣ ,ζρξθ, ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρκȣ οἰκονομίας Αχξ. ἰνδικτιῶνος ιγ. μὴν Νοεμβρίȣ Κ.

S'a rădicat din temeliile pămêntuluĭ dumnedeescul și précinstitul acesta templu al sântuluĭ și slăvituluĭ mare martir Georgie purtătoriul de biruință prin ajutorul bănesc și cheltuéla prea evseviosuluĭ și prea strălucituluĭ domnitoriŭ Domnul Ionŭ Vasilie Voevoda. Apoĭ s'a zugrăvit de prea evsviosul și prea strălucitul fiiul seŭ Domnul Ionŭ Stefan Voevoda, Domnitoriŭ a tótă Moldovlahia, pentru mântuirea sufletelor lor și pururelnica pomenire și a părinților lor. Archipăstorind Pré sânțitul Mitropolit al Moldovalachieĭ Savva și egumenind prea cuviosulŭ Domnŭ Dositheiŭ, In anul dela crearea lumeĭ 7169, éra dela

iconomia întrupăreĭ 1660, indicționul 13, luna Noemvrie 20.

Cu privire la chronologiă observăm, că data din acéstă inscripțiune grecéscă 7169 (1660), indicționul 13-lea, Noemvrie 20 ne arată, că anul este calculat cu începere de la Septembriŭ. Insă acésta este datina patriarchieĭ de Constantinopole, cu carea se conformaŭ Grecii din imperiul turcescu, începênd anul dupre cărțile bisericescĭ, în care începutul indicționuluĭ, s'aŭ calculul indicționului, și cu el și al anului se pune tot-déuna la 1 Septembriŭ. Indicționul acesta însemna la Romani un periodŭ de 15 ani, pe carele se fixaŭ dările saŭ contribuțiunile către statŭ; apoĭ în indicționul séŭ periodul următoriŭ se făcea alt recensement și repartiție. Indicționul acesta se ḑice că s'a întrodus de Marele Constantin după ce el a învins pre rivalul seŭ Maxențiŭ, s'a făcut singur stăpânitoriŭ preste tot imperiulŭ, și a redicat creștinismul în religie de statŭ. Data acésta, ca eră particulară a chreștinitățeĭ, s'a observat cu scrupulositate maĭ ales de autorii bisericescĭ. Patriarchiĭ și Papiĭ chiar și astăḑĭ însémnă indicționul în actele lor.

În pomelnicul Monastireĭ Chlincea sînt înscrise urmetórele nume: Duca Vodă. Anastasia Dómna; Constantin Voevod, Maria Dómna; Sofronia Dómna. Miron Voevodŭ; Vasilie Voevodŭ, Ana Dómna; Niculaĭ Voevodŭ, Pulcheria Dómna; Smaranda Dómna, Grigorie Voevodŭ, Zoi Dómna, Constantin Voevodŭ, Ecaterina Dómna; Ioan Voevodŭ; Maria Dómna, Theodorŭ Voevodŭ, Ralu Dómna; Alexandru Voevodu, Scarlat Voevodŭ; Niculaĭ Voevodŭ, Maria Dómna, Ruxanda Dómna, Ralu Dómna.“ În fine

s'a pus şi popa actual de viŭ între ctitorii morţĭ de demult.

Causa, pentru care Duca Voevodŭ este pus în fruntea ctitorilor acesteĭ Mănăstirĭ, este că el a închinat-o, odată cu Monastirea Cetăţueĭ, Sântuluĭ Mormêntŭ. Am vědut în urmă, la No. XXXIII, unde am vorbit despre Monastirea Sântuluĭ Ioan Gură de aur din Beilic, că Vasilie Vodă închinase Mănăstirea Chlincea, uneĭ Monastirĭ din Rumelia, Andriano de la Argiro-Castro. Fiind acéstă Monastire Chlincea fórte aprópe de Monastirea Cetăţuia, pre care o zidise Duca Vodă, el s'a învoit cu călugăriĭ Mănăstireĭ dela Argiro-Castro, ca să le facă lor o altă Mănastire în locul Chlinceĭ; éră pre acésta să o prefacă în metochŭ al Cetăţueĭ; cea-ce s'a şi realizat. Chlincea, împreună cu Cetăţuia, devenind proprietăţĭ ale Ducăĭ Vodă, el le a închinat Sântuluĭ Mormênt.

Biserica dela Chlincea este zugrăvită, dar zugrăvéla în multe locurĭ este stricată. Pe părete în partea dréptă sînt portretele a treĭ ctitorĭ, îmbrăcaţĭ în costume domnescĭ. Cel dinteiŭ ţine în mână o biserică, éră în alta o chârtie scrisă grecesce, dar nedescifrabilă, fiind scrisórea ştérsă de timp. Biserica este în stare decădută; acoperemêntul spart, şi plóuă prin turlă; păreţiĭ crăpaţĭ în dóuĕ locurĭ. Curtea este împresurată cu zidiŭ de pétră, înalt de 2 stânjinĭ. Clopotniţa în stare bună. Désupra porţeĭ sînt câte-va chilii ruinate. În nisce case próste din curtea bisericeĭ, şéde preotul. Afară de case, maĭ sunt nisce şurĭ, care se vede că aŭ remas din timpul administraţieĭ călugărilor grecĭ, sub cariĭ Monastirea acésta era prefăcuta în ocol de vite, în care stare am vědut-o eŭ la anul 1854.

XXXVIII. Mănastirea Cetățuea.

Chronicariul Nicolaĭ Costin ni spune, că Duca Vodă, în a doua Domnie, „la aniĭ 7180, éră dela „Christos 1672, a zidit sânta Mănăstire Cetățuia „lângă Iașĭ în délŭ despre amédă-di, cu mare osâr-„die și cheltuélă, și cu multe odóră și veșminte „scumpe, și cu moșiĭ bune înzestrându-o, de acia aŭ „închinato sfântuluĭ Mormênt a Domnuluĭ nostru „Iisus Christos la Ierusalim, îndireptând pe acea „vréme scaunul patriarșescŭ, fericitul părinte Kyr „Dositheiŭ patriarchul de Ierusalim și a tótă Pales-„tina, la care (la Cetațue), este hramul sfinților „Apostolĭ Petru și Pavel.“ (Letop. II. p. 7).

Biserica Mănăstireĭ este o imitație a planuluĭ Galateĭ. Architectura eĭ, deși în unele inferióră Galateĭ, este frumósă, ornată cu petre săpate pe lângă colacul séŭ brâulŭ bisantin ce o încungiură pe la mijloc. Ușele ornate cu stâlpĭ de pétră, săpațĭ în împletiturĭ; arcadele bolților ornate de jos până sus cu colóne de pétră împletite. Nu este în Biserică vre-o inscripțiune de la ctitorŭ, ci numaĭ o scrisóre posterióră pusă de Grecĭ, la întrarea în Biserică din pridvorŭ, désupra ușeĭ, în carea se spune grecesçe, cu litere aurite, că Mănăstirea este făcută de Duca Vodă sub patriarchul de Ierusalim Dosotheiŭ, și sub Mitropolitul Moldavieĭ Dosotheiu, în aniĭ dela zidirea lumiĭ 7180, éră dela Christos 1672. Sub scrisóre este marca țereĭ, zimbrul cu coróna deasupra, și cu doĭ leĭ pe de laturĭ, în partea de sus a scutuluĭ. In partea din urmă a Bisericeĭ, în drépta sînt portretele ctitorescĭ, care represintă: pre Duca Vodă, pre Dómna luĭ Anastasia, și copiiĭ lor: Constantin, Ru-

xanda, Ecaterina, Elena, și alta copila mică, carea nu are numele scris. Biserica este zugrăvită preste tot, însă cu zugrăvélă modernă, din anul 1842, numele sânților sînt scrise greceșce.

Din odórele vechi s'au pastrat numai un orariu, făcut și dat de Duca Voda în anul 7177. El este de catifea vișinie, cusutŭ cu firŭ de aur, pe el sunt cusute 14 chipuri, între care este unul al Maicei Domnului, cele-lalte represinta ângeri și serafimi. Printre chipuri este cusutŭ de 13-ori cuvêntul „свят" La capete are acésta inscripțiune cusută : сзи аȣрарь сътвори Iω дȣка воевод и госпожда его настасїа и даде его въ ново съжденое мнастрѣ Четъцȣа влѣт ,зроз" (7177— 1669).

În biserică este o piatră mormêntala cu inscripțiunea grecésca : ενθαδε κειτε Δομνα Μαρια η θυγατερ Ιω. Δυκη βοδ. ετος χȣ̃ 1672". Aci zace Dómna Maria, fiica lui Ioan Duca Voevod, în anul dela Christos 1672." Pétra este scurtă, ceea ce probéză că acea copilă a lui Duca era nevrâstnică. Se vede, că este copila cea mică, zugrăvita între fiicele lui Duca Vodă.

Monastirea acésta are o posiție admirabilă : ea este situată pe un dél înalt, carea predomina asupra Iașilor, carii se întindŭ la pólele lui și pe cósta délului opus. De nicăiri nu se póte mai bine privi orașul ca de aici. Manăstirea a fost destinată a fi tot-o-data și fortareță de apĕrare, în carea se asigurau Domnii în timpŭ de rebeliuni și de incursii barbare. (Letop. t. II. p. 389). De aceea ea are o curte spațiósă, îngradită cu zidiŭ înalt și cu metereze, la pórta are un turnu măreţu, cu marca țerei și cu inscripțiune împregiur, pre carea n'am putut-o ceti, fiind

pusă forte sus pe turnu, în partea dinafară. O parte a zidiuluĭ, despre Galata s'a dărâmat, din causa uneĭ râpĭ ce s'a format pe vârful deluluĭ; în curte sînt niște case discoperite, cu doue etagiurĭ, care se ḑicu că ar fi fost ale Ducăĭ Vodă. Maĭ este încă și o baie turcescă. Casele acele domneșcĭ nu înfățișază nimica interesant. La rândul de sus se sue pe o scara de pétra, ce este așeḑată din afară. Din etacul Domnescu se pogoră o scară în rândul de jos, unde se crede, că ar fi fost sofragerie domnéscă.

Astăḑĭ acéstă Monastire represintă cea maĭ tristă priveliște : curtea presărată cu petre și plină de dudău (bălarie), încât este cuiva frică a îmbla prin ea. Casele egumeneșcĭ se dăramu, ploua în ele; cu tóte aceste locueșce acolo un nenorocit preot și un miserabil dascal, carii se jaluescu la tótă lumea că au să móră de fóme.

Când am visitat eu acéstă monastire în anul trecut, a venit acolo și un visitator streinŭ, un polonezu, și admirând posițiunea poetică și strategică a monastireĭ, dar neputândușĭ da samă de miseria eĭ actuală, m'a întrebat : Careĭ causa părăsireĭ și pustiireĭ acesteĭ monastirĭ ? Mie mia fost rușine să-ĭ spun adeverata causa, și am ḑis, că nu șciu.

XL. Biserica Sântuluĭ Athanasie dela Copou.

S'a zidit de Vasilie Voevod, în anul 1638, precum arată următórea inscripție slavona, ce este pe paretele despre apus al Bisericeĭ, deasupra pridvoruluĭ actual :

„ † Изволенїем ѡ҆тца и поспѣшенїем сна и

сѫврѫшенїем с҃таго дх҃а се аз рабъ владыки моемꙋ гꙋ бꙋ и спасꙋ нашего іс҃ хꙋ и троическїи поклоник Іѡ василїе воевод бжїею мл҃стїю гпдр земли молдавской и прѣ вѫзлюбленнѫѧ гпожда наша Ѳеѡдосїа и сѫ прѣ вѫзлюбленными чадами Іон воевод и марїа и рꙋѯанда изволи и сѫзда сїа с҃таа молбѫ вѫ имѧ с҃таго ѡтца нашего аѳанасїа великаго архїепископа алеѯандрїиского. влѣт ҂зрмѕ. ап. л. ѡстис рꙋкою прѣѡсщенаго патрїарха кирила".

„Cu voința Tatălui, cu conlucrarea Fiiului și cu severșirea Sântului Duchu. Eta eu robu stăpânului meu Domnului Dumnedeu și mântuitoriului nostru Iisus Christos și al Treimeĭ închinătoriu Ioan Vasilie Voevod cu mila luĭ Dumnedeu Domnitoriu al țereĭ Moldaveĭ și prea iubita Dómna nóstră Teodosia și cu prea iubițiĭ copiĭ Ión Voevod și Maria și Ruxanda, voi și zidi acésta sânta rugă în numele Sântului părintelui nostru Athanasie cel mare archiepiscopul Alexandriei. In anul 7146, apr. 30 (1638). Și s'a sfințit cu mâna preasfințituluĭ Patriarchu Kiril.“

Patriarchul Kiril, este patriarchul de Constantinopole, acel pronumit Vereeanul, carele a fost patriarchu în treĭ rânduri, și în rândul de pe urmă numaĭ o luna de dile, anume, dela 8 Iunie, anul 1638, pană la 7 Iulie, acelașĭ anŭ, când a fost iarașĭ depus și exilat la Cartagena, unde fu sugrumat. Se vede, că el, înainte de a fi radicat la Patriarchie în rândul din urmă, venise în Moldova spre a cere protecțiu-

nea luĭ Vasilie Voda, carele avea mare influență la punerea și depunerea patriarchilor. Tot de protecțiunea luĭ Vasilie Vodă se bucura și Athanasie Patelarie, fost patriarchŭ și pretendent la patriarchie. Și acesta a petrecut un timpŭ în Moldova, așteptând timpŭ favorabil de a putea fi pus iarăși în patriarchat. (Vedĭ istor. biser. Meletie. t. 3. part. II. p. 166—67).

Biserica acésta a fost înzestrată de Vasilie Vodă și cu o parte de moșie și apoĭ o a închinat Monastireĭ Sânților Trierarchĭ. Dar ea nu represintă nimica artistic. și este fórte simplă, și mică. Letopisețul ne spune, că acéstă mănăstióră „în timpul rescólelor a fost pustiită și arsa timpŭ de câți-va anĭ, în cât remăsese numaĭ pétra, dar o a reparat și împodobit de isnóvă Constantin Duca Vodă (Letop. t. II. p. 51).

Acésta se arată și prin o inscripțiune grecéscă, ce este afară pe păretele despre médă-di al Bisericeĭ, și carea sună așa:

„Ανακαινίσθη ναός ιερός ουτος και καλλος ευτρεπίσθη υπο ηγεμονος εκλαμπροτατου τε θεοσεβεστατου Ιωάννου Κωνσταντίνου Δουκα βοεβοδα αυθέντου της δε τζάρας πασις Μολδαβιας" — „Innoitus'aŭ sfințitul acesta templu și frumos s'a reparat de prea strălucitul și prea cinstitoriul de Dumnedeŭ Ioan Constantin Duca Voevoda, Domnul a tótă țara Moldoveĭ". (fără dată).

Pe păretele despre médă-nópte, tot din afară, maĭ este o mică inscripțiune în limba grécă, carea pominește numele unuĭ egumen grecŭ, carele a făcut maĭ pe urmă o reparațiune la acea biserică.

XLI. Mănăstirea Galata.

Petru Vodă, pronumit șchiopul, precum ne spune

Letopisețul, a zidit Monastirea Galata în anul 1578. El o zidise mai ânteiŭ pe vale, în marginea Iașilor despre méḑă-ḑi, dincolo de Bachluĭ; dar acéstă biserică s'a dărămat curând; în cât el, venind a dóua óră la Domnie, în anul 1584, o a zidit din noŭ pe délŭ, unde se afla și astăḑĭ (Letop. t. I. p. 200, 203). Biserica Mănăstireĭ Galata, dupre architectura sa este una din monumentele architectonice ale viacului 16-le, pre care noĭ le putem numi clasice.

Nu pot da nicĭ o relațiune despre anticitățile ce s'ar fi păstrat acolo, fiind că, când am visitat acea Mănăstire în anul trecut, n'am găsit acolo pe nimine, de la care m'așŭ fi putut informa. Biserica cea mare nu are vre-o inscripţiune, negreșit pentru că igumenii greci pe la multe din monastirile ce eraŭ sub administrarea lor, la reparațiele ce aŭ făcut, aŭ nimicit inscripțiunile ctitorești, orĭ le aŭ acoperit cu tencuélă, póte cu intențiune, póte din ignoranță. Biserica este zugrăvită în lăuntru; dar serviciul divin nu se face în ea, neavênd catapetézma. Mănăstirea este prefăcută în arest militariŭ; în casele egumenescĭ, până ce se vor dărêma cu totul, șade un oficerŭ, éră preotul cu familia luĭ șéde în nișce odăĭ din etagiul de desupt al caselor egumenescĭ și oficiază serviciele religióse întru o capelă din casele egumenescĭ. Curtea este plină de bălărie, ca un locŭ pustiiŭ. La pórtă are o clopotniță măréță, carea a stat, după secularizare, mulțĭ anĭ discoperită.

Despre odórele și cărţile antice de pe la monastirile fóste închinate însemnămŭ aicĭ în genere, că ele parte aŭ fost prefăcute, parte nimicite, éră resturile ascunse de ceĭ din urmă igumenĭ grecĭ în timpul

secularizăriĭ și transportate pe la monastirile Kiriarchale din Orient, împreună cu documentele moșielor, întru așteptarea timpului favorabil, de a se face iarăși stăpâni pe acele monastiri.

Monastirea acésta în anul 1618, a fost închinată Sântului Mormêntŭ de Radu-Vodă, nepotul luĭ Petru Șchiopul. Reproducem, ca document istoricŭ actul de închinare al luĭ Radu-Vodă :

„In numele Tatăluĭ și alŭ Fiiuluĭ, și al sântuluĭ Duchŭ, Treime una și nedispărțită.

Iată eŭ servitoriul Domnuluĭ nostru Iisus Christos și închinătoriul Sânteĭ Treimĭ, Radu Voevodŭ, Domnŭ al tóteĭ țereĭ Moldaveĭ, am bine-voit cu deplină și liberă voie, și cu inimă curată și luminată, și cu totŭ sufletul meŭ, cu ajutoriul luĭ Dumnedeŭ și cu binecuvêntarea sânților noștri părințĭ Moldovenescĭ prea sfințiele lor : Theofan Mitropolitul Suceveĭ, Athanasie episcopul Romanuluĭ, Efrem episcopul Rădăuților, și Mitrofan Episcopul Hușilor, și în acord cu credinciosul meŭ divanŭ, vedêndŭ și cunoscândŭ starea sfinteĭ Monastirĭ Galata, unde se prăznuesce înălțarea Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos, de curând fundată de către unchiul meŭ Petru Voevod de fericită memorie, cum că se află în mare lipsă, fiind-că edificiele construite împregiur aŭ fost dărămate, și obiectele și vestmintele sfinte, cu care unchiul meŭ, *îmmormêntat aicĭ, dinpreună cu soția sa Dómna Maria*, o înzestrase, fură împrăștiate așa feliŭ în cât nicĭ unŭ singur talerŭ (talger) de argint (*) nu se maĭ găsesce aici din atâtea argintăriĭ și scule sânțite, despre

(*) In traducerea din 1845 se dice, că din argintării a remasu numaĭ o tipsie de argintŭ.

care însașĭ fiica reposatuluĭ Petru Voevod a mărturisit că aŭ fost, precum și sate, morĭ, iazurĭ, viĭ, producte și veniturĭ ce aparțineaŭ Monastireĭ, și care tóte fură împrăștiate, în cât nu maĭ e de ajuns pentru călugărĭ, și tóte acestea din causa marilor calamitățĭ și oștirĭ și némurĭ streine ce devastară țéra, și din causa releĭ credințe a călugărilor, ce se gasiaŭ aice, și cariĭ, neavênd frica luĭ Dumnedeŭ, aŭ negrijat și aŭ administrat reŭ, și aŭ résipit tóte productele și veniturile Monastireĭ. Vedênd decĭ acéstă stare de lucrurĭ, și cunoscênd lipsa în care se afla Monastirea, o am luat din mâna călugărilor ce se găsiaŭ în ea, și cu voia *Dómneĭ Marieĭ, fiica reposatuluĭ Petru Voevod*, am făcut donațiune acéstă Monastire cu tot ce posedă din pămênturĭ, iazurĭ, morĭ, viĭ, etc. Sântuluĭ Mormênt al Domnuluĭ Iisus Christos din Ierusalimŭ, cetate cinstită a tótă lumea, unde este chramul învierea (**) Domnuluĭ, și unde cârmuesce vestitul și Marele Patriarchŭ Theofanŭ. Și de aicĭ înainte părințiĭ ce vor fi în sus-disa Monastire vor trebui a îngriji veniturile ce în fie-care an se vor produce din pămênturĭ, viĭ, etc. . . . și a le întrebuința la subsistența și întreținerea Monastireĭ spre pomenirea ctitorilor. Eră tot prisosul, egumenul Monastireĭ va trebui a-lŭ vinde, și să trimită suma totală a prisosuluĭ în numerariŭ la Ierusalim, prin concursul și sub pecetea sântuluĭ nostru părinte Mitropolitul Sucéveĭ, spre a fi înmânate fericireĭ sale Patriarchuluĭ, carele în urmă va trebui, împreună cu toțĭ preoțiĭ și călugăriĭ ce sînt la Ierusalim, să facă ne curmate rugăciunĭ, dịua

(**) Aicĭ am cores după traducerea vechie, căcĭ în cea de pe urmă grecéscă se dice: „unde s'a făcut înălțarea Domnuluĭ.

şi nópte pentru repaosul sufletului unchiului meŭ rĕposatul Petru Voevod, şi al părintelui şi mumei sale, şi pentru sănĕtatea mea şi a soţieĭ mele şi a fiilor meĭ, şi să înscrie numele nóstre în pomelnicul cel mare şi să ne facă pomenire anual în ḑiua sântului şi marelui proroců Ilie Thesvitenul, până când vor esista aceste locuri. Să fie stabile cele ce s'aŭ ḑisŭ maĭ sus. Drept care noĭ am confirmat : Eŭ Radul Voevod şi prea iubitul meŭ fiiŭ Alexandru Voevod, şi toţi boeriĭ moldovenesci marĭ şi micĭ, (urméză apelul la Domniĭ viitorĭ, şi apoĭ blestemul obicinuit). Spre întărirea tuturor acestora, poruncitam cinstitului şi credinciosuluĭ boeruluĭ nostru Ionaşcu Ghenghea, mare logofăt, să scrie acest chrisovŭ al nóstru şi să-lŭ învestéscă cu pecetea nóstră Domnéscă. Scrisŭ în Iaşi, 26 Martie, 7126 (1618).

Subscrisŭ Radu Voevodŭ."

Din acest document se vede: 1) că Radu Vodă, carele a domnit între aniĭ 1616 — 1618, era nepot de frate séŭ de soră luĭ Petru Şchiopul, pe carele îl numesce „Unchiu ;" şi că Radu a închinat Monastirea Galata în anul de pe urmă al Domnieĭ sale.

2) Că Petru Şchiopul a avut o fiică—Dómna Maria, carea traiá la 1618.

3) Că Petru Voevod Şchiopul şi cu soţia sa Dómna Maria sînt înmormêntaţĭ în Monastirea Galata. Observam, că actul de danie în limba română a fost publicat în anul 1845 în „foia pentru minte inimă şi literatura." No. 4. p. 26. In acea traducere se ḑice că numaĭ Dómna Maria este îngropată în Monastirea Galata. Din alăturarea acestor doue traducerĭ ale actuluĭ, se vede, că traducerea din urmă, dupre

carea noi am reprodus, se diferă în detailurĭ de cea anterióră. Așa de esemplu, în cea anterióră tótă vina decădereĭ Monastireĭ se pune asupra călugărilor anteriorĭ, ce se adunase acolo din tótă lumea; pe când în céstă posterióră o mare parte din cause se pune pe calamitățile venite asupra țereĭ. Afară de aceea data în ce anterióră este 7125 Mart. 25; éră în acéstă posterióra este 7126. Adică difera cu unŭ maĭ mult.

XLII. Mănăstirea Bărnova.

Chronicarul Miron Costin, încheind Domnia luĭ Miron Branovksi, ḑice : Mănăstirĭ și Bisericĭ câte a făcut în așa scurtă vreme, nicĭ un Domn n'aŭ făcut. Făcut-aŭ alțĭ Domnĭ și maĭ multe, éră cu maĭ delungate vremĭ, uniĭ în 40 de anĭ, alțiĭ în 20 de anĭ, éra el în 3 anĭ. Mănăstirea în orașŭ în Iașĭ ce se ḑice Sfânta Maria, și Hangul la munte, și Dragomirna la Sucéva, o a sevêrșit și a urdit și Bărnova pre numele săŭ, în codru lângă Iașĭ, și aŭ istovit și biserica cea mare în Liovŭ, unde și chipul luĭ este scrisŭ.“ (Letop. t. I. p. 268).

Miron Barnovski n'a apucat a isprăvi Mănăstirea Bârnova, și fu decapitat la Constantinopole, în anul 1633 (7141. Letop. t. I, p. 269). Mănăstirea Bărnova a stat neisprăvită până în ḑilele luĭ Eustratie Dabija Vodă, carele a domnit între anii 1662—1666, când acest Domnŭ, precum spune Nicolaĭ Costin, „a isprăvit și Mănăstirea Bărnova, carea era din temelie zidită de Barnovski Voda“ (Letop. t. II. p. 5). Tot același chronicariŭ ne spune, că Dabija Voda a murit în anul 7174—1666, și l'aŭ astrucat cu cinste în Mănăstirea sa în Bărnova“ (ibid.).

În pomelnicul Mănăstirei se însémnă ca ctitori : „Miron Voevod, Elisaveta monachia. Evstratie Voevod. Ecaterina Dómna. Michail Voevod. Duca Voevod, Anastasia Dómna. Datină Dómna. Maria Dómna.“

Bărnova este în stilul Galateĭ, ca și Cetățuia, dar architectura este maĭ prost esecutată. Acum ea are dóuĕ turnurĭ : unul—cupola, rotund, subțire și cu ornamente pe din afară; altul désupra antreuluĭ, în forma cuadrată și cu metereze, ceea-ce însémnă, că el a avut destinațiune de apĕrare de dușmanĭ asediatorĭ. De aceia și tótă monastirea este încungiurată cu un zidiŭ înalt și cu metereze de aperare pe din lăuntru. Nu se vede nicĭ o inscripție, nicĭ pe Biserică, nicĭ pe clopotnița de la pórtă. În privdor se cunósce locul deasupra ușeĭ, unde a trebuit să fi fost inscripția ctitoréscă. În nartica Bisericeĭ sunt dóuĕ bolte despărțite prin o arcadă. Aseminea și în privdorŭ. Aci însă boltele stau pe niște arcade de piatră cioplite și împleticite. Biserica nu este zugrăvită. În nartică, în partea dréptă este un nișŭ în părete, cu un mormênt înălțatŭ de la pardosélă ca de un metru. Aicĭ este mormêntul luĭ Dabija Vodă și al fiiceĭ sale Marieĭ. Epitafurile scrise pe dóuĕ petre mormêntale, pe cea désupra de marmură, a feteĭ--grecesçe, pe cea lăturală--a luĭ Dabija —slavonesce :

Reproducem ânteiŭ pe cea grecéscă, din anul 1677, dupre cum a cetit-o și tradus-o D-lŭ profesor Dragomirŭ :

1677 Ὀκτώβριος 3.

Τύμβος ὅδε κλυμένοιο κόρην ἀρχοῖο Δαπιζα
Μολδαβίης Μαρίην ἡγεμόνος κατέχει.

Μουνογενῆ και ἄωρον ὑφήρπασε ποιμα σήδης
πέντε γε καὶ δεκ' ἔτους ἄνθος ἀπεκθερίσας.
παυρον συμβιότευσε Γεωργιω ἀνδριφερίστω.
ἔκρουσε Λιδαων σκηπτοφόρου πόλιος.
κάλλιπε χηρεύοντα δέμας ψυχή δε σ 'απέπτη
πρὸς γαμον οὐρανιων ἀθάνατον θαλάμων.
Μηκέτι τῶ κύμβω πενθειτε μὴν ἀλλὰ μέμνησο .
ὄλβον . . . .

Un rând din urmă nu se póte ceti, fiind pétra stricată.

„Monumentul acesta conține pre Maria fiica vestitluĭ Duce Dabija Domnul Moldoveĭ, una născută și prematur răpită în flórea tinereței. Flóre de cincĭ spre dece anĭ a secerat-o. Puțin a trăit cu vitézul Georgie, carele s'a bătut contra cetățeĭ ceĭ purtătóre de sceptru a Litvanilor. A lasat vĕduvuluĭ cadavrul, éră sufletul s'a mutat la nunta cereștilor lăcașurĭ nemuritóre. Nu maĭ jeliți asupra mormêntuluĭ, ci pomenițĭ fericirea......"

Epitaful luĭ Dabija Voda

„сѫи камен сътвори. и ѹкраси госпожда дафина. господинѹ своемѹ. прѣставленаго. Іѡ евстратїе дабижѧ воевод господар земли молдавскои. и положисѧ въ своѧ молбѫ новем монастир зовѣма бърнова. влѣт ҂зрод. мсца сеп. аї дни в. час".

„Acéstă pétră o făcu și o înfrumuseță Dómna Dafina. Domnuluĭ seŭ, rĕposatuluĭ Ioan Evstratie Dabija Voevod, Domnitoriul Moldaveĭ. Și s'a pus în ruga sa nóua Mănăstire ce se chiamă Bărnova. În anul 7174, luna Sept. 11 dile, al doilea ceasŭ."

Ca să prefacem data acésta în anii de la Christos trebue să șcim, de când începeaŭ Moldovenii pe atunci anul, de la 1-iŭ Sept. séŭ de la 1-iŭ Ianuar, ca să scim, dacă trebue a scădea 5509 séŭ 5508, anii dela creația lumei, până la Christos.

Greutatea acésta pentru casul de față, adică data mórții luĭ Dabija Vodă ne o dislégă chronicariul Nicolaĭ Constin carele spunênd data morții luĭ Debija 7174, Sept. 11, o traduce în aniĭ dela Christos 1666. Ceea ce vra să dică că nu trebue a scădea 5509; căcĭ atuncĭ ar resultá 1665; ci 5508. Eară acésta dovedeșce, că anul civilŭ în viacul 17-lea nu se începea dela 1-iŭ Septembrie, precum s'a obicinuit a se crede.

Petrele aceste sînt amândóue frumos lucrate, scrise cu litera frumóse, și înfrumusețate cu florĭ feliurite.

Pétra luĭ Dabija, carea acum este pe laturea mormêntuluĭ, a trebuit să fie la început deasupra mormêntuluĭ. Egumeniĭ grecĭ, la vre-o reparație aŭ pus deasupra pe cea grecéscă a feteĭ luĭ Dabija, éră pre cea slavonă a Dabijeĭ,—pe laturea mormêntuluĭ.

In unghiul de amédă-di al zidului, despre pórtă, este o suterană, carea acum este astupată. Se crede că ea era o eșire ascunsă, reservată pentru împrejurări primejdióse.

Casele egumeneșcĭ se ruinéză; acoperemêntul este spart și plóuă în ele. Cu tóte aceste întru o parte lacueșce preotul satuluĭ, carele se porecleșce și „Ingrijitoriŭ al Monastireĭ," fără să aibă cu ce îngriji de dênsa.

XLIII. Monastirea Aron Voda, séŭ Aronenu.

In partea despre nord-ost a Iașilor, pe délŭ, este

Monastirea lui Aron-Vodă. Vornicul Ureke, la finele letopisețului seu, carele se înkee cu „a dóua Domnie a luĭ Aron Vodă cel cumplit.“ ne spune așa despre zidirea acesteĭ Monastirĭ : Aron Vodă „aŭ socotit, după atâtea reutățı ce făcuse, să se apuce să facă vre un lucru bunŭ, sa nu'ĭ fie cu osânda de tot, și s'aŭ apucat în aniĭ 7102 (1594) de aŭ zidit Manăstirea în țérina Iașilor, carea se chiama Aron-Voda, pre numele Domnuluĭ ce aŭ zidit, unde este hramul Sfete Neculai.“ (Letop. t. I. p. 209).

Se vede însa, că aicĭ a esistat Mănăstirea înainte de Aron Vodă, și că el numaĭ a înoito ; căcĭ în pomelnicŭ, după ce se pune ânteiŭ „Aron-Voda“ și soția sa „Stanca Dómna“ apoĭ urméză și Domnĭ anteriori : „Bogdan Voevod, Petru Voevod, Iancu Voevod, Dachina Dómna,“ etc.

Biserica este în stilul Bisericilor Mănăstirilor domneșcı din vécul 16-le. Pe dinafară ea a fost ornată cu teracote smalțuite în forma de talere, de stele și de rosete, de diferite colóre. Aceste ornamente în urmă aŭ fost acoperite cu tencuéla și văruite ; dar ștergânduse spoéla, ele érășĭ aŭ eșit la ivélă.

In acéstă Monastire nu s'a păstrat nimica anticŭ, afară de zidiul Bisericeĭ. Nicĭ macăr inscripțiune nu esistă, deși se vede locul eĭ în Biserică désupra ușeĭ. Un preot din Iașĭ spune, că în copilăria sa era désupra ușeĭ o inscripție aurită.

Monastirea acésta a avut nenorocirea de a fi închinata la cea maĭ miseră Kiriarchie din orient, la patriarchia de Antiochia. Inainte de secularizare, Patriarchia aceea dăduse în arendă Mănăstirea cu egumenia și cu proprietățile eĭ uneĭ femeĭ dela Con-

stantinopole, carea șciuse a dobândi acéstа favóre dela diplomația Constantinopolitană. Mănăstirea acésta este cu totul disgrădită, și lăsata în islazŭ, de se adăpostescŭ vitele sub păreții eĭ. Acoperemêntul este spart, plóuă în Biserică, păreții distencuiți. Călugărul îngrijitoriŭ, ne avênd unde lăcui, trăeșce întru un sat din vecinătate, unde ține o moșie în arendă, cu alțĭ tovarașĭ, fără a gândi cât de puținŭ la sórta Mănăstireĭ încredințată curatorieĭ luĭ. Miserabilŭ călugărŭ! ca consequență inmediată—Miserabila Mănăstire!

XLIV. Biserica sântului Georgie din Hârlău.

Acéstă Biserică s'a zidit de Marele Stefan în curtea domnéscă a sa din Harlăŭ, în anul 1492, precum arată unmătórea inscripțiune slavonă, ce stă pusă pe păretele dinafară la întrarea în Biserică.

„ блгочстивїи. и христолюбивїи. Їѡ Стефань воевода. бжїєю мл҃стїю гпдрь земли Молдавской. снъ богдана воеводи. създа сьи храм въ имѣ стго и славнаго великомчнина и побѣдоносца геѡргїа. иже и създати нача. влѣтѡ ѕ҃з. мсца маи а. и съвръши въ тожде лѣто. мсца ѡктѡ. ки. а гдва своего. в лѣтѡ л и шесто текѫщее". (*).

„Evseviosul și iubitoriul de Christos Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeu Domnitoriu țereĭ Moldaveĭ, fiiŭ luĭ Bogdan Voevoda, zidi acest templu în numele Sântuluĭ și slăvituluĭ Mareluĭ Mucenicŭ și purtătoriuluĭ de biruință Georgie. Carele a și

(*) Am reprodus acéstă inscripțiune dupre decalcului luat de D. T. Burada.

început a zidi în anul 7,000, luna Maĭ 1, și l'a severșit în același an, luna Octombrie 28, éră al domniei sale anul 36-le curgetoriŭ."(1492).

Data acesteĭ inscripțiunĭ iarăși ne confirmă in ideea, că pe timpul Mareluĭ Stefan în Moldova, anul noŭ civil nu se începea la 1 Septemb. căcĭ Octomb. 28, se numeră, la același anŭ 7000 (1492), carele era și în Maĭ trecut. Tot acésta vom videa maĭ jos și la inscripțiunea de pe curțile luĭ Stefan cel Mare din Harlaŭ.

Inca cu 6 anĭ maĭ înainte de a se fi zidit Biserica, Marele Stefan, în anul 1486, dupre victoria asupra Ungurului Chroiot la Șchiai, zidise în Harlăŭ casele domneșcĭ, lângă care apoĭ a zidit Biserica menționată maĭ sus. D. I. Odobescu a publicat în „Revista pentru istor. Archeol. și filolog." An. I. V. I. p. 178, inscripția descoperită nu de mul în Hârlău, pre carea Marele Stefan o pusese la casele séŭ curțele séle de acolo. Noĭ o reproducem, spre a ne da și opinia nóstra asupra unor pasage îndoelnice:

„ Благочстивїи и хщлюбивїи. Ιω Стефан воевода. бжїю мластїю гпдрь земли молдавской. снъ богдана воеводы. сътвори сїи домове ихьже (*) създати начаса. влѣт. ѕцчд. мсца мар. к. (**) и съвръшися въся въ тожде лѣто. се єі."

(*) D. Odobescu a cetit și tradus: „и хеже", „și kilii," Inse „хоже" în acéstă însemnare nu se găseșce în vechea literatură slavă. D-luĭ crede. că хоже ar fi î loc de „хыже". Dar chia admițind acéstă transformare ca eróre de pronunțiă și de ortografie, totuși nu putem admite, că Marele Stefan aĭ fi dat palaturilor și atenanțelor sale dom eșcĭ, epitetul ce se dă prostelor și sărăcăcioselor lăcuințĭ țerănescĭ, precum sunt bordeele, și budele seŭ casele isolate de prin pădure, care la slaviĭ de sud se numesc „хыже." De aceea noĭ credem, că trebue cetit nu: „и хоже", ci „ихьже", *pre care* (case).

(**) Locul luncĭ este șters. D. Odobescu a întrevédut un о și un х. Eu cred că este luna Mart к (20) data, cand s'aŭ inceput casele, și de aceea am îndeplinit lipsa cu „мсц март. к.

N.B. Eu înțeleg „lovu-și". [illegible]

Evseviosul și iubitoriul de Christos Ioan Stefan Voevoda, cu mila luĭ Dumnedeŭ, Domnitoriŭ țereĭ Moldoveĭ, fiiul luĭ Bogdan Voevoda, făcu aceste case pre care s'aŭ început a zidi (*) în anul 6994, luna Mart 20, și s'aŭ sevêrșit în același anŭ, Sept. 15.“ (1486).

Despre zidirea caselor și a Bisericeĭ din Hârlăŭ vorbesce și letopisețul țereĭ, dupe mărturia chronicaruluĭ-Dascalul Simion. Înse Simion pune data 6995, adică cu un an maĭ înainte, afirmând, că în același an s'a zidit maĭ ânteiŭ biserica, și apoĭ casele domnescĭ. Acéstă asertiune perde valórea eĭ, după publicarea inscripțiunilor de maĭ sus, din care se vede, că maĭ ânteiŭ s'aŭ zidit curțile, și apoĭ maĭ în urmă cu 6 anĭ—biserica Domnéscă. Eată propriele cuvinte ale chronicaruluĭ : „In anul 6995 aŭ descălecat Stefan Vodă târgul Hârlăul, și aŭ zidit Biserica cea domnéscă de pétră și curțile cele domnescĭ, cu ziduri cu tot, care staŭ până astădĭ.“ (Letop.t. I. p. 135, în notă).

Afirmarea chronicaruluĭ, că de la acéstă dată s'ar fi început fundarea târguluĭ Hârlăŭ (căcĭ acésta însémna la chronicariĭ noștri, dicerea „descălecare“) deaseminea nu este esactă, precum am vedut în urmă, și pentru descalecarea, séŭ fundarea Iașilor. În Biserica catedrala dela Rădăuțĭ este un Epitaf pus de marele Stefan pe mormêntul stramoșuluĭ seŭ Stefan Voevodŭ cel betrân (ст аркии) și spune, că „a fost ucis în târgul Hârlăŭ.“ Acest Stefan a domnit pe la anii 1390. Așa dar târgul Hârlăŭ esista pe la finele viaculuĭ 14-lea.

(*) Construcția acusativuluĭ cu verbul pasivŭ, este obicinuită până astădĭ în dialectul moldovénu. D. e. „Se va numi pre cutare în postul....“

(+) vezi explicatia in nota bene pag. 288.

Biserica domnéscă dela Harlau a fost ornată pe din afară cu teracote smălțuite, de diferite forme și culori; dar ignoranța le a acoperit cu tencuélă; acésta înse spălăcită de timpŭ, decorurile primitive iarăși au eșit la lumină.

Restul curților domnescĭ se vede și astădĭ în nisce beciurĭ suterane și temelii, dupre afirmarea D-luĭ I. Burada, carele le a visitat în vara acésta.

Reposatul Georgi Asaki, în calendariul seŭ pe anul 1854, p. 70—71, representând în vigneta forma acesteĭ Bisericĭ, se esprimă așa despre architectura eĭ: „Biserica Sântuluĭ Dimitrie (**), de Stefan cel Mare fundată, este un model de frumusețǎ architectonică, în gustul epoceĭ aceea. Ea era pe din lăuntru și pe din afară a fresco zugrăvită, precum se maĭ ved resturĭ la fațada de amiadă-di, ce nu s'aŭ ruinat de furtună și de plóie. Vrednicŭ de tânguit este, că aice, ca la catredala Sântuluĭ Neculaĭ din Iașĭ, dupa ce contimporaniĭ nu sciŭ a zidi asemine bisericĭ, apoi voesc a maĭ îndrepta aceste vechĭ monumente. Precum aice s'aŭ întêmplat, că voind a lărgi Biserica s'aŭ luat păretele de mijlocŭ, ce'ĭ era de tărie și pe care se razimă bolta, când cu astă restaurare vandalică aŭ lipsit de pe acest părete portretul luĭ Stefan Voevod cungiurat de tótă a sa familie și de a luĭ de pe urmă soție, Dómna *Margareta de Lozonțu*, sora Domnitoriuluĭ Transilvanieĭ. Acéstă Dómna, de religie catholică, era zugrăvită în unghiul aceluĭ părete de mijlocŭ, din care o bucată aŭ remas, și la cercetarea ce am făcut, redicându-se cu anevoie pa-

(**) Asaki greșeșce: Biserica este dedicată S-tuluĭ Georgie, nu Sântuluĭ Dimitrie. Acesta se vede din inscripția reprodusă maĭ sus.

tura de muruială, s'aŭ readus la lumină giumetate de a eĭ figură, precum se înfațoșaze în alăturata fotografie.

Admitem că în Biserică, pe păretele dărămat aŭ fost zugrăvit Marele Stefan și Dómna sa, și tótă familia domnéscă; dar aserțiunile despre cea de pe urmă Dómnă a luĭ Stefan Vodă cel Mare, Maria de Lozonțŭ, catholica dupre religiune, le respingem, ca lipsite de tot fundamentul istoricŭ, și ca pură invențiune a luĭ Asaki. Tóte monumentele nóstre istorice ne arată că cea de pe urmă Dómna a Mareluĭ Stefan a fost Dómna Maria, fata luĭ Radu-Vodă Domnul Munteniei, cu carea Stefan s'a căsătorit în anul 1475, și aŭ trăit împreună până la mórtea Mareluĭ Stefan, și încă, ca vaduvă, ea a maĭ trăit 6-anĭ, apoi a murit în anul 1511, și s'a înmormêntat în Monastirea Putna, unde și astădĭ se vede mormêntul eĭ. Prin urmare, în anul 1492, când s'a zidit Biserica din curtea Domnéscă de la Hârlăŭ, Marele Stefan n'a putut să aibă altă Dómnă. afară de Maria munténca.

Tot atât de netemeinică este și altă aserțiune a luĭ Asaki, că Marele Domnŭ Stefan ar fi zidit pentru acea Dómnă inventata--Margareta de Lozonțu,— o Biserică papistășéscă la Cotnarĭ, în apropierea Hărlauluĭ; căcĭ pre cât șcim acea biserica datéză din timpurĭ maĭ din urmă, după ce Iesuițiĭ aŭ străbătut în țéra in jumetatea 2-a a viacului 16-le. Chronicariul Neculaĭ Costin presupune, că acea biserică papistășésca a fost zidita de Despot Vodă (Letop. t. I. Appendice. p. 63. 67).

XLV Biserica din Bălineşci, judeţul Dorohoiu.

Vornicul Urechie, la începutul Domniei lui Bogdan Vodă, feciorul Marelui Stefan, ne spune : Bogdan Vodă „pre învĕţătura tătâneseŭ lui Stefan Vodă trimisaŭ la împĕrăţia Turcilor pre Tăutul Logofătul cel mare, cu sluijtorĭ, pedestrime darabani, de aŭ dus birul, dece pungĭ de bani, şi s'aŭ închinat cu tótă ţéra la Sultan Suleĭman (*), împĕratul turcescŭ. Eară împĕrăţia de bucurie mare, cu dragoste 'ĭ-aŭ priimit, şi aŭ dăruit toţi banii Tăutului Logofătuluĭ celuĭ Mare; şi i-aŭ adus în ţéra, şi s'aŭ apucat cu aceĭ banĭ de aŭ zidit o iscusită biserică în sat în Bălineşcĭ, pe Siret în pe ţinutul Suevei, care tráeşce şi până astăḑĭ" (Letop. t. I. p. 146).

Satul Bălineşcii astăḑĭ este proprietate monastiréscă, administrată de stat. Biserica Logofătului Tăutu esistă şi până astăḑĭ, dar în starea cea maĭ deplorabilă, ameninţată de o totală ruină.

Domnul pictor Bucevski, carele a visitat şi studiat acea Biserică în anul 1882, comandat înadins de Ministerul de Culte, a decălcat tóte inscripţiunile antice ce se păstréză în acea Biserică monumentală, mi-a spus cu durere de inimă românéscă, că „iscusita Biserică" a luĭ Taut Logofătul a ajuns acum în cea maĭ deplorabilă stare : discoperită, părăsită de tótă îngrijirea şi gata a se ruina. Academiea română în anul trecut a întorsŭ luarea aminte a Ministeruluĭ de Culte asupra acesteĭ Bisericĭ; dar nu s'a făcut încă nimica pentru restaurarea eĭ.

(*) Neculaĭ Costin, în locul luĭ Suleĭman, pune pe Amurat; éră Dascălul Simion crede că era Baiazet. Veḑĭ notele la pag. 146 din Letop. t. II.)

Dăm aici inscripţiunile epitafice depuse la Academie de D. Bucevski.

1. Epitapul de pe mormêntul Marelui Logof. Ioan Tăutul.

„ сѫ єст грѡбъ пана Іωан Таѵтѹла велика логофета гдна стефана воєводы. иже и прѣставися. влѣт з.ѳ. мсца . . . (1501).

„Acesta este mormêntul panuluĭ Ioan Táutul Mare Logofat al Domnului Stefan Voevoda, carele a reposat în anul 7009, luna . . .

Aicĭ dăm de o greutate : Acest Mare Logofet Ioan Tăutul móre încă trăind Marele Stefan. Prin urmare nu este acel Tăutul, carele, la începutul Domnieĭ luĭ Bogdan, în anul 1504, a închinat ţéra la Turcĭ. Letopiseţul nu ne spune numele acestuĭ din urmă Tăut Logofătul. Trebue dar să presupunem, că Ioan Tăutul Marele Logofet al Mareluĭ Stefan va fi fost tată Tăutuluĭ Mareluĭ Logofăt al luĭ Bogdan.

2. Epitaful pe mormêntul luĭ Teodor fiiul Mareluĭ Logofăt Ioan Tăutul.

„ Пань Іѡ Таѹтѹл логофет ѹкраси сѫи гробъ снѹ своемѹ теодорѹ. иже и прѣставися къ вѣчнои ѡбитѣли. влто ,зв се. кв"

„Păn Ioan Táutul Logofát înfrumseţâ acest mormênt fiiuluĭ seŭ Teodor, carele s'a mutat la viacĭnicul lăcaşŭ în anul 7,002, Sept. 22.“ (1494)

3. Epitaful pe mormêntul altuĭ fiiu al Tăutuluĭ, anume Petrea.

„ Пань Іѡань Тѫѹтѹл логофеть ѹкраси сѫи гробь. снѹ своемѹ петри иже прѣставися къ вѣчнои ѡбитѣли. влто ,зв. мсц. сет. к".

„Pan Ioan Tăutul logofăt înfrumsețâ acest mormênt fiiuluĭ seu Petrea, carele s'a mutat la viacĭnicul lăcașŭ în anul 7,002. Sept. 20.“ (1494).

Se vede că în anul 1494 în casa Tăutuluĭ Logofăt a fost o molimă, căcĭ unul din fiiĭ luĭ a murit la 20 Sept, altul la 22 Sept.

4. Epitaful uneĭ Knéghine tot din familia Logof. Tăutul.

„сꙁи гробь ѹкраси драготь тꙁѹтѹлович. матери своєи * кнѣгинꙑ марїи. иже и прѣстависа кꙁ вѣчнем ѡбителем. влто ,ꙁз март кг.“

„Acest mormênt înfrumsețâ Dragotă Tăutulovicĭ Maiceĭ sale Knéghineĭ Marieĭ, carea s'a mutat la viacĭnicele lăcașurĭ în anul 7,007, Mart. 23.“ (1499).

5. Epitaful pe mormêntul soțieĭ Logofătuluĭ Tăutul.

„сꙁи гробь єсть рабѣ бжїи марїи кнѣгини пана тꙁѹтѹла логофета. иже и прѣстивисѧ кꙁ вѣчнои ѡбитѣли. влто ,ꙁи. сє. кѳ.

„Acest mormênt este al robeĭ luĭ Dumnedeu Marieĭ, Knéghineĭ panuluĭ Tăutul Logofet, carea s'a mutat la viacĭnicul lăcașŭ în anul 7008. Sept. 29.“ (1500). Adică ea a murit cu un an înaintea barbatuluĭ seu.

6. Epitaful pe mormêntul Knéghineĭ Angelineĭ, soția luĭ Drăgan Tăutul.

„сꙁи гробь ѹкраси дрꙁган тꙁѹтѹл логофет. кнѣгинѣ своєи ангелини. еже прѣстависа кꙁ вѣчнѣи ѡбитѣли. влто ,ꙁркє. маи л“.

„Acest mormênt înfrumsețâ Drăgan Tăutul Logofăt Knéghineĭ sale Angelineĭ, carea s'a mutat la viacĭnicul lacașŭ în anul 7125, Maĭ 30.“ (1617).

Despre Drăgan Tăutul se face mențiune în Chrisovul lui Ieremia Movilă din an. 1606, pentru închinarea Monastirei Golia. El figuréză acolo ca scriitoriŭ al uricului.

7. Epitaful pe mormêntul unei fete a Logofatuluĭ Tautul.

„ сꙁи гробь есть раба бжіа василка дꙁщи тꙁутула логофета. иже прѣставися влто. зг мсца сеп. иі. вѣчная еи памѣть. сꙁтвори и украси его Іѡ тꙁутул логофетꙁ".

„Acest mormênt este al róbeĭ luĭ Dumnedeŭ Vasilca, tata Tăutuluĭ Logofătu, carea a reposat în anul 7,003, luna Sept. 18. Viacinica eĭ pomenire. Îl facu și înfrumseța Ioan Tăutul Logofet. (1495).

XLVI. Biserica dela Bodești, județul Nemțuluĭ.

Satul Bodeșci a fost proprietate a familiei Racovițeșcĭ, din carea se trăgeaŭ Domniĭ Racoviță Michail și Constantin. Domnul Constantin Racoviță, în viacul 18-le, a chărăzit acéstă moșie Monastirei Precista din Roman, pre carea el o a zidit în tovărășie cu Episcopul de Roman Ioanikie. Aicĭ s'a găsit o pétra mormêntală, de pe carea se vede, că acolo a fost înmormêntat în anul 1651 Marele Logofăt Pătru Racovița. Eta epitaful mormêntuluĭ:

„ сꙁи камень сꙁтвори и украси пань тодерꙁ и братꙁ его зосимь. ѡтцу своему. пан пꙁтр раковиц вел логофет и кнѣгинѣ его илѣна. и прѣстависѣ в мсца апри. ке. вꙁ дни василіе воевода. вꙁ лѣт зрнд".

„Acésta pétra o făcu și înfrumuseța Pan Toader

şi fratele seŭ Zosim părintelui seŭ Panului Pătru Racoviţă Marelui Logofăt şi Knéghinei luĭ Iléna. Şi a reposat în luna April 25, în ḑilele luĭ Vasilie Voevoda, în anul 7159.“ (1651).

XXX. Monastirea Răchitósa, judeţul Tecuci.

Pela finele viacului 17-le Marele Cluceriŭ Ianaki a făcut la Răchitósa o bisericuţă mică durată de lemn de stejar, carea esistă şi astăḑí lângă Monastirea Răchitósa actuală, şi este bine conservată, servind de Biserică a cimitiruluĭ sătescu, unde locuitorii fac serviciele religióse pentru reposaţiĭ lor.

Fiiul Boeriuluĭ Ianaki, Marele spătariŭ Ilie Ianaki, şi cu soţia sa Tofana séŭ Theofana, fiica Mareluĭ Vornicŭ Ioan Racoviţă, şi soră a Domnuluĭ Michaiŭ Racoviţa, în anul 1697, aŭ zidit maĭ în urmă Monastirea actuală şi o aŭ înzestrat cu moşiĭ, şi cu tot ce trebue uneĭ monastirĭ marĭ. Acésta ctitorie se contată atât prin inscripţiunea ce este pe păretele din afară a bisericeĭ, în partea despre méḑă-ḑi, cât şi prin testamentul ctitorescŭ, pre care noĭ le şi reproducem aicĭ :

1. Inscripţia de pe păretele Bisericeĭ :

„ * влѣтъ. зсѕ. мсца ωкто. кд ↑ ѕилел(е) (лѹи) Іωн антиωχ константин воєвод * зидитаѹ ачастъ бесѣрекъ дѹмнѣлѹи Илїе вел столник. кѹцѹп(ъ)нѣса дѹмисале Ѳеωфана * храм ѹспенїе прєстыѧ бца и приснодвѣ марїа. ωт рож. χва 16. 97 “.

In inscripţia acésta se arată amândóue datele, atât cea dela creaţiune 7206, cât şi cea dela Christos 1697,

Octombr. 24. Și tot o dată se vede lămurit că autoriul inscripțiuneĭ începea anul dela 1 Septembrie; căcĭ, ca să dobândim anul dela Christos 1697 la 24 Octombrie, trebue să scădem 5509 din anii dela creațiune 7206.

2. Testamentul Spatariuluĭ Ilie Ianaki, și al soției sale Theofaneĭ, scris românesce, în anul 1704:

„Ilie Ianaki vel Spătariŭ și cu soția mea Tofana, fata luĭ Ion Racovița, ce aŭ fost vornicŭ mare, facem șcire tuturor cuĭ se cade a șci, pentru o bisericuță, care din munca și osteněla nóstră am făcuto de pétră, unde ânteiŭ și din început aŭ descălecat și aŭ făcut biserică de lemnŭ tatăl meŭ Ianaki, ce aŭ fost clucerŭ mare. Acum în urma părintelui nostru, miluindu-ne Dumnedeŭ, noĭ am maĭ silit: una pentru focŭ, alta pentru traiŭ; că lemnul petrece viață maĭ scurtă, ér pétra viața maĭ lungă. Decĭ avênd noĭ și un cuconŭ din trupul nostru, anume Gavriil, carele 'lŭ lăsăm să fie slugă și paznicŭ bisericeĭ aceștia, ce-ĭ numele Rachitósa, și hramul Adormirea Maiceĭ Precista, ce este la ținutul Tecuciuluĭ, pe o dispărțitură a Zeletinuluĭ. Cum și noĭ pe urma părinteluĭ nostru cu acele ce s'aŭ venit am făcut, așa și el în urma nóstră, și dupa a nóstră viața, să facă și să întăréscă, și pe orĭ ce moșie s'ar întêmpla de ale nóstre, să are plugurile Monastireĭ, niminea deciuélă să nu'ĭ ea. Și încă și eŭ am socotit din moșiele mele și am dat Sânteĭ Monastirĭ satul Motoșeșcĭ, ce-sŭ la ținutul Tecuciuluĭ, pe apa Bărladuluĭ; înse la vadul moreĭ, ce este în Bărladŭ, să nu aibă trébă; căcĭ este în hotarul Seseșcilor vadul moreĭ, și este a Seseșcilor....

De s'ar prileji fiiuluĭ nostru luĭ Gavriil mórte, și să

n'aiba feciori să-ĭ rămâe în urma luĭ, la moșiele mele ce-sŭ de pe tatăl meŭ, să n'aĭbă trébă ruda mea de pe tatal meŭ a se amesteca. Așijderea și la moșiele ce-sŭ de pe maica mea, sa n'aĭba trébă ruda mea de pe maica a se amesteca. Așijderea și pe moșiele ce am cumperat eŭ în viața mea, iarășĭ nime să nu se amestice. Așijderea și la moșiele soțieĭ mele, a Tofaneĭ, ce va fi partea mea, să n'aibă trébă frațiĭ séu rudele mele. Și când ne-ar pedepsi Dumnedeŭ cu acésta maĭ sus pomenită, tóte moșiele nóstre să fie a sfinteĭ monastirĭ a Rechitóseĭ; ca aceea ne remâne de aciĭ fecióra. Er cine s'ar amensteca a strica a nóstră tocmélă și așezare ce am facut, să fie tricletŭ și proclet afurisit. Așijderea și pe tóte casele mele punŭ epitropŭ pe soția mea Tofana, sa aibă a o asculta până va fi și ea vie. Așijdeera și din odóră și alte ale caseĭ agonisele iarășĭ tóte să fie pe sama soțieĭ mele Tofona, ca să aibă a griji sufletul meŭ și al eĭ, și a istovi zidiul la Monastire, și un rênd, dóue, séu câte a putea, să fie nevoitóre să facă chiliĭ de pétră, vrând Dumnedeŭ și dânduĭ putința. Ear rudele mele la nimica să nu se amestice, căcĭ fecior las pe Monastire. Ear pe Tofana și pe copilul și casa mea o lasŭ pe ajutoriul Măriei sale luĭ Michaiŭ Voevodŭ, să le pórte de grijă, și sânteĭ Monastirĭ tij. Și pentru ca bună și credinciósă să fie acésta diată a mea, ce am făcut la bóla mea și la mórtea mea, am iscălit și eŭ și soția mea Tofana. Inse și soția mea Tofana să nu se mărite în urma mea, ci cu cinste să petrécă ca și alte jupânese, deosebit pentru cinstea caseĭ ce este. Eară cine ar eși dintr'acéstă aședare și tocmală, cum și maĭ sus

am dis, să fie blestemat de Domnul Dumnedeŭ, și de toți sânții, amin. Și eu singur cu mâna mea am scris. Let 7212, Maiŭ 16."

Subscriși: „Ilie Ianaki vel spătariŭ. Tofana spătarésa."

Precum se vede din inscripția de pe pétra mormêntală a ctitorilor, Tofana spătarésa a murit în anul 1727. Se vede înse că Gavriil, feciorul spătariuluĭ Ilie a fost incapabil de a administra averea părintéscă și a fi ecutoru testamentuluĭ tatăluĭ seŭ, căcĭ după mórtea Tofaneĭ găsim o epitropie, carea administréză Monastirea, și în anul 1729 o închină la Vatopedŭ, și în actul de închinare epitropia dice, că ctitorii n'aŭ avut feciorĭ. Cu tóte acestea fiul lor Gavriil a trăit până la anul 1735, Maiŭ 26, precum se vede din inscripția pusă pe mormêntul ctitorilor. Tradiția locală spune că Gavriil a murit înecat în Seretiu, la moșia părintéscă Ciușlea, și s'a înmormêntat în cripta Monastireĭ Răchitósa, împreună cu parinții seĭ, precum arată inscripția menționată.

Epitropia Monastireĭ a trecut apoĭ la rudele ctitorilor, boeriĭ Iordaki Cantacuzin și Thedor Paladi, cariĭ în anul 1729, aŭ închinat Monastirea Răchitósa Monastireĭ Vatopedu dela muntele Athon. Acésta se vede din următoriul actŭ al acestor boierĭ, pentru închinarea Monastireĭ:

„Adică noĭ ctitorii sfinteĭ Monastirĭ Răchitósa, cariĭ maĭ jos neam iscălit, facem șcire cu acéstă scrisóre a nóstră pentru sfânta Monastire Răchitósa, carea este zidită și făcută de némul nostru, réposatul Ilie Ianaki ce aŭ fost Spătariŭ Mare, și de jupănésa sa Tofana, unde este hramul Adormireĭ prea

sfintei de Dumnedeu-născătórei și pururea Feciórei Mariei, și după mórtea lor, ne remâindu-le feciori ce aŭ avut eĭ, tóte moșiele și țiganii și bucatele le-aŭ dat Monastireĭ. Deci și noĭ, némul, acum maĭ pe urmă cu toții socotind pentru maĭ bună starea eĭ, vedênd și alte monastirĭ ce sînt închinate la Sfântaagora și la Sinaĭ sînt chivernisite și starea lor este maĭ bună, și celor ce le-aŭ zidit este vecĭnică pomenire. Așa am bine-voit și noĭ din tot cugetul nostru, fiind cu tótă voia nóstră, și cu șcirea Măriei sale prea luminatuluĭ Domnuluĭ nostru Ión Grigorie Ghica Voevod, am închinat acéstă Monastire Răchitósa la sfânta și Marea Monastire Vatopedul dela Sfântaa-Gora, ca să fie sfintei Monastirĭ mitocŭ supt tótă ascultarea, dupre cum sînt și alte Monastiri, ce sînt închinate la Vatopedŭ. Și noĭ toțĭ pentru maĭ mare credință ne-am iscălit. La Iașĭ lét 7237 (1729) Ghenarie 10.“

Subscrișĭ: „ Iordaki Cantacuzino vel spătar. — Tóder Palade Banŭ.“

Cu dóue dile maĭ înainte Epitropiĭ solicitase dela Domnitoriul Grigorie Ghica, următoriul chrisov, aprobătoriŭ dorinței lor de a închina Monastirea Răchitósa Monastireĭ Vatopeduluĭ:

„Noĭ Grigorie Ghica Voevodŭ bojiiu milostiiu Gospodar Zemli Moldavscoĭ.

Facem șcire cu acéstă carte a Domnieĭ mele tuturor cuĭ se cade a șci, pentru Sfânta Monastire Răchitósa, ce-ĭ la ținutul Tecuciuluĭ, unde este hramul prea sfintei de Dumnedeŭ născătóreĭ și pururea-feciórei Marieĭ, care Monastire este zidită și făcută de reposațiĭ ctitoriĭ eĭ Ilie Ianaki ce aŭ fost spătar mare,

și de jupănésa sa Tofana; și după mórtea lor neremâindu-le feciorĭ, lăsatau cu diată tóte moșiele lor, și țiganiĭ și bucatele, ca să fie a Monastireĭ. Decĭ acum maĭ pe urmă și némul lor socotind ca să se maĭ întemeeze și să se schiverniséscă maĭ în bună stare, și să remâe vecĭnică pomenire, venitaŭ înaintea Domnieĭ mele cinstițiĭ și credincioșiĭ boeriĭ noștri D-lor Iordaki Cantacuzino vel spătar, și Theodor Palade vel Banŭ, ctitoriĭ sfinteĭ Mănăstirĭ, de aŭ cerut voie și aŭ închinat acésta Monastire Răchitósa la sfânta și marea Manăstire Vatopedu dela Sfântaa-Gora, de care lucru și Domnia mea, dacă am vedut cum că este cu tótă voia ctitorilor acéstă închinăciune, datam și am întărit și dela Domnia mea Vatopeduluĭ, ca să fie acéstă Monastire Răchitósa metocŭ și închinare sub tótă ascultarea, ca și alte mănăstirĭ ce maĭ sînt închinate acolo. Așijderea și după a nóstră viață și Domnie, pe cine Dumnedeŭ va alege, ca sa fie Domnŭ întru acéstă țéră a Moldoveĭ, orĭ din fiiĭ noștri, orĭ dintru alt némŭ, poftim ca sa nu surpe, să nu dislipéscă închinarea acesteĭ Mănăstirĭ dela Vatopedŭ, de unde s'aŭ închinat, și maĭ vêrtos să întăréscă pentru a sa vecĭnică pomenire. Iară cine s'ar ispiti a dislipi închinarea eĭ, parășŭ să-ĭ fie prea curata precista, hramul acesteĭ sfinte Bisericĭ la înfricoșatul județ. Acésta am dat și am întărit ca să se șcie. In Iașĭ, lét 7237, Ghenarie 8.“ (1729).

Fiind că prin Testamentul Spătariuluĭ Ilie se lasă suprem curatorŭ al avereĭ sale, cumnatul seŭ Domnul Michail Racoviță, de aceea Monastirea Vatopedul, în anul 1742, a dobândit și dela dênsul chrisov întăritoriŭ actuluĭ închinăreĭ Monastireĭ Ră-

chitósa. Michaiŭ Racoviță era atunci Domnu în Muntenia.

Étă și acest chrisovŭ :

Milostiiu bojiiu Io Michaĭ Racoviță Vv. Gospodar zemlĭ Vlachscoĭ.

Datam Domnia mea acest cinstit chrisovŭ al Domniei mele Sfinteĭ și dumnedeeștiĭ mareĭ lavră de la Sf. Munte, ce se numește Vatopedu, ca sa fie închinata la acésta sfântă lavră o Monastire din țéra Moldoveĭ, anume Răchitósa din ținutul Tecuciuluĭ, unde se cinsteșce și se prăznueșce hramul Adormirea pré sfinteĭ de Dumnedeŭ Născătóreĭ și pururea-feciórei Marieĭ, care acésta Mănăstire este zidită din temelie de reposatul cumnatul Domnieĭ nóstre Ilie vel spatar, care aŭ ținut pe sora Domnieĭ nóstre Tofana, și după ce aŭ făcut și aŭ zidit cu tóte cele pe din lăuntru, o aŭ și înzestrat și aŭ întemeeto și cu cele pe dinafară trebuinciόse, adică cu moșiĭ, cu viĭ, cu țiganĭ și cu tot feliul de dobitóce, ca să fie spre schivernisela sfinteĭ Monastirĭ și părinților călugărași, câțĭ se vor afla la acel sfânt lăcașŭ—de hrană.

Dar reposatul cumnatul nostru Ilie vel spătar, la sfîrșitul vieţeĭ sale, așeḑênd tóte ale caseĭ Dumnisale și bine tocmindule, aŭ socotit și pentru acésta sfântă Monastire Răchitósa de o aŭ așeḑat și o aŭ întemeet și maĭ bine după cum se cade, și așa cu tóte acestea, ne-aŭ lăsat pe Dumnia nóstră epitropŭ, atât pentru tóte altele ale caseĭ Dumisale, cât și maĭ vêrtos și pentru sfânta monastirea acésta. Deci în urma pomenitului Dumisale cumnatuluĭ nostru Ilie, remăind sora nóstră cu un copil micŭ clironom peste tótă averea reposatuluĭ soțuluĭ Dumisale, aŭ

trăit câtvașĭ cu fiiul seŭ din preună, și din vrerea luĭ Dumnedeŭ aŭ murit și copilul și reposata sora Domniei nóstre Teofana, și la sfîrșitul vieței Dumisale, iarășĭ cu cele ce aŭ avut, mult-puținu, aŭ adaos și aŭ închinat tot la acéstă sfântă Monastire Rachitósa. De care lucru, fiind Domnia mea epitrop peste tóte cele ce mult-puțin aŭ remas dela reposatul cumnatul nostru Ilie vel spătar, ca la cele ce am cunóșce Domnia mea, că ar fi cu cale, să nu trecem cu vederea a nu face. ci după cum ne-aŭ lăsat epitropŭ să le îndreptăm și să le aședem ca să fie pentru folosul sufletelor celor ce maĭ sus s'aŭ pomenit.

Așa dar Domnia mea am socotit, că nu este bine acéstă Monastire a Răchitóseĭ să fie neînchinată, pentru că fiind neînchinată nicăirea, multă stricăciune și răsipă aduce din pricina igumenilor și altora, că care cum se pune, cată să ĭea și să răsipéscă. Pentru aceea și Domnia mea am dat și am închinat acéstă sfântă Mănăstire Rachitósa, ce maĭ sus s'aŭ dis, la sfânta marea lavră a sfântuluĭ munte, ce se chiamă Vatopedŭ, cu tóte moșiele, viele, țiganiĭ, morele și dobitócele, și orĭ ce ar fi de a sfinteĭ Monastirĭ, până la una, mișcătóre și nemișcătóre, cu tóte împreună le-am închinat la numita Monastire de maĭ sus, sf. lavra Vatopedŭ. Iară pentru întărirea acestor de maĭ sus tóte pomenite, am dat și Domnia mea acest chrisovŭ cinstitŭ al Domnieĭ mele, ca să fie nestrămutat acest aședĕmêntŭ, ce am cunoscut Domnia mea că este cu cale și spre folosul monastireĭ, care și mărturie am pus Domnia mea pe D-luĭ Panu Iordaki Crețulescu vel Vornicŭ, i pan Constandin Dudescu vel Logofăt, i pan Antonie Caliar-

chu vel Banŭ, i pan Constantin Ipsilante vel Spătar, i pan Grigorie Grecianu vel Vistiar, i pan Andronaki Paladet vel Cluciar, i pan Iordaki vel Postelnicŭ, i pan Michail Bărbătescu vel Pacharnicŭ, i pan Radul Crețulescu vel stolnicŭ, i pan Iordaki vel Comis, i pan Fiera Brazoianul vel Sardar, i pan Drăghicĭ Grecianul vel Pitar, și ispravnicul Dumitrașcul Racoviță 2-le logofăt. Și s'aŭ scris chrisovul acesta în anul 2-le de a doua Domnie a Domnieĭ mele aicea în orașul scaunuluĭ Domnieĭ mele în Bucureșcĭ de Constantin Logofețelul.

Luna Octombrie 26, lét 7251 (1742).

Tóte aceste documente privitóre la Monastirea Răchitósa, împreună cu multe altele, privitóre la Monastirile închinate, și parte reproduse în acéstă scriere, mi le am procurat în copie dela o persónă, ce a fost amploiată în cancelaria Epitropieĭ Sântuluĭ Mormênt, când maĭ multe documente monastirescĭ s'aŭ copiat de pe originale, s'aŭ tradus în limba francesă și litografiat în maĭ multe esemplare, sub titlu : Eclaircissements sur la question des monastéres grecs situés dans les principautés danubiennes."

Biserica Monastireĭ Răchitósa, în anul 1739, a fost dărămată de cutremurul întêmplat la 31 Maiŭ, când s'aŭ dărămat multe case și mănăstirĭ din țéră (Letop. t. II. p, 43). Chronicariul spune, ca cutremurul acela ar fi ținut aprópe un sfert de ciasŭ.

Biserica Monastireĭ Răchitósa, în starea eĭ actuală, a fost prefacută și înnoita în viacul present de Egumenul Daniil, carele împreună cu un altŭ Egumen, este zugrăvit în nartica Bisericeĭ ca ctitorŭ. El a fost un bunŭ administrator. Numele luĭ până astă-dĭ se

amintesce cu laudă în județul Tecuciuluĭ. Biserica este tótă zugrăvită, dar zugrăvéla eĭ este modernă. Pe păretele despre apus sînt zugrăvițĭ ctitoriĭ în tótă statura lor. In partea dréptă: Ilie spătariul, soția sa Tofana și fiiul lor Gavriil, în costumul boerescŭ de atuncĭ: tatăl și fiiul cu ișlicele lor; la stânga: Enaki Cluceriul, Tatăl luĭ Ilie, Mihaiŭ Racoviță Voevod, cumnatul luĭ Ilie, Nicolaĭ Mavrocordat, Grigorie Ghica Vvdŭ. In rând cu dênșiĭ sînt zugrăvițĭ împerațiĭ bizantinĭ Arcadie ctitorul Monastireĭ Vatopedul și tatăl seŭ Thedosie cel Mare.

In păretele despre médă-nópte al Bisericeĭ este cripta cu mormêntul ctitorilor. Désupra mormêntuluĭ o pétră cu următórea inscripțiune românéscă:

„† със(е)щїе кꙁ аичь сꙋптꙋ ачастꙁ пѣтрꙁ. ѧсте ꙟ гропатъ дꙋмнѣлꙋи илие. вель спꙁтарь сън Єнаки. вел. клꙋчѣрь. ши димпреꙋнь. ши фиюль дꙋмисале гаврил сьи илие. вь. лѣт ,зсмг (7243) мѣс. маи кѕ. (26), ашиждерѣ ши дꙋмнѣеи тофана спꙁтъроае саꙋ сꙁвършит. мѣс. апр. ѳї. ,зсле. (19. 7235); ши саꙋс ꙁпат ꙟ ѕилеле егꙋменꙋлꙋи ниофит влѣт ,зсме. (7245). ноем. к 20. днь".

Sînt încă dóue micĭ petre mormêntale isolate, una în Biserica mare, alta în Biserica cea veche de lemn. De pe forma lor mică se vede, că ele aŭ fost puse pe morminte de pruncĭ aĭ ctitorilor și familieĭ lor.

Pe cea dintĕiŭ se cetesce acest epitaf:

„† Ꙗчастꙁ пїатрꙁ. ѡ аꙋ ꙟ фрꙁмсецат дꙋмнѧлꙋи їлие маре столник конꙍнилор сꙁи Ꙗле-

ѯандрꙋ ши Самд. вакт ,зсз мсца маи ла". (7207=1699. Май 31).

Pe a doua pétră este epitaful următoriŭ:

„† Ачастъ піатръ ѡ аꙋ фъкꙋ (т) ши ѡ аꙋ ӑфръмсецат. џꙋп(ъ)нѣса анна маре ворничас(ъ). фїюлꙋи сеꙋ иримїе ӑ ѕилеле (лꙋи) Іѡ дꙋка воевод лѣт зрпи" (7188=1680)

La Monastirea Răchitósa s'a păstrat o bunicică colecțiune de cărți slavonesci, manuscrise și tipărite, grecesci și românesci. Intre manuscrisele slavone sînt: Minee lunare și obștescĭ, sbornice de predicĭ de ale sânților părinți. Tetravangele, psaltire, Theologia luĭ Damaskin, etc.

Vom aminti câte-va dintr'ênsele pentru notițele istorice, ce am găsit în ele. Așa este:

1. Mineiul slavon manuscris, în carele se spune, că s'a scris în anul 7074 (1566), de Monachul Macarie, în dilele luĭ Alexandru Voevodŭ (Lăpușnénul); că a fost cumperat cu 30 zlotĭ de jupănul Mateiŭ cu soția luĭ Maria, și dat în târgul Suceveĭ, la Biserica sfinților Apostolĭ Petru și Pavel.

Acésta Biserică astă-dĭ nu esistă în Sucéva.

2. Evangelie Slavona, tiparită în Liovŭ în anul dela zidirea lumeĭ 7152, éră dela nașterea luĭ Christos 1644, Maĭ 25. Pe fila dela început este acésta notița:

„Ачастъ сфънтъ евангелїе кꙋмпъратꙋшаꙋ Єнакїе бив къмъраш въ дни Иѡ Євстратїе дабиж воевода лет ,зров мсца март е дни. (7172=1664).

3. Noul Testament, folio, tipărit în Ardél, sub Georgie Racoţi craiul Ardélului. Fără frontispiciŭ. Se începe cu o prefaţă dedicatorie către Craiul Racoţi. Dupre catalogul D. Iarca, ea este tradusă din greceşce, slavoneşce şi latineşce de Silvestru, şi tipărită în Belgrad, în anul 1648.

4 Psaltirie română tradusă din evreşce, tot în Transilvania, sub craiul Racoţi. N'are frontespiciŭ, nicĭ sfîrşit. Dupre acelaşŭ catalog ea este tipărită tot în Belgrad, în anul 1651.

Monastirea Răchitósa este situată într'o înfundătură pe valea Zeletinuluĭ, în marginea satuluĭ numit dupre numele Mănăstireĭ—Răchitósa. Impregiur are délurĭ acoperite cu codri marĭ.

Mănastirea acésta acum este prefăcută în penitenţiar pentru ómeniĭ fără căpăteiŭ şi vicioşĭ. Biserica este în bună stare, dupre reparaţia ce i s'a făcut acum în urmă, prin stăruinţa vredniculuĭ prefect al judeţuluĭ Tecuciŭ, D-luĭ Taki Anastasiu. Dar încăperele Monastireĭ, unde locuescŭ deţinuţiĭ, precum şi personagiul administrativŭ al penitenţiaruluĭ, sânt vechĭ, negrijite şi umede, şi reclamă urgente îmbunătăţirĭ pentru ca penitenţiariul să nu devină lăcaşŭ de condamnaţĭ la mórte.

Cel din urmă egumen grecŭ al Monastireĭ Răchitósa, întimpul secularizăreĭ, a fost încărcat argintăriele şi alte obiecte de valóre ale Monastireĭ, şi voise ale transporta preste Dunăre; dar transportul fu oprit de guvern pe drum, şi obiectele înapoiate Monastireĭ.

Inse la alte Monastirĭ egumeniĭ isbutise a transporta preste Dunăre argintăriele şi odórăle monas-

tireşcĭ, în cât Monastirile aŭ remas desbrăcate de podóbele lor. Aşa dela Monastirea Bistriţa aŭ fost luate până şi candelele de la icóne, încât egumenul românŭ a trebuit să le facă la loc, alergând la pietatea chreştinilor.

XLVII. Monastirea Precista din Focşanĭ.

Acéstă Monastire a fost zidită pe la începutul viaculuĭ 18-le de Domnul Nicolaĭ Mavrocordat, carele a domnit între aniĭ 1709—1716.

Ea în urmă a fost închinată la Monastirea Vatoped, şi a devenit metochŭ al Monastireĭ Cantimireştilor Mira. De aceea în pomelnicul eĭ, pe lângă numele Domnuluĭ Nicolaĭ Mavrocordat sînt şi numele Domnilor Cantimireşcĭ.

Biserica acésta are o construcţiune frumósă şi solidă, a fost zugrăvită pe din lăuntru. Dar astădĭ sub administraţia Statuluĭ, ea a ajuns în o stare deplorabilă, nedemnă de a se servi în ea luĭ Dumnedeŭ.

Intre documentele publicate de egumeniĭ grecĭ la ocasiunea secularizăriĭ Monastirilor închinate, este un chrisov al Domnuluĭ Grigorie Ghica, din anul 1733, din carele se constată ctitorul eĭ, precum şi închinarea eĭ la Vatopedŭ. Noĭ îl reproducem aicĭ.

„Cu mila luĭ Dumnedeŭ, noĭ Ioan Grigore Ghica Voevodŭ, Domnŭ a tótă ţéra Valachieĭ. Aŭ dat Domnia mea acest domnescŭ chrisovŭ sfinteĭ şi dumnedeeşciĭ Monastirĭ din oraşul Focşanĭ, care este despre partea Moldoveĭ, unde se cinsteşce şi se prăznueşce harmul Uspenieĭ pré sfinteĭ, pré curateĭ, slăviteĭ Stăpâneĭ nóstre de Dumnedeŭ Născătóreĭ şi pururea fecióreĭ Marieĭ; care biserică din temelia eĭ

zidită şi cu tóte cele trebuinciόse împodobită este cu tótă cheltuéla D-sale reposatuluĭ unchiuluĭ Domniei mele Nicolaĭ Vod, fiind Domnŭ ţereĭ Moldoveĭ, şi este închinată la Sf. Munte, la Monastirea ce se ḑice Vatopedŭ, ca să fie sfinteĭ biserici milă de la Domnia mea, să aibă a luare în toţĭ aniĭ Domnieĭ mele de la ocnă din sarea domnéscă pe an bolovanĭ dóue sute, înse la vreme când iaŭ şi alte sfinte Monastirĭ. Aşijderea să aibă a luare şi din vama domnéscă de la Focşanĭ în toţĭ aniĭ pre an câte zloţĭ şase-ḑecĭ, ca să fie pentru céră şi unt de lemn la sfânta acéstă biserică, şi aceştĭ banĭ să aĭbă a-ĭ da Vameşiĭ, cariĭ pe vremĭ vor fi acolo la vamă, pe lună câte zloţĭ cincĭ, cari întru un an fac suma ce s'aŭ ḑis maĭ sus; pentru că acéstă sfântă biserică, ne avênd alt venit de nicăirea, Domnia mea din mila cu carea neaŭ miluit milostivul Dumneḑeŭ am bine-voit de am dat şi am dăruit la acéstă biserică mila ce s'aŭ ḑis maĭ sus, ca să fie sfinteĭ Bisericĭ de întărire. Iar Domnieĭ mele şi reposaţilor părinţilor Domnieĭ mele vecĭnica pomenire. Drept aceea rugăm şi pre alţĭ Domnĭ blagocistivĭ, întru Christos iubiţĭ aĭ noştrĭ fraţĭ, cari în urma nóstră vor oblădui ţéra acésta, să nu strice mila nóstră acésta, care Domnia mea o am făcut la acéstă sfântă biserică, ci maĭ vêrtos să o întăréscă, pre cum şi noĭ ale altor reposaţĭ Domnĭ, ce aŭ fost maĭ nainte vreme, milele ce leaŭ făcut nu leam stricat, ci leam întărit, pentru ca şi ale lor mile şi drese să fie în urmă bine plăcute, în samă ţinute, şi în viacul viitoriŭ să fie sufletele lor la repaosul vecĭnicŭ. Iar carele din Domnĭ, orĭ din némul nostru, orĭ prămintenĭ, se va ispiti să

strice mila acésta, îl supunem blestemuluĭ celuĭ vecĭnic și osêndireĭ decătră fața Dumnedeuluĭ nostru la înfricoșatul sĕu județŭ, fiindu-ĭ părâșă pré sfânta și pré curata Fecióră. Drept aceea dar întărim și adeverim și încredințăm mila acésta și cu acest chrisovŭ al Domnieĭ mele, spre scire neclătită, nestrămutată celor ce coprind întru el, dupre cum aŭ fost dată și întărită de reposatul Unchiul Domnieĭ mele Nicolaĭ Voevod cu chrisovul Domnieĭ sale, întărind mila acésta cu sfatul cinstiților și credincioșilor boerĭ celor marĭ aĭ divanuluĭ Domnieĭ mele : Panŭ Iordaki Crețulescu vel Vornicŭ, panu Michalaki Lambrino vel Banŭ, panu Constantin Dudescul vel Logofet, panu Constantin vel Spătarŭ, panu Grigorie Greceanul vel Vistiarŭ, panu Grigorie Filipescu vel Cluciarŭ, panu Grigorașco vel Postelnicŭ, panu Michalaki Aristarchŭ vel Paharnicŭ, panu Constantin Cantemirŭ vel Stolnicŭ, panu Constantin Brâncovénul vel Comisŭ, panu Constantin Costin vel Sardarŭ, panu Michalaki vel Sulgerŭ, panu Radu Crețulescu vel Medelnicerŭ, panu Lupul vel Pitarŭ, și ispravnicŭ Constantin Crețulescu 2-le Logofet. Șis'aŭ scris chrisovul acesta în anul d'ânteiŭ al Domnieĭ mele aice în orașul Domnieĭ mele Bucureșcĭ, de Párvan Logofețelul, în cursul anilor de la zidirea lumeĭ 7242, éră de la nascerea Domnuluĭ și Mântuitoriuluĭ nostru Iisus Christos 1733 în luna luĭ Dekemvrie. „(Subscris) : Ioan Grigorie Ghica Vod. “ Și pecetea domnéscă.

Insemnăm, că data acésta ne arată fórte lămurit că în viacul 18-le în jumĕtatea 1-a în țera muntenéscă aniĭ se calculaŭ de la I-iŭ Septemb ; căcĭ ca

să dobândim în Decembrie data dela Christos 1733, trebue să scădem 5509 din data de la Creațiune 7242.

XLVIII. Mănastirea Precista din Galați.

Pe la începutul viacului 17-le, un neguțitoriŭ român din Galați, a nume Theodorŭ, a zidit pe délul despre Dunăre o bisericuță mică de lemn cu păreții de vălătuci, și o aŭ dat ca metochŭ Monastirei Vatopeduluĭ.

Pe timpul luĭ Vasile Vodă, doĭ neguțitorĭ din Brăila, Die și cu fratele seŭ Șerbul, fiĭ aĭ luĭ Comanŭ, fiind-că în Braila unde domniaŭ Turcii, nu le era învoit să facă Monastire, aŭ hotărît să o facă în Galațĭ, și așa séŭ înțelesŭ cu alt neguțitoriŭ din Galațĭ, fiiul ctitoruluĭ bisericeĭ Precista, anume Constantin Theodor, ca în locul bisericuțeĭ esistânde atuncĭ să facă cu întrunite puterĭ o Monastire mare, în onórea Adormireĭ pré sfinteĭ Feciórei, ceea ce aŭ și făcut. Monastirea a fost înzestrată de eĭ cu tóte cele trebuitóre pentru întreținerea eĭ, precum: vite, locurĭ de dughene, cu móră, caicu pe Dunare și apoĭ cu moșie.

Monastirea acésta a fost fórte măréță și frumósă în forma eĭ primitiva. Să ascultăm pe archidiaconul Paul de Aleppu, carele o a visitat în anul 1650, împreuna cu patriarchul Antiochieĭ, la sosirea lor în Galațĭ : „In politia Galațĭ, spune el, sînt 8 Bisericĭ, cele maĭ multe de pétra : dóue închinate Maiceĭ Domnuluĭ, dóue luĭ st. Nicolaĭ, dóue luĭ st. Dimitrie, una sântuluĭ Michail, și cea a 8-a sânteĭ Paraskeveĭ. Cea maĭ magnifica dintre ele este acea a Maĭceĭ Dom-

nuluĭ, tótă din pétră grea, cu treĭ superbe și grațióse cupole, covêrșite de mărețe crucĭ aurite. Acolo este și un turnŭ pentru clopote, de dimensiunĭ pré marĭ. Tótă Biserica e prevedută cu murĭ și cu canoniere de resbelŭ, și fu zidită de un boeriŭ chreștinŭ, grecŭ din fortăreța Brăileĭ.“

Insemnăm aicĭ maĭ ântêiŭ, că în spusele citate ale Archidiaconuluĭ nu se potrivesc cu adevĕrul istoricŭ numaĭ cele dise de el despre ctitorul *boeriŭ și grecŭ* din Brăila. Precum vom vedea din documentulŭ de închinare al acesteĭ Bisericĭ, ctitoriĭ eĭ aŭ fost neguțețorĭ românĭ, precum arată numele lor românescĭ : Dia fiiul luĭ Comanŭ și fratele sĕŭ Șerbulŭ, adevĕrațĭ brăilenĭ. De acea eĭ și aŭ subscris și aŭ declarat românesce în actul de închinare.

Cumcă monastirea acésta în adevĕr a fost fortarétă la originea eĭ, se vĕd urme și astădĭ, anume : zidiul păreteluĭ Bisericeĭ împregiurŭ, désupra fereștilor este duplu, și în mijlocŭ forméză o galerie cât póte umbla comodŭ unŭ omŭ. Partea păreteluĭ de afară este provedută cu metereze lungĭ, și strimte în partea de afară, pentru apărare cu arme din interiorŭ.

In anul 1647, ctitoriĭ menționațĭ aŭ închinat Monastirea Precista Monastireĭ dela Vatopedŭ. Posedăm o traducere română de pe actul de închinare ce a fost scrisŭ în limba grécă, și o reproducem aicĭ întocmaĭ.

„ In numele sfinteĭ și de o ființă și făcătóreĭ de viața și nedespărțiteĭ Treimĭ, al uneĭ Dumnedeirĭ și împerățiĭ fără de sfîrșit, și în cinstea pré curateĭ Născătóreĭ de Dumnedeŭ Stăpâneĭ nóstre. După multă și bogata sa milă, unde toleréză și primesce

darurile şi jertfele de la cei ce cerŭ de la dênsul cu tóta inima şi sufletul curat, şi mai multŭ primeşce zelul şi buna voinţă pentru multele jertfe. Pentru care şi noi încuragiaţi de nemărginita sa indulgenţă, cu voinţa luĭ Dumneḑeŭ şi bogata sa dréptă, neam decis, atât eŭ Dia sin Coman şi fratele meŭ Şerbul şi Constantin Theodorŭ să rĕdicăm un sântŭ lăcaşŭ pentru slava şi închinăciunea luĭ, şi cinstea şi pomenirea pré curatei Născătórei de Dumneḑeŭ, pe care lăcaşŭ, cu comunul nostru acordŭ şi a tot némuluĭ nostru l'am rĕdicat din temelie, şi cu ajutoriul luĭ Dumneḑeŭ s'a isprăvit cu pré puţine cheltuele, ce nile-a dăruit Dumneḑeŭ. Acest sânt lăcaş se afla de maĭ înainte cu totul micŭ, construit de vălătucĭ, de către Theodorŭ Tatăl luĭ Constantin, şi ataşat la marea împerătésca Monastire a Vatopeduluĭ, prin concursul duchovnicesculuĭ nostru părinte, Domnul Ignatie, ce se afla aici în Galaţĭ, l'am rezidit de pétră mĕreţŭ şi frumosŭ, precum se vede, să se serbeze iarăşĭ Adormirea Maĭceĭ Domnuluĭ. Isprăvind dar acest sânt lăcaşŭ, cu tótă reparaţiunea, atât eŭ Die sin Coman şi fratele meŭ Şerbul şi muma nóstră Theodora, şi Constantin al luĭ Theodorŭ, cu totu némul nostru al Diilor, micĭ şi marĭ, din tot sufletul şi inima nóstră în comun acordŭ, legăm şi-lu ataşam iarăşi la marea Lavra, şi împerătéscă şi patriarchicésca Monastire a Vatopeduluĭ din sântul Muntele Athonŭ, la care Biserica se serbéza Buna-vestire a Maĭceĭ Domnuluĭ, ca să se pomenésca şi acolo numele părinţilor noştri şi ale nóstre în tot timpul. Încă legam şi ataşam la Monastirea carea am zidit eŭ Dia cu fratele meŭ Şerbu, oĭ una sută cinci-ḑecĭ, boĭ de

plug ḑece, vacĭ ḑece cu vițeiĭ lor, epe ḑece cu mânziĭ lor, stupĭ dóue ḑecĭ, caĭ doĭ, sa cumpărăm și o móra, dóue tocurĭ Tipsiĭ cu talere și una de aramă, să cumpărăm și un caĭcŭ șaĭcă să lucreze la schele. Și eŭ Constantinŭ daŭ la Monastirea nóstră epe cincĭ cu mânziĭ lor, un calŭ, jumătate vie la țéră cu moșia eĭ, vacĭ dóue, boĭ doĭ, tingirĭ tipsiĭ treĭ marĭ, și în târgŭ un locŭ, care este pentru carvasara și dughene, și eŭ de acum daŭ și me atașez la Monastire să fiŭ ctitorŭ.

Aceste pré puține, care am dat și vom da, cât ne va lăsa Domnul, și urmașiĭ noștri la sus-ḑisa Monastire, carea am zidit-o a Adormireĭ Maĭceĭ Domnuluĭ s'a făcut în ḑilele evseviosuluĭ și pré luminatuluĭ și chreștinuluĭ Stăpânitoriŭ Domnia luĭ Domnul Vasilie Voevodŭ, și pré sfințituluĭ Mitropolituluĭ Suceveĭ și pré cinstituluĭ Domnuluĭ Varlaam, și iubitorilor de Dumneḑeŭ episcopĭ, D. Anastasie Romanul, Domnuluĭ . . . . . Rădăuțĭ . . . . . Hușul, și a egumenilor aflațĭ și proegumenĭ, D. Theodosie actual egumen Vatopeduluĭ, D. Romanŭ proegumenŭ, D. Leontie proegumenŭ, părinteluĭ D. Mateiŭ Duchovnicul și celor-alțĭ părințĭ. Am atașat-o și am dat-o cu totŭ venitul eĭ la sus-ḑisa împerătésca Monastire a Vatopeduluĭ. Și orĭ care din noĭ séŭ din némul nostru viitoriŭ ar voi să înstreineze ceva din cele atașate, séŭ să gândéscă măcar a le înstreina de acolo, unde le-am închinat, să fie dispărțit de la cea de o ființă și făcătóre de viața întru tot sfânta și închinata Treime, și neputredit după mórte, și pre pré sfânta să o aibă pârîșă, și partea luĭ—împreună cu Iuda, Aminŭ.

Acestea am scris, și am lăsat să se facă și chrisovŭ

al pré luminatuluĭ Domnŭ la anul 1647. Septemb.

Se adaoge în actŭ următórele scrise românesce cu propriele mânĭ ale donatorilor Dia și Constantinŭ:

„ Eŭ Dia și fratele meŭ Șerbu sin Comanŭ, din Brăila, mărturisim, cum maĭ sus scrie, de mănastirea ce am făcut, am închinat-o la Monastirea cea mare la Sânta Gora, la Vatopedŭ cu tot venitul, cu tótă inima și cu tótă voia nóstră, în vecĭ de vecĭ.

Eŭ Constantin sin Tudor ot Galațĭ mărturisescŭ ce maĭ sus scrie de mănastirea acéstă nouă, ce am făcut, am închinat-o la Mănastirea cea mare la Vatopedŭ, unde a fost închinată și cea mică, și am închinat-o cu tótă inima și cu totŭ venitul, în vecĭ de vecĭ.

Dia se vede, că din Braila s'a strămutat în Galațĭ și ș'a cumperat moșie în județul Covurluĭ; căcĭ urmașiĭ lor aŭ format acolo familia Diască, și aŭ chărăzit Monastireĭ lor moșia Cișmelele, aprópe de Galațĭ, fóstă proprietate a Dieșcilor.

Monastirea Precista astă-dĭ a perdut cu totul aspectul de fortăréță; n'are nicĭ murŭ împregiur, nicĭ clopotnița acea magnifică, nicĭ cele treĭ cupole, precum o descrie Paul de Aleppŭ, ci numaĭ dóue. Ea a fost de multe orĭ arsă și prădată de Turcĭ, și prefăcută în Karvasara, unde eĭ aveaŭ depositele lor de productele, ce adunaŭ din țéră, spre a le transporta la Constantinopole. In eteria de la anul 1821, când Turciĭ aŭ ocupat Galațiĭ, și ș'aŭ resbunat măcelul ce făcuse eteriștiĭ în neguțitoriĭ Turcĭ de acolo, mulțĭ

Galățenĭ aŭ căutat scăpare în Biserica Precisteĭ, carea înfățoșa óre-care speranță de apĕrare; dar silițĭ a se preda, fură maĭ tóțĭ tăiațĭ de Turcĭ.

Nu s'a păstrat nicĭ o inscripțiune, nicĭ cărțĭ seŭ vre un odor anticŭ.

XLIX. Monastirea Theodoreniĭ, din târgușorul Burdujeniĭ, județul Botoșanilor.

Acéstă Monastire este situată în fața orașuluĭ Suceva din Bucovina. Ea este zidită în ântêia jumĕtate a viaculuĭ 17-le de Postelnicul Theodor Movilă, de la carele a dobândit și numirea de Theodoreniĭ. Ea se maĭ numește și Burdujenĭ, dupre târgușorul, în carele se află.

In anul 1664, Domnul Evstratie Dabija, împreună cu rudele fundatorilor, aŭ închinat acésta Monastire, Monastireĭ sântuluĭ Pavel de la muntele Anton. Reproducem aicĭ însușĭ actul de închinare dupre traducerea română, făcută sub igumeniĭ grecĭ :

"Noĭ Evstratie Dabija Voevodŭ, cu mila luĭ Dumnedeŭ, Domnŭ Moldoveĭ. Pentru că pré bunul Dumnedeŭ carele prin înțelepciunea sa cunósce tóte, și fiind-că noĭ sîntem datorĭ a-ĭ mulțămi pururea, pentru că el ne-aŭ deschis porțile milostivireĭ sale, și ne-aŭ luminat prin lumina înțelepciuniĭ sale, prin care am vĕdut și am cunoscut că nicĭ o slavă pămĕntéscă nu este statornică, nestrămutată și nemuritóre, și că omul veștedeșce ca flórea, trece ca umbra și se nimicește : m'a ales din sinul maĭceĭ mele și m'a dăruit cu Domnia și ocârmirea acesteĭ țerĭ, dupre înalta și cerésca sa milă; Noĭ am binevoit cu mila Părinteluĭ, cu ajutoriul Fiiuluĭ și cu conlucrarea sân-

tuluĭ şi de viaţă făcătoriuluĭ Duchŭ, de a nóstră bunăvoie, cu sufletŭ curatŭ şi luminatŭ, din tótă inima nóstră, cu ajutoriul luĭ Dumnedeŭ, cu bine-cuvêntarea celor pentru Archiereĭ aĭ Moldoveĭ, a sfinţielor sale Gedeonŭ Archiepiscopul şi Mitropolitul Suceveĭ, Dosotheiŭ Episcopul Romanuluĭ, Theofan Episcopul Rădăuţilor, şi Serafim Episcopul Huşilor, şi cu voia divanuluĭ întregŭ al Boiarilor noştri aĭ Moldoviĭ, marĭ şi micĭ, să ne ocupăm şi să ne interesămŭ despre buna rânduéla a sfinteĭ Monastirĭ, numite Theodoreniĭ, ce este aprópe de oraşul Suceveĭ, făcută întru pomenirea cinstiteĭ înălţărĭ a Domnuluĭ nostru Iisus Christos, şi zidită de reposatul Theodorŭ Movilă Postelnicul. Decĭ fiind-că disa Monastire prin administrarea călugărilor localĭ din ţéra nóstră, remase fără vite şi cu totul sărăcită şi este în ajunul pustiireĭ sale, unele din acaretele, cu care ctitoriĭ seĭ o donase, fiind chiar vêndute şi înstreinate, noĭ ne-am ocupat de prosperitatea eĭ, şi în acest scopŭ, după ce ne-am înţeles cu ctitoriĭ seĭ, şi anume, cu boiariul nostru Miron Costinŭ Parcărabul Hotinuluĭ, ginerile luĭ Ión Movilă, şi cu celelalte rude ale luĭ Movilă, nepoţĭ şi strănepoţĭ aĭ luĭ Theodor Movilă Postelniculuĭ, ctitorul sus-diseĭ monastirĭ, noĭ cu învoirea lor am închinat disa Monastire Theodoreniĭ Monastireĭ sântuluĭ Pavel de la Muntele Athosŭ unde se cinsteşce pomenirea sântuluĭ slăvituluĭ şi Mareluĭ Mucenicŭ al luĭ Christos Georgie purtatoriul de biruinţa, vedênd că câţi-va călugărĭ Serbĭ de la disa Monastire a sfântuluĭ Pavel de la Athon se găsesc aice cu învoirea ctitorilor, cariĭ cu deplina lor consimţire aŭ închinat şi consacrat acéstă sântă

Monastire celeĭ a sfântuluĭ Pavel de la Athonŭ, cu tóte vitele, acaretele și lăcuitoriĭ seĭ, viele, moșiele și robiĭ țiganĭ, dupre cum se adevereşce prin actul dat sfinteĭ Monastirĭ, și prin osebit înscrisŭ făcut cu propria mână a ctitorilor, constatând buna-voința lor. Deci vedênd acéstă danie și închinare, făcute de buna lor voie, noĭ deasemenea am întărit din partea nóstră îndemnat de bine-cuvêntarea a patru Archiereĭ aĭ Moldavieĭ, și de consentimentul sfatuluĭ Domnieĭ nóstre, hotărând ca ḑisa Monastire Theodoreniĭ să fie închinată Monastireĭ menționate maĭ sus a sfântuluĭ Pavel de la Athonŭ, cu tóte acaretele și lăcuitoriĭ seĭ și cu tot venitul seŭ, și ca ḑisa Monastire a sfânt. Pavelŭ să aibă a trimite un egumenŭ, însoțit de călugăriĭ trebuitorĭ cu condițiune însă, ca ctitoriĭ să céră socotélă egumenilor pentru tóte vitele Monastireĭ, care în locŭ de a se împuțina, trebue să se înmulțéscă, și ca călugăriĭ ḑiseĭ sfinte marĭ Monastirĭ a sf. Pavel de la Athonŭ, pe lângă bine-cuvêntarea lor, să aibă a înscrie numele nostru, pre cum și numele ctitorilor în marele pomelnicŭ la marele jertfenicŭ, și să facă în fie-care anŭ pomenire, dupre obiceiŭ, cât va sta s-ta Monastire. (urméză apelul la Domniĭ viitorĭ, și blestemul obicinuit). 7172. 29 Februar. (1664).

Insușĭ Domnul a poruncit. — Racoviță Cehan Logof."

FINE.

CONSPECTUL MATERIEĬ

ȘI

Ordinea chronologică a fundăreĭ Monastirilor și Bisericelor descrise în urmă.

ERATA

pag.	rândul	GREŞALA.	INDREPTAREA
29	9	єъ дни.	въ дни
32	15	ємоу	ємоу
37	15	пъринтєлN	пъринтєли
40	18	asemanare	însemnare
82	2	архієпискомсм	архієпископом
106	10	фъдѹнтъ.	фъгъдѹнтъ
107	17	нини.	ничй
108	15	щи.	ши.
119	13	încăĭ.	încă
126	21	In loc de : „ 5. Se constată că Biserica de la Borzeşcĭ s'a zidit în 3 lunĭ şi câte-va zile. Şi în adever Biserica ". Să se cetéscă : „ Biserica de la Borzeşcĭ este mică şi simplă " etc	
129	16	Némţuluĭ	Romanuluĭ
131	29	Дѹлм.	Дѹмн
137	23	cel ce desupt	cel de desupt
140	20	алѣгоспоДєтва єгото.	а господства єго лѣто.
146	30	Дє бѫдєть.	Да бѫдіть
147	4	рєчєнтаго	рєчєннаго.
155	15	eĭ o aştepta.	el o aştepta
170	28	нон воєвод.	ион воєвод
		NB. Literile cirilice и şi н adese-orĭ sînt confundate unele cu altele.	
185	15	policleu.	polieleŭ.
192	12	temeliaceşce	temeliueaşce
201	22	Siriga.	Sirigu
211	9	Ierusalimul	Ierusalimuluĭ
221	19	neîmpăcate	neîmpăcatŭ
—	23	s'a mulţămin	s'a mulţămit
224	10	1687.	1678
227	9	capod.opera de arta	capodopera de artă.
230	23	христовоі	христово.
231	23	Аньтєлію..	Аньтємію
240	11	Импєрєторскихъ	Импєраторскихъ
250	8	кжією.	вжією.
272	25	împresurată	împregiurată.
292	13	în pe ţinutul	în ţinutul
296	18	se contată	se constată.

Această carte s'a primit de
către D-l Colonel G. Ruset Roznovanu
în urma vizitei făcută de sub-
scrisul la M-re Bogdana jud. Bacău
pentru a aduna date la fondarea
acei Monastiri — în 1 Aprilie 1900.
Pr. C. Gerveny Roznov.

100
120

7001
1493
5508
1490
6998

